WZORNICTWO OGRODOWE 2012

sztuka ogrodu sztuka krajobrazu 4/2012
www.sztukakrajobrazu.pl

Wydawca: Katedra Sztuki Krajobrazu
Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Siedziba redakcji: Warszawa, ul. Nowoursynowska 166

ISSN 2084-6150

Redagują: Jan Rylke, Beata J. Gawryszewska
oraz zespół Katedry Sztuki Krajobrazu

Recenzenci:
dr Anna Długozima
dr. hab. Anna Różańska

Redakcja tomu: Jan Rylke

Druk: Fabryka Druku, ul. Staniewicka 18, Warszawa

Warszawa 2012

Rada Naukowa:
prof. Włodzimierz Dreszer
dr Beata J. Gawryszewska
dr Narcyz Piórecki
prof. Jan Rylke (przewodniczący)
prof. Jan St. Wojciechowski
prof. Agata Zachariasz

Spis treści

Jan Rylke. Wprowadzenie 4

Agnieszka Olszewska, Kinga Rybak. Przestrzeń i pustka w projektowaniu 7

Izabela Myszka-Stąpór. Warstwa semantyczna ogrodu przekazywana przez elementy wzornictwa ogrodowego 13

Marcin Święcki. Monika Latkowska. Ogrody chińskie – krajobraz w miniaturze 21

Dorota Sikora. Mała architektura lat 50. i 60. w Polsce 32

Anna Długozima. Wzornictwo ogrodów działkowych 51

Edyta Winiarska. Elementy współczesnego wzornictwa podwórek – ogrodów wspólnot lokalnych (na przykładzie dzielnicy Praga Północ m.st. Warszawa) 68

Janusz Skalski. Nie jesteśmy gorsi od innych. Rodzime tradycje w tworzeniu dzieł sztuki ogrodowej 79

Jan Rylke. Dekoracja malarska jako element wzornictwa ogrodowego 84

Monika Latkowska, Marek Maciejewski. Trawy ozdobne – rośliny uniwersalne 90

Karolina Wlazło-Malinowska. Projektowanie oświetlenia w ogrodzie 102

Maja Skibińska. Meble miejskie i meble ogrodowe – nietypowe rozwiązania 116

Dorota Krug. O ogrodzeniach słów kilka 136

Justyna Mazur, Magdalena Pypeć. Wzorzyste inspiracje w przestrzeni studenckiej 152

Kinga Zinowiec-Cieplik. Od fasolki do struktury – nietypowe aranżacje w typowym miejscu 158

Beata Andruszkiewicz. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 164

Iwona Bedyńska. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 169

Małgorzata Chudy. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 175

Agata Dominiczak. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 181

Greta Grabowska. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 186

Magdalena Greń. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 197

Dorota Krug. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 202

Michalina Mikłos-Rakowska. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 208

Magdalena Mizerska. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 213

Adam Miziołek. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 220

Alicja Mułkowska. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 224

Izabela Myszka-Stąpór. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 232

Michał Nowicki. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 237

Bogdan Plomin. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 241

Marta Szafnicka. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 247

Magdalena Urbańska. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 258

Izabela Wilk. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 269

Edyta Winiarska. Wzornictwo ogrodowe – zestaw projektów 276

Wprowadzenie

W tym roku po raz trzeci spotykamy się na kończącej Studia Podyplomowe *Wzornictwo ogrodowe* konferencji. Tym razem nie będzie to konferencja kolejna a ostatnia. Zawiesiliśmy te studia. Zrobiliśmy to mimo tego, że wzornictwo ogrodowe jest niezwykle istotnym elementem naszego życia. Mimo tego, że jadąc samochodem wszędzie widzimy szkółki roślin ozdobnych i składy galanterii betonowej. Mimo tego, że wystawy wzornictwa ogrodowego takie jak niemiecka BUGA, czy angielskie Chelsea Flower Show, oglądają dziennie dziesiątki tysięcy ludzi. W Polsce wzornictwo ogrodowe nie jest jeszcze traktowane tak poważnie, jak w innych europejskich krajach. Przed II Wojną Światową każdy polski ogrodnik uczył się na studiach rysunku i projektowania, bo ogrodnictwo ozdobne było istotą ogrodnictwa. Dzisiaj ogrodnictwo to wyspecjalizowany dział rolnictwa a architektura krajobrazu to wyspecjalizowany dział inżynierii środowiska. Polskie wzornictwo w okresie międzywojennym ubiegłego wieku, stanowiące elitę światową, dzisiaj odzyskuje dawną rangę. Niestety wzornictwo ogrodowe nie dotrzymuje mu kroku. Może za wcześnie zorganizowaliśmy te studia? Chociaż są pozytywne ich efekty. Po pierwsze w Katedrze Sztuki Krajobrazu rozpoczęto badania nad wzornictwem ogrodowym. W tym tomie możemy to dostrzec. Po drugie uczestnicy studiów byli niezwykle zaangażowani we współczesne wzornictwo i niezwykle w tym twórczy. Tworzyli doskonałe, uzupełniające się zespoły świadczące o tym, że nowe kierunki potrzebują ludzi przychodzących z różnymi doświadczeniami zawodowymi.

Tak, jak w poprzednich latach, nasza konferencja dzieli się na dwie części. W pierwszej części przeważają opracowania teoretyczne, chociaż nie brak omówień projektów, także projektów zrealizowanych. W drugiej części zamieściliśmy opracowania dyplomowe (ze względu na termin druku tego tomu nie zawsze kompletne) studentów Studiów Podyplomowych *Wzornictwo ogrodowe*. W tym numerze *Sztuki ogrodu sztuki krajobrazu* także ten podział utrzymano. Wzornictwo ogrodowe, chociaż jako dyscyplina sztuki jeszcze w Polsce raczkuje, to jest dyscypliną rozległą. To ogromny obszar, który tworzy nasze otoczenie przyrodnicze i kulturowe. Zawarte w tym numerze artykuły dotykają w związku z tym wielu zagadnień teoretycznych i praktycznych a także historii wzornictwa. Omówię je tu pobieżnie, zaczynając od abstrakcyjnego pojęcia niebytu, czyli: *Przestrzenii pustce w projektowaniu* Agnieszki Olszewskiej i Kingi Rybak. Sześćdziesiąt lat temu John Cage wykonał Tacet 4'33'' zwracając uwagę na rolę ciszy w utworze muzycznym. Ten artykuł porusza uczucie pustki w postrzeganiu naszego otoczenia. Od milczenia do mówienia prowadzi kolejny artykuł: *Warstwa semantyczna ogrodu przekazywana przez elementy wzornictwa ogrodowego* Izabeli Myszki – Stąpór. Jego autorka mówi nam o tym, że każda utworzona przez człowieka forma zawiera nadawane jej znaczenie. Nie jest to prosty język, którego uczymy się w szkole. Często przy czytaniu go potrzebne jest nam wsparcie. Tutaj je mamy. Wiemy już, ze elementy wzornictwa, to nie są gołe artefakty. Z artykułu Edyty Winiarskiej *Elementy współczesnego wzornictwa podwórek – ogrodów wspólnot lokalnych (na przykładzie dzielnicy Praga Północ m. st. Warszawa)* możemy się dowiedzieć, że w przestrzeniach społecznych te artefakty pełnią także rolę znaków terytorialności i budują tożsamość mieszkańców z ich otoczeniem.

Od teorii przejdźmy do historii. Kolejne dwa, a właściwie dwa i pół artykułów dotyczy historii. Przyjęto, że ogrody przekształcono w parki inspirując się chińską sztuką ogrodową. Także dzisiaj chińskie wzornictwo inspiruje Europę. Traktuje o tym opracowanie Marcina Święckiego i Moniki Latkowskiej: *Ogrody chińskie – krajobraz w miniaturze*. Lokalna nasza tradycja to socrealizm a potem zwulgaryzowany funkcjonalizm, który opanował w Polsce architekturę i urbanistykę. Tymczasem we wzornictwie przez dłu-

gi okres utrzymywały się wpływy przedwojennego *art deco*, tworząc interesujące środowisko w przestrzeni publicznej. Mówi o tym Dorota Sikora w opracowaniu dotyczącym: *Małej architektury lat 50. I 60. W Polsce.* Modernizm, który uznał za podmiotowe w polityce kulturalnej masy a nie człowieka, wykształcił specjalne w tym celu wzornictwo. Przykładem tego były partery na placach apelowych, które stanowiły ozdobę codziennych spotkań żołnierzy i obozowiczów na apelach. Dzisiaj forma zapomniana. Przypomina o niej Janusz Skalski pisząc: *Nie jesteśmy gorsi od innych. Rodzime tradycje w tworzeniu dzieł sztuki ogrodowej.* Tą tradycję wspiera projektem takiego parteru do ogrodu pokazowego. Historia zajmuje w jego artykule tylko połowę miejsca. Współcześnie natężenie oświetlenia, także w przestrzeni publicznej powoduje, że użytkujemy ją także po zmroku. Wygląd ogrodu zależy wtedy od zastosowanego oświetlenia. Temu jest poświęcony artykuł Karoliny Malinowskiej –Wlazło: *Projektowanie oświetlenia w ogrodzie.* Ogrodzenie, które jest traktowane jako urządzenie techniczne stanowi często jedyną wizytówkę naszego ogrodu. Często jedyny element ogrodu widoczny z przestrzeni publicznych. O jej współczesnych formach mówi Dorota Krug w artykule: *O ogrodzeniach słów kilka…* We współczesnym wzornictwie często sięgamy do typowych, mebli katalogowych niwecząc indywidualność kształtowanych przestrzeni. W artykule Mai Skibińskiej: *Meble miejskie i meble ogrodowe – nietypowe rozwiązania,* autorka pokazuje, że można inaczej i podaje tego przykłady. W końcu ubiegłego wieku, w miarę zmieniających się ogrodów ozdobnych zaczęto, zamiast drzew i krzewów, wprowadzać do nich trawy ozdobne. Znaczenie tych roślin dla ogrodnictwa opisują Monika Latkowska i Marek Maciejewski w artykule: *Trawy ozdobne – rośliny uniwersalne*. Tradycyjny podział na sztukę profesjonalną i sztukę ludową pomija nurt twórczości miejskiej, który pod koniec ubiegłego wieku rozkwitł jako sztuka ulicy. Tutaj możemy zobaczyć jak się kształtował ten styl na przykładzie *Wzornictwa ogrodów działkowych* Anny Długozima. Sztuka ulicy zwróciła naszą uwagę na znaczenie malarstwa w dekoracji przestrzeni publicznej. Mój artykuł: *Dekoracja malarska jako element wzornictwa ogrodowego* traktuje o przestrzeni ogrodów w kontekście dekorowania go obrazami. Artykuły: *Wzorzyste inspiracje w przestrzeni studenckiej* Justyny Mazur i Magdaleny Pypeć oraz *Od fasolki do struktury – nietypowe aranżacje w typowym miejscu* Kingi Zinowiec-Cieplik przedstawiają dwa projekty. Pierwszy projekt powstał w wyniku konkursu na zagospodarowanie otoczenia Uniwersytetu Przyrodniczego w Krakowie, drugi projekt został zrealizowany w warszawskim parku. W ostatnim projekcie możemy porównać projekt z jego wykonaniem.

Druga część, to dyplomy studentów. Przedstawione we wzornikach dyplomy są opracowane zgodnie z jednolitą myślą przewodnią, którą studenci kierowali się w swojej pracy. Ta myśl przewodnia jest często skutkiem inspiracji, ale nie pojmowanej jako przenoszenie zaobserwowanych form. Pani Beata Andruszkiewicz inspirowała się miękkością barwy cortenowskiej stali i giętkością pnących się do światła roślin. Pani Iwona Bedyńska, czego niestety tu nie widzimy ze względu na czarno białe wydawnictwo, inspirowała się barwami pasków łowickich. Kolejna studentka Małgorzata Chudy odwołała się nie do kolorów, ale do formy – do najprostszej formy prostopadłościanu. Pani Agata Dominiczak nie oparła się na formach geometrycznych, ale przyrodniczych, konkretnie na maku, na wszystkich etapach jego rozwoju. Pani Greta Grabowska inspiruje się naturą rozumianą jako całość. Natura, która kształtuje miękkie linie naszej ziemi. Pani Magdalena Greń nie odwołuje się do roślin, ale do Uroborosa, węża, który zjada własny ogon. Pani Dorota Krug poszła w minimalizmie o krok dalej od Pani Małgorzaty Chudy opierając się przy opracowaniu wzornika na prostopadłościanie o kwadratowej podstawie. Pani Michalina Mikłos–Rakowska, tworząc wzornik z przedrostkiem *eko*, opiera się na naturalnym materiale, na wiklinie. Pa-

ni Magdalena Mizerska połączyła miękkość linii przyrodniczych z ortogonalnymi liniami kultury i stworzyła motyw pośredni - kwadratowej spirali. Pan Adam Miziołek uważając, że przestrzenie muszą się przenikać, tworzy formy ażurowe, które dobrze są umiejscowione w przestrzeni. Pani Alicja Mułkowska, tworząc wzornik oparła się na gabionowym, wypełnionym kamieniami koszu, który symbolizuje naturę opanowaną przez kulturę. Pani Izabela Myszka-Stąpór do stworzenia mebli odpowiednich do wyposażenia raju wykorzystuje motywy roślin: róży i bukszpanu. Pan Michał Nowicki odwołuje się nie do przestrzeni boskiej ale do ludzkiej, do przestrzeni architektonicznej. Zgodnie z nią buduje elementy swojego wzornika. Pan Bogdan Plomin odwołuje się do przestrzeni konkretnej – do nadmorskich, wakacyjnych plaż. Pani Marta Szafnicka inspiruje się geometrią, ale nie taką prostą jaką inspirowały się jej poprzedniczki, ale skomplikowaną formą wypełnionego okręgami pięcioboku. Pani Magdalena Urbańska odwołała się do konkretnego artefaktu – tradycyjnego kafla z motywem kwiatowym. Pani Izabela Wilk robi to podobnie z tym, że nie w odniesieniu do konkretnego wzoru, ale do stylu rustykalnego z bielonym drewnem i kwiatowym ornamentem. Pani Edyta Winiarska swój wzornik oparła nie na motywie, ale na procesie wtapiania się kultury w naturę, tworząc biodegradowalne przedmioty łączące się z naturą.

Ten numer *Sztuki ogrodu sztuki krajobrazu* jest przygotowany w pośpiechu na konferencję. Nie można by było tego zrobić bez mobilizacji całego naszego zespołu. Przede wszystkim chciałbym podziękować Radzie Naukowej pisma, która wsparła nas w tym przedsięwzięciu. Przesłane teksty zostały poddane surowej ocenie naszych recenzentek, Pań Anny Długozima i Anny Różańskiej, dzięki czemu stały się po prostu lepsze. Drobniejsze błędy zostały poprawione dzięki pracy redakcyjnej Pań Joanny Dzięcioł i Izabeli Myszki-Stąpór. Druk, jak zawsze, szybko i sprawnie wykonała warszawska Fabryka Druku.

Jan Rylke

Agnieszka Olszewska, Kinga Rybak
Landscape Architecture and Urban Ecology, Technical University of Lisbon, Porto University and the University of Coimbra, Katedra Sztuki Krajobrazu. Wydział Ogrodnictwa I Architektury Krajobrazu SGGW

Przestrzeń i pustka w projektowaniu

Space and emptiness in design

Streszczenie: Projektowanie przestrzeni niesie za sobą pewną odpowiedzialność nie tylko dotyczącą problemów estetycznych, przyrodniczych, czy funkcjonalnych ale również związaną z całym szeregiem pojęć odnoszących się bezpośrednio do człowieka. Jego percepcja i tożsamość są niezwykle istotnymi elementami wpływającymi na odbiór świata wokół nas. Przedstawiony przegląd badań odnosi się bezpośrednio do tematyki miejsca człowieka w przestrzeni publicznej i stara się zwrócić uwagę na pewne aspekty postrzegania, na które warto zwrócić uwagę zajmując się projektowaniem.

Słowa kluczowe: projektowanie, wzornictwo, przestrzeń

Wstęp

Człowiek jest integralną częścią otaczającej go przestrzeni. Wartości psychologiczne człowieka znajdują odzwierciedlenie w przestrzeni tak samo jak wartości przestrzenne odbijają się w ludzkiej psychice. Samotność jest ludzkim uczuciem, którego odpowiednikiem w przestrzeni jest pustka. Zmieniające się kulturowo wartościowanie tychże pojęć determinuje nową percepcję pustki jako istotnego elementu przestrzeni. Pojęcia przestrzeni i pustki dotyczą kwestii nie tylko kondycji i percepcji człowieka ,ale również proporcji w projektowaniu. Praktycznie każdy element w przestrzeni współgra z otaczającą go pustką pomiędzy nim a kolejnym elementem. Projektowanie odpowiednich elementów w przestrzeni tak aby jak najciekawiej budować relacje pomiędzy nimi jest interesującym aspektem wzornictwa.

Cel

Celem artykułu jest ukazanie jak istotnym dla ludzkiej psychiki jest uczucie samotności oraz, w jaki sposób uczucie pustki pozytywnie wpływa na naszą empatię z przestrzenią. Starano się też pokazać przykładowe zabiegi projektowe z zakresu wzornictwa budujące uczucie pustki w przestrzeni.

Metodyka

Część analityczna: analiza literatury z zakresu psychologii, psychologii społecznej, filozofii i teorii przestrzeni; identyfikacja cech samotności i pustki w zmieniającym się świecie.
Część syntetyczna: przewartościowanie pojęć: samotność i pustka; identyfikacja pozytywnych cech „przestrzeni pustki", wytyczne do projektowania pustki.

Samotność

Człowiek jako istota społeczna od wieków dbał o rozwój relacji interpersonalnych, łączył się w grupy, utożsamiał się z nacjami, współistniał z innymi członkami klas, kast, subkultur, stowarzyszeń i ugrupowań. Jednocześnie cały czas towarzyszył mu strach przed samotnością. Boimy się samotnego życia, samotnego mieszkania, samotnej starości i śmierci. Lęk przed samotnością przybiera nieraz chorobliwą postać lub prowadzi do uzależnienia psychicznego od osób trzecich. Na przykład w ostatnich latach w psychologii coraz bardziej popularna jest terapia uzależnień spowodowanych lękiem przed samotnością. W książce „Kobiety, które kochają za bardzo" Robin

Norwood porównuje uczucie samotności takich kobiet to cierpienia. *„Zostać samemu ze sobą to straszne! To dużo gorzej niż znosić od kogoś (...) upokorzenia! Bo zostać ze sobą to wydać się na pastwę jątrzącego bólu, na który składa się nie tylko przeszłość, ale i aktualny stan rzeczy."*[1].Psychologia behawioralna postrzega obawę przed samotnością za stan umysłu, spowodowany autosugestią wytworzoną w naszej głowie na podstawie uwarunkowań kulturowych[2]. Jest to związane z negatywną reakcją, objawiającą się uczuciem zagubienia i przygnębienia. Niemniej nie wszystko, co podsuwa nam umysł i tzw. filtr kulturowy jest słuszne i powinniśmy temu ulegać. Nowa myśl filozoficzna, dojrzewająca w naszej cywilizacji niesie ze sobą chęć samopoznania. Łączy się to ze świadomym wyborem samotności, która już nie przeraża, ale stanowi drogę do prawdy. Dzisiejszy człowiek chce coraz bardziej panować nad swym umysłem i emocjami. Samodzielnie więc wchodzi na drogę samopoznania i medytacji. Nie jest to droga łatwa, ale przynosi oczyszczenie i duchowe przebudzenie.

Dla kogoś, kto doświadczył duchowego przebudzenia, samotność nie ma wydźwięku negatywnego. W samotności przejawia się bowiem cała głębia egzystencji, tylko człowiek rozumiejący samotność, może być naprawdę otwarty na świat i w rezultacie prawdziwie społeczny. *„Człowiek samotny jest wodą. Woda jest samotna i dlatego jest, i jest społeczna. Woda nie potrzebuje siebie pić i dlatego mogą pić ja wszyscy i wszystko"*[3]. Przychodzimy na świat sami a życie jest dla nas czasem gromadzenia doświadczeń, znajomości, przyjaźni. Przeżywamy wszystko sami,- nie jako grupa, para, społeczność czy kasta,- by potem odejść z tego świata w samotności z bagażem własnych doświadczeń. W projektowaniu samotność to akcent, dominanta, bądź punkt charakterystyczny. Każdy taki element powinien być indywidualny i interesujący, o wyrazistym wzornictwie.

Pustka

W przestrzeni, samotności odpowiada pustka. Podobnie jak uczucie wyobcowania, pustka budzi nasz lęk. Według klasycznej myśli humanistycznej pustka kojarzy się z alienacją, neurozą, poczuciem braku i śmiercią.[4] Otaczająca nas przestrzeń kosmiczna to pustka bez granic. Nie jesteśmy w stanie nałożyć na nią żadnych ziemskich reguł i zasad. Wskutek niepojętego wybryku (pomyłki?) natury, życie pojawiło się tylko na trzeciej planecie od Słońca. Czyni to nas istotami niewyobrażalnie osamotnionymi w całej przestrzeni kosmicznej.

Już blisko 50 lat temu profesor Hoimar von Ditfurth, niemiecki lekarz psychiatrii i neurologii zaprezentował swoja tezę mówiącą o psychologicznym wyobcowaniu człowieka we wszechświecie. To, że życie pojawiło się tylko na Ziemi oraz fakt naszej niewiarygodnie małej wiedzy o przestrzeni kosmicznej, sprawiają, że jesteśmy wyizolowani i w pewnym sensie psychicznie sfrustrowani. Profesor uważa, że jedną z głównych przyczyn kryzysu człowieczeństwa, cynizmu i nihilizmu miało być owo poczucie izolacji w *„pustym i niewiarygodnie wrogim"*[5] Kosmosie, którego obraz utrwaliła nauka ostatnich wieków.

Kultura, tworzona od tysiącleci miała leczyć i oczyszczać nas z traumy kosmicznej pustki i uczucia braku. Miała uobecniać to, co nieobecne i zapełniać to, co puste.

---

[1] Norwood Robin ;*Kobiety, które kochają za bardzo,* Dom Wydawniczy REBIS, Poznań, 2006

[2] Bąbel Przemysław, Ostaszewski Paweł, Współczesna psychologia behawioralna, Wybrane zagadnienia; Wyd. UJ, Kraków, 2009

[3] Edward Stachura *, Fabula Rasa (rzecz o egoizmie),* Wyd. Pojezierze, Olsztyn, 1985r.

[4] Roman Lewandowski,*Estetyka pustki,,[w:]Autoportret, pismo o dobrej przestrzeni, przestrzenie pustki,* Kwartalnik, Wyd. Małopolski Instytut Kultury, Kraków, 2001

[5] Ditfurth H. *Dzieci wszechświata,* PIW, Warszawa 1990

Pojawił się natomiast kolejny paradoks – dramat nadmiaru, objawiający się w przeładowaniu informacją, towarem, obrazem i banalnymi schematami. Pojawiło się zjawisko, określane mianem powszechnej estetyzacji życia i przestrzeni publicznej. Jest to problem, na który zwraca uwagę w swych pismach Jean Baudrillard, dodając, że proces ten prowadzi do banalizacji i schematyzacji naszego postrzegania świata, a w rezultacie do paraliżu wyobraźni oraz dopasowania myśli do zunifikowanych struktur. „*Uczynienie świata jeszcze piękniejszym i jeszcze prawdziwszym w rezultacie pociąga za sobą apatię i alienację*"[6] .

Postrzeganie pustki w kulturze zachodniej było zupełnie inne niż to, prezentowane przez filozofie Dalekiego Wschodu. Tam pustka, nigdy nie miała negatywnego nacechowania i nikt nigdy nie chciał jej na siłę zapełniać; kojarzyła się raczej z wolnością, stanowiła jedyną drogę do oświecenia i empatii z przestrzenią.

Według jungowskiej analizy marzeń sennych przestrzenie pustki mają szczególne znaczenie dla naszej psychiki[7]. Istotą tej analizy jest założenie, że sny są mniej lub bardziej wyrazistą projekcją naszej podświadomości. Mają swoje funkcje i zmierzają do rozwojowego celu. Pustynia w tejże analizie jest symbolem wszechogarniającej pustki. Bezkres pustkowia może nam przybliżyć doświadczenie bezkresu wewnętrznej istoty człowieka. „*Pustynia to przestrzeń, gdzie człowiek mając wielką jasność widzenia – postrzega, sam nie będąc postrzegany przez nikogo, z dala od wpływów innych, ale też bez nadziei na pomoc z ich strony.[...]Pustynia to miejsce konfrontacji człowieka z samym sobą".* Doświadczenie bezkresu pustkowia, prostota i osobliwa kondensacja czasoprzestrzeni pustki sprawiają, że życie staje przed nami w całej swej wielkości i istotności. „*Doświadczenie pustki jest podstawowym doświadczeniem egzystencjalnym"*, doświadczeniem, granicznym, które jest nam bardzo potrzebne.

Pytania, na temat wszechświata , na które od lat starają się odpowiedzieć naukowcy, wizjonerzy i artyści, a raczej brak odpowiedzi na nie, pokazują, że w Ziemskim systemie reguł i porządków panuje odwieczny chaos. A próba zapełnienia pustki i poukładania wszystkiego w schematy pomaga tylko doraźnie. Filozofia dalekowschodnia oraz nasza psychika uczy nas, że właśnie w niekończącej się pustce jest zawarty nieskończony, doskonały ład, któremu ziemski chaos, jakkolwiek ucywilizowany, nigdy nie zdoła dorównać[8].

Tak jak samotność stanowi klucz do samopoznania, tak samo rozpatrywanie pustki w kategoriach ładu, powinno być punktem wyjścia w projektowaniu nowej przestrzeni. Pustka jest bowiem stanem przestrzeni, prowadzącym do zmierzenia się z chaosem i do głębokiego odczuwania przestrzeni. Pustka jest zjawiskiem ponadczasowym i podstawowym dla teorii i praktyki projektowania. Tylko dzięki niej i na jej tle może zaistnieć wszelka organizacja, bryła i forma.

Projektowanie przestrzeni pustki

Widoczne w dzisiejszym świecie dążenie do realizacji własnych marzeń, rozwoju osobistego, samospełnienia w życiu oraz tendencje do indywidualizacji wypoczynku, samodzielnego doświadczania przestrzeni i samotnej kontemplacji przyrody pokazują, że człowiek przestaje bać się samotności i pustki. *"W dobie zurbanizowanego świata coraz więcej ludzi wybiera lasy i dzikie tereny jako miejsce wypoczynku i re-*

---

[6] Jean Baudrillard, *Spisek Sztuki,* Wyd. Sic!, Warszawa, 2006;

[7] Kast Verena, *Pustynia w snach; o doświadczeniach granicznych w życiu człowieka* [w:] *Sen jako drogowskaz, Jungowska analiza marzeń sennych,* przeł. Robert Peszke, Jerzy Prokopiuk, Józef Mar, Wyd. Ewa Korczewska L. C. Warszawa 1995

[8] Łucja Piekarska – Duraj, *Nie-sny niebieskie,[w:]Autoportret, pismo o dobrej przestrzeni, przestrzenie pustki,* Kwartalnik, Wyd. Małopolski Instytut Kultury, Kraków, 2001

kreacji"[9]. Wspomniane tendencje stawiają nowe wyzwania przed projektantami przestrzeni. Jak zapewnić ludziom warunki do indywidualnego wypoczynku? Jak zmniejszyć zatłoczenie w miastach? Czy zrezygnować z miejsc służących nawiązywaniu relacji interpersonalnych na rzecz prywatnych „świątyń dumania"?

Przez fakt, że zatłoczenie jest jedną z głównych bolączek współczesnych miast, raczej nie zanosi się na nadmiar samotni przestrzennych, przynajmniej w ciągu najbliższych lat. W związku z tym należy projektować przestrzeń tak, aby było jak najwięcej miejsc, stwarzających warunki do spokojnego, indywidualnego wypoczynku lub kontemplacji. Przestrzeni, w których możemy być zupełnie sami, przestrzeni, które nie są przeładowane elementami dekoracji, które przez swą prostotę i surowość formy mogą nawet wzbudzać niepokój. Przebywanie w tego typu przestrzeni daje nam możliwość kontemplacji i zdystansowania się do tego, co czeka nas po powrocie do domu, do swojego miasta, do codzienności.

Istnieje szereg metod kreowania pustki w przestrzeni, o których pisze Tomasz Głowacki w magazynie „Autoportret, pismo o dobrej przestrzeni". Jest to przede wszystkim tworzenie kontrastu między bryłą a jej brakiem oraz poczucia empatii z otwartą przestrzenia i środowiskiem naturalnym. Kontrast reprezentują takie zabiegi jak: kompresja, dylatacja, rama, perforacja i redukcja, natomiast empatię: sztuczna topografia, translokacja, iluzja, lustrzane odbicia, przeźroczystość i dematerializacja [patrz Ryc.1, na podstawie badań Tomasza Głowackiego[10]] , które powinny być wykorzystywane zgodnie z umieszczonymi poniżej zasadami, zarówno w projektowaniu przestrzeni jak i w tworzeniu i designie elementów w przestrzeniach publicznych. Zasady te można odnieść zarówno dla całych jednostek przestrzennych jak i dla poszczególnych detali.

---

[9] Bell Simon, Simpson Murray, Tyrväinen Lisa, Sievänen Tuija, Pröbstl Ulrike, *European Forest Recreation and Tourism,* Taylor & Francis, UK, 2008

[10] Tomasz Głowacki, *Amor Vacui,[w:]Autoportret, pismo o dobrej przestrzeni, przestrzenie pustki,* Kwartalnik, Wyd. Małopolski Instytut Kultury, Kraków, 2001 ,

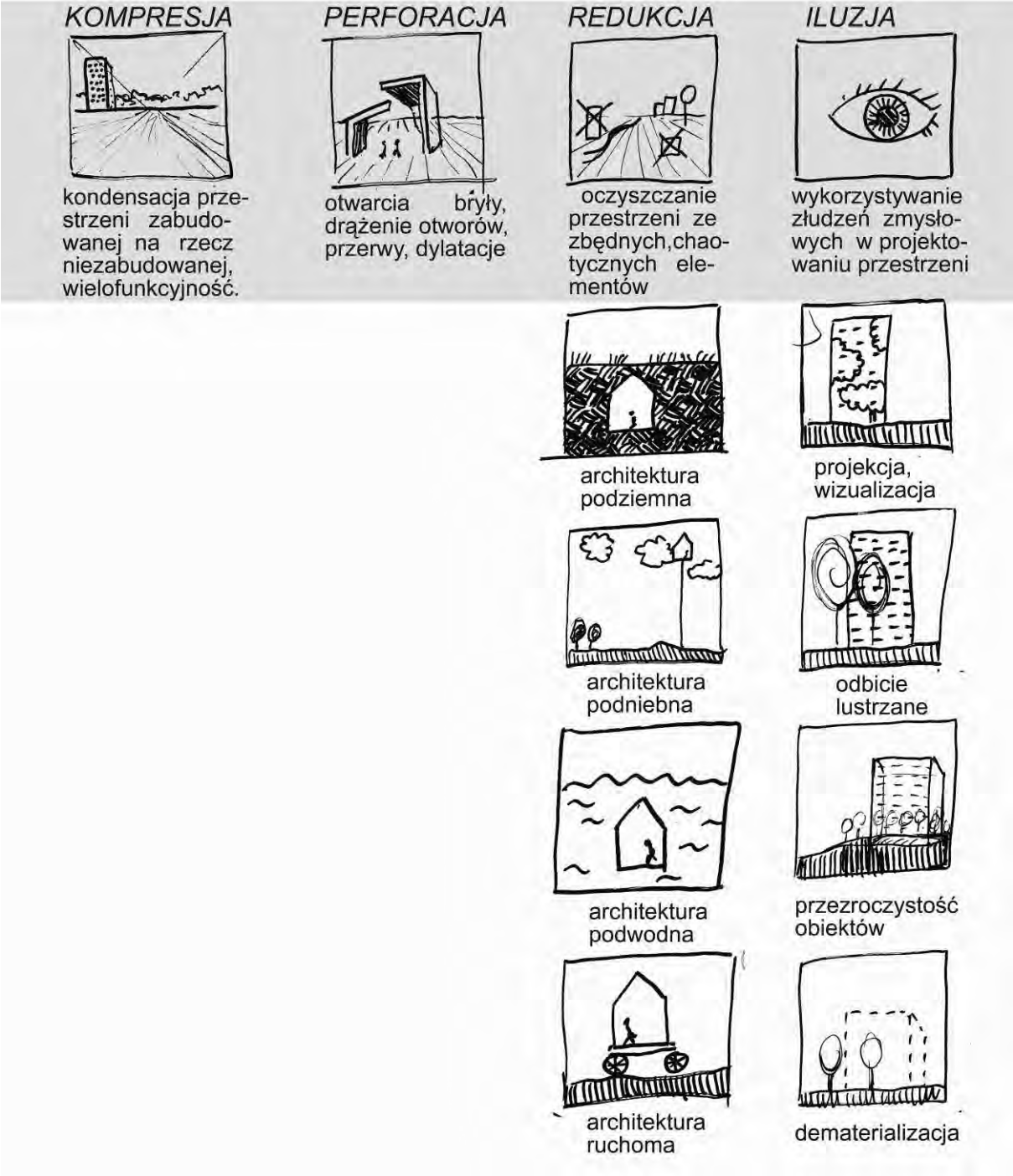

Ryc. 1. Zabiegi projektowe, tworzące przestrzenie pustki [rys. Agnieszka Olszewska]

Podsumowanie

Przestrzenie pustki powinny być stałą częścią programu przestrzeni publicznych, jako ważny element kształtowania jedności użytkowników z przestrzenią. Ich budowanie powinno być przemyślane zarówno pod kątem oczekiwań człowieka jak i proporcji przestrzeni. Elementy wzajemnych relacji przestrzeni i pustki powinny być ściśle powiązane z nie tylko z formą , ale również z funkcją, którą danemu miejscu nadajemy, lub która jest zastaną. W projektowaniu przestrzeni pustka i samotność prowadzą do prawdziwego zjednoczenia z naturą i samym sobą. Zapomnijmy więc o złowrogim wydźwięku tych pojęć i zachwyćmy się nimi. Odnajdźmy w nich prawdziwą wolność i

drogę do harmonii poprzez intrygujące wzornictwo oraz właściwe osadzenie odpowiednio zaprojektowanych elementów w przestrzeniach publicznych.

Literatura

1. Baudrillard J., 2006;Spisek Sztuki, Wyd. Sic!, Warszawa,
2. Bell S., Simpson M., Tyrväinen L., Sievänen Tuija, Pröbstl U., 2008, European Forest Recreation and Tourism, Taylor & Francis, UK,
3. Bąbel P, Ostaszewski P, 2009, Współczesna psychologia behawioralna, Wybrane zagadnienia; Wyd. UJ, Kraków,
4. Ditfurth H. v 1990. Dzieci wszechświata, PIW, Warszawa
5. Głowacki T. 2001, Amor Vacui, [w:]Autoportret, pismo o dobrej przestrzeni, przestrzenie pustki, Kwartalnik, Wyd. Małopolski Instytut Kultury, Kraków,
6. Lewandowski R., 2001, Estetyka pustki, [w:] Autoportret, pismo o dobrej przestrzeni, przestrzenie pustki, Kwartalnik, Wyd. Małopolski Instytut Kultury, Kraków,
7. Norwood R. 2006; Kobiety, które kochają za bardzo, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań,
8. Piekarska – Duraj Ł., 2001, Nie-sny niebieskie, [w:] Autoportret, pismo o dobrej przestrzeni, przestrzenie pustki, Kwartalnik, Wyd. Małopolski Instytut Kultury, Kraków,
9. Stachura E., Fabula Rasa (rzecz o egoizmie), Wyd. Pojezierze, Olsztyn, 1985r
10. Verena K., 1995, Pustynia w snach; o doświadczeniach granicznych w życiu człowieka [w:] Sen jako drogowskaz, Jungowska analiza marzeń sennych, przeł. Robert Peszke, Jerzy Prokopiuk, Józef Mar, Wyd. Ewa Korczewska L. C. Warszawa

Izabela Myszka-Stąpór
Katedra Sztuki Krajobrazu, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Warstwa semantyczna ogrodu przekazywana przez elementy wzornictwa ogrodowego

Semantic layer of the garden transmitted by the elements of garden design

Streszczenie: Każdy ogród prezentuje warstwę semantyczną budowaną przez elementy wzornictwa ogrodowego. Obserwacje ogrodów pokazowych oraz analizy opisów kompozycji ogrodowych pozwalają klasyfikować znaczenie notowane znakami języka ogrodu, jakimi są elementy wzornictwa ogrodowego. Analiza porównawcza projektowanych ogrodów pokazowych i urządzanych ogrodów przydomowych i działkowych jest wstępem do klasyfikacji, typologii semantycznej warstwy ogrodu.

Słowa kluczowe: semantyka ogrodu, znaczenie w ogrodzie, znaczenie elementów kompozycji ogrodowej, elementy wzornictwa ogrodowego.

Wstęp

Forma i funkcja elementów wzornictwa ogrodowego pozwala modyfikować treści zapisywane w przestrzeniach ogrodów. Artykuł ten opisuje znaczenia jakie notują elementy wzornictwa ogrodowego. Warstwa semantyczna ogrodów pozwala zapisywać treści, odczytywać je, komponować opowiadania, rozumieć przestrzeń [11]. Punktem wyjścia do badań nad znaczeniem elementów wzornictwa ogrodowego stały się ogrody pokazowe festiwalu Chaumont sur Loire. Ich analiza umożliwia odczytanie kodów zapisywanych celowo lub intencjonalnie. Ogród pokazowy staje się nośnikiem treści, zapisem wartości, które autor pragnie przekazać widzowi, celowo używając znaków, jakie uznaje za właściwe i czytelne. Dodatkowo, opis projektu ogrodu pokazowego oddaje intencje i tłumaczy znaczenia. Intencjonalne zapisy twórców porównano z intuicyjnymi, notowanymi w przestrzeniach urządzanych ogrodach przydomowych i ogrodach działkowych. Porównanie takie pozwoli wnioskować o uniwersalności języka ogrodu niezależnie od formy ogrodowej, którą język ten opisuje znakami, którymi są elementy wzornictwa ogrodowego.

Materiał

Do badań wykorzystano materiał opisujący ogrody pokazowe festiwalu Chaumont sur Loire, zebrany w archiwum festiwalu na jego stronach internetowych. Archiwum

[11] Badaniem warstwy semantycznej ogrodu zajmowała się Beata Gawryszewska, analizując znaczenia zapisane w przestrzeniach ogrodów przydomowych, zwraca uwagę na rozmieszczenie elementów notujących, głównie w miejscach „styku" przestrzeni o różnej funkcji, w miejscach przejścia. Gawryszewska B. J. 2006, Historia i struktura ogrodu rodzinnego, Wydawnictwo SGGW, Warszawa
Jan Rylke pisząc o znaczeniu w przestrzeni odnosi się do map znaczeń, z których odczytujemy istotę miejsc ważnych. Określa, za Wolicką, formę estetyczną jako nośnik znaczeń, formę, której funkcją jest przekazywanie treści. Rylke J. 2011, Krajobraz kulturowy. Mapy znaczeń, w Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG nr 15, Niematerialne Wartości Krajobrazów Kulturowych, Komisja Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Sosnowiec
Chrystian Norberg Schultz odnosi szczególną wartość miejsca do znaczeń w nim zapisanych, notowanych językiem architektury. Norberg Schulz Ch. 2000, Bycie, przestrzeń i architektura, Murator, Warszawa

mieści opisy projektów i zdjęcia realizacji ogrodów pokazowych od 1992 roku [12]. Tak bogate źródła materiału pozwoliły sprecyzować elementy wzornictwa, którymi zapisywane są znaczenia. Zapis treści kompozycji, odczytywany w realizacjach ogrodów pokazowych, weryfikowany był opisami autorów projektów. Łatwość odczytywania treści i dostępność materiału umożliwiła analizę warstwy semantycznej elementów wzornictwa ogrodowego.

Ryc. 1. Projekt ogrodu pokazowego oraz zdjęcie jego realizacji

Kolejnym krokiem w badaniach języka ogrodu było porównanie treści przekazywanych przez elementy wzornictwa ogrodowego, odczytane w ogrodach pokazowych do znaczeń zapisanych w przestrzeniach ogrodów komponowanych intuicyjnie, urządzanych. Badaniami objęto czterdzieści ogrodów działkowych, mieszczących się na terenie Rodzinnych Ogrodów Działkowych Koło w Warszawie, oraz sześćdziesiąt ogrodów wiejskich, przydomowych w Bolestraszycach na Podkarpaciu.

Metoda

Analizy prowadzone w ramach badań nad znaczeniem w ogrodach polegały na fenomenologicznym oglądzie zjawisk. Odczytane z opisów i fotografii znaczenia zapisane w ogrodach pokazowych, przeanalizowane i usystematyzowane w zbiory odniesiono do przestrzeni ogrodów przydomowych i działkowych. Badania ogrodów przydomowych i działkowych prowadzono w terenie metodą obserwacji skupiając uwagę na zamierzonych zjawiskach i elementach. Ich analiza pozwoliła z kolei syntetycznie odczytywać wyniki badań.

Wyniki

Opracowanie semantycznej warstwy ogrodów pokazowych pozwoliło ustalić, które elementy wzornictwa w ogrodach urządzanych należy poddać analizie, jako notujące znaczenia:

- nazwa ogrodu
- temat
- ogrodzenie
- brama i przestrzeń wejścia
- centrum
- droga
- rośliny ozdobne
- rośliny użytkowe

[12] Na oficjalnych stronach festiwalu www.domaine-chaumont.fr umieszczane są opisy i rysunki projektów, fotografie realizacji ogrodów, opisy kolejnych edycji festiwalu, ich tematu i idei.

- elementy wodne

Nazwa ogrodu
Każdy ogród pokazowy ma nazwę. Łączy się ona z zadanym przez organizatorów tematem danej edycji festiwalu [13]. Nazwa ma znaczenie w odbiorze ogrodu, ułatwia widzowi jego rozumienie i odczytywanie zawartych w nim treści. W ogrodach pokazowych widać związek nazwy ogrodu z jego tematem. Ogrody działkowe nie mają nazwy, mają natomiast numer, czytelny znak umożliwiający identyfikację, umieszczony w widocznym, eksponowanym miejscu. Ogrody wiejskie podobnie jak ogrody działkowe identyfikowane są numerem nie zaś nazwą.

Temat ogrodu
Temat ogrodów pokazowych w Chaumont sur Loire jest dyktowany przez twórców festiwalu. Mówi o wartościach, które ma przekazywać swoją formą kompozycja ogrodowa. Świadomość mocy przekazu treści formą ogrodową jest więc potwierdzona już na etapie wyboru tematyki. W festiwalowych ogrodach powtarzalność form w zależności od tematu jest jednoznacznie potwierdzona. W przypadku ogrodów działkowych, uznać można, że rekreacja i wypoczynek jest tym tematem. Ogrody wiejskie w Bolestraszycach są przydomowymi ogrodami ozdobnymi z elementami użytkowymi, tworzonymi pod wspólnym hasłem, w ramach tematu: reprezentacja. W ogrodach tych odczytujemy informację jaką właściciel przekazuje nam o sobie, o swojej przestrzeni, o stosunku do oglądającego. Ich typowość, podobieństwo względem siebie pozwala na wnioskowanie o wspólnym ich temacie.

Ogrodzenie
Pojedyncze ogrody festiwalowe otoczone są ogrodzeniem w formie żywopłotu wydzielającego teren. Niemniej, dodatkowe ogrodzenia pojawiają się wewnątrz ogrodów wtedy, kiedy twórcy pragną podkreślić jakiś element kompozycji, nadając mu tym samym wartości. W zależności od formy stanowi ono źródło różnych znaczeń. Ogrody działkowe są ogrodzone jako całość, oraz dodatkowo grodzone są poszczególne ogródki. Forma ogrodzenia mówi o znaczeniu jakie użytkownik mu przypisuje. Może ono stanowić wyraz ochrony przed intruzem lub pozostawać jedynie wyrazem terytorialności. Ogrody wiejskie prezentują ogrodzenia ażurowe, pozwalające na oglądanie ich wnętrz, są zwykle wyrazem terytorialnej przynależności.

Brama i przestrzeń wejścia
W ogrodach pokazowych nie akcentowano specjalnie bramy. Nie jest ona szczególnym znakiem w kompozycji tych ogrodów. Ogrody działkowe natomiast mają mocno podkreślone wejście, bramę często otoczoną elementami estetyzującymi ją. Na bramie często odnajdujemy numer identyfikujący właściciela, konstrukcje dla kwiatów, łuki różane. Ogrody wiejskie, prezentują bramę podobnie jak ogrody działkowe, tzn. jako miejsce identyfikacji właściciela, informowania o jego stosunku do obcych (tabliczki uwaga zły pies). Różnią się zaś brakiem akcentów dekoracyjnych. Dopiero przy rozpatrywaniu przestrzeni wejścia, nierozerwalnie z bramą związanego obserwujemy wielość znaczeń jej nadawanej. Przestrzeń ta jest komponowana z użyciem wielu środków wyrazu, takich jak: rytm, symetria, elementy estetyzujące, elementy przyrody ożywionej i nieożywionej jak kwiaty, drzewa, kamienie, woda, rzeźba. Brama więc jest jedynie elementem przestrzeni wejścia, miejscem umieszczania in-

[13] Organizatorzy festiwalu Chaumont sur Loire, ogłaszają temat edycji. Twórcy nadsyłający projekty ogrodów muszą wpisywać się w zadany temat. Między innymi ta wartość brana jest pod uwagę przez jury festiwalu przy kwalifikacji ogrodu do realizacji.

formacji. Znaczenia zaś zapisywane są w przestrzeni wejścia: droga honorowa, strażnicy, rytmy, etc.

Ryc. 2. Brama i przestrzeń wejścia w ogrodzie działkowym i wiejskim. Na bramie informacja w formie numeru czy napisu „Zły pies", za bramą ukwiecona przestrzeń wejścia do domu wzdłuż drogi honorowej.

Centrum

W ogrodach pokazowych centrum wyznaczane jest przez element jednoznacznie i w dominujący sposób odnoszący się do zadanego tematu, do opowiadanej historii o dużym ładunku semantycznym. Nie zawsze znajduje się on w fizycznym centrum miejsca, jednak ich znaczenie w kompozycji ogrodowej jest największe. W ogrodach działkowych centrum stanowi domek, niezależnie od fizycznego położenia. Podobnie w ogrodach wiejskich, to dom jest centrum ogrodu.

Ryc. 3. Centrum w ogrodzie pokazowym i w wiejskim.

Droga

Element drogi w ogrodach pokazowych jest znaczącą formą, zapisywaną jednoznacznie i łatwą do interpretacji. Zmieniająca się forma i substancja drogi mówi o zmianie wartości miejsca, do którego droga prowadzi.

W ogrodach działkowych droga jest elementem przestrzeni wejścia, jest nasycona znaczeniami, towarzyszącymi obrzędowi przejścia. Prowadzi do centrum, którym jest dom. Droga akcentuje wagę domu jako centrum. W ogrodach wiejskich droga również jako element przestrzeni wejścia jest akcentem znaczeniowym, dodatkowo wyznacza wyraźne podziały: prawa i lewa strona wejścia znacznie różnią się między sobą, a różnice te odczytywane są w niemal wszystkich obserwowanych ogrodach w Bolestraszycach [14].

Ryc. 4. Droga z czytelnym rytmem, prowadząca do centrum w ogrodzie wiejskim i pokazowym

Rośliny ozdobne

W ogrodach pokazowych rośliny ozdobne stanowią element wypełnienia ogrodu, nadają znaczenia swą formą, charakterem, symboliką. W ogrodach działkowych rośliny ozdobne zwykle wypełniają przestrzeń wejścia, akcentując drogę honorową i elewację domu. W wiejskich ogrodach rośliny ozdobne podobnie jak w ogrodach działkowych wypełniają przestrzeń wejścia podkreślając te same wartości.

Rośliny użytkowe

W ogrodach pokazowych stanowią uzupełnienie kompozycji z roślin ozdobnych. W ogrodach działkowych istotne miejsce zajmują drzewa owocowe, których nikt nie pozbywa się. Rośliny użytkowe nie stanowią wartości głównej raczej uzupełniają rabaty ozdobne. Jeżeli uprawiane to stanowią odrębne miejsce, niezależne od reszty ogrodu. W ogrodach wiejskich rośliny użytkowe występują w kompozycjach z roślinami ozdobnymi.

Elementy wodne

Analizując elementy wodne podkreślić należy fakt, że znaczenia jakie woda przekazuje są różne w zależności od jej formy [15]. Woda stojąca: stanowi zwierciadło przyro-

[14] Badania opisane w artykule „Logicznie i symbolicznie" Myszka-Stąpór I. Gawryszewska B.J. 2012, w przygotowaniu do druku.

[15] Uniwersalność wody i jej znaczeń opisano w artykule: Myszka-Stąpór I. 2011, Elementy wzornictwa w warstwie znaczeniowej ogrodu, Wzornictwo ogrodowe 2011, red. J. Rylke, Wydawnictwo SGGW, Warszawa

dy i tak właśnie jest wykorzystywana w ogrodach pokazowych. W ogrodach działkowych i przydomowych nie obserwowano elementów wodnych o takim znaczeniu. Woda płynąca: tryskająca płynąca wartko po powierzchni, woda tryskająca z podłoża stanowi zawsze zaproszenie do zabawy. Zjawisko odnotowane i bardzo wyraźnie podkreślane w ogrodach pokazowych. Woda płynąca: woda, która wypływa, szumi, wije się ma stanowić ukojenie, wyznacza miejsce odpoczynku, jej szum jest pożądany. W ogrodach wiejskich i działkowych woda stanowi zwykle element użytkowy, występuje jako studnia, czy zbiornik na wodę deszczową.

Przegląd form znaczeniowo istotnych w różnych ogrodach pozwala również określić ich semantyczną wartość. Ogrody pokazowe festiwalu Chaumont sur Loire notują znaczenia w sposób logiczny, przemyślany, wykorzystują różne formy wyrazu: opisy, inskrypcje, znaki, symbole, znaczenie. Każdy element kompozycji ogrodu pokazowego jest znaczący a jego rozumienie ułatwiają opisy autorów. Ogrody działkowe komponowane intuicyjnie pokazują potrzebę obcowania z ujarzmioną przyrodą, posiadania domu z ogrodem. Znaczenie jakie przekazują jednoznacznie wskazuje na istotę domu jako najważniejszego elementu w ogrodzie, podkreślanego archetypem drogi i roślinami ozdobnymi. Znaczące są drzewa owocowe, które wydają się stanowić największą wartość spośród roślin dla użytkowników tych ogrodów. Zmiana sposobu użytkowania ogrodów działkowych powoduje zmianę elementów kompozycji. Wartość jaką stanowią drzewa owocowe, (pozostałość po pierwotnej funkcji) decyduje o pozostawienie ich jako istotnego elementu ogrodu działkowego. Ogrody wiejskie są przekazem informacji o ich właścicielach, stanowią jednorodny, wyrównany zbiór znaczeń, w którym dom stanowi centrum, a droga dzieli ogród na części oddające znaczenie wartości użytkowych i krajobrazowych ogrodu. Opisując elementy wzornictwa kompozycji ogrodowej podkreślić należy ich odczytywane znaczenie oraz zwrócić uwagę na miejsce, jakie zajmują w treści ogrodu, który kodują. Elementy te stają się wyrazami, znakami, symbolami zapisanych treści. Ułożone w logiczne ciągi znaczeń przedstawiają widzowi opowiadania. Zależnie od intencji i umiejętności autora są mniej lub bardziej czytelne, mniej lub bardziej zrozumiałe. Na czytelność języka ogrodu wpływ ma forma notującego wyrazu. Wprowadzić w tym miejscu należy pewną klasyfikacje:

1. zapis – inskrypcje, napisy, numery – takie elementy języka ogrodu są najłatwiejsze do odczytania, jednoznacznie notują znaczenia;
2. symbol – np.: podkowa, krzyż, itp., - odczytywane jako znaki ikonograficzne, rozumiane i kojarzone ze znaczeniami;
3. archetyp – wejście, drzewo, woda – odczytywane intuicyjnie, niezależnie od wiedzy, kultury, czasu;
4. inne – każdy element kompozycji ogrodowej zapisuje znaczenie, którego wartość poznajemy analizując, odczytując przestrzeń. Rozumienie treści zależy od wrażliwości widza.

Przekładając te wartość na język możemy generalizować analizy dotyczące poszczególnych typów ogrodów.

Ogrody pokazowe

Łatwe do odczytywania historie, oparte na wyraźnym temacie przewodnim, zatytułowane. Wyrazy ich języka dobrane w treści w sposób zrozumiały. Dodatkowo czytanie tych ogrodów ułatwia opis przygotowany przez autorów projektu. Niewielki ogród pokazowy staje się kwintesencją treści języka krajobrazu. Notuje zdarzenia, opowiadania.

Ogrody działkowe
Są zdaniami złożonymi z kilku wyrazów. Mówią o szacunku do domu i przyrody, potrzebie obcowania z przyrodą, oraz potrzebie „ujarzmiania" jej zapisywanej w równych grządkach pielęgnowanych roślin. O ogrodach działkowych wartością największą wydają się być, obok domku, drzewa owocowe. Ogrody wiejskie przydomowe są podpisem, wizytówką właściciela. Pokazują dwa oblicza: logiczne i intuicyjne. Wyraźnie podzielone względem wejścia do domu na dwie strony. W prawej stronie króluje porządek uprawy z różą podkreślającą ogrodowy, gospodarczy charakter, w lewej odnajdujemy ład natury, krajobrazowość. W ogrodach tych miesza się wartość estetyczna z użytkową, z których odczytujemy zapis notowany intuicyjnie przez właściciela urządzającego swoja przestrzeń jako dwie opowieści pisane poezją i prozą.

Wnioski
Temat ogrodu jest deklaracją stylu, idei, dla której jest tworzony. Jest też ze stylu łatwo odczytywany. Nadanie nazwy, tytułu kompozycji ogrodowej ułatwia zapisywanie i odczytywanie znaczeń jaki dzieło – ogród ma przekazywać. Nazwa ogrodu odpowiada treściom w nim zapisanym. Ogrodzenie jest zawsze obecne, w każdym ogrodzie. Wskazuje ono obszar, granice własności. Ogrodzenie dodatkowe, wewnętrzne, akcentuje również elementy szczególnie ważne w ogrodzie. Wejście to przestrzeń, czasoprzestrzeń jaką pokonujemy między bramą a centrum ogrodu. Zapisane są w niej informacje o ogrodzie, o jego właścicielu. Brama jest ściśle związana z przestrzenią wejścia i tylko tak może być rozpatrywana. Inaczej stanowi jedynie fragment ogrodzenia, na którym umieszczane są czytelne znaki, napisy, numery jak na informacyjnej tablicy. Każdy ogród ma centrum. Centrum to najbardziej znaczący element ogrodu. Jeżeli w ogrodzie jest dom to on stanowi centrum. Droga jest bardzo jednoznacznym elementem, znaczącym w przestrzeni wejścia. Droga strukturalizuje i wartościuje przestrzeń ogrodu. Elementy notujące znaczenia są różne w zależności od skali ogrodu. W małych ogrodach znaczący jest każdy, najmniejszy nawet element: meble, kwiaty, rabaty, tabliczka z numerem. Ogrody w większej skali notują znaczenia większymi elementami. Od skali ogrodu zależy też ilość centrów jakie są w nim wyróżnione.

Zakończenie
W każdym ogrodzie budowana jest semantyczna warstwa, czytanie z której pozwala rozumieć dzieło człowieka zapisywane językiem ogrodu. Elementy wzornictwa ogrodowego notują znaczenia. Ich usystematyzowanie pozwoli tworzyć ogrody bogate w treści, odczytywane i rozumiane.

Literatura
1. Gawryszewska B. 2006, Historia i struktura ogrodu rodzinnego, Wydawnictwo SGGW, Warszawa
2. Gawryszewska B. Myszka-Stąpór I., 2012, Logicznie i symbolicznie, w przygotowaniu do druku
3. Myszka-Stąpór I. 2011, Elementy wzornictwa w warstwie znaczeniowej ogrodu, w Wzornictwo ogrodowe, redakcja Jan Rylke
4. Myszka-Stąpór I. 2011, Znaczenie w ogrodzie. Festiwal ogrodów w Chaumont sur Loire, w Krajobraz XXI wieku, pod redakcją Jana Rylke
5. Norberg Schulz Ch. 2000, Bycie, przestrzeń i architektura, Murator, Warszawa

6. Rylke J. 2011, Krajobraz kulturowy. Mapy znaczeń, w Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG nr 15, Niematerialne Wartości Krajobrazów Kulturowych, Komisja Krajobrazu Kulturowego Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Sosnowiec
7. Strona festiwalu Chaumont sur Loire: www.domain-chaumont.fr dostępne 30 marca 2012
Fotografie ogrodów festiwalowych Chaumont sur Loire pochodzą ze strony internetowej festiwalu. Pozostałe fotografie autorki artykułu.

Marcin Święcki, Monika J. Latkowska
Katedra Roślin Ozdobnych, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Ogrody chińskie – krajobraz w miniaturze

Chinese gardens – miniaturized landscape

Streszczenie: Klasyczne ogrody chińskie od najdawniejszych czasów miały charakter ogrodów krajobrazowych, stanowiących odwzorowanie naturalnych widoków. Ich najważniejsze komponenty stanowiły skały i woda, którym przypisywano głębokie symboliczne znaczenie. W niektórych kompozycjach ogrodowych ich udział był niekiedy tak duży, że stanowiły niemal wyłączne składniki ogrodu. Stosunkowo niewiele jest natomiast w ogrodach chińskich roślin. Pomimo iż zasoby chińskiej flory są jednymi z najbogatszych na świecie, w ogrodach wykorzystywany jest ich znikomy procent. Rośliny dobiera się ze względu na ich znaczenie symboliczne, ciekawy zapach, zmiany wyglądu w miarę upływu pór roku, bądź dźwięk wydawany przez krople deszczu spadające na ich liście. W artykule zaprezentowano główne zasady tworzenia ogrodów chińskich, zastosowanie elementów roślinnych i architektonicznych oraz ich znaczenie symboliczne.

Słowa kluczowe: Chiny, *penjing*, *pensai*, skały, symbolika roślin, woda, *Yang*, *Ying*

Wstęp

Chińska sztuka ogrodowa należy do najstarszych na świecie - pierwsze tradycyjne ogrody chińskie zaczęto tworzyć przed 2000 lat (Nowak 2006). Ukształtowany wówczas styl ogrodowy przetrwał do dziś w niemal niezmienionej formie, a tworzone według niego ogrody doskonale oddają ducha dawnych czasów.

Ogród chiński to kompozycja odwzorowująca piękno naturalnego krajobrazu. Stanowił on zawsze miejsce, w którym przez kontakt z naturą znajdowano ukojenie i wytchnienie od codziennych problemów, doświadczano wewnętrznej harmonii i oddawano się kontemplacji. W chińskich systemach filozoficznych, człowieka uważano za element przyrody, który tylko w kontakcie z nią odnaleźć może spokój i szczęście. Obecnie, w dobie powrotu do natury, w wielu zakątkach świata obserwuje się wzrost zainteresowania chińską sztuką ogrodową i tworzeniem ogrodów, w których można wyciszyć się i odzyskać wewnętrzny spokój (Pawlak 2009).

Głównym kryterium tworzenia ogrodów chińskich nie są aspekty dekoracyjne, lecz zasady religijne i symbolika poszczególnych elementów. Zgodnie z nimi w ogrodach rozmieszczone są cztery główne elementy: skały, woda, budowle ogrodowe i rośliny. Najważniejsze spośród nich są skały i woda, gdyż mają one głębokie znaczenie symboliczne, stosunkowo niewielki jest natomiast udział roślin, a obecność budowli uzasadnia pełniona przez nie funkcja. Wszystkie elementy pozostają w równowadze ze sobą i są harmonijnie wkomponowane w krajobraz.

Skały i woda - główne elementy ogrodów chińskich

Jednym z najważniejszych elementów spotykanych w ogrodach chińskich jest skała. Nigdy nie traktowano jej jako elementu uzupełniającego kompozycję czy zwykłego materiału budowlanego. W chińskiej religii i sztuce skały od wieków mają ogromne znaczenie symboliczne. Ze względu na ich twardość i trwałość uważane są za źródło energii dającej siłę oraz za męski element natury – *Yang* (Nowak 2006). Religia taoistyczna uważa kamienie i głazy za „szkielet ziemskiego ciała", toteż otacza je szczególnym szacunkiem (Zieliński 2008). Skały stosuje się w ogrodach chińskich w różnej postaci: od małych pojedynczych kamieni, poprzez kamienie ułożone w grupy, aż do miniaturowych kompozycji imitujących urwiska i całe łańcuchy górskie.

Spośród wszystkich elementów przyrody, góry zawsze uważane były przez Chińczyków za najbardziej fascynujące przejawy sił twórczych natury, zaś rola, jaką odgrywały w kulturze Państwa Środka była tak znacząca, że można wręcz mówić o ich kulcie. Potężne szczyty górskie według mitologii chińskiej uważano za święte miejsca zamieszkiwane przez bogów i duchy. Po ich grzbietach można było wspiąć się do nieba i komunikować z istotami nadprzyrodzonymi (Wójcik 2004). Z tej właśnie przyczyny w ogrodzie chińskim – który zawsze stanowił pomniejszoną wersję naturalnego krajobrazu – miniaturowe góry i pagórki stały się bardzo ważnymi elementami (Zieliński 2008). Umieszczano je tu jednak według ściśle obowiązujących reguł. Kompozycja musiała składać się ze wzgórz zróżnicowanej wysokości, wśród których łatwo można było odróżnić wzgórze najwyższe, zaś szczyty nie mogły znajdować się w jednej linii. Miniaturowe góry i pagórki tworzono poprzez usypanie ich z ziemi, łączenie pojedynczych fragmentów skał i kamieni zaprawą cementową lub stosując oba te sposoby jednocześnie. Do ich budowy używano najczęściej surowych, chropowatych, spękanych i poszarpanych skał, co nadawało górom dziki i majestatyczny charakter (Charageat 1978).

Wszystkie typy wzniesień w ogrodzie chińskim zawsze współistnieją z roślinnością. Zbocza gór usypanych wyłącznie z ziemi porośnięte są najróżniejszymi gatunkami roślin, zaś powierzchnię surowych gór utworzonych z głazów i kamieni pokrywają porosty i pnącza. W sztucznie wzniesionych górach nie może także zabraknąć strumyków, źródełek i niedużych jeziorek, gdyż te elementy są często obecne w naturze. Skały i wzniesienia w ogrodzie chińskim pełnią nie tylko rolę tła. Nadają one krajobrazowi naturalny wygląd, porządkują jego przestrzeń, oddzielają od siebie poszczególne zakątki ogrodu (Pawlak, 2009).

Innym elementem kamiennym chińskich ogrodów były stabilnie osadzone w ziemi i eksponowane pojedynczo, znacznych rozmiarów głazy o naturalnej formie i interesujących kształtach. Umieszczano je zazwyczaj na dziedzińcach, gdzie stanowiły swoiste ogrodowe rzeźby. Sytuowane były w pozycji leżącej bądź stojącej, a na ich ścianach wybitni kaligrafowie wykuwali znaki nawiązujące do tematów znanych z literatury i mitów (Wójcik 2004). Najbardziej poszukiwane były głazy o formie ukształtowanej w wyniku działalności sił przyrody, o ciekawej strukturze. Wysoce ceniono monumentalne bloki wapienia wyżłobione przez wodę, porowate kamienie z otworami, a także głazy szersze na szczycie, a węższe u dołu, wyglądające, jakby przeczyły prawu grawitacji (Nowak 2006) (Ryc. 1).

Skałę wykorzystywano także do imitowania obecności wody w ogrodach. Sztucznie ukształtowane koryta potoków, strumieni, stawów, bądź jezior wypełniano odpowiednio rozmieszczonymi kamieniami, przegrabionym żwirem lub gruboziarnistym piaskiem, tak, by całość sprawiała wrażenie cieków, bądź zbiorników wodnych (Majorowski 2008).

Kamień w ogrodach chińskich wykorzystywano też do budowy jaskiń, grot, tuneli i pieczar, które według prastarych wierzeń zamieszkiwane były przez mądrych pustelników oraz dobre i szlachetne duchy. Innym zastosowaniem kamieni było budowanie z nich ogrodowych mostów i schodów, które poza funkcją użytkową spełniały też rolę dekoracyjną (Majorowski 2008). Kamieniami wykładano także brzegi strumyków i stawów by nadać im naturalny wygląd, a większe skały umieszczano w wodzie, pomiędzy roślinami (Zieliński 2008).

Ryc. 1. Miniaturowe góry i naturalna skała jako rzeźba ogrodowa (fot. M.Latkowska; http://www.art-and-archeology.com).

Kolejnym ważnym elementem w ogrodzie chińskim jest woda. Nie pełni ona jednakże wyłącznie funkcji praktycznej, ograniczonej do utrzymywania przy życiu roślin, chłodzenia powietrza czy podnoszenia jego wilgotności. Spełnia również rolę estetyczną i ma znaczenie symboliczne. Wodę wprowadzono do ogrodu, by kontrastowała ze statyczną naturą kamieni i stwarzała równowagę pomiędzy jego różnymi elementami, łącząc je w ten sposób w całość. Ponieważ woda umożliwia egzystencję organizmom żywym, uznana została za źródło życia oraz za żeński element natury – *Yin* (Nowak 2006). Religia taoistyczna uważa strumienie i rzeki za „krwioobieg ziemskiego ciała" oraz za dowód na ożywiony charakter natury (Zieliński 2008). Woda w ogrodzie chińskim występuje w postaci jezior, stawów, strumyków, rzek, kaskad i wodospadów. Elementy te wzorowane są na formach naturalnych i często występują w połączeniu z wyspami, skałami czy roślinami wodnymi (Nowak 2006).

Zbiorniki wodne zajmują zwykle centralną część ogrodu i mają nieregularny kształt. Forma regularna nie jest dopuszczalna, albowiem taka nie występuje w naturze (Pawlak 2009). W niektórych dawnych obiektach udział wody był tak duży, że stanowiła ona niemal wyłączny element ogrodu i można było po nich pływać łódką. Jeśli staw posiadał dużą powierzchnię, należało zastosować niewielkie mostki w celu wizualnego rozbicia jego powierzchni na mniejsze elementy widokowe. W mniejszych ogrodach często stosowano kilka małych zbiorników wodnych połączonych ze strumykiem lub niewielką rzeczką (Nowak 2006). Elementy wodne w ogrodzie chińskim zawsze występują we wspólnej kompozycji z budowlami ogrodowymi (Pawlak 2009). W wodzie często pływają kolorowe ryby, a na brzegach zbiorników ustawiane są skały o różnej wysokości. Z wysokich skał można podziwiać powierzchnię stawu, a z niskich - łatwo dosięgnąć powierzchni wody.

Zbiorniki wodne projektuje się tak, by w ciekawy sposób załamywały światło i działały podobnie, jak ogromnych rozmiarów lustro. Za dnia odbijają się w nich otaczające budynki, drzewa, błękitne niebo i płynące po niebie chmury. W nocy w gładkiej tafli jeziora odbijają się księżyc i gwiazdy. Widok odbity w powierzchni wody uznawano

zawsze za tak piękny, że mostom i promenadom nadawano charakterystyczne łukowate formy specjalnie po to, by ich kształt efektowniej odbijał się w wodzie (Nowak 2006). Powierzchnię stawów tradycyjnie ozdabiają rośliny wodne, wśród których naczelne miejsce zawsze zajmował lotos (*Nelumbo* sp.), będący symbolem czystości, duchowego oświecenia i żywotności (Ryc. 2). Elementy roślinne nie mogą jednak pokrywać całej powierzchni stawu, gdyż uniemożliwiłyby odbijanie się elementów otoczenia w jego tafli (Pawlak 2009).

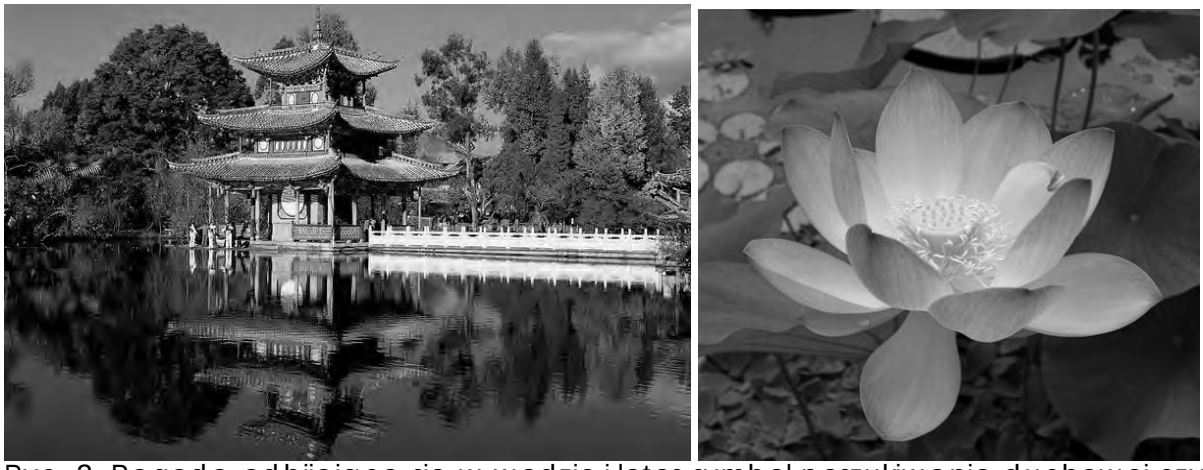

Ryc. 2. Pagoda odbijająca się w wodzie i lotos-symbol poszukiwania duchowej czystości i prawdy (http://www.wallcoo.net; http://upload.wikimedia.org).

W ogrodach chińskich występuje także woda płynąca, wnosząca do ogrodu ruch i dźwięk. Woda płynąca swobodnie w strumieniach i rzekach to symbol wolności. Wysoce ceniony jest także szum wody spadającej z wodospadów i kaskad (Pawlak 2009). Cieki wodne projektuje się w taki sposób, aby nie można było dostrzec ich początku ani końca. Miejsca te przykrywa się głazami, ukrywa pod budynkami bądź zasłania bujnie rosnącą roślinnością. Tak zaaranżowany strumień, wodospad lub rzeka, wyobrażają nieskończoność i zmienność natury, a także symbolizują połączenie z innym światem i przypominają o przemijaniu (Majdecki 2007).

Architektura ogrodowa

W ogrodach chińskich ważną rolę odgrywają różnorodne elementy architektury, takie jak ogrodzenia, bramy, furty, ścieżki oraz budowle ogrodowe.

Ogrodzenia mają najczęściej postać murów i ścian. Mury zewnętrzne stanowią granicę pomiędzy wnętrzem ogrodu a światem zewnętrznym, zaś mury wewnętrzne oddzielają od siebie poszczególne partie ogrodu (Wójcik 2004). Funkcją murów zewnętrznych jest nie tylko wyznaczenie granicy posesji, lecz przede wszystkim odizolowanie nastrojowego wnętrza ogrodu od reszty świata oraz bronienie go przed spojrzeniami ciekawskich i złymi duchami (Charageat 1978). Dodatkową funkcją murów wewnętrznych było wykorzystywanie ich jako swoistych drogowskazów prowadzących do najpiękniejszych miejsc widokowych ogrodu oraz jako elementów łączących ze sobą pawilony ogrodowe (Pawlak 2009). Mury przyjmowały rozmaitą formę – niektóre były lekkie i niskie, inne zaś monumentalne i szerokie, lecz ich kształty zawsze harmonizowały z otaczającym krajobrazem. Ścianę zwykle zwieńczano pięknymi dachówkami, które poza pełnieniem funkcji zdobniczej, zabezpieczały ją także przed deszczem i słońcem. Mur zwieńczony dachówkami ułożonymi na regularnie pofałdowanym szczycie nosił nazwę „smoczego muru" (Wójcik 2004). W ścianach często znajdowały się także okna zdobione ażurowymi kratami z motywami roślinnymi. W mniejszych ogrodach rolę ogrodzeń – zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrz-

nych – pełniły niekiedy ślepe ściany okalających ogród budynków. Znana jest także praktyka stosowania długiej, pomalowanej na biało ściany, ustawianej zwykle nad brzegiem stawu, a mającej za zadanie odbijać światło i rozjaśniać otoczenie, aby wywołać wrażenie, że ogród jest większy niż w rzeczywistości (Pawlak 2009).
Bramy, furty i przejścia są elementami umożliwiającymi komunikację pomiędzy wnętrzem ogrodu i światem zewnętrznym, a także pomiędzy oddzielonymi od siebie przy pomocy ścian poszczególnymi fragmentami ogrodu. Mają one postać otworów o różnych kształtach, wykutych w ścianach okalających ogród. Najstarszą formą jest ośmiokątny, bądź okrągły otwór, przy czym forma okrągła nosi tradycyjną nazwę „drzwi księżycowych" i do dziś cieszy się największą popularnością. Bardziej skomplikowane formy przejść przypominają swoim kształtem płatki kwiatów, liście, wazony, tykwy, urny, naczynia ofiarne, a nawet berła czy instrumenty muzyczne (Charageat 1978). Bramy wejściowe do ogrodów zawsze posiadają wysokie progi, co podyktowane jest prastarymi chińskimi wierzeniami, zgodnie z którymi mają się o nie potykać demony chcące wyrządzić szkodę w ogrodzie lub skrzywdzić jego właściciela (Wójcik 2004). Wszystkie rodzaje przejść w ogrodzie chińskim, poza zapewnieniem w ogrodzie komunikacji, pełnią jeszcze jedną ważną rolę: stanowią ramę dla obrazu, którym jest specjalnie zaaranżowany fragment ogrodu oglądany z zewnątrz (Hobhouse 2005) (Ryc. 3).
Drogi w ogrodach chińskich przybierają bardzo charakterystyczną postać. Nie stanowią one jedynie pasów terenu prowadzących zwiedzającego do określonych miejsc, lecz wiją się swobodnie po całym jego terenie w taki sposób, że przechodząc nimi można podziwiać najbardziej atrakcyjne krajobrazy i widoki założenia ogrodowego. Ścieżki zazwyczaj są wąskie i kręte, a poza rolą użytkową pełnią też funkcję dekoracyjną. W ogrodzie chińskim drogi nie wyodrębniają się tak silnie z otaczającego krajobrazu, jak to ma miejsce w ogrodach europejskich (Majdecki 2007). Wijąc się po całym terenie tworzą one harmonijną całość z innymi elementami kompozycji i łączą ze sobą poszczególne części ogrodu. Do charakterystycznych motywów w ogrodzie chińskim należy na przykład droga wijąca się wśród skał (Majorowski 2008). Do budowy dróg używa się głównie bruku, płyt wapiennych bądź marmurowych lub drobnych otoczaków, z których komponuje się barwne mozaiki (Charageat 1978).

Ryc. 3. Ściana ogrodowa i brama typu „drzwi księżycowe" (http://www.mobot.org).

Budowle ogrodowe stanowią niezwykle istotny element kompozycji ogrodu chińskiego i występują w nim zawsze bardzo licznie. W kręgu kulturowym cywilizacji Zachodu istnieje nawet powiedzenie mówiące, że „*ogrodów chińskich się nie sadzi, lecz je buduje*" (Nowak 2006). Do budowli stosowanych w ogrodach chińskich zalicza się:

zabudowania mieszkalne, pawilony i altany, galerie, mosty, ozdobne bramy *paj-lu* (Majdecki 2007).
Zabudowania rezydencjalne lokalizowano zwykle w środkowej części ogrodu, skąd można było podziwiać całą jego scenerię. Budowane były na kamiennych podmurowaniach lub ziemnych tarasach, a prowadziły do nich wąskie, kamienne schody. Rezydencję stanowił zazwyczaj zespół trzech lub czterech budynków usytuowanych dokoła wewnętrznego dziedzińca, przy czym budynek główny fasadą zwrócony był na południe, w kierunku bramy. Budynki tworzono na planie prostokąta. Miały one dwu- lub czterospadowe dachy. Dopiero w XVII wieku pojawiły się charakterystyczne dla chińskiej architektury budynki o podwiniętych do góry dachach. Ściany boczne budynków były ślepe i tylko fasady posiadały liczne okna zdobione ażurowymi kratami, na czas zimy zaklejane papierem ryżowym. Bardzo często zamiast okien instalowano przesuwane drzwi, których otwarcie pozwalało od razu znaleźć się w ogrodzie i stanowiło harmonijne połączenie wnętrza domu ze światem zewnętrznym (Pawlak 2009).
Pawilony i altany występują w ogrodach chińskich bardzo często i stosunkowo licznie (Ryc. 4). Pojawiły się w nich w XVII wieku i to zarówno w założeniach świeckich, jak i sakralnych. Były to budowle otwarte, częściowo zamknięte, bądź zamknięte, sytuowane na planie kwadratu, prostokąta, wieloboku, lub koła (Charageat 1978). Najbardziej popularne były altany na planie sześcio- lub ośmioboku. Wykonywano je z drewna, rzadziej z kamienia, zaś ich dachy o podwiniętych do góry brzegach kryte były ceramiczną dachówką (Pawlak 2009). Na ścianach tych budowli umieszczano tabliczki z inskrypcjami oznaczającymi starannie wybraną nazwę danego obiektu, bądź zawierającymi cytaty z klasycznych poematów i przypowieści chińskich (Hobhouse 2005). Pawilony i altany sytuowano w ogrodach chińskich zazwyczaj na wzgórzach, w środkowej części ogrodu, nad wodami lub wśród skał. Zawsze były to jednak miejsca, które harmonizowały z otaczającą przyrodą i umożliwiały oglądanie malowniczej scenerii ogrodu. Dodatkowo budynki te obsadzano najefektowniejszymi gatunkami kwitnących bylin i drzew ozdobnych. Bardzo często pawilony ogrodowe służyły także jako ogrodowe biblioteki. Gromadzono w nich obfite zbiory literatury, które przeznaczone były do dyspozycji gości właściciela ogrodu. Rozmowy prowadzone na tematy zaczerpnięte ze zgromadzonych zbiorów stanowiły nieodłączny i pieczołowicie celebrowany element życia towarzyskiego prowadzonego w ogrodzie (Wójcik 2004).
Specyficzną formę budowli ogrodowych stanowią galerie. Mają one postać zadaszonych korytarzy, chroniących przed deszczem i słońcem, a służących do doprowadzenia zwiedzającego do określonych miejsc w ogrodzie (Ryc. 4). Galerie stanowią przejścia pomiędzy budynkami, łączą ze sobą pawilony i altany, doprowadzają do najpiękniejszych miejsc widokowych ogrodu, a także dzielą przestrzeń, dodając głębi krajobrazowi (Pawlak 2009). Sytuowano je zawsze zgodnie ze specjalnie obmyśloną trasą spaceru toteż często wiodły wzdłuż brzegów jeziora lub przez szczególnie malowniczy zakątek ogrodu. Zdarzało się, że ich ściany miały postać murów z otworami okiennymi, które w miarę przechadzania się korytarzem, prezentowały tylko ściśle określone wycinki kompozycji ogrodowej. Typowa chińska galeria ma postać bardzo długiej werandy umożliwiającej kontemplację panoramy szerszego wycinka krajobrazu. Dach takiej galerii opiera się zazwyczaj na czerwonych kolumnach, zaś jego powierzchnia kryta jest glazurowanymi dachówkami w kolorze czerwonym, zielonym, bądź niebieskim (Charageat 1978).
Mosty w ogrodach chińskich poza funkcją użytkową – jaką jest doprowadzenie osoby zwiedzającej ogród na drugi brzeg strumienia lub kanału – pełnią też funkcję dekoracyjną, widokową i symboliczną (Majorowski 2008). Funkcja widokowa realizowa-

na jest przez specyficzną konstrukcję niektórych mostów, które dzięki osadzeniu na bardzo wysokich łukach, umożliwiają podziwianie z ich powierzchni całego otaczającego krajobrazu. Funkcja dekoracyjna zaś związana jest bezpośrednio z wyglądem mostu, przy czym mosty w ogrodach chińskich występują w kilku postaciach. Najprostszą formę stanowią mosty kamienne, wykonane z wielkich skalnych płyt przerzuconych nad strumykiem lub kanałem. Najbardziej typowe dla architektury chińskiej są charakterystycznie łukowato wygięte mosty drewniane. Malowane są one na jaskrawe kolory, a forma ich balustrad jest harmonijnie dobrana do architektury zastosowanych w ogrodzie pawilonów i altan. W większych założeniach stosowano mosty wykonane z kamienia. Formę łukowatą zaś nadano mostom ze względu na to, że tego typu kształt najatrakcyjniej odbija się w wodzie (Nowak 2006). W architekturze chińskich ogrodów występuje jeszcze jeden typ mostu. Są to mosty mające postać prostej lub wijącej się zygzakowato kładki. Tego typu przejścia lokalizowano ponad taflą jezior i stawów, toteż w porównaniu z innymi rodzajami mostów były stosunkowo długie. Zastosowanie przejścia o formie zygzakowatej ma swoje uzasadnienie w chińskich wierzeniach, zgodnie z którymi pełni ono niejako funkcję obronną przed złymi mocami. Utrzymywano bowiem, że demony potrafią poruszać się tylko po liniach prostych, i dzięki temu rozwiązaniu nie będą mogły dostać się do ogrodu. Stosowanie mostów w ogrodach chińskich ma ponadto jeszcze jedno głęboko metafizyczne znaczenie. Uważano je za drogi wiodące „na drugi brzeg poznania", ku mądrości oraz jedności z ludźmi, przyrodą i kosmosem (Wójcik 2004).

Bardzo interesującym komponentem ogrodu chińskiego są tak zwane bramy *paj-lu*. Są to konstrukcje wolnostojące i pełniące wyłącznie funkcje dekoracyjne. Budowano je zwykle na terenie dużych założeń rezydencjalno-ogrodowych, w pobliżu świątyń, bądź na granicach prowincji. W ogrodach wznoszono je dla zaakcentowania ładnego widoku, podkreślenia miejsca poświęconego pamięci jakiejś osoby, uwiecznienia miejsca historycznego lub zdarzenia, bądź dla zaznaczenia wejścia do budynków świątynnych. Budowano je z kamienia, cegły lub z drewna na kamiennym piedestale, i posiadały zwykle jedno, trzy, lub pięć przejść. Bramy *paj-lu* przybierały często formę niezwykle rozbudowaną i bogato rzeźbioną. Często malowane były na czerwono, ozdabiane z zewnątrz kaligrafią i kolorową glazurą, a ich dachy pokrywano kolorowymi dachówkami i rzeźbami chińskich smoków (Olszewski 2003).

Rzeźby zwykle występują w ogrodach chińskich w kompozycji z jakąś budowlą ogrodową, jako płaskorzeźby bądź rzeźby pełne. Dominuje wśród nich tematyka animalistyczna – najczęściej przedstawiają symbolizujące długowieczność żółwie, męstwo i odwagę – lwy, bądź szczęście, dobroć i waleczność – smoki. Dodatkowym elementem wyposażenia ogrodów są często ustawiane przed wejściem do budynków wykonane z brązu kadzielnice bądź porcelanowe wazy (Wójcik 2004).

Ryc. 4. Altana i galeria ogrodowa (http://aar.ucr.edu; http://rpmedia.ask.com).

Rośliny w ogrodach chińskich

Pomimo wielkiej różnorodności rodzimej flory, przez całe stulecia rośliny stosowano w chińskich ogrodach bardzo oszczędnie. Jako przemijający i nietrwały element stanowiły drugorzędny składnik kompozycji, ustępując miejsca – o wiele bardziej cenionym – skałom, elementom wodnym i architektonicznym (Zieliński 2008). Wzrost znaczenia roślin w sztuce ogrodowej nastąpił dopiero na początku X wieku w Epoce Pięciu Dynastii, ale nawet wtedy nie stały się one dominującym elementem kompozycji (Hobhouse 2005).

Spośród ogromnego zasobu flory chińskiej tylko nieliczne gatunki wykorzystywane są w sztuce ogrodowej. Liczba zielnych roślin ozdobnych dopuszczonych do stosowania w chińskich ogrodach ogranicza się do ok. 10 gatunków, zaś w średniej wielkości ogrodzie, wszystkich gatunków jest zwykle ok. 60 (Pawlak 2009). Głównym kryterium, według którego dobiera się rośliny do ogrodów chińskich, nie jest ich dekoracyjność, lecz symboliczne znaczenie, które zostało ustalone w Epoce Pięciu Dynastii. U podstaw narodzin tej symboliki leżą nauki płynące z taoizmu i buddyzmu. Wykorzystywano jednak nie tylko symbolikę wynikającą z religii, lecz także z filozofii, literatury i sztuki (Majdecki, 2007). W sztuce ogrodowej Chin symboliczne znaczenie nadano także zestawieniom roślin, specjalnie komponowanym z odpowiednio dobranych gatunków. Śliwa wraz z bambusem i sosną tworzą tradycyjną kompozycję określaną jako „Trzej Przyjaciele Zimy", nazywaną tak, ponieważ wszystkie jej elementy potrafią przetrwać zimę i odrodzić się na wiosnę. Z kolei śliwa wraz z bambusem, storczykiem i chryzantemą to „Czterej Szlachetni", gdyż ze względu na różne pory kwitnienia postrzegane są jako rośliny reprezentujące kolejne pory roku (Wójcik 2004).

Ważnym kryterium decydującym o doborze roślin do chińskich ogrodów jest ich zapach. Pod tym względem najwyżej cenione są storczyki z rodzaju *Cymbidium* sp., których delikatny zapach uważa się za tajemniczy i piękny (Charageat 1978). Wiosną w ogrodzie unosi się zapach kwiatów brzoskwini (*Prunus* sp.), glicynii (*Wisteria* sp.) i jujuby (*Ziziphus* sp.), latem - kwiatów lotosu (*Nelumbo* sp.), jesienią - słodki zapach osmantusa (*Osmanthus* sp.), zaś zimą - śliwy (*Prunus* sp.) (Pawlak, 2009). Pomimo iż najwyżej cenione są gatunki o dekoracyjnych kwiatach oraz zimozielone, doceniane są także walory dekoracyjne roślin zmieniających wygląd z upływem pór roku. Znane są przykłady komponowania całych fragmentów ogrodu tak, by osiągnąć jak największy efekt i wymowę symboliczną zimą, bądź latem (Majdecki 2007). Szczególną uwagę zwraca się na takie walory, jak efektowne przebarwianie się liści jesienią, czy

kwiaty pojawiające się przed rozwojem liści. Ze względu na wspaniałe kolory liści przebarwiających się jesienią, najwyżej cenione są klony (*Acer* sp.) (Wójcik 2004). Kolejnym kryterium wyboru roślin jest dźwięk, jaki wywołują krople deszczu spadające na ich długie i szerokie liście. W tej kategorii najwyżej ceniony zawsze był banan (*Musa* sp.), i nieco mniej od niego – bambus (*Bambusa* sp.). Bambus odgrywa też ważną rolę w ogrodzie ze względu na cienie, jakie rzuca na ściany (Nowak 2006). Dużą wagę przywiązuje się również do szelestu liści poruszanych przez wiatr, toteż wśród drzew preferowane są gatunki o bujnych, rozłożystych koronach.

Niewiele jest w ogrodach chińskich kwitnących roślin, a do najczęściej stosowanych należą drzewa i krzewy o dekoracyjnych kwiatach: śliwa japońska (*Prunus salicina*), brzoskwinia zwyczajna (*Prunus persica*), azalia japońska (*Rhododendron molle*), kamelia żyłkowana (*Camellia reticulata*), lilak japoński (*Syringa reticulata*), magnolia Siebolda (*Magnolia sieboldii*). Rzadko stosowane są rośliny zielne, z których najpopularniejsze to: piwonia chińska (*Paeonia lactiflora*), chryzantema wielkokwiatowa (*Dendranthema grandiflora*) oraz lotos orzechodajny (*Nelumbo nucifera*) (Majdecki 2007, Wójcik 2004, Zieliński 2008).

Roślinności nigdy nie wykorzystywano do tworzenia formalnych kompozycji, jak partery kwiatowe czy kwietniki. Spotyka się tu natomiast nieregularne żywopłoty wykonane z bambusa (*Bambusa* sp.), bądź jujuby (*Ziziphus* sp.), które oddzielają od siebie poszczególne części ogrodu i przywodzą na myśl wiejskie krajobrazy (Charageat 1978). W ogrodach chińskich nie formowano nigdy drzew i krzewów. Pozostawiano naturalny, nieregularny wygląd ich koron, co zgodnie z chińskimi kanonami podkreślało ich piękno. Wyjątkiem od tej zasady są jedynie uprawiane w pojemnikach, formowane miniaturowe drzewka *pensai* (Zieliński 2008). Nigdy nie stosowano też szpalerowych nasadzeń drzew. Sadzono je w nieregularnych kępach, w których znajdowało się od trzech do pięciu, niskich i wysokich okazów posadzonych naprzemiennie. Drzewom zebranym w grupy często towarzyszyły też krzewy (Nowak 2006).

Pensai i *penjing*– natura w miniaturze

Pensai jest to tradycyjna chińska sztuka formowania i uprawy miniaturowych drzewek oraz krzewów w pojemnikach. Jej początki datuje się na okres dynastii Tang, panującej w Chinach w latach 618 – 907 (Kinjo 2009). Bardziej złożona forma *pensai*, nosi nazwę *penjing* i przedstawia cały zminiaturyzowany krajobraz, w skład którego wchodzą częstokroć całe grupy karłowych drzewek, miniaturowy zbiornik wodny, kompozycje z mchu i kamieni, a nawet repliki mostków, pawilonów czy altanek (Lifang i Sianglin 1987). *Pensai* wykonuje się najczęściej z wiązów (*Ulmus* sp.), sosen (*Pinus* sp.), jałowców (*Juniperus* sp.), cyprysów (*Cupressus* sp.) lub bambusów (*Bambusa* sp.). Wśród drzew owocowych najczęściej wykorzystywana jest śliwa (*Prunus* sp.), a także brzoskwinia (*Prunus* sp.) i pomarańcza (*Citrus* sp.) (Lifang i Sianglin 1987).

Pojemniki z *pensai* ustawia się zazwyczaj na ażurowych podstawkach z drzewa różanego, sandałowego, bądź z czarnego bambusa, zaś odpowiednio pielęgnowane drzewko może żyć nawet kilkaset lat. Miniaturowe krajobrazy *penjing* często umieszczano w ogrodach prywatnych na wysokich kamieniach, wzdłuż specjalnie wybudowanych tarasów, na obrzeżach założenia ogrodowego oraz w przedsionkach świątyń i budynków publicznych. W niektórych ogrodach urządzano nimi całe, starannie skomponowane zakątki, stwarzając w ten sposób swoiste wystawy *penjing* (Hobhouse 2005) (Ryc. 5).

Z czasem uprawa drzewek i tworzenie miniaturowych krajobrazów stało się popularną rozrywką bogatych i uprzywilejowanych klas społecznych, a mniej zamożnym lub zapracowanym umożliwiło posiadanie namiastki własnego ogrodu. Okazy *pensai* i *penjing* zachwycały chińskich poetów, którzy tworzyli wiersze wysławiające ich pięk-

no, zaś niektóre egzemplarze cenniejsze były od klejnotów czy rzadkich kamieni szlachetnych. O powadze, z jaką traktowano sztukę *pensai*, świadczyć może fakt, iż w niektórych epokach ich uprawa była niemal całkowicie zakazana, albowiem uważano, że nikt poza członkami rządzącej kasty szlacheckiej nie jest godzien posiadania takich dzieł sztuki (Kinjo 2009).
Około VII wieku przedstawiciele chińskiej szlachty podarowali kilka egzemplarzy *pensai* przebywającym w ich kraju ambasadorom japońskim, dzięki czemu sztuka ta przeniknęła do Japonii. Tam po dogłębnym jej poznaniu i udoskonaleniu do perfekcji dała ona początek japońskiej sztuce *bonsai* (Tridi 2009).

Ryc. 5. Wystawa *pensai* i *penjing* w ogrodzie chińskim (http://farm5.static.flickr.com).

Podsumowanie

Ogrody chińskie od początku swego istnienia urządzane były według całkowicie odmiennych zasad niż ogrody europejskie. O ich kompozycji decydowały bowiem nie względy estetyczne, lecz nakazy religijne i symboliczne znaczenie poszczególnych elementów. Od czasów starożytnych światopogląd i obyczajowość Chińczyków kształtowane były przez doktryny trzech wielkich systemów filozoficzno-religijnych: taoizmu, konfucjanizmu i buddyzmu. Systemy te przez stulecia współwystępowały i uzupełniały się wzajemnie, odciskając trwałe piętno na chińskiej sztuce ogrodowej. Zawarte w ich doktrynach nakazy zadecydowały o obecności i rozmieszczeniu poszczególnych elementów w ogrodzie chińskim, zaś zaaranżowana w nim przestrzeń wywoływać miała u człowieka ściśle określone nastroje. Systemy filozoficzno-religijne zadecydowały również o przeznaczeniu tutejszych ogrodów. Zgodnie z ich nakazami główną funkcją ogrodu chińskiego jest zapewnienie właścicielowi miejsca wytchnienia od problemów codziennego życia oraz stworzenie mu warunków odpowiednich do wyciszenia się i samotnej kontemplacji. Całość założenia oddzielona jest od świata zewnętrznego wysokimi murami, zapewniającymi ciszę i spo-

kój, a wszystkie elementy ogrodu tworzą spójną kompozycyjną całość, sprzyjając znalezieniu ukojenia oraz harmonii z naturą.

Literatura

1. Charageat M., 1978: Sztuka ogrodów. Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa.
2. Hobhouse P., 2005: Historia ogrodów. Wydawnictwo Arkady, Warszawa.
3. Kinjo J., 2009: Bonsai., Wydawnictwo Klub dla Ciebie, Warszawa.
4. Lifang C., Sianglin Y., 1987: The Garden Art Of China., Timber Press, Portland.
5. Majdecki L., 2007: Historia ogrodów. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
6.Majorowski M., 2008: Kamień naturalny w kompozycjach ogrodowych. Oficyna Wydawnicza Multico, Warszawa.
7. Nowak J., 2006: Ogrody chińskie., Zesz. Probl. Postępów Nauk Rol., 510, s. 377-383.
8.Olszewski W., 2003: Chiny. Zarys Kultury., Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
9. Pawlak A., 2009: Ogrody chińskie., Wydawnictwo Trio, Warszawa.
10. Tridi V., 2009: Sztuka bonsai., Wydawnictwo RM, Warszawa.
11. Wójcik A. I., 2004: Ogrody chińskie., w: Ogrody – zwierciadła kultury. Wschód, Sosnowski L., Wójcik A. I. [red.], Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków, s. 40-81.
12. Zieliński J., 2008. Historia ogrodów. Skrypt dla studentów kierunku ogrodnictwo, Wydawnictwo Naukowe Akademii Rolniczej w Szczecinie, Szczecin.

Dorota Sikora
Katedra Sztuki Krajobrazu. Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Mała architektura lat 50. i 60. w Polsce

The small architecture of 50. and 60. in Poland

Streszczenie: Stylistyka detalu ogrodowego na przestrzeni lat 50. i 60. w Polsce była zróżnicowana, a data powstania danego obiektu nie decydowała o przynależności do określonego stylu. W powojennych parkach, przestrzeniach miejskich placów i osiedli a także w ośrodkach wypoczynkowych i uzdrowiskach powstawały równolegle elementy stylistycznie różne: od nawiązań do modernizmu lat 30., przez socrealizm, po poszukiwania nowych form i materiałów w latach 60 i ponowne nawiązywanie do idei modernistycznych w nowej odsłonie. Jedynie w ogrodach przydomowych bardzo długo utrzymały sie wzorce wypracowane w okresie międzywojennym. Ogród ten pozostał poza obszarem oddziaływania socrealizmu a nowatorskie rozwiązania lat 50 i 60 przebijały się tu bardzo wolno.
Architektura lat 50. i 60. niestety stopniowo znika z polskiego krajobrazu. Najczęściej nie jest ona w żaden sposób prawnie chroniona, a społeczna świadomość co do jej wartości jest nikła. W cieniu ginących wielkich dzieł architektury ginie również mała architektura, mająca także swoją wartość artystyczną i historyczną.

Słowa kluczowe: wzornictwo lat 50. i 60. XX w., mała architektura, detal ogrodowy, modernizm, socrealizm.

Poniższy tekst nie ma ambicji podsumowania stanu wiedzy na temat małej architektury lat 50. i 60. XX w. Stanowi raczej refleksję autorki w tym temacie, wywołaną coraz częściej zauważaną przez polskie społeczeństwo koniecznością ochrony dziedzictwa architektonicznego tamtego okresu. Zburzenie warszawskiego Supersamu czy Pawilonu Chemii spotkało sie z szeroką krytyką. W 2011 r. legł w gruzach katowicki Pałac Ślubów z niepowtarzalną posadzką w stylu op artu. Warto zauważyć, że w cieniu ginących wielkich dzieł architektury okresu polskiej odwilży ginie również mała architektura, mająca również swoją wartość artystyczną i historyczną. Najczęściej nie jest ona w żaden sposób prawnie chroniona, a społeczna świadomość co do jej wartości jest nikła. Tym ważniejsza wydaje sie obecnie dyskusja na ten temat.
Można wstępnie zaryzykować stwierdzenie, że w Polsce lat 50. i 60. do przestrzeni publicznej parków oraz do prywatnej przestrzeni ogrodów przydomowych zaczęła powoli wkraczać nowa stylistyka - zarówno w przypadku niewielkiego mebla ogrodowego i parkowego jak i większych obiektów małej architektury: fontann, pergoli, schodów, pawilonów. Piszę "zaczęła powoli wkraczać ", bowiem jak ocenia Marc Treib "Idee w architekturze podążają za sztuką z opóźnieniem około 15 lat, idee w architekturze krajobrazu są spóźnione jeszcze o dalsze 15 lat"[16] Znamienite jest, że w początkach lat 30., w miesięczniku „Dom, ogród, mieszkanie" obok tekstów opisujących nowatorskie technologie i modernistyczną estetykę w budownictwie zamieszczano artykuły Stefana Rogowicza, proponującego w ogrodach rozwiązania eklektyczne, niewiele różniące się od tych, z końca XIX w. Nie wszyscy ówcześni projektanci ogrodów byli tak zachowawczy. W tym samym piśmie Alfons Zielonko w 1935 r. pisał: „Nie chcemy już dziś rozwiązań w formie kunsztownie ułożonych serdelków, ani

[16] Treib M., 1992: Modern Landscape Architecture: A critical Review, Cambridge, Massachusetts, London, England, MIT Press, s. ix.

sztucznej gęstwiny imitującej w małym ogródku lasek. Pragniemy słońca i powietrza, jak najwięcej słońca i powietrza"[17].
Zmiana w sposobie projektowania niewielkich form przestrzennych stanowiła konsekwencję przemian jakie zaszły w architekturze i wzornictwie w okresie międzywojennym pod wpływem idei modernistycznych, propagowanych przez „De Stijl", „Esprit nouveau", „Bauhaus", polegających między innymi na uznaniu nadrzędności funkcji nad formą oraz odrzucenia bogactwa ornamentyki poprzednich epok. Koniec lat 30. XX w. to zmierzch sztuki „dekoracyjnej", coraz częściej wypieranej przez seryjną produkcję przedmiotów i związane z nią wzornictwo przemysłowe, adresowane nie do elit, jak to bywało wcześniej, lecz do masowego odbiorcy[18]. Z czasem surowa, ascetyczna estetyka modernizmu lat 30. oparta na module i standaryzacji przestała we wzornictwie wystarczać. Zaczęto sięgać, zwłaszcza w latach 60., po wątki futurystyczne, nawiązania do pop-artu, łącząc je z zachwytem nad nowymi tworzywami syntetycznymi. Gérald Gassiot-Talabot pisał: „Słusznie stwierdzono, że nasze stulecie rozpoczęło 'wiek plastiku'. Wprowadzane każdego roku na rynek nowe produkty chemii przemysłowej dostarczają projektantom materiałów niezwykle przydatnych w ich pracy. Dzisiaj możliwe jest uzyskanie każdej formy, którą określić mogą bądź fantazja twórcy, bądź wymagania funkcji"[19]. W polskim wzornictwie przemysłowym ogromny wpływ na kształtowanie nowej estetyki w sztuce użytkowej odegrali artyści związani ze spółdzielnią "Ład", utworzoną w 1926 r.
Rozpatrując małą architekturę i wzornictwo ogrodowe na tle zjawisk i wydarzeń w sztuce i architekturze lat 50. i 60. rodzi się pytanie na ile nadążały one za światowymi trendami. W pierwszych latach powojennych na formę wielu obiektów małej architektury w Polsce miała wpływ obowiązująca w architekturze i sztuce estetyka socrealizmu, preferująca realistyczną formę i monumentalizm, tematykę związaną z klasami robotniczą i chłopską, bogactwo ornamentyki, stanowiącej często zapożyczenia czy przetworzenia ornamentu stylowo wcześniejszego. Ale już 1956 r. Jerzy Hryniewiecki swój artykuł „Kształt przyszłości", stanowiący manifest programowy, zaczął od znaczących słów: „Chcemy być nowocześni". Dalej pisał: "Niekiedy udaje się nam zobaczyć dzieło techniki czy plastyki, w którym czujemy 'oddech przyszłości'. Czasem będzie to „szklany dom", [...] czasem będzie to cudowny, mocny kolor i kształt drobnego wyrobu galanteryjnego, czasem ten kształt przyszłości mignie nam w błysku karoserii samochodowej"[20]. Ten nowy sposób myślenia w architekturze z czasem pojawił się również w projektowaniu elementów małej architektury: w parkach, na placach miejskich, promenadach i w innych obiektach przestrzeni publicznej a także w ogrodach prywatnych.

Mała architektura w parkach kultury i wypoczynku

Jednymi z pierwszych obiektów, gdzie miała szanse pojawić się po wojnie mała architektura w nowych formach, były parki kultury, wzorowane na rozwiązaniach radzieckich (np. na parkach kultury w Moskwie, Leningradzie, Mińsku), ale też nawiązujące do parków ludowych okresu międzywojennego (np. Park Ludowy w Łodzi proj. Stefana Rogowicza). Gerard Ciołek tak pisał o tego typu obiektach: „(...) parki kultu-

[17] Zielonko A., 1935: Zazielenienie osiedli, Dom, Osiedle, Mieszkanie, s. 10-11 [za:] Rylke J., Dzięcioł J. (red.), 1998: Jubileusz 90-lecia urodzin profesora Alfonsa Zielonko, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 82.
[18] de Morant H., 1981: Historia sztuki zdobniczej od pradziejów do współczesności, Arkady, Warszawa, s. 465.
[19] Gassiot-Talabot G., 1981: Wzornictwo przemysłowe i najnowsze tendencje [w:] de Morant H., 1981: Historia sztuki zdobniczej od pradziejów do współczesności, Arkady, Warszawa, s. 481
[20] Hryniewiecki J., 1956: Kształt przyszłości, Projekt, 1, s. 9

ry stały się niejako symbolem nowego, społecznego typu ogrodu, stanowiącego niezbędną część składową obszarów zielonych, obsługujących wielkie miasta i centra produkcji przemysłowej.(...) Liczne urządzenia parku służą rozwojowi kultury fizycznej. Potrzeby kulturalne zaspokajane są przez szeroki program i duże rozmiary inwestycji takich jak pawilony wystawowe, biblioteki, świetlice, kina, teatry, estrady koncertowe, parkiety do tańca"[21]. To bogactwo programu stwarzało warunki do zastosowania detalu ogrodowego na ogromną skalę. Różnorodność jego stylistyki można zauważyć na przykładzie jednego z pierwszych w Polsce tego typu obiektów - Parku Kultury na Bielanach, utworzonego w 1950 r. na terenach tradycyjnie wykorzystywanych przed II wojną światową jako miejsce majówek. Zbudowano tu estrady, parkiety taneczne, czytelnie, wypożyczalnie książek, urządzono tereny sportowe i place zabaw dla dzieci. Wejście na teren parku przybrało formę drewnianej, monumentalnej bramy – kolumnady wzniesionej w nurcie architektury socrealistycznej (ryc.1). Na terenie parku, w nawiązaniu do licznych występów zespołów folklorystycznych, pojawiły się również elementy, których wzornictwo czerpało z tradycji sztuki ludowej - ludowym ornamentem ozdobiono tablicę z programem imprez w planowanych w parku (ryc.2). Równocześnie z tymi elementami stosowano meble ogrodowe o formie wypracowanej w początkach XX w. np. wiklinowe fotele (ryc.3).

Sztandarowym polskim przykładem parku kultury był Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie o powierzchni 600 ha, którego powstanie zainicjował w końcu lat 40. XX w. Kazimierz Wejchert, głównym projektantem został Władysław Niemiec, a dokumentację techniczną opracowano w Biurze Budownictwa Komunalnego w Warszawie. Budowa parku rozpoczęła się w 1951r., w kolejnych latach przybywały nowe obiekty. Wśród elementów architektury parkowej, podobnie jak w Parku Kultury na Bielanach, mieszają się różne style. Mamy tu do czynienia z nawiązaniem do dziewiętnastowiecznego historyzmu, rozwiązaniami modernistycznymi w stylu lat 30., ornamentyką socrealistyczną oraz nową odsłoną modernizmu - nowoczesnością lat 60. Wśród elementów dziewiętnastowiecznych, wprowadzonych do Chorzowskiego Parku Kultury i Wypoczynku zwraca uwagę przede wszystkim brama przeniesiona z założenia rezydencjonalnego w Świerklańcu, którą wykorzystano do aranżacji wejścia do ogrodu zoologicznego. Stawiająca przede wszystkim na funkcjonalizm stylistyka modernizmu dochodzi do głosu w formie ławek, wykonanych z listewek mocowanych do prostego, metalowego stelaża (tzw. ławka warszawska), metalowych, ażurowych koszy na śmieci, osadzonych wysoko na słupku (ryc.4), metalowych i drewnianych urządzeń na placach zabaw, nawierzchni z betonowych płyt chodnikowych. Przedwojenna estetyka czytelna jest też w sposobie aranżacji kawiarnianych tarasów, zastawianych drewnianymi stolikami i fotelami oraz niewielkich placyków wypoczynkowych, wydzielonych betonowymi murkami, wyłożonych nawierzchnią z kamienia łamanego, z wystawionymi drewnianymi meblami ogrodowymi (ryc.5,6,7). Z kolei stylistyka socrealizmu obecna jest przede wszystkim w dekoracji rzeźbiarskiej parku (ryc.8).

[21] Ciołek G., 1955: Materiały do Projektowania, Zeszyt 4, Zarys historii kompozycji ogrodowej w Polsce, Łódź, Warszawa, PWN, s. 200.

Ryc.1 Fragment bramy wejściowej do Parku Kultury i Wypoczynku na Bielanach, lata 50. XX w., źródło ilustracji: H. Lisowski, Zieleń Warszawy, Warszawa, Sport i Turystyka, 1956.

Ryc.2 Tablica informacyjna przy wejściu do Parku Kultury na Bielanach, lata 50. XX w., źródło ilustracji: H. Lisowski, Zieleń Warszawy.

Ryc. 3 Pawilon ze stolikami do gry w szachy, lata 50. XX w., źródło ilustracji: H. Lisowski, Zieleń Warszawy, Warszawa, Sport i Turystyka, 1956.

Ryc.4. Śląski Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, ławka, w tle widoczny metalowy kosz na śmieci, fot. Karol Harędziński, źródło ilustracji: Śląski Park Kultury, wyd. Artystyczno-Graficzne RSW "Prasa", Katowice 1959

Ryc. 5. Śląski Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, leżaki i stoliki na tarasie kawiarnianym, fot. Karol Harędziński, źródło ilustracji: Śląski Park Kultury, wyd. Artystyczno-Graficzne RSW "Prasa", Katowice 1959

Ryc. 6. Śląski Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, placyki wypoczynkowe nad wodą, fot. Karol Harędziński, źródło ilustracji: Śląski Park Kultury.

W całości kompozycji parku dominują elementy architektoniczne o formach nowoczesnych – na miarę swoich czasów: od górującego nad całością parku budynku Śląskiego Obserwatorium (1955) przez stadiony (1951-56), halę wystawową "Kapelusz"(1968 r.). W zakresie elementów parkowych i urządzeń sportowych w stylistyce tej utrzymuje się odważna w formie, największa w Polsce różanka, inspirowana wzorem plastra miodu (lata 50.) (ryc.9) oraz wystrój kąpieliska "Fala" z charakterystyczną skocznią (1966) (ryc.10).

Ryc. 7. Śląski Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, meble ogrodowe na tarasie kawiarnianym, fot. Karol Harędziński, źródło ilustracji: Śląski Park Kultury, wyd. Art.-Graficzne RSW "Prasa", Katowice 1959

Ryc.8. Rzeźba St. Marcinkowa „Trojaki", fot. Karol Harędziński, źródło ilustracji: Śląski Park Kultury, wyd. Artystyczno-Graficzne RSW "Prasa", Katowice 1959

Ryc. 9. Śląski Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, Różanka w formie plastra miodu, proj. Władysław Niemiec, źródło ilustracji: http://v7.cache5.c.bigcache.googleapis.com/static.panoramio.com/ptos/original/19046933.jpg?redirect _counter=2

Ryc.10. Śląski Park Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, Kąpielisko „Fala", źródło ilustracji: http://www.mmsilesia.pl/photo/61 1944/K%C4%85pielisko+Fala

Równie wczesną realizacją, choć nie tak konsekwentnie doprowadzoną do końca jak park chorzowski, był Centralny Park Kultury i Wypoczynku w Warszawie[22]. Decyzję o jego powstaniu podjęto w 1948 r., w 1950 r. rozpoczęto realizację wyprzedzającą prace projektowe. Koncepcja parku powstała w Pracowni Zieleni Biura Urbanistycznego Warszawy pod kierunkiem Aliny Scholtzówny (przy współpracy między innymi Zygmunta Stępińskiego i Longina Majdeckiego) i objęła tereny o powierzchni około 180 ha.

Zaplanowane w koncepcji elementy programu parku podzielono na kilka grup tematycznych:

- „dział urządzeń kulturalno oświatowych": tereny i pawilony wystawowe, czytelnie, kinoteatry, amfiteatry, planetarium i obserwatorium,
- „dział urządzeń dziecięcych": pawilony i tereny do zabaw, piaskownice, brodziki z "ześlizgami" do wody, poidełka, tory wyścigowe, welodromy, ślizgawki,
- „dział urządzeń rozrywkowych": kręgi taneczne, muszle koncertowe, estrady, elementy wesołego miasteczka,
- „dział urządzeń kultury fizycznej": pawilon sportowy, boiska, przystań kajakowo - żeglarską, baseny pływackie ze skoczniami, plaże z szatniami,
- „dział punktów żywienia zbiorowego": kawiarnie i kioski nad brzegiem Wisły oraz wewnątrz parku,
- „dział wypoczynku biernego" - wnętrza parkowe z dekoracjami kwiatowymi o walorach widokowych i krajobrazowych.[23]

W wyposażeniu parku i jego detalu rzeźbiarskim, podobnie jak w powyżej omówionych obiektach, przewijają się różnorodne style. Wśród elementów nawiązujących do modernizmu lat 30. można wymienić projektowany lecz niezrealizowany pawilon dziecięcy przy ul. Wilanowskiej (ryc.11).

Ryc.11. Centralny Park Kultury i Wypoczynku w Warszawie. Koncepcja pawilonu dziecięcego przy ul. Wilanowskiej, proj. Z. Stępiński, lata 50. XX w., źródło ilustracji: Stolica, nr 10, 1957 r.

Najwięcej w tym parku wprowadzono jednak detalu socrealistycznego - socrealistyczną, monumentalną oprawę uzyskały schody na skarpie (ryc.12), mury oporowe z niszami i boniowaniem, zwieńczone gzymsami, wazami i tralkowymi balustradami,

[22] Ze względu na kontrowersje, związane z lokalizacją parku, zamierzenia koncepcyjne nie do końca zrealizowano. Krytykowano między innymi odsunięcie zielenią parkową zabudowy miejskiej od Wisły oraz plan wprowadzenia zadrzewienia w miejsce zabudowanych przed II wojną światową obszarów Powiśla.

[23] Stępiński Z., 1957: Centralny Park Kultury i Wypoczynku, Stolica,10.

ozdobionymi historyzującym ornamentem (ryc.13,14). Socrealistyczną oprawę, nawiązującą do rozwiązań historyzujących, uzyskała również część zbiorników wodnych oraz oświetlenie w postaci kandelabrów (ryc.15), powtarzane w latach 50. w wielu miejscach Warszawy: oświetlenie w podobnej formie pojawiło się w tym okresie na Placu Dzierżyńskiego (obecnie Plac Bankowy) oraz w formie gigantycznych trzech kandelabrów na warszawskim Placu Konstytucji (ryc.19). Przy wielkich schodach miała stanąć rzeźba Adama Romana "Sztafeta", która ostatecznie została ustawiona na Stadionie Dziesięciolecia (ryc.16).

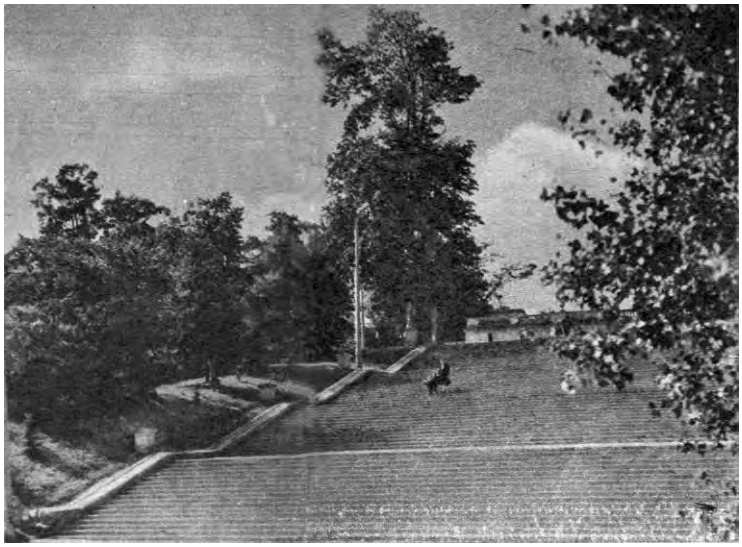

Ryc.12. Centralny Park Kultury i Wypoczynku w Warszawie. Monumentalne schody na skarpie. Źródło ilustracji: H. Lisowski, Zieleń Warszawy, Warszawa, Sport i Turystyka, 1956.II.

Ryc. 13. Centralny Park Kultury i Wypoczynku w Warszawie, Fragment muru oporowego z balustradą, źródło ilustracji: H. Lisowski, Zieleń Warszawy,

Ryc.14. Centralny Park Kultury i Wypoczynku w Warszawie, wazon w stylistyce socrealistycznej, wieńczący balustradę tarasu parkowego, źródło ilustracji: H. Lisowski, Zieleń Warszawy.

Ryc. 15. Socrealistyczne kandelabry w Centralnym Park Kultury i Wypoczynku w Warszawie http://eela1.blox.pl/2006/ 06/Park-Kultury-na-Powislu.html

Bardzo interesującą formę, niespotykaną w innych parkach tego okresu, przybrała część waz ogrodowych, które obłożono kolorową ceramiką (ryc.17). Prawdopodobnie były to elementy z przełomu lat 50. i 60., z czasów, kiedy ceramiczne mozaiki zdobiły wiele elewacji i wnętrz budynków. Wazy te niestety nie przetrwały do obecnych czasów.

Ryc. 16. Adam Roman, "Sztafeta" (1953-55). Rzeźba która miała stanąć przy wielkich schodach w Centralnym Parku Kultury i Wypoczynku na Powiślu a ostatecznie, z inicjatywy J. Hryniewieckiego, po wprowadzeniu zmian, została ustawiona na Stadionie Dziesięciolecia. Źródło ilustracji: http://www. kamionek. waw.pl/ content/view/354/106/

Ryc. 17. Centralny Park Kultury i Wypoczynku w Warszawie. Ceramiczne wazy. Źródło ilustracji: Teki Ciołka, NID.

Ryc. 18. Józef Gosławski, Grupy wolnostojące (*Śląsk* -górnicy, *Warszawa* -rodzina, *Morze* -marynarz i rybacy) na plac Marszałkowskiej Dzielnicy Mieszkaniowej w Warszawie, model w gipsie, 1951. Źródło ilustracji: http://goslawski.art.pl/poszukiwane_od 1939 html.

Ryc. 19. Marszałkowska Dzielnica Mieszkaniowa, kandelabr, stan współczesny, źródło ilustracji: http://piotrkowefotki. blogspot.com/2009_04_01_arc hiv e.html

Elementy dekoracji rzeźbiarskiej i małej architektury na osiedlach mieszkaniowych

Kolejną grupę obiektów, gdzie pojawiły się elementy małej architektury i detal rzeźbiarski w nowej postaci, stanowiły powojenne osiedla mieszkaniowe. Stylistyka tych form podporządkowana została stylistce zabudowy. W czołowych realizacjach osiedli socrealistycznych jak np. w Marszałkowskiej Dzielnicy Mieszkaniowej[24], Nowej Hucie[25] czy w osiedlach z pierwszej fazy realizacji Nowych Tych[26] detal również był socrealistyczny. Na MDM-ie pojawiły się - w miejsce planowanych wcześniej potężnych grup rzeźbiarskich, nawiązujących tematyką do mieszkańców Śląska, Warszawy i Wybrzeża (ryc.18)- monumentalne kandelabry (ryc.19). Słowa detal czy mała architektura zupełnie do tych elementów nie pasują - ze względu na swoją skalę, adekwatną do skali zabudowy osiedlowej i przypisanej jej przez twórców rangi, stanowią one wyraźne dominanty placu i całej dzielnicy. Detal socrealistyczny na osiedlach pojawiał się też w bardziej kameralnej skali, jak chociażby w przypadku jednej z fontann na osiedlu Urocze w Nowej Hucie. Fontanna jest niewielka, misa o prostym profilu, pośrodku zaś umieszczono metalowy historyzujący odlew, nawiązujący do kaskadowo spiętrzonych mis, pomiędzy którymi przelewa się woda (ryc.20).

Na osiedla z lat 60., utrzymane w duchu modernizmu, wypełnione prostopadłościanami znormatyzowanej zabudowy, pozbawionej detalu, powróciły elementy wyposażenia terenu również o prostej formie: powtarzalne drewniano – metalowe ławki, ustawiane na nawierzchniach z betonowych płyt (ryc.21,22), betonowe murki, betonowe kwietniki i misy na drzewa (ryc.23), place zabaw wypełnione metalowymi lub drewnianymi zabawkami z betonowymi piaskownicami. Wyposażenie to ginęło w ogromnych przestrzeniach pomiędzy budynkami, z ledwie widoczną nowo nasadzoną roślinnością, jak np. na Osiedlu Za Żelazną Bramą w Warszawie, wybudowanym w latach 1965-72 według zwycięskiego projektu konkursowego SARP z roku 1961. (architekci: Jerzy Czyż, Jan Furman, Andrzej Skopiński). Ważnym elementem przestrzeni tego osiedla było oświetlenie latarniami świecącymi białym rtęciowym światłem, wydobywającym kontrastowe zestawienia elementów białych i czarnych na elewacjach budynków. Niestety w trakcie prac remontowych w latach 90. wymieniono to oświetlenie na żółte, sodowe.

Jedynym dekoracyjnym i niefunkcjonalnym elementem osiedla była żelbetowa rzeźba-fontanna w kształcie warszawskiej Syrenki, autorstwa Ryszarda Kozłowskiego, ustawiona w 1972 roku (ryc.24).

Przy warszawskich nowych budynkach mieszkalnych z lat 60. o podwyższonym standardzie oprawa w elementy małej architektury była bogatsza jak np. przy budynku „Puma" przy ul. Smolnej 8, gdzie od strony skarpy projektanci Jan Bogusławski i Bohdan Gniewski zaprojektowali obszerną pergolę, spod której miał się rozciągać widok na tereny pod skarpą i Wisłę.

Bogaty wystrój rzeźbiarski, nietypowy dla swojego okresu powstania, otrzymało warszawskie osiedle przy ul. Szwoleżerów, projektu Haliny Skibniewskiej (we współpracy z Aliną Szoltzówną), wzniesione w latach 1972-74. Tym, co jest w nim najbardziej wyjątkowe jest sposób zagospodarowania przestrzeni pomiędzy zabudową. W wielu miejscach pojawiły się elementy małej architektury, m.in.: betonowy labirynt czy murki z otworami, ograniczające przestrzeń przed budynkami, zaprojektowane zgodne z ascetyczna stylistyką końca lat 60. Natomiast zjawiskiem zupełnie niecodziennym są rozstawione wśród domów barokowe wazy i fragmenty rzeźb, przywiezione po II woj-

[24] Wniesionej w latach 1950–1953 w g. projektu zespołu projektowego w składzie Stanisław Jankowski, Jan Knothe, Józef Sigalin, Zygmunt Stępiński.

[25] Wznoszonej od 1949 r. w g koncepcji Tadeusza Ptaszyckiego.

[26] Tzw. osiedle A, realizowane w latach 1951-56 w g projektu Tadeusza Teodorowicza-Todorowskiego.

nie światowej do Warszawy ze zdewastowanego parku w Brzezince na Dolnym Śląsku [ryc. 25]. Kilka lat temu elementy te chciano przenieść do Wilanowa, na co autorka projektu osiedla nie wyraziła zgody.
Detal rzeźbiarski, jako symbol nowego osiedla pojawił się również w innych tego typu realizacjach końca lat 60. Przykładowo, wizytówką osiedla Retkinia w Łodzi, wzniesionego pod koniec lat 60. stała sie rzeźba „Bociany" autorstwa Michała Gałkiewicza (ryc.26).

Ryc. 20. Fontanna na osiedlu Uroczym w Nowej Hucie, stan obecny, źródło ilustracji: http://krakownacodzien.blox.pl/html/1310721, 262146,169.html?51

Ryc. 21.Osiedle za Żelazna Bramą, nawierzchnia z płyt betonowych, lata 60. XX w., źródło ilustracji: Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Ryc. 22. Osiedle za Żelazna Bramą, po lewej widoczny ciąg ławek wkomponowanych w murek, lata 60. XX w., źródło ilustracji: Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Ryc. 23. Osiedle za Żelazną Bramą w Warszawie. Okrągłe kwietniki i misy na drzewa przed blokiem. Źródło ilustracji: http://notesfromwarsaw.blogs

Ryc.24. Ryszard Kozłowski, Syrenka - rzeźba z 1972 r., rzeźba znajduje się przy budynku przy ul. Granicznej 4, stan współczesny, fot. D. Sikora.

Ryc. 25 Barokowe wazony, stan z początku lat 70. Źródło ilustracji: http ://www.arch. pw.edu.pl/ wapw/index.php?co=projekty&id=308&pracownik=113&menu=projekty

Ryc. 26. "Bociany" autorstwa Michała Gałkiewicza – symbol powstającego w końcu lat 60. łódzkiego osiedla mieszkaniowego Retkinia.

Ryc. 27. Plac Nowy Targ we Wrocławiu, lata 60. XX w., nawiązanie do sztuki op- art-u. Źródło ilustracji:http://img.naszemiasto.pl/grafika2/nowy/4e/78/4cab7dcc88388_o.jpg&w=1200&h=794

Nowoczesność lat 60. w kształtowaniu posadzki placu miejskiego

Nowoczesne podejście do projektowania przestrzeni i osadzonej w niej małej architektury w latach 60. przejawiło się również w kształtowaniu posadzek placów miejskich. Zjawisko to można zaobserwować na przykładzie Placu Nowy Targ we Wrocławiu, gdzie w latach 50. i 60., w miejscu zniszczonej historycznej zabudowy, wzniesiono budynki mieszkalne (według projektu Ryszarda Natusiewicza, Włodzimierza Czerechowskiego oraz Anny i Jerzego Tarnawskich) oraz wykonano nową posadzkę placu. Jej rysunek został oparty na module kwadratu, a wykonano go z szarych płyt

betonowych i kostki bazaltowej. W założony podział wpisano kwietnik, również o zgeometryzowanym rysunku oraz drzewa i ławki. Kontrastowy, zgeometryzowany wzór posadzki w zestawieniu z geometrycznym wzorem centralnie położonego kwietnika i rytmicznymi elewacjami otaczających plac budynków stworzył niezwykle dynamiczną i rozwibrowana kompozycję, przywodzącą na myśl stylistykę op - art-u, którego okres szczytowy pokrywał się z czasem budowy osiedla (ryc.27). W polskiej architekturze w tej stylistyce wykonano np. posadzkę Pałacu Ślubów w Katowicach – w ostatnim czasie rozebranego (ryc.28). Obecnie trwa dyskusja nad programem rewitalizacji wrocławskiego Nowego Targu, w tym rozważa się wyburzenie zabudowy z lat 60. oraz zmiany w sposobie aranżacji placu.

Ryc. 28. Przykład sztuki op -art-u - posadzka Pałacu Ślubów w Katowicach, źródło ilustracji: http://i737. photobucket.com/albums/xx17/swoboda_t/Budynki/z9048885X Katowicki-Palac-Slubow.jpg&w=640

Rys. 4-32. Fragment projektu Ośrodka Wypoczynkowego w Zalesiu koło Warszawy (g). proj. K. Kozłowski)

Ryc. 29. Projekt Ośrodka Wypoczynku Świątecznego „Wisła" w Zalesiu Górnym, proj. K. Kozłowski, fragment z basenem kąpielowym. Źródło ilustracji: Janusz Pokorski, Andrzej Siwiec, Kształtowanie Terenów Zieleni, wydanie piąte, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1985.

Nowe formy małej architektury w ośrodkach wypoczynkowych

W końcu lat 50. i w latach 60. nowoczesność wkroczyła również do ośrodków wypoczynkowych i uzdrowisk. Sposób podejścia do ówczesnego projektowania tego typu obiektów chciałabym przedstawić na przykładzie Ośrodka Wypoczynkowego „Wisła" w Zalesiu Górnym (ryc.29). Ośrodek ten, należący do grupy podwarszawskich ośrodków wypoczynkowych „Wisła" (ryc.30), powstał na przełomie lat 50. i 60 XX w. wg. projektu architekta Kazimierza Kozłowskiego z Biura Projektów Budownictwa Komunalnego „Stolica". Został perfekcyjnie wpisany w otaczający krajobraz doliny rzeczki Zielonej i kompleksu Stawów Żabienieckich (należących przed II wojną światową do Dóbr Wilanowskich) oraz Lasów Chojnowskich (obecnie Chojnowski Park Krajobrazowy). Wzniesiono tu zespół zabudowań związanych z realizacją wypoczynku świątecznego dla mieszkańców Warszawy i pobliskich miejscowości. W jego skład weszły: restauracja, bary i mniejsze punkty gastronomiczne, dancing, kręgielnia, wypożyczalnia sprzętu wodnego, basen z przebieralniami i zapleczem sanitarnym, amfiteatr wbudowany w stok pagórka, parkingi oraz kilkanaście drewnianych domków kempingowych wraz z budynkiem administracji ośrodka.

Jedynie restauracja i połączony z barem budynek administracji ośrodka były obiektami całorocznymi, pozostałe wykorzystywane były sezonowo. Uwagę zwracała gó-

rująca nad całością bryła restauracji, o przeszklonej elewacji, otwierającej widok na położone poniżej lustro wody, z dobudowanym zadaszonym tarasem i z charakterystyczną lekką, malowaną w intensywnych barwach kolumnadą, opasującą budynek z trzech stron (ryc.31). Budynek ten, typowy dla modernizmu lat 60., stał się wyznacznikiem stylu reszty zabudowy. Pozostałe obiekty to właściwie niewielkie wiaty o jednospadowych dachach, wspartych, podobnie jak dach restauracji na cienkich, metalowych kolumnach (ryc.32), przywodzących na myśl kawiarniane pawilony lat 60., jak chociażby kultową kawiarnię "Jaś i Małgosia" przy skrzyżowaniu ulic Jana Pawła II i Anielewicza w Warszawie. Pod wiatami Ośrodka "Wisła" w Zalesiu rozmieszczono ceglano – drewniane ławy (ryc.33).

Swoistym landmarkiem tej przestrzeni stał się betonowy, łukowato wygięty mostek z prostą metalową balustradą z płaskowników, przez który poprowadzono przejście do basenu kąpielowego. Pełnił on zarazem funkcję punktu widokowego (ryc.34).

Teren ośrodka oświetlony był latarniami - resztki tego oświetlenia przetrwały w mocno zdewastowanej formie do dziś (ryc.35). Rozstawiono tu też drewniano - metalowe ławki w typie "ławki warszawskiej", betonowe kosze na śmieci w kształcie zwierząt (misie, pingwiny, wiewiórki) (ryc.36), a wzdłuż linii brzegowej stawu na odcinku przy wypożyczalni kajaków wykonano niskie murki z ciosanego kamienia polnego.

Nowe inwestycje w zakresie detalu ogrodowego powstawały też w parkach uzdrowiskowych i w otoczeniu domów zdrojowych. Były to najczęściej fontanny, misy z kwiatami, placyki wypoczynkowe, altany, muszle koncertowe. W elementach tych chętnie stosowano beton (muszle koncertowe, mostki, płyty chodnikowe, murki, fontanny), kamień łamany (murki, fontanny - ryc. 37) ewentualnie drewno w połączeniu z metalem (ławki) czy sam metal (kosze na śmieci ryc. 38).

Ryc. 30. Logo Ośrodków Wypoczynkowych "Wisła" - jednym z nich był ośrodek w Zalesiu Górnym. Źródło ilustracji: http://www.andrzejswat.eu/atta chments/Image/ Panorama_Zalesia /1a_znak_wisla.jpg&w=325

Ryc. 31. Restauracja w Ośrodku "Wisła" w Zalesiu Górnym - stan obecny, fot. D. Sikora

Ryc. 32. Dancing w Ośrodku "Wisła" w Zalesiu Górnym - stan obecny, fot. D. Sikora

Ryc.33. Ławka w Ośrodku "Wisła" w Zalesiu Górnym - stan obecny, fot. D. Sikora

Ryc. 34. Mostek w Ośrodku "Wisła" w Zalesiu Górnym - stan obecny, fot. D. Sikora

Ryc.35. Latarnia w Ośrodku "Wisła" w Zalesiu Górnym - stan obecny, fot. D. Sikora

Ryc. 36. Betonowy kosz na śmieci z lat 60. w formie misia, źródło ilustracji: http://Kraje wskimarek.blox.pl/2008/03/Pytanie.html

Ryc.37. Fontanna w Rabce, lata 60. XX w., źródło ilustracji: http://historiarabki.blog spot.com/2012/03/przemineo-ale-przeciez-tak-byo.html

Detal w ogrodach przydomowych lat 50. i 60.

Stosunkowo najwolniej nowe formy wkraczały do polskich ogrodów przydomowych. Wynikało to zapewne ze zubożenia społeczeństwa w trudnych czasach powojennych, użytkowego - z konieczności - podejścia do ogrodu, braku powszechnego dostępu do nowych wzorców i ograniczonego dostępu do tak modnych w końcu lat 50. i w latach 60. tworzyw syntetycznych, będących raczej luksusem niż materiałem używanym masowo do produkcji sprzętu domowego (ogrodowego). O tym, iż polski ogród przydomowy w latach 50. i 60. rzadko bywał wzorcem rozwiązań projektowych świadczyć może częste przytaczanie przykładów ogrodów zagranicznych w podręcznikach z zakresu architektury krajobrazu z lat 60. a nawet jeszcze 70.[27].

Stylistyka socrealizmu, pomyślana jako narzędzie do kształtowania przestrzeni w zupełnie innej skali, nie znalazła żadnego przełożenia na to, co działo się w latach 50. w polskich ogródkach przydomowych. Natomiast w końcu lat 50. i w latach 60., kiedy w ogrodach amerykańskich i zachodnioeuropejskich coraz częściej odchodzono od stylistyki przedwojennego modernizmu, szukając nowych form i materiałów, w Polsce nadal obowiązywała estetyka ogródka modernistycznego. Widać to chociażby poprzez porównanie przykładowych rozwiązań z ówczesnych podręczników poświęconych zakładaniu ogrodów. Amerykański architekt krajobrazu James Rose w swojej książce "Creative Gardens" z 1958 r.[28] proponował w ogrodach przydomowych lekkie wielokolorowe formy, często inspirowane sztuką japońską, z wplecionymi w nie elementami plastikowymi (ryc.39,40). W 1968 r. projektant węgierskiego pochodzenia Peter Ghyczy opracował futurystyczny w formie nowoczesny fotel ogrodowy - "Egg Chair", wdrożony do masowej produkcji w Europie Zachodniej (ryc.41). W polskich ogrodach przydomowych w tym okresie nadal propagowano pragmatyczne rozwiązania, wypracowane jeszcze w okresie międzywojennym: alejki z łamanego kamienia i betonowych płyt, zgeometryzowane zbiorniki wodne z betonowymi lub kamiennymi obrzeżami, betonowe lub drewniane pergole, rabaty bylinowe i ogrody skalne na obrzeżach trawników lub w sąsiedztwie nawierzchni (ryc.42-46). Nowe formy w polskim ogrodzie przydomowym najczęściej przebijały się w meblu ogrodowym, jak chociażby w meblach wyplatanych z kolorowej żyłki. Na wystawie zorganizowanej przez Muzeum Narodowe w Warszawie w 2011 r. „Chcemy być nowocześni. Polski design 1955–1968 z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie" zaprezentowano szereg mebli, które z powodzeniem mogły zdobić ówczesne tarasy i ogrody (ryc.47,48). Nie oznacza to, że sporadycznie nie pojawiały się w ogrodach, zwłaszcza w latach 60., trwalsze nowoczesne rozwiązania, np. ażurowe betonowe zadaszenia z okrągłymi otworami (Warszawa, zabudowa willowa przy ul. Bajońskiej) czy też baseny kąpielowe (np. przy willach z lat 60. w Zalesiu Górnym). Szerzej jednak te nowatorskie rozwiązania w detalu ogrodowym zaistniały w przestrzeni ogrodów przydomowych, a zwłaszcza na tzw. działkach rekreacyjnych, dopiero w II połowie lat 70. i w latach 80., kiedy coraz powszechniejsze stawały się zachodnie wzorce a rekreacja na działce, wraz z rozwojem motoryzacji, stała się modną formą spędzania wolnego czasu.

---

[27] Przeanalizowano podręczniki: Hellwig Z., 1957: Byliny w parku i ogrodzie, Warszawa, PWRiL , Pokorski J., Siwiec A., 1969: Kształtowanie terenów zieleni, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, Niemirski W. (red.),1974: Kształtowanie terenów zieleni [oraz autorstwo czterech rozdziałów] Arkady, Warszawa, Bartosiewicz A., 1977: Urządzanie terenów zieleni, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

[28] Rose J., 1958: Creative gardens, Reinhold Pub. Corp., Nowy Jork

Ryc. 38. Metalowy kosz na śmieci w formie pingwina - częsty element przestrzeni parkowej lat 60. Źródło ilustracji: http://www.tzs-stowarzyszenie.home.pl/01/ photogallery.php?photo_id=482

Ryc. 39. James Rose, Modularny schron i przysłona wykonane z użyciem plastikowych elementów, przełom lat 50 i 60., USA, źródło ilustracji: http://www.jamesrosecenter.org/about/about-james-rose/early-works

Ryc. 40. James Rose, ogrodzenie z uzyciem transparentnych fragmentów plastiku, przełom lat 50 i 60., USA, źródło ilustracji: http://www.jamesrosecenter.org/about/about-james-rose/early-works

Ryc.41. Fotel ogrodowy "Egg Chair", projekt Petera Ghyczy, 1968 r., źródło ilustracji: http://www.myfloor.pl/static/galleries/7752/636x477_mce/4f194e8c6fb6d.jpg

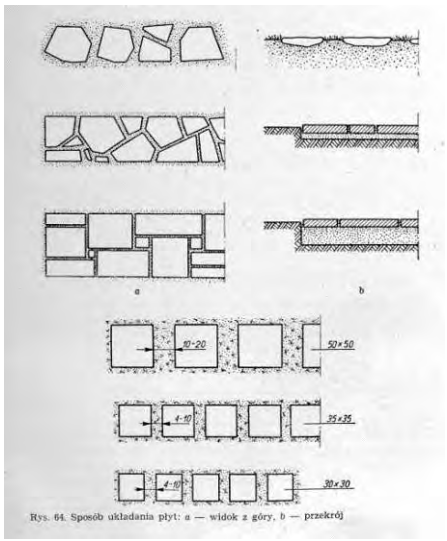

Ryc.42. Sposób układania nawierzchni kamiennej i z płyt betonowych. Ilustracja z publikacji Stanisława Raczkowskiego „Tereny Zielone. Podręcznik dla techników ogrodniczych", Warszawa, PWRIL 1963

Ryc. 43. Ogród skalny, ilustracja z publikacji Stanisława Raczkowskiego „Tereny Zielone. Podręcznik dla techników ogrodniczych", Warszawa, PWRIL 1963, fot. Alfons Zielonko.

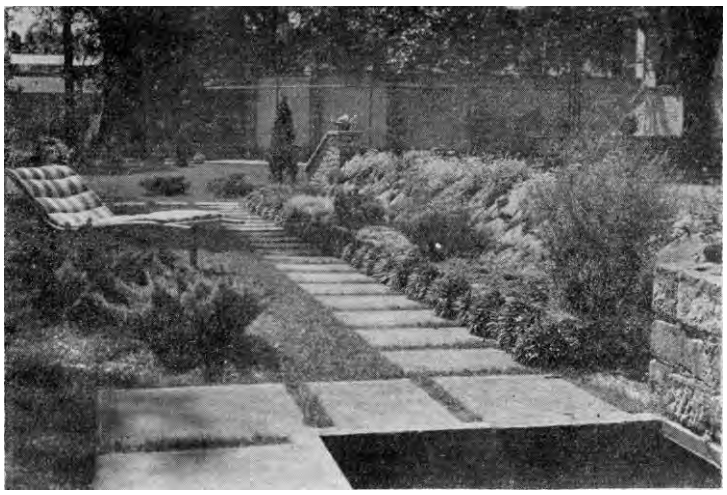

Ryc. 44. Rabata skalna, ilustracja z publikacji Stanisława Raczkowskiego „Tereny Zielone. Podręcznik dla techników ogrodniczych", Warszawa, PWRIL 1963, fot. A. Zielonko.

Ryc. 45. Ogrodowy zbiornik wodny, ilustracja z publikacji Stanisława Raczkowskiego „Tereny Zielone. Podręcznik dla techników ogrodniczych", fot. A. Zielonko.

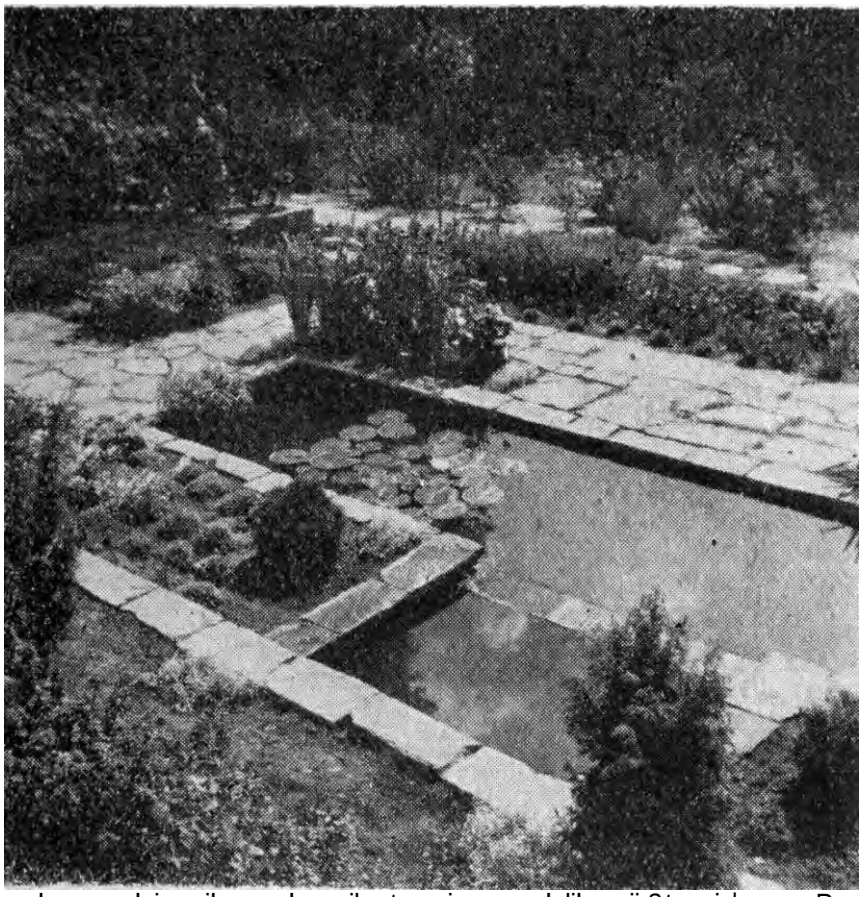

Ryc. 46. Ogrodowy zbiornik wodny, ilustracja z publikacji Stanisława Raczkowskiego „Tereny Zielone. Podręcznik dla techników ogrodniczych”, Warszawa, PWRIL 1963, fot. Alfons Zielonko.

Ryc. 47.Wiklinowy fotel na wystawie "Chcemy być nowocześni", źródło ilustracji: http://www.gdyniaodpodworka.pl/page7.php?post=15

Ryc. 48. Pleciony fotel Teresy Kruszewskiej na bazie metalowej obręczy, źródło ilustracji: http://www.gdyniaodpodworka.pl/page7.php?post=15

Podsumowanie

Nowe idee do architektury krajobrazu i związanego z nią wzornictwa przenikały w latach 50. i 60. XX w. powoli. Na opóźnienie to miała niewątpliwie wpływ powojenna sytuacja kraju dźwigającego się z ruin, zajętego wprowadzaniem nowego ładu społecznego. Stylistyka małej architektury na przestrzeni lat 50. i 60. w Polsce była zróżnicowana, a data powstania danego obiektu nie zawsze decydowała o przynależności do określonego stylu[29]. W powojennych realizacjach często współistniały elementy różne stylistycznie: od nawiązań do modernizmu lat 30., przez socrealizm, po poszukiwania nowych form i materiałów w latach 60. i ponowne nawiązywanie do idei modernistycznych. Wynikało to zarówno z odgórnie narzucanych przez zamawiających wytycznych co do stylu (dotyczy to zwłaszcza stylistyki socrealizmu) jak i z bagażu własnych doświadczeń projektantów i artystów, tworzących detal w przestrzeniach parkowych, osiedlowych, ogrodowych. Należy bowiem pamiętać, że detal ten projektowali architekci, rzeźbiarze, plastycy, ogrodnicy, wykształceni w większości przypadków jeszcze przed II wojną światową - w tradycji modernizmu i tradycję tę w swoich powojennych projektach kultywowali. Największa różnorodność stylistyczna występowała w małej architekturze w parkach kultury i wypoczynku. Stosunkowo najczystsza stylistycznie okazała się mała architektura w osiedlach mieszkaniowych, zarówno tych budowanych w okresie socrealizmu, jak i w tych wznoszonych w latach 60. Najbardziej "odporne" na nowe rozwiązania okazały się ogrody przydomowe, gdzie detal w duchu przedwojennego modernizmu stosowano jeszcze na przełomie lat 60. i 70.

Literatura

Bartosiewicz A., 1977: Urządzanie terenów zieleni, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Ciołek G., 1955: Materiały do Projektowania, Zeszyt 4, Zarys historii kompozycji ogrodowej w Polsce, Łódź , PWN, Warszawa.

De Morant H.,1981: Historia sztuki zdobniczej od pradziejów do współczesności, Arkady, Warszawa.

Gassiot-Talabot G., 1981: Wzornictwo przemysłowe i najnowsze tendencje [w:] de Morant H.,1981: Historia sztuki zdobniczej od pradziejów do współczesności, Arkady, Warszawa.

Hellwig Z., 1957: Byliny w parku i ogrodzie, PWRiL, Warszawa.

Hryniewiecki J., 1956: Kształt przyszłości. Projekt, 1.

Niemirski W. (red. oraz autorstwo czterech rozdziałów),1974: Kształtowanie terenów zieleni, Arkady, Warszawa.

Pokorski J., Siwiec A., 1969: Kształtowanie terenów zieleni, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Rose J., 1958: Creative gardens, Reinhold Pub. Corp., Nowy Jork.

Stępiński Z., 1957: Centralny Park Kultury i Wypoczynku, Stolica, nr.10.

Treib M., 1992: Modern Landscape Architecture: A critical Review, Cambridge, Massachusetts, London, England, MIT Press.

Zielonko A., 1935: Zazielenienie osiedli, Dom, Osiedle, Mieszkanie, [w:] J. Rylke, J. Dzięcioł (red.), 1998: Jubileusz 90-lecia urodzin profesora Alfonsa Zielonko, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.

[29] Podobna sytuacja występowała w ówczesnej architekturze - przykładowo Centralny Dom Towarowy w Warszawie (obecnie SMYK) pomimo budowy w szczytowym okresie socrealizmu, w latach 1948-1952, jest przykładem późnego modernizmu.

Anna Długozima
Katedra Sztuki Krajobrazu. Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Wzornictwo ogrodów działkowych

Allotment gardens design

Streszczenie: Ogrody działkowe stanowią przestrzeń zieleni urządzonej, w której, jak w soczewce koncentruje się poczucie piękna społeczeństw. Ponieważ zajmują one niewielki obszar, a posiadają bogaty program (są predestynowane do pełnienia funkcji użytkowych, wypoczynkowych i społecznych), w związku z tym w przestrzeni ogrodów działkowych odnaleźć można ciekawe rozwiązania i wzornictwo. Fenomen ogrodów działkowych stanowić może inspirację dla kształtowania i wyposażania w ciekawe elementy ogrodów przydomowych.

Słowa kluczowe: ogród działkowy, fenomen, element wyposażenia, recykling, wzornictwo

Historia ogrodów działkowych w Polsce i na świecie. Wybór poligonów badawczych

Ogrody działkowe jako pierwsze pojawiły się we Francji i w Niemczech. W pierwszym z wymienionych krajów ich inicjatorem był Renaudin (tamtejsze ogrody nazywane są „jardin portages" oraz „jardins familiaux"), zaś w drugim – Daniel G. M. Schreber (od jego nazwiska określane mianem Schrebergärten). Miało to miejsce w połowie XIX wieku. W Polsce inicjatywa zakładania ogrodów działkowych datowana jest na 1902 rok[30].

Omawiane formy ogrodowe zajmowały niewielkie powierzchnie (od 150 do 300 m^2) wydzierżawione czasowo przez miasto jego mieszkańcom[31]. Dawały możliwość łączenia wypoczynku na świeżym powietrzu z uprawą kwiatów, warzyw i owoców. W czasach, gdy posiadanie własnego domu stanowiło synonim luksusu, ogródki działkowe stały się namiastką ogrodu przydomowego, będąc jednocześnie ogrodami rodzinnymi w pełnej formie[32].

Mimo idei ogrodów działkowych osadzonej w połowie XIX stulecia, szerzej rozpowszechniły się one dopiero w XX wieku, zwłaszcza w dużych miastach oraz na terenach bardzo uprzemysłowionych[33]. Dla przykładu, w Stanach Zjednoczonych ogrody działkowe nazywane „community gardens" zaczęły powstawać dopiero po II wojnie światowej.

Na podstawie powyższego rysu historycznego wytypowano państwa – poligony badawcze, których ogrody działkowe poddano analizie pod kątem wzornictwa ogrodowego.

Ogrody działkowe we Francji i Niemczech wybrano ze względu na ich XIX – wieczną proweniencję (najwcześniej założone ogrody działkowe na Starym Kontynencie). Na przeciwległym biegunie znajdują się Stany Zjednoczone, których „community gardens" są jednymi z najmłodszych ogrodów działkowych na świecie. Pole badawcze poszerzono o „alllotment gardens" w Wielkiej Brytanii, które służą przede wszystkim uprawie ziemi, hodowli zwierząt, głównie kur. Poza tym, w artykule uwzględniono także skandynawskie ogrody działkowe, jako że to właśnie tamtejsi architekci krajobrazu posiadają największe osiągnięcia w dziedzinie powiązania cech prywatności z wy-

[30] W Polsce kilka lat temu zmianie uległa urzędowa nazwa z pracowniczych na rodzinne ogrody działkowe korespondując tym samym z francuskim nazewnictwem

[31] Majdecki L., 2009: Historia ogrodów. Tom II. Od XVIII wieku do współczesności, Wydawnictwo PWN, Warszawa, s. 447

[32] Gawryszewska B., 2006: Historia i struktura ogrodu rodzinnego, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 57

[33] Majdecki L., 2009: Historia ogrodów ..., op. cit., s. 446

mogami zieleni publicznej[34]. Ponieważ studium podyplomowe „Wzornictwo Ogrodowe" zostało uruchomione przy Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, w związku z tym w niniejszym artykule uwzględniono także polskie ogrody działkowe.

Fenomen ogrodów działkowych

Ogrody działkowe są miejscem, gdzie, jak w soczewce skupia się poczucie piękna danej narodowości (w kontekście niniejszego artykułu: Polaków, Brytyjczyków, Francuzów, Niemców, Szwedów, Amerykanów). Ich dobitną rolę w odtwarzaniu i utrwalaniu estetyki podkreśla Sławomir Magala mówiąc, że *„Symbole, jakie nasz gatunek zostawia po sobie, nie muszą być ze złota i nie muszą mieć charakteru piramid. Działki i altanki świadczą o nas równie dobitnie, co loty kosmiczne"*[35].

Mimo niewielkiej powierzchni zajmowanej przez jeden potencjalny miejski lub podmiejski ogródek działkowy[36] jest on obiektem pełnym treści i znaczeń. Reprezentuje bowiem: 1) **kulturę wiejską** z szacunkiem dla ziemi, jej uprawę; 2) **kulturę małomiasteczkową** przejawiającą się w bezpośrednich relacjach międzyludzkich rozgrywających się pomiędzy działkowiczami; 3) **kulturę wielkomiejską** z obyczajowymi standardami zogniskowanymi wokół rozmów przez telefon i grillowania.

Funkcjonowanie ogrodów działkowych oparte jest także na pewnych czytelnych dysonansach. Oto bowiem mamy ich organizację bazującą na restrykcyjnych regulaminach i jednocześnie poczucie intymności i samodzielności w gospodarowaniu, urządzaniu i wyrażaniu ekspresji estetycznej na swoim skrawku ziemi. Na tej podstawie ogród działkowy jawi się jako przestrzeń rozpostarta *„między rajem a śmietnikiem"*[37], co niewątpliwie rzutuje na jego wzornictwo.

Bez względu na dokonującą się powolną unifikację przestrzeni ogrodów działkowych (zanotowaną w czasie analizy poligonów badawczych) w zakresie stosowanych roślin oraz wzorów mebli, dekoracji, obowiązujące nań standardy estetyczne w dalszym ciągu pozostają w wyraźnej kontrze do wszechobecnego globalizmu, modernizmu. **Stanowić to może inspirację dla kształtowania przestrzeni ogrodów przydomowych, prywatnych**.

Typologia ogrodów działkowych

Na podstawie obserwacji 17 ogrodów działkowych: w Warszawie (3) i okolicach stolicy (4) (Pruszków, Nowa Wieś), we Wrocławiu (2) oraz Gdańsku (2) (polskie pole badań), oraz w okolicach Paryża (1) (francuskie pole badań), Berlina (1) (niemieckie pole badań), Londynu (2) (brytyjskie pole badań), Sztokholmu (1) (skandynawskie pole badań) i Nowego Jorku (1) (amerykańskie pole badań) opracowano następującą typologię dla tej formy zieleni urządzonej:

1. Ogród symetryczny

W symetrycznych ogrodach działkowych organizacja przestrzeni ma charakter uporządkowany, zgeometryzowany. Uporządkowanie, rytmiczność podkreśla główna

---

[34] Böhm A., Zachariasz A., 1997: Architektura krajobrazu i sztuka ogrodowa. Ilustrowany słownik angielsko – polski, a-d, Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, Narodowa Instytucja Kultury, Warszawa, s. 27-29

[35] Magala S., 1985: Dworek i altanka, Fotografia, 1/35, s. 34-35

[36] Polskie ogrody działkowe, na podstawie danych Polskiego Związku Działkowców, osiągają powierzchnię 300-500 m^2. W Wielkiej Brytanii „allotment gardens" mają od 50 do 400 m^2. W Stanach Zjednoczonych parcele przeznaczane na „community gardens" mają średnio wymiary 6m x 6m.

[37] W tym sformułowaniu autorka odwołuje się do tytułu tekstu o ogrodach działkowych napisanego przez Rocha Sulimę. Sulima R., 1990: Między rajem a śmietnikiem. Ikonosfera warzywnych ogródków, Konteksty, 4, s. 47-56

alejka wiodąca od furtki do drzwi wejściowych domku na działce (Ryc. 1). Po obu jej stronach występują klasyczne rabatki z tradycyjnymi warzywami, krzewami oraz drzewami owocowymi (Ryc. 2). W symetrycznych ogrodach działkowych najczęściej odnotować można praktycyzm właściciela przejawiający się zaskakującymi rozwiązaniami technicznymi (recykling, nadawanie drugiego życia przedmiotom, które wydawać by się mogło zostały już wyeksploatowane, o czym będzie mowa w dalszej części tekstu). Zauważono, że ten symetryczny model estetyczny ogrodów działkowych występuje częściej w małych miejscowościach (wg tego modelu została zorganizowana większość z obserwowanych ogrodów działkowych w podwarszawskiej Nowej Wsi).

Ryc. 1. Symetryczność w kształtowaniu przestrzeni ogrodu działkowego, na przykładzie Wrocławia

Ryc. 2. Ciekawa aranżacja wokół drzewka owocowego (śliwka) na jednym z podwarszawskich ogrodów działkowych

2. Ogród krajobrazowy, romantyczny

Przestrzeń ogrodów działkowych zakwalifikowanych do tej kategorii oddaje w swojej kompozycji, wyposażeniu archetyp rajskiego ogrodu. W jego organizacji zidentyfikować można bogactwo kolorów i form, ponieważ uprawia się w nich najczęściej owoce i warzywa, jak również kwiaty (dobrane na podstawie klucza symboliki chrześcijańskiej). Zakomponowanie bujnej roślinności stwarza wrażenie przypadkowości, nieuporządkowania. Zauważono, że przestrzeń ogrodowa chroniona jest przed wzrokiem innych działkowiczów poprzez szczelne ogrodzenie (niejednokrotnie uzyskane dzięki bujnie rozrastającej się roślinności, np. pnącza lub żywopłoty). Na wyposażenie ogrodu działkowego utrzymanego w stylu krajobrazowym, romantycznym składają się przede wszystkim: drewniane domki (Ryc. 3), których elewacje niejednokrotnie są nasycone kolorami, liczne figurki zwierząt i baśniowych postaci.

Ryc. 3. Widok na jeden z ogrodów działkowych pod Sztokholmem. Działka utrzymana w nurcie krajobrazowym, romantycznym. Źródło: http://sferje.files.wordpress.com/2008/09/img_2190.jpg [dostęp na dzień 01.03.2012]

3. Ogród nowoczesny

Wyodrębniono także grupę ogrodów działkowych, których wyposażenie i organizacja przestrzenna powstała w oparciu o ofertę gazetek z hipermarketów ogrodniczych, budowlanych. Standardowe elementy kształtujące przestrzeń ogrodową takich założeń to: chodnikowe płyty, gotowe drewniane domki i składziki na narzędzia, stoliki i krzesełka z materiałów propagowanych przez rzeczone hipermarkety tj. plastik, rattan, wiklina, rzadziej żeliwo i drewno. W nasadzeniach roślinnych zauważyć można dominację iglaków. Tę wersję ogrodów działkowych należy uznać za próbę dostosowania dawnego etosu działkowca do handlowej, masowej i konformistycznej współczesności.

4. Ogród imitacji, park miniatur

Obserwując ogrody działkowe wyodrębniono także grupę obiektów, w których organizacji przestrzennej działkowicze próbują na niewielkim obszarze imitować różne założenia. W ten sposób powstają liczne miniatury. Te najpowszechniejsze to: domki stanowiące namiastkę domu rodzinnego i przybierające postać małego pałacyku, willi, rezydencji lub dworku; zbiorniczki wodne (oczka wodne) najczęściej organizowane w sąsiedztwie domku nawiązujące do basenu; skalniaki pełne różnorodnych kamieni i roślin imitujące arboreta (Ryc. 4). Ten park miniatur dopełnia: trawa w formie zielonego krótko przystrzyżonego, wypielęgnowanego dywanu oraz droga od furtki do domku podkreślona rytmicznie nasadzonymi iglakami (najczęściej żywotniki).

Ryc. 4. Skalniak wokół drzewa na jednym z podparyskich ogrodów działkowych

Przemiany ogrodów działkowych

Z zaproponowanej typologii odczytać można przemiany dokonujące się w ogrodach działkowych. Podobnie jak do ogrodów przydomowych, także do tych działkowych wkradła się „nowa prostota" oferowana przez hipermarkety, centra ogrodnicze (i to bez względu na poligon badawczy).

Gdy nie było tych rzeczonych hipermarketów budowlanych i ogrodniczych działkowicze musieli wykazać się kreatywnością. Natomiast dynamiczne ekonomiczne przemiany odznaczyły się na wyglądzie ogrodów działkowych[38]. Do unicestwienia fenomenu i *genius loci* ogrodów działkowych doprowadzić także może rozpoczęta przez miesięcznik „Działkowiec" akcja ich modernizacji. Na łamach marcowego i kwietniowego numeru opublikowano apel do czytelników o treści: *„Rozpoczynający się sezon jest okazją do przeprowadzenia zmian na działkach. Najbardziej pilnymi do poprawienia kwestiami w tym zakresie są: stan techniczny i estetyka altan, ogrodzeń, małej architektury[...]. Podczas remontu tanią papę na remontowanym dachu zastąpić gontem bitumicznym. Wizerunek działki może poprawić zastosowanie kostki brukowej, gotowych, impregnowanych fabrycznie i efektownie barwionych elementów drewnianych jak np. pergole, trejaże, meble ogrodowe"*[39].

[38] www.dzielodzialka.eu [dostęp na dzień 17.03.2012]
[39] www.dzialkowiec.com.pl [dostęp na dzień 12.03.2012]

Elementy wyposażenia ogrodów działkowych i ich wzornictwo

Zaprezentowana powyżej typologia stanowi także punkt wyjścia do stworzenia katalogu elementów standardowego wyposażenia ogrodów działkowych i scharakteryzowania każdego z nich.

Elementy budujące wyposażenie ogrodu działkowego to: domek, graciarnia, ogrodzenie i wejście (furtka często opatrzona numerem parceli działkowej), ciągi komunikacyjne (ścieżki), meble ogrodowe, liczne „proste instalacje przedartystyczne" oraz inne komponenty, takie jak: ujęcia wody, roślinność, gołębniki, altany ogrodowe. Elementy te strukturalizują przestrzeń ogrodu działkowego dzieląc ją na: część reprezentacyjną, informacyjną (wejście, tablica z numerem parceli, droga do domku, instalacje przedartystyczne), wypoczynkową i użytkową (meble ogrodowe, roślinność, ujęcie wody, graciarnia).

1. Domek

Altana w ogrodzie działkowym to nie dom, ale jego namiastka, stąd określana jest w tekście mianem domku.

Rola domku nie sprowadza się jedynie do szopy na narzędzia. Rozplanowanie i urządzenie pomieszczeń jest zbliżone do wnętrz mieszkalnych. Katalog pełnionych przez domek funkcji jest bardzo szeroki. To w nim działkowicze jedzą, odpoczywają, chronią się przed słońcem, deszczem. Zaobserwowane domki na działkach polskich, niemieckich, szwedzkich, francuskich, amerykańskich i angielskich charakteryzują się oszczędną formą (Ryc. 5). Ze względu na niewielką ilość otworów w prostych elewacjach rozbudowuje się warstwę dekoracyjną poprzez barwne malunki (Ryc. 6,7).

Ryc. 5. Drewniany domek na ogródku działkowym pod Paryżem

Ryc. 6. Domek murowany z muralem na elewacji frontowej pod Berlinem Źródło: www.wikipedia.de [dostęp na dzień 12.03.2012]

Ryc. 7. Kolorowy domek na ogródku działkowym w Warszawie Autor: Mathilde Papapietro

2. Graciarnia

Miejsce na narzędzie jest wygospodarowywane w domku bądź też w narożniku działki w postaci niewielkiej drewnianej szopy. Graciarnia przyjmuje przeróżną fizjonomię. Działkowicze podejmują wielokrotnie trud jej zakamuflowania przy pomocy ciekawej, kolorowej oprawy roślinnej (Ryc. 8, Ryc. 9, w tym także na dachu – Ryc. 10, 12) lub inne ekstrawaganckie eksperymenty przestrzenne np. malowanie „elewacji"(Ryc. 9).

Ryc. 8. „Graciarnia zakamuflowana". W niektórych angielskich ogrodach działkowych estetyka idzie w parze z funkcją użytkową. Źródło: http://www.telegraph.co.uk/gardening/3341702/Getting-started-with-an-allotment.html [dostęp na dzień 10.03.2012]

Ryc. 9. Pomalowana na niebiesko, obsadzona winoroślą i tulipanami szopa w podlondyńskim ogrodzie działkowym Autor: Maggie Jones

Ryc. 10 . Szopa w ogrodzie działkowym w londyńskiej dzielnicy Thornton Heath Autor: Stefan Szczelkun

Często (zwłaszcza w Polsce), aby odciągnąć uwagę od niezbyt estetycznej graciarni w jej sąsiedztwie stawia się przyciągający wzrok element, np. mebel ogrodowy (Ryc. 11).

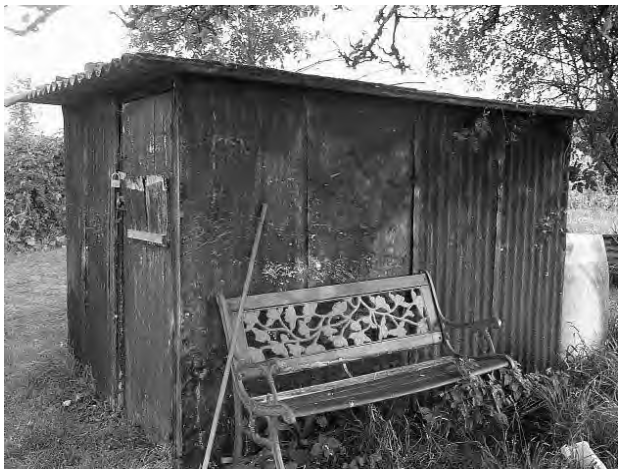

Ryc. 11. Graciarnia na jednym z podwarszawskich ogrodów działkowych, na której tle ustawiono odnowioną ławkę z roślinnym ornamentem w oparciu oraz podłokietnikach

Ryc. 12. Pomieszczenie na narzędzia w „community garden" pod Nowym Jorkiem

3. Ogrodzenie i wejście (furtka)

Zauważono, że w większości przypadków wejście na posesję tworzy integralną strukturę z drzwiami wejściowymi do domku. Podobnie jak drzwi wejściowe do domku, wejście te wprowadzające na posesję jest bogate w swej oprawie, wyróżnia się na tle ogrodzenia. Zauważono, że drzwi zewnętrzne, które niegdyś wprowadzały do wnętrz mieszkalnych są adaptowane przez działkowiczów do pełnienia roli furtek (Ryc. 13). Ciekawym zjawiskiem jest markowanie numerów parceli działek (Ryc. 14).

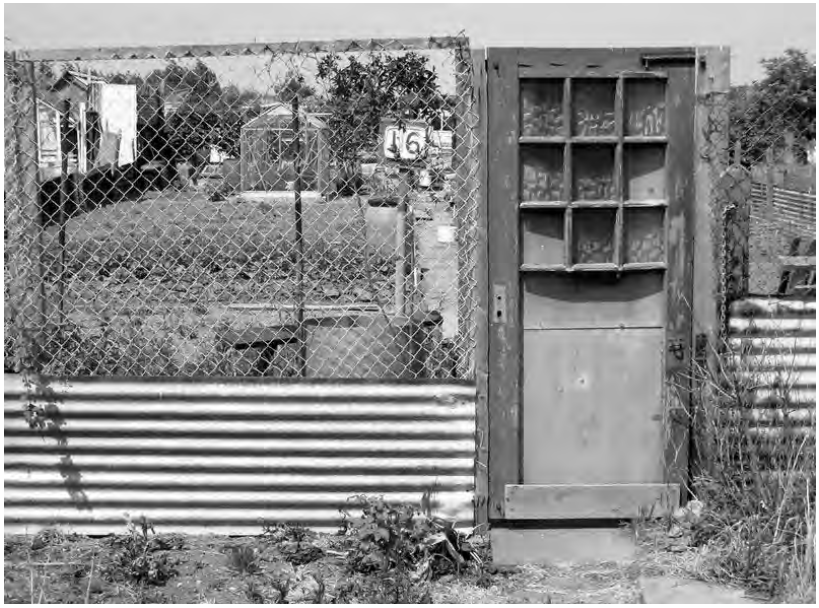

Ryc. 13. Nowe życie przedmiotu. Drzwi zewnętrzne w roli furtki wprowadzającej na teren podlondyńskiego ogrodu działkowego. Źródło: http://davidbarrie. typepad .com/david_barrie/2009/01/doom-fashion-by-vuitton.html [dostęp na dzień 02.03.2012]

Ryc. 14. Numer parceli zawieszony przy wejściu. Źródło: http://wealdallotment.files.wordpress.com/2010/07/30.jpg [dostęp na dzień 12.03.2012]

4. Ciągi komunikacyjne (ścieżki)

Najważniejsza i najlepiej zaakcentowana w organizacji przestrzennej ogrodów działkowych jest ścieżka biegnąca od furtki do domku. Jest ona zwykle prowadzona po linii prostej. Zabiegi kompozycyjne mające na celu podkreślenie jej rangi to utwardzenie, obsadzenie kolorowymi kwiatami (Ryc. 15) lub ułożenie w nawierzchni powtarzalnego wzoru (Ryc. 16). Poza tym, najczęściej drodze tej towarzyszą elementy ozdobne – np. instalacje przedartystyczne.

Ryc. 15. Główna alejka biegnąca od furtki zaakcentowanej różanym łukiem do murowanego domku w ogrodzie działkowym pod Berlinem

Ryc. 16. Główna alejka biegnąca od furtki do domku na jednym z wrocławskich ogrodów działkowych

5. Meble ogrodowe

Na katalog elementów wyposażenia ogrodów działkowych o charakterze wypoczynkowym składają się: ławki ogrodowe, hamaki, krzesła, fotele i stoliki.

Ryc. 17. Zestaw wypoczynkowy składający się ze stolika, krzeseł oraz hamaka zawieszonego w narożniku ogrodu na drzewach owocowych, na jednym z gdańskich ogrodów działkowych

6. „Instalacje przedartystyczne"

Poza formami i obiektami, które w ogrodach działkowych mają pełnić funkcje praktyczne: użytkowe, wypoczynkowe, rekreacyjne spotkać można rozwiązania, które estetyzują przestrzeń ogrodową. *„Patyki i sznurki przeznaczone do podwieszania pomidorów, otulane papierkami drzewka czy firanka rozciągnięta nad poletkami dla ochrony przed ptakami po zainstalowaniu w galeriach zaczęłyby działać jak obiekty rzeźbiarskie"*[40].

[40] Karwala M., 2004: Jan Bujnowski – we wszystkim jest obecne piękno, Konspekt, 19 [tekst dostępny w Internecie: http://www.up.krakow.pl/konspekt/19/galeria19.html; dostęp na dzień 12.03.2012]

Ryc. 18. Podpory dla roślin i ciekawa instalacja uzyskana z pociętego węża ogrodowego

Ryc. 19. Koła rowerowe jako interesujące zaakcentowanie ogrodzenia, na szprychach kolorowe tasiemki

Reasumując rozważania na temat elementów wyposażenia ogrodów działkowych należy stwierdzić, że działkowicze we wzornictwie stawiają na kolor, fantazyjne wzory, indywidualność oraz recykling (nadawanie drugiego życia wysłużonym sprzętom i przedmiotom zarówno domowym, jak i ogrodniczym).
Spośród motywów stosowanych na ogródkach działkowych do dość powszechnych należy motyw solarny. Motyw słońca bardzo często pojawia się na furtkach w formie metalowych okręgów lub półokręgów i prętów z nich wychodzących. Słońca pojawiają się również namalowane na ścianach domków. Wśród ogrodowego anturażu znaleźć można robione przez działkowców zegary słoneczne. Ponadto, bardzo popularnym kolorem stosowanym do malowania dekorów na elewacjach domków jest kolor żółty (np. Ryc. 7). Obecność tego „słonecznego detalu" w przestrzeni polskich

ogrodów działkowych można wiązać z tradycją ludową i obrzędami, gdzie słońce to gospodarz.
Zjawiskiem powszechnym jest upcykling, czyli tzw. drugie życie przedmiotów. Działkowicze wykorzystują przedmioty, które swoją młodość mają już za sobą, są zbędne w gospodarstwach domowych i nadają im nową wartość[41]. Konewka, pojemnik po farbie w roli donicy z kwiatami (Ryc. 20, 21), ogrodowe rzeźby – konstrukcje z opon (Ryc. 22), ogrody wertykalne – konstrukcje z rur drenażowych (Ryc. 23), czy stara wanna, jako zbiornik na wodę lub prowizoryczny magazyn siana (Ryc. 24) to tylko wybrane przykłady kreatywności działkowiczów, które stanowić mogą inspirację dla właścicieli ogrodów przydomowych.

Ryc. 20, 21. Konewka, pojemnik po farbie w roli donicy z kwiatami

Ryc. 22. Ogrodowa rzeźba łabędź skonstruowana z opon Autor: Mathilde Papapietro

[41] http://www.knowmore.pl/ekologia/polish-upcycling-czyli-drugie-zycie-przedmiotow [dostęp na dzień 20.03.2012]

Ryc. 23. Kolorowy ogród wertykalny skonstruowany przez działkowicza z rur drenażowych

Ryc. 24. Wanna wymalowana w „łąkowy" wzór w roli pojemnika na siano

Ogrody działkowe jako inspiracja dla ogrodów przydomowych i pokazowych

Wielu producentów zainspirowanych ogrodami działkowymi proponuje właścicielom ogrodów przydomowych oraz mieszczuchom pozbawionym własnego ogrodu tzw. miniogródki warzywne – pojemniki do upraw sałaty, pomidorów (Ryc. 25).

Ryc. 25. Miniogródek warzywny do uprawy sałaty (Burgon & Ball Home Allotment Salad Planter with Greenhouse cover open)

Właściciele ogrodów prywatnych chcąc, aby ich zielona przestrzeń była oryginalna, odróżniała się od sąsiednich, powinni poszukać inspiracji podpatrując ogrody działkowe. Wiele z tamtejszych rozwiązań jest kreatywna i niepowtarzalna, czego dowiedziono w niniejszym artykule.
To, że ogrody działkowe stanowią istotne źródło inspiracji potwierdzają rokrocznie ogrody pokazowe (Ryc. 26, 27). Zawsze wśród prezentowanych odwiedzającym rozwiązań przestrzennych znajdują się te nawiązujące do ogrodów działkowych: małe drewniane domki, strachy na wróble i inne kolorowe „instalacje przedartystyczne" to tylko niektóre z propozycji.

Ryc. 26. The Southport Flower Show 2011

Ryc. 27. Chelsea Flower Show 2010

Podsumowanie

Pierwotnie ogródki działkowe uważano za działania o charakterze lokalnym. Okazuje się jednak, że rozwiązania z zakresu wzornictwa, sposobu organizacji przestrzeni jest powielana i spotykana w krajach o odmiennych tradycjach. Taki stan należy wiązać z dokonującą się globalizacją. Patrząc na elementy budujące strukturę ogrodu działkowego – wyodrębnić w nim można te same funkcje, co w ogrodzie przydomowym. Redukcji uległa część niezagospodarowana ogrodu działkowego, co należy wiązać z jego niewielką powierzchnią. Także rola domku usytuowanego na działce jest nieco zmodyfikowana w stosunku do roli, jaką pełni dom rodzinny. Wynika to z faktu, że działka w pierwszej kolejności ma pełnić funkcję rekreacyjną, wypoczynkową, domek ma stanowić schronienie na czas pobytu na działce, ale nie odwzorowuje domu rodzinnego, choćby nawet było nim mieszkanie w bloku.

Ponieważ autorka niniejszego artykułu w ubiegłorocznej edycji konferencji poświęconej wzornictwu ogrodowemu zajmowała się zagadnieniem współczesnego wzornictwa w sztuce sepulkralnej[42], zauważyła pewne korelacje pomiędzy ogrodami działkowymi i cmentarzami. Otóż, ogrody działkowe podobnie jak cmentarze podlegają ewolucji zapoczątkowanej w XIX wieku (kiedy to obie formy kształtowały się; mówiąc o cmentarzach chodzi o miejsca pochówku „extra muros", zakładane poza granicami jednostek osadniczych). W zakresie wzornictwa tych dwóch wydawać by się mogło odmiennych typów zieleni urządzonej zauważyć można podobieństwa, zwłaszcza w odniesieniu do ostatniej dekady, takie jak: unifikacja rozwiązań, form oraz wertykalizm. Ze względu na niewielkie wolne powierzchnie w strukturę organizacji przestrzennej ogrodów działkowych i cmentarzy wprowadza się coraz częściej formy wertykalne. W ogrodach działkowych są to: tzw. moss walls – zielone ściany pokryte mchem, prymitywne ogrody wertykalne tzw. minigardens, czy też takie zabiegi jak: ustawianie roślin na drabinach, rury drenażowe wypełnione ziemią (Ryc. 23). Z kolei na cmentarzach ideę wertykalizmu realizuje się za pomocą kolumbariów, czy też nagrobków w formie słupów, kolumn, obelisków.

Literatura

Böhm A., Zachariasz A., 1997: Architektura krajobrazu i sztuka ogrodowa. Ilustrowany słownik angielsko – polski, a-d, Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, Narodowa Instytucja Kultury, Warszawa

Długozima A., 2011: Wzornictwo we współczesnej sztuce sepulkralnej [w:] Rylke J. (red.), Wzornictwo ogrodowe 2011, Wydawnictwo Sztuka ogrodu Sztuka krajobrazu, Warszawa, s. 46-56

Gawryszewska B., 2006: Historia i struktura ogrodu rodzinnego, Wydawnictwo SGGW, Warszawa

Karwala M., 2004: Jan Bujnowski – we wszystkim jest obecne piękno, Konspekt, 19 [tekst dostępny w Internecie: http://www.up.krakow.pl/konspekt/19/galeria19.html; dostęp na dzień 12.03.2012]

Magala S.,1985: Dworek i altanka, Fotografia, 1/35, s. 34-35

Majdecki L., 2009: Historia ogrodów. Tom II. Od XVIII wieku do współczesności, Wydawnictwo PWN, Warszawa

Sulima R., 1990: Między rajem a śmietnikiem. Ikonosfera warzywnych ogródków, Konteksty, 4, s. 47-56

Wojtkowiak E., 1990: Ogródki działkowe jako przejaw współczesnych stylów życia, praca mgr, Katedra Kultury Polskiej UW, Warszawa, maszynopis

[42] Długozima A., 2011: Wzornictwo we współczesnej sztuce sepulkralnej [w:] Rylke J. (red.), Wzornictwo ogrodowe 2011, Wydawnictwo Sztuka ogrodu Sztuka krajobrazu, Warszawa, s. 46-56

Źródła internetowe:
http://davidbarrie.typepad.com/david_barrie/2009/01/doom-fashion-by-vuitton.html [dostęp na dzień 02.03.2012]
http://wealdallotment.files.wordpress.com/2010/07/30.jpg [dostęp na dzień 12.03.2012]
http://www.dzialkowiec.com.pl [dostęp na dzień 12.03.2012]
http://www.dzielodzialka.eu [dostęp na dzień 17.03.2012]
http://www.knowmore.pl/ekologia/polish-upcycling-czyli-drugie-zycie-przedmiotow [dostęp na dzień 20.03.2012]
http://www.telegraph.co.uk/gardening/3341702/Getting-started-with-an-allotment.html [dostęp na dzień 10.03.2012]
http://www.wikipedia.de [dostęp na dzień 12.03.2012]

Edyta Winiarska.
Katedra Sztuki Krajobrazu Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, edytawiniarska@gmail.com

Elementy współczesnego wzornictwa podwórek – ogrodów wspólnot lokalnych (na przykładzie dzielnicy Praga Północ m. st. Warszawa).

Elements of modern design of backyards - the gardens of local communities (on an example of the Praga North district of Warsaw).

Streszczenie: Artykuł powstał w oparciu o cząstkowe wyniki badań realizowanych w ramach rozprawy doktorskiej pt.: „Podwórka, jako ogrody wspólnot lokalnych – miejsce działań w przestrzeni społecznej służące rewitalizacji dzielnicy Praga Północ m.st. warszawa". Autorka, omawiając materiał zebrany podczas inwentaryzacji[43], wskazuje na mnogość form podwórkowych, będących wytworem pracy rąk mieszkańców. Ponadto, zwraca uwagę na ważną rolę jaką pełnią formy wernakularnego wzornictwa[44] w utożsamianiu się z daną przestrzenią, określając jego stopień. Pokazuje również wspólne cechy podwórka i ogrodu, podtrzymując tym samym przyjętą tezę. Całości dopełnia inwentaryzacja elementów ogrodowych oraz charakterystyka przestrzenna wybranych praskich podwórek.

Słowa kluczowe: wernakularne wzornictwo ogrodowe, forma podwórkowa, podwórko, ogród wspólnoty lokalnej, przestrzeń społeczna, rewitalizacja dzielnicy.

Oswajanie przestrzeni poprzez wyznaczanie terytorium (oznaki terytorialności wg Bell'a[45]), wpływa na utożsamianie się mieszkańca, społeczności z danym miejscem zamieszkiwania. W myśl przyjętych kryteriów dla stopnia utożsamiania się społeczności z przestrzenią podwórka:

I. mieszkańcy budują elementy wzornictwa podwórkowego – <u>mocne utożsamianie się z przestrzenią podwórka;</u>

II. mieszkańcy przesiadują w miejscach do tego przeznaczonych, ale elementy wzornictwa podwórkowego nie są ich autorstwa – <u>średnie utożsamianie się z przestrzenią podwórka;</u>

III. mieszkańcy tylko są obecni na podwórku – <u>słabe utożsamianie się z przestrzenią podwórka;</u>

można stwierdzić, iż za przestrzenie, z którymi mieszkańcy mocno się identyfikują uznaje się miejsca w których widoczne są elementy wzornictwa wernakularnego. W podwórku traktowanym jako „swoje", mieszkaniec zaczyna budować: miejsca do

[43] Najważniejszym elementem inwenatryzacji była dokumentacja fotograficzna, wykonywana na przestrzeni lat od lutego 2010 roku do chwili obecnej (maj 2012 rok).

[44] Winiarska E., 2011: *Wernakularne wzornictwo ogrodowe* [w:] Rylke J. (red.), Wzornictwo ogrodowe 2011, sztuka ogrodu sztuka krajobrazu, Warszawa, s. 92-96.
Opis pojęcia „wernakularna architekura" jest zawarty w Krier L., 2011: *Architektura wspólnoty.* Wyd. słowo/obraz terytoria. Gdańsk, s.51-53

[45] „(...) terytorialność ludzką można rozumieć jako zbiór zachowań i procesów poznawczych jednostki, opartych na spostrzeganej własności przestrzeni fizycznej. (...) Zachowania terytorialne, obejmujące zajmowanie danego obszaru, ustanawianie kontroli nad nim, nadawanie mu cech osobistych, a także myśli, przekonania i – w niektórych wypadkach jej obronę, służą ważnym motywom i potrzebom istoty ludzkiej. Pojęcia „terytorium" i „terytorialność" ilustrują współzależny charakter wymiany pomiędzy człowiekiem a środowiskiem. Nie byłoby terytorialności bez terytoriów i odwrotnie.(...)" (Bell P.A., Baum A., Fisher J.D., Greene Th.C., 2004: *Psychologia środowiskowa.* GWP. Gdańsk, s. 346)

siedzenia, ogrodzenia, kwietniki, zaczyna także malować murale, rzeźbić bądź podejmować inne aktywności mające na celu estetyzowanie i oswajanie przestrzeni.
Po przedstawieniu elementów wzornictwa podwórkowego będących w polu zainteresowań autorki, przechodzi ona do ich charakterystyki na konkretnych przykładach.

Meble ogrodowe.
Wśród mebli ogrodowych na praskich podwórkach dominują: drewniane prowizoryczne ławki zbite z desek, krzesła przyniesione przez mieszkańców i usytuowane w nasłonecznionej części podwórka-ogrodu (Ryc. 1). Autorka zauważa, że meble ogrodowe kształtują przestrzeń tworząc zeń idealne miejsce spotkań.

Ryc. 1. Ławka wykonana przez mieszkańców ul. Brzeskiej 17a (fot. Winiarska E., 2011)

Kwietniki przenośne.
Rośliny sadzone są w przenośnych/mobilnych kwietnikach, które powstają najczęściej z ułożonych na siebie i wypełnionych ziemią opon (Ryc. 2A) lub z wydrążonego pnia (Ryc. 2B).

A

B

Ryc. 2 A - Kwietnik z opon na podwórku przy ul. Brzeskiej 17a. B – Donica kwietna wykonana z kawałka wydrążonego pnia na podwórku przy ul. Kawęczyńskiej 43 (fot. Winiarska E. 2010)

Ogrody użytkowe.
Autorka zauważa, że ogród użytkowy podwórka-ogrodu, jest wyizolowany z pozostałej przestrzeni podwórka, tworząc jedną lub kilka stref ogrodów użytkowych. Przykładem jest ogród wspólnoty lokalnej przy ul. Brzeskiej 12 (Ryc. 3A), gdzie została wydzielona strefa użytkowa ażurowym ogrodzeniem, które dla zwiększenia atrakcyjności wizualnej oraz dla lepszej widoczności poszczególnych kwater, zostało pomalowane na wyraziste kolory (żółty, błękit, czerwień, pastelowa zieleń). Przestrzeń między czterema strefami ogrodów użytkowych pełni funkcję komunikacyjną między kamienicą - ogrodami użytkowymi – gołębnikiem (prawa strona zdjęcia Ryc. 3A). Podobnych obserwacji można dokonać na podwórku-ogrodzie przy ulicy Stalowej 53 (Ryc. 3B), gdzie oprócz wydzielenia przestrzeni użytkowej (w tym wypadku można stwierdzić obecność tylko jednego ogrodu użytkowego) niskim ogrodzeniem (ok.0,7m), od strony zewnętrznej, granica została zaakcentowana a tym samym przyozdobiona przenośnymi kwietnikami, wykonanymi z pomalowanych na kolorowo opon.

A

B

Ryc. 3 A – Strefa użytkowa podwórka-ogrodu, zlokalizowanego przy ul. Brzeskiej 12, B - i przy ul. Stalowej 53 (fot. Winiarska E. 2011)

Granice (kolorowe tym bardziej), pozwalają szybko zdefiniować lokalizację ogrodów użytkowych w przestrzeni podwórka, a ilość przestrzeni użytkowych wskazuje na poziom relacji panujących między mieszkańcami kamienicy, do której dane podwórko przynależy/bezpośrednimi użytkownikami.

Urządzenia dla zwierząt.

A

B

Ryc. 4 A – Ogrodowa żeliwna misa dla ptaków - cena: 41,61zł (źródło: 4decor.pl) oraz B – plastikowe „butelkowe" poidełka dla ptaków/ miski na pokarm dla psów i kotów – cena butli 5l wody niegazowanej Żywiec Zdrój, market Alma24: 5,49zł (źródło: cotanio.pl), zlokalizowane na podwórku przy ul. Kawęczyńskiej 43 (fot. Winiarska E. 2011)

Na praskich podwórkach, autorka zaobserwowała urządzenia dla zwierząt popularyzujące nurt sprzyjający ochronie środowiska (recykling) oraz promujący używanie tanich materiałów. Najczęstszym surowcem, pełniącym rolę poidełek dla ptaków

oraz domowych czworonogów są plastikowe butelki, których odcięte denka doskonale spełniają rolę poidełek dla ptaków lub mis na pokarm dla psów i kotów (Ryc. 4B). Dzięki takiemu rodzajowi myślenia mieszkańcy tanim kosztem zapewniają miejsce do konsumpcji dla lokalnej fauny (obraz żeliwnej misy, Ryc. 4A, przedstawiony dla porównania cen).

Rzeźby, płaskorzeźby.

Praskie podwórka-ogrody oraz bramy tętnią lokalną sztuką, która jest unikatowa. Jej wartość podkreśla fakt, iż artefakty tam istniejące są wykonane samodzielnie. W bramie prowadzącej na dziedziniec kamienicy przy ul. Brzeskiej 17 a, można zaobserwować efekt pracy dzieci, mieszkających przy ul. Brzeskiej. Płaskorzeźba sakralna pt.: „Twoja Matka Boska", jest wynikiem wakacyjnej akcji Spotkanie z Mistrzem z 2009 roku (Ryc. 5 A i B). Biel postaci Matki Boskiej z Dzieciątkiem, błękitne tło oraz żółta rama płaskorzeźby - utworzona z odciśniętych dłoni młodych artystów, do chwili obecnej (maj 2012 roku) pozostają niezmienione przez czynnik ludzki kontrastując z zaniedbanymi i niszczonymi ścianami bramy (Ryc. 4 A). Z tych obserwacji można wywnioskować, że lokalne dzieło ma największą moc przetrwania.

A

B

Ryc. 5 A i B - Płaskorzeźba Matki Boskiej zdobiąca wejście na podwórko przy ul. Brzeskiej 17a (fot. Winiarska E. 2010)

Miejsca pamięci.

A

B

Ryc. 6 A i B – Malowidło naścienne, autorstwa Teatru Remus („Cykl Kobierce" 2010), upamiętniające dawnego właściciela „Warszawskiej Fabryki Wyrobów Bednarskich Wacław Zglecki" oraz kamienicy przy ul. Stalowa 46 – Wacława Zgleckiego (fot. Winiarska E. 2010)

Typowym dla Pragi Północ (Warszawa) jest upamiętnianie dawnych właścicieli kamienic lub ludzi związanych z danym miejscem, wydarzeń, poprzez malowidła naścienne (Ryc. 6 A i B). Na elewacji kamienicy przy ul. Stalowej 46, Teatr Remus („Cykl Kobierce" 2010) namalował dawnego właściciela budynku ul. Stalowej 46 oraz „Warszawskiej Fabryki Wyrobów Bednarskich Wacław Zglecki" – Wacława Zgleckiego. Obraz przedstawia Zgleckiego w pozie siedzącej, a po obydwu jego stronach widać atrybuty odpowiadające jego profesji – beczki (Ryc. 6 B).
Takie przedsięwzięcia są swoistego rodzaju hołdem złożonym osobie umieszczonej na malowidle, jak i lekcją historii związaną z wymierającymi (czy też wymarłymi) zawodami.

Kapliczki.

Ryc. 7 A i B - Kapliczka z figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej usytuowana w pierwszej części (wejściowej) podwórka przy ul. Brzeskiej 17 a. C i D – Kapliczka na podwórku przy ul. Ząbkowskiej 5, wraz z vlepami Jolanty Kudeli, pochodzącymi z cyklu „Znaki miasta"[46] (A, B, C – fot. Winiarska E. 2011; D, E – źródło: yolastreetart.blogspot.com)

[46] Więcej informacji związanych z wystawą „Znaki miasta" na stronie artystki www.yolastreetart.blogspot.com.

Można zaryzykować stwierdzenie, że kapliczka na praskim podwórku to swoistego rodzaju praski znak rozpoznawczy, o czym świadczą materiały źródłowe[47]. Częściej wskazuje się podwórka, na których brakuje świętej figury niż na odwrót.
Spośród przeanalizowanych podwórek (Badania poszczególnych podwórek), na uwagę zasługują podwórko-ogród przy ul. Brzeskiej 17 a oraz przy ul. Ząbkowskiej 5. Na obydwu podwórkach są to figury Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej usytuowane w części wejściowej, reprezentacyjnej podwórka. Widoczne jest odseparowanie strefy sacrum od profanum (ażurowe, zadbane ogrodzenie; wys. 0,7m; Ryc. 7 A i C).
Elewacje kamienic na podwórku przy ul. Ząbkowskiej 5, zostały ponadto ozdobione artystycznymi działaniami Jolanty Kudeli, która w cyklu „Znaki miasta"[48], zaprezentowała przekształcone przez siebie, dziesięć dzieł wybitnych renesansowych artystów, wykonanych techniką graffiti. We wnętrzu podwórza-ogrodu, został odtworzony obraz Botticelli'ego pt.: „Wiosna", gdzie w rolę Trzech Gracji, Wenus oraz tytułowej Wiosny – wcieliły się cztery mieszkanki praskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Dzięki temu Jolanta Kudela konstruuje „otwartą, podwórkową jak i uliczną galerię", pokazuje jak ważne jest kształtowanie krajobrazu, jego estetyzacja z udziałem lokalnej społeczności, tym samym nie wchodząc w konflikt z już urządzonym podwórkiem-ogrodem.

Ogrodzenie.
Charakterystycznymi dla podwórek Starej Pragi (jeden z czterech obszarów dzielnicy Praga Północ[49]), są ogrodzenia wykonane z czerwonej cegły. Z upływem lat, obserwuje się postępujące niszczenie materiału oraz destrukcję samej konstrukcji. Niskie fundusze na remont, bądź ich brak, mają wpływ na lokalne inicjatywy przejawiane przez mieszkańców, których solidaryzowanie się w działaniu, ma na celu: szybką i skuteczną poprawę bezpieczeństwa na podwórku, przywrócenie (ogrodzeniu) nowej jakości (Ryc. 8), zapewnienie mieszkańcom w każdym przedziale wiekowym – w szczególności najmłodszym, dobrej zabawy podczas ozdabiania muru.

Ryc. 8. Mural na ogrodzeniu - ceglanym murze, autorstwa najmłodszych mieszkańców kamienicy przy ul. Brzeskiej 17 a (fot. Winiarska E. 2011)

47 Szersze ujęcie tematu między innymi w: 1) Woźniak M. i A., 2009: *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne Grochowa, Kamionka i okolic.* Wyd. Biblioteczka Muzeum Warszawskiej Pragi. Warszawa. 2) red. Towarzystwo Przyjaciół Pragi, 1998: *Prażanie o Starej Pradze.* Wyd. Towarzystwo Przyjaciół Pragi. Warszawa. 3) Elsztein P., 2002: *Moja Praga.* Dom Wydawniczy SYRENKA. Warszawa. 4) *Warszawskiej Pragi dzieje dawne i nowsze.* Wyd. Jeden Świat. Warszawa 2006.
48 Więcej informacji związanych z wystawą „Znaki miasta" na stronie artystki www.yolastreetart.blogspot.com.
49 Dane wg Miejskiego Systemu Informacji w Warszawie

Elementy przestrzenne.
Częstym widokiem w przestrzeni praskich podwórek-ogrodów, są przedmioty mające na celu ich estetyzację. Jednym z przykładów jest podwórko-ogród przy ul. Łochowskiej 31 (kompleks podwórek), w którego przestrzeni zaistniał „Brzoskwiniowy zameczek" (Ryc. 9 A – D). Pierwotnie konstrukcja była elementem scenografii w serialu „Czas Honoru", imitującym mur getta (Ryc. 9 A). Jesienią 2011 roku, po zakończeniu zdjęć, filmowcy oddali kawałek rekwizytu w ręce mieszkańców ul. Łochowskiej. Zimą 2011 roku, obiekt uzyskał nową jakość. Dzięki zespołowi studentów architektury krajobrazu SGGW w Warszawie (skład zespołu: Dorota Popiel, Daria Szalińska, Ewa Ostrowicka, Patrycja Markwat, Olga Poniatowska, Aleksandra Strojnik, Sebastian Zwierzchowski) został pomalowany na brzoskwiniowy kolor i przyozdobiony czarnymi sylwetami zwierząt z uprzednio przygotowanych wraz z dziećmi z pobliskiej świetlicy szablonów. Oprócz kształtów fauny, na bocznej elewacji konstrukcji, widnieje tablica ogłoszeniowa – niezbędnik dla mieszkańców dużego kompleksu podwórek przy ul. Łochowskiej 31.

Ryc. 9 A – Fragment scenografii muru getta – kadr z serialu „Czas Honoru" (źródło: Internet). B – Stan obiektu przed przystąpieniem do prac. C – Zima 2011 roku – prace nad nadawaniem obiektowi nowej jakości oraz funkcji. D – Wielofunkcyjny, atrakcyjny element przestrzenny na podwórku przy ul. Łochowskiej 31 (B – D, fot. Popiel D., Szalińska D., Ostrowicka E., Markwat P., Poniatowska O., Strojnik A., Zwierzchowski S. 2011)

Badania poszczególnych podwórek: inwentaryzacja elementów ogrodowych oraz charakterystyka przestrzenna wybranych praskich podwórek (opracowanie własne;

oznaki terytorialności oraz stopień użytkowania terytorium wyznaczone wg Bell' a: Bell P.A., Greene Th. C., Fisher J.D., Baum A., 2004: Psychologia środowiskowa. GWP. Gdańsk.)

Podwórko przy ul. Brzeskiej 9, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 540m²). Oznaki terytorialności: nieliczne napisy na ciągu komunikacyjnym, mozaika z potłuczonych luster na ścianie, ślady palonych ognisk, potłuczone butelki, mocz (zapach). Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE - nie (podwórko prawnie nie przynależy do żadnej kamienicy); publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE - nie (podwórko prawnie nie przynależy do żadnej kamienicy); prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE - tak (w relacji lokalni mieszkańcy ul. Brzeskiej i Targowej). Aktywność społeczna: spotkania okolicznych mieszkańców.

Podwórko przy ul. Brzeskiej i ul. Targowej, Praga Północ, Warszawa; kompleks czterech podwórek (powierzchnia: 6326m²). Oznaki terytorialności: graffiti "Portrety mieszkańców Brzeskiej", autorstwa Teatru Remus, wykonane na ceglanym ogrodzeniu, drzewa owocowe (jabłonie, mirabelki), zaniedbany kwietnik, napisy na elewacjach kamienic (tymczasowe - hasła przedwyborcze, antypolityczne. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE - nie (w relacji osoby odwiedzające, spoza rejonu ulic Brzeskiej i Targowej); prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE - tak (w relacji lokalni mieszkańcy ulic Brzeskiej i Targowej). Aktywność społeczna: sadzenie roślin, pomoc przy malowaniu portretów mieszkańców ul. Brzeskiej (przynoszenie fotografii, pozowanie).

Podwórko przy ul. Brzeskiej 17a (1 – podwórko studnia, 2 – podwórko za kamienicą) Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 450m²). Oznaki terytorialności: 1) zieleniec z kapliczką (widoczne znicze, kwiaty; stan bardzo dobry); 2) wyznaczone miejsca wspólnych spotkań (widoczne ławki, pufy, krzesła), na elewacjach pozostałości malowideł - numerów rejestracyjnych - po wydzielonych kiedyś sektorach parkingowych, ogrodzony kwietnik oraz rabata przylegająca do elewacji kamienicy. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE - tak (w relacji lokalni mieszkańcy ulic Brzeskiej i Targowej). Aktywność społeczna: 1) sprzątanie, zabiegi konserwacyjne kapliczki; 2) sprzątanie przy wejściach na klatki.

Podwórko przy ul. Brzeskiej 19(1) i 21(2), Praga Północ, Warszawa; kompleks dwóch podwórek (powierzchnia: 2994m²). Oznaki terytorialności: 1) zadbana kapliczka, porządek, ławka (miejsce spotkań); 2) porządek przy wejściach na klatki, wandalizm - zdemolowany śmietnik, mocz (zapach). Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE - tak (w relacji lokalni mieszkańcy ulic Brzeskiej i Targowej). Aktywność społeczna: 1) sprzątanie, zabiegi konserwacyjne kapliczki; 2) sprzątanie przy wejściach na klatki.

Podwórko przy ul. Brzeskiej 20, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 97m²). Oznaki terytorialności: napisy w bramie kamienicy, prowadzącej na podwórko, rabaty przy elewacji kamienicy (zaniedbane), ogrodzenie (stan bardzo dobry). Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE - tak (wjazd na podwórko mają tylko samochody mieszkańców kamienicy); publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: dzielenie przestrzeni w ramach jej użytkowania, jako parking dla samochodów.

Podwórko przy ul. Kawęczyńskiej 18, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 210m²). Oznaki terytorialności: dwie ogrodzone rabaty, miejsce spotkań z siedziskami (kanapa, fotel, pufy) oraz szafką, podwórko ogrodzone tylko od strony kamienicy nr 16, od strony kamienicy nr 20 brak barier. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte o określonych godzinach) TAK/NIE - tak (w relacji lokalni mieszkańcy kamienicy przy ul. Kawęczyńskiej 18 i 20). Aktywność społeczna: sprzątanie podwórka, korzystanie z miejsca spotkań.

Podwórko przy ul. Kawęczyńskiej 20, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 420m²). Oznaki terytorialności: ogrodzenie od strony ulicy, miejsce spotkań (ławka i stolik). Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE - tak (w relacji lokalni mieszkańcy kamienicy przy ul. Kawęczyńskiej 18 i 20). Aktywność społeczna: sprzątanie podwórka, korzystanie z miejsca spotkań, koszenie trawy.

Podwórko przy ul. Kawęczyńskiej 39, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 170m²). Oznaki terytorialności: zamykana brama (brak domofonu), ogrodzenie (stan bardzo dobry) od strony kamienicy nr 41), porządek, kwietnik. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – tak; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: sprzątanie podwórka, dokarmianie ptaków, pielęgnacja kwietnika.

Podwórko przy ul. Kawęczyńskiej 41, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 270m²). Oznaki terytorialności: zamykana brama (brak domofonu), ogrodzenie (stan bardzo dobry) od strony nr 39 i 41), porządek. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – tak; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: sprzątanie podwórka, pielęgnacja rabaty zlokalizowanej przy ogrodzeniu z kamienicy nr 43.

Podwórko przy ul. Kawęczyńskiej 43, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 340m²). Oznaki terytorialności: zamykana brama (domofon uszkodzony), ogrodzenie (stan bardzo dobry) od strony kamienicy nr 41 i 45), porządek. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – tak; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: sprzątanie podwórka, pielęgnacja rabaty zlokalizowanej przy ścianie elewacji kamienicy.

Podwórko przy ul. Łochowskiej 31, Praga Pn., Północ, Warszawa (powierzchnia: 1400m²). Oznaki terytorialności: obiekt "brzoskwiniowy zameczek", przyozdobiony wykonanymi przez dzieci malowidłami oraz wylepiankami, małe rabaty zlokalizowane przy ścianie elewacji kamienic nr 29,31,33. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE - tak (duży kompleks kilku podwórek, nie ogrodzony, dostępny dla wszystkich); prywatno-publiczna (podwórko otwarte o określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: zaangażowanie dzieci w ozdabianie obiektu "brzoskwiniowy zameczek".

Podwórko przy ul. Inżynierskiej 5 (1 – podwórko, 2 – podwórko), Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 2800m²). Oznaki terytorialności: 1) pielęgnowana i ogrodzona rabata; 2) porządek. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (po-

dwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE - tak (dostęp na podwórko jest ograniczony, ale znajduje się na nim toi-toi przeznaczony do użytku publicznego). Aktywność społeczna: 1) pielęgnowanie rabaty; 2) sprzątanie.

Podwórko przy ul. Inżynierskiej 9 (1 –podwórko, 2 – podwórko), Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 2220m^2). Oznaki terytorialności: 1) i 2) popisane ściany w bramach (znaki kibiców drużyny piłkarskiej), malowidła najmłodszych mieszkańców kamienicy, porządek. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – tak. Aktywność społeczna: 1) i 2) malowidła najmłodszych mieszkańców kamienicy, zdobią część elewacji budynku.

Podwórko przy ul. Kłopotowskiego 6, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 2850m^2). Oznaki terytorialności: malowidła, parkingi samochodowe, zadbane przedogródki, porządek. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE - tak (duży kompleks kilku podwórek, nie ogrodzony, dostępny dla wszystkich); prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: malowidła-gry na nawierzchni, doroczny festiwal "Kłopociaki", warsztaty fotograficzne i plastyczne (prowadzone w sezonie letnim).

Podwórko przy ul. Stalowej 45 - 57, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 3930m^2). Oznaki terytorialności: malowidła, parkingi samochodowe, zadbane i wygrodzone przedogródki. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE – nie; publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE - tak (duży kompleks kilku podwórek, nie ogrodzony, dostępny dla wszystkich); prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: artystyczna działalność Teatru Remus na elewacjach budynków gospodarczych, malowidła w "alei świętych patronów" - działanie społeczne, porządek w przedogródkach.

Podwórko przy ul. Targowej 40, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 71m^2). Oznaki terytorialności: domofon w bramie wejściowej, miejsce spotkań z własnoręcznie zrobioną przez mieszkańców ławeczką. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE - tak (wejście obowiązuje przez bramę z domofonem); publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: wybudowa-nie wspólnej 'ławeczki spotkań'.

Podwórko przy ul. Ząbkowskiej 3, Praga Północ, Warszawa (powierzchnia: 325m^2). Oznaki terytorialności: porządek, tablica/ zakaz spożywania alkoholu w bramie oraz zakaz gry w piłkę na terenie podwórka, kapliczka. Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): prywatna (podwórko zamknięte) TAK/NIE - tak (na terenie podwórka znajduje się parking dla samochodów lokatorów kamienicy); publiczna (podwórko otwarte) TAK/NIE – nie; prywatno-publiczna (podwórko otwarte w określonych godzinach) TAK/NIE – nie. Aktywność społeczna: opieka nad zieleńcem i zabiegi konserwacyjne kapliczki.

Wyniki badań pilotażowych[50]
Zaobserwowane na siedemnastu obszarach badawczych oznaki terytorialności, przedstawione w zestawieniu ilościowym: napisy na elewacjach (5/17), graffiti (3/17), działania artystyczne - mozaika, płaskorzeźba, instalacja (3/17), porządek (8/17), kapliczka (3/17), miejsce spotkań (5/17), wandalizm (2/17), zapach - mocz (2/17), rabaty (5/17), kwietniki (3/17), ogrodzenie (6/17), tabliczki informacyjne (1/17), zamykana brama - domofon (1/17), parkingi samochodowe (4/17). Podział na przestrzeń (określony na podstawie stopnia użytkowania terytorium): 7/17 podwórek zamkniętych (przestrzeń prywatna), 5/17 podwórek otwartych (przestrzeń publiczna), 6/17 podwórek otwartych w określonych godzinach. Wykazywane formy aktywności społecznej zaobserwowane na siedemnastu badanych obszarach: integracja i spotkania (4/17), sprzątanie (9/17), urządzanie i pielęgnowanie (10/17), działania artystyczne i estetyzacja (6/17). Powyższe badania ukazują dużą spójność podwórek wspólnot lokalnych z ogrodami przydomowymi

Podsumowanie.
Pilotaż przeprowadzony na praskich podwórkach dowiódł, że artefakty, które przestały pełnić swoją pierwotną funkcję, z powodzeniem mogą być wykorzystywane do innych celów. Ich nowa jakość w znacznym stopniu uzależniona jest od praktycyzmu i poczucia estetyki mieszkańców podwórek. Najczęściej spotykanymi na praskich podwórkach rozwiązaniami, którym poddawane są przedmioty pozornie bezużyteczne są: opona w roli kwietnika, siedziska, ogrodzenia, ozdoby, plastikowe butelki oraz naczynia – poidełka dla zwierząt, strachy na ptactwo. Nieodzownym elementem praskich podwórek są kapliczki z wizerunkiem Maryi, które sakralizują codzienną przestrzeń egzystencji mieszkańców podwórek.
Reasumując należy stwierdzić, że swojskie wzornictwo podwórkowe stanowi istotny element budowania tożsamości miejskiej przestrzeni społecznej.

Literatura

1. Alexander Ch., 2008: *Język wzorców – miasta, budynki, konstrukcja.* GWP. Gdańsk.
2. Bell P.A., Baum A., Fisher J.D., Greene Th.C., 2004: *Psychologia środowiskowa.* GWP. Gdańsk.
3. Krier L., 2011: *Architektura wspólnoty.* Wyd. słowo/obraz terytoria. Gdańsk.
4. Majer A., 2010: *Socjologia i przestrzeń miejska*. PWN. Warszawa.
5. Winiarska E., 2011: *Wernakularne wzornictwo ogrodowe* [w:] Rylke J.(red.), Wzornictwo ogrodowe 2011, sztuka ogrodu sztuka krajobrazu, Warszawa, s.92-96

[50] W latach 2010 – 2011, przebadano 17 podwórek zlokalizowanych w dzielnicy Praga Północ m.st.Warszawa. Badania dotyczyły określenia stopnia użytkowania podwórka w wyniku których wydzielono podwórka zamknięte (7/17), podwórka otwarte (4/17) oraz podwórka otwarte w określonych porach (7/17), wskazano oznaki terytorialności oraz zinwentaryzowano elementy charakterystyczne zarówno dla ogrodów przydomowych jak i podwórek wspólnot lokalnych.

Janusz Skalski
Katedra Sztuki Krajobrazu. Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Nie jesteśmy gorsi od innych. Rodzime tradycje w tworzeniu dzieł sztuki ogrodowej

We are not worse than the others. Native traditions of garden works of art. creation

Streszczenie. Poniższy artykuł jest próbą odpowiedzi na następujące pytanie. Czy w polskiej sztuce ogrodowej można odnaleźć przykłady twórczego działania, które można traktować jako dzieła nawiązujące do rodzimej tradycji? W obecnych czasach, kiedy na każdym kroku można dostrzec międzynarodową rywalizację we wszystkich dziedzinach życia poszukiwanie narodowych tradycji wszędzie, gdzie jest to możliwe staje się koniecznością. Rodzimość i autentyczna sztuka lokalna są w cenie.

Słowa kluczowe: sztuka ogrodnicza, tradycja rodzima.

Na przestrzeni wieków w architekturze krajobrazu i sztuce ogrodowej pojawiały się różne wynalazki, które po ich praktycznym zastosowaniu były powszechnie przyjmowane na całym świecie. Takimi wynalazkami były bez wątpienia średniowieczne wirydarze, renesansowe i barokowe ogrody parterowe, zwierzyńce, parki krajobrazowe a także klomby, rabaty, aleje, bulwary, promenady, parkway'e czy współczesne nam ogrody tematyczne. Autorzy opisujący historię sztuki ogrodowej często doszukują się źródeł powstawania tych wynalazków w sposobach kształtowania przestrzeni jakie wypracowywali przedstawiciele poszczególnych narodów. Powodów ich powstania szukali w ich kulturze materialnej, obyczajach, uwarunkowaniach gospodarczych a nawet w polityce. Częstym powodem powstania tych wynalazków są cechy charakteru danego narodu, które według wielu autorów również mogły mieć znaczący wpływ na to, w jaki sposób kształtowali oni przestrzeń w której przyszło im żyć. W taki oto sposób w powszechnej świadomości ukształtowało się wyobrażenie o francuskiej, angielskiej, niemieckiej czy japońskiej tradycji zakładania ogrodów. Za sprawą historyków sztuki tego rodzaju rozważania doprowadziły również do tego, że na dzieje rozwoju malarstwa, rzeźby, architektury czy muzyki patrzono w taki sam sposób. Studiując niektóre dzieła historyków czy historyków sztuki można odnieść wrażenie, że na świecie istnieją narody mniej lub bardziej utalentowane do działań twórczych. Ten sposób dostrzegania rozwoju naszej cywilizacji charakteryzował wiek XIX i XX i w dalszym ciągu jest chętnie stosowany w odniesieniu do różnych dziedzin życia zarówno tych, które dotyczą wielkich narodowych przedsięwzięć jak i działań w małych skalach. Między innymi jesteśmy świadkami rywalizacji w podboju kosmosu w której ciągle są odwołania do wkładu naukowego jaki wnieśli tam przedstawiciele poszczególnych narodów. Nawet w zakresie sztuki kulinarnej ciągle ktoś nam przypomina o tym, że jedna kuchnia narodowa jest zdrowsza i smaczniejsza od drugiej. W czasach ogromnej międzynarodowej rywalizacji medialnej jakiej obecnie jesteśmy świadkami, my Polacy również zaczynamy poszukiwać tego, co może mieć odniesienie do polskiej tradycji narodowej. Poszukiwania idą w różnych kierunkach. Rozpowszechniamy wiedzę o naszej gościnności, przyrodzie czy wyjątkowej historii. Od wielu lat nasza sztuka ludowa jest rozpoznawalna na świecie. Nasze rządy jak i władze lokalne cały czas zabiegają o to aby polskie wyroby przemysłowe i produkty regionalne też były rozpoznawalne i kojarzone z naszym krajem. Na tle takich poszukiwań autor artykułu spróbował odpowiedzieć na następujące pytanie. Czy w naszej sztuce ogrodowej można znaleźć przykłady takich działań twórczych, w których jest odniesienie do polskiej tradycji narodowej i które mogłyby być uznane za dzieła ko-

jarzone z naszym krajem? Między innymi w swoich poszukiwaniach autor zainteresował się takimi sposobami urządzania ogrodów przydomowych, które według niektórych polskich autorów mają niby nawiązywać do naszych tradycji wiejskich. Niestety autorzy ci pisząc o wiejskich tradycjach w swoich wyobrażeniach odwołują się do angielskich ogrodów wiejskich jakie zakładano tam na przełomie XIX i XX wieku a nie do skromnych, spontanicznie organizowanych naszych ogródków wiejskich jakie w podobnym okresie były powszechnie spotykane na terenie Małopolski, Mazowsza, Podlasia czy Litwy. Istotą angielskich ogródków wiejskich było to, że były one realizowane według instrukcji zamieszczanych w ówczesnych poradnikach czy kalendarzach rolniczych. Nasiona roślin można było kupić w wyspecjalizowanych firmach i otrzymać przesyłką pocztową. Natomiast nasze wiejskie ogródki był zakładane spontanicznie a nie według zaleconego sposobu i charakteryzowały się powtarzalnym zestawem roślin, które były łatwe do uprawy i można je było zdobyć na drodze sąsiedzkiej wymiany. Jednak w takich spontanicznych działaniach trudno doszukiwać się jakieś celowej myśli projektowej, którą można by określić jako polską tradycję w zakładaniu ogrodów.

Na podstawie powyższych rozważań można było dojść do wniosku, że tradycja wiejska to nie jest to, o co tu chodzi. Autor doszedł do wniosku, że być może odpowiedzi na postawione pytanie należałoby szukać w okresie międzywojennym czyli w czasie, kiedy kształtowało się odrodzone państwo polskie i w latach po drugiej wojnie światowej, kiedy kraj odbudowywano ze zniszczeń. Przedmiotem szczególnego zainteresowania autora były uroczystości państwowe, które w tamtym czasie bardzo często celebrowano na wolnym powietrzu. Takie uroczystości organizowane w plenerze musiały mieć stosowną oprawę, w której wykorzystywano elementy sztuki ogrodowej. W trakcie przeglądania starych kronik filmowych i zachowanej dokumentacji fotograficznej można czasami dostrzec, że głównym elementem dekoracji dla tych uroczystości było godło państwowe wykonane w formie dzieła sztuki ogrodowej. Wizerunek orła był umieszczany na tarczy herbowej uformowanej z ziemi, której płaszczyzna była nachylona w kierunku widzów. Sama tarcza była obłożona darnią i w zależności od miejsca w którym odbywała się uroczystość mogła być umieszczona na utwardzonym placu lub na trawniku i mieć wokół siebie dekorację kwiatową z roślin bylinowych lub jednorocznych. Podobnego rodzaju kompozycje były również licznie wykonywane przed gmachami administracji państwowej, na terenie jednostek wojskowych, na stacjach kolejowych i na przejściach granicznych. Tradycja wykonywania takich ozdobnych elementów w przestrzeniu publicznej przetrwała do połowy XX wieku. Autor artykułu jako uczestnik kolonii młodzieżowych i obozów harcerskich w latach 1957 – 1964 doskonale pamięta, że w tamtych czasach podstawowym elementem dekoracji każdego placu apelowego było również godło państwowe, które było wykonywane przez młodzież na początku turnusu. Jak były wykonywane tego rodzaju dekoracje i czy były one regulowane odpowiednimi przepisami? Autor próbował znaleźć odpowiedź na powyższe pytanie przeglądając przedwojenne regulaminy wojskowe oraz zarządzenia i instrukcje ministerialne, w których mogłyby być wskazówki dotyczące obchodów świat państwowych. Niestety pomimo intensywnych poszukiwań w Centralnej Bibliotece Wojskowej i innych bibliotekach nic nie udał się znaleźć. Same obiekty można zobaczyć na fotografiach i filmach ale są one nieostre. Jedyne ostre zdjęcie jakie udało się znaleźć autorowi to fotografia zamieszczona w Internecie na którym widać polskich żołnierzy skoszarowanych na terenie Szwajcarii.

Ryc. 1. Polscy żołnierze skoszarowani w obozie na terenie Szwajcarii. Narodowe Archiwum Cyfrowe syg. 1 –W- 2407-2

Wynika z tego, że ten rodzaj dekoracji był najczęściej wykonywany spontaniczne, często z pobudek patriotycznych i z powodów estetycznych. Autor sięgając pamięcią do swoich lat dziecinnych przypomina sobie takie obiekty wykonane w przestrzeni publicznej, które widział w latach pięćdziesiątych między innymi na terenie koszar w Sochaczewie i Nowym Dworze Mazowieckim a także na różnych stacjach kolejowych. Tarcze herbowe były tam uformowane z ziemi i posiadały obwódkę z darni, cegieł lub z kamieni polnych. Czerwone tło tarczy wykonywano najczęściej z mielonych lub tłuczonych cegieł. Natomiast wizerunek orła był układany z białej potłuczonej ceramiki stołowej. Kształt godła był dosyć swobodnie interpretowany i zależał od zdolności plastycznych wykonawcy dzieła. W trakcie tegorocznego seminarium (10 - 15 luty 2012) Kultura - Natura jakie odbyło się w Arboretum i Zakładzie Fizjografii w Bolestraszycach autor podzielił się swymi zainteresowaniami z Panem Profesorem Jerzym Pióreckim[51]. W trakcie rozmowy z Panem Profesorem okazało się, że w okresie międzywojennym na naszych kresach wschodnich, na terenie wielu koszar w których stacjonowało Wojsko Polskie, istniały ozdobne ogrody, w których głównym elementem było godło państwowe. Między innymi Pan Profesor wymienił koszary w miejscowości Biała Krynica, koło Krzemieńca. Godła państwowe były tam wykonywane przez żołnierzy w podobnej formie do tej, którą przedstawiono wyżej i często było otoczone bogatą dekoracją kwiatową. Można zatem przypuszczać, że tradycja wykonywania godła państwowego na terenie koszar Wojska Polskiego w formie obiektu sztuki ogrodowej mogła być zapożyczona z armii austriackiej. W okresie dwudziestolecia ten sposób dekorowania placu apelowego rozprzestrzenił się na cały kraj. No cóż, sztuka nie zna granic. Natomiast autentycznym polskim wkładem było to, że takie obiekty powstawały w stolicy przed gmachami ministerialnymi a także w miastach wojewódzkich przed urzędami państwowymi, szkołami a także na stacjach kolejowych i to było piękne.
W latach siedemdziesiątych XX wieku kiedy propagandowo staliśmy się dziesiątą potęgą na świecie, tworzenie godeł państwowych w formie obiektów sztuki ogro-

[51] Profesor Jerzy Piórecki. Profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego, twórca i wieloletni dyrektor Arboretum i Zakładu Fizjografii w Bolestraszycach.

dowej mogło wydawać się mało poważne. W tamtych czasach z trawników przed budynkami urzędów państwowych zaczęły znikać tarcze z orłem formowane z ziemi na rzecz kompozycji z kwiatów jednorocznych. Nawet w koszarach wojskowych zaczęto wykonywać godła państwowe z kamienia, betonu lub z brązu i ta wspaniała tradycja stopniowo poszła w zapomnienie. Artykuł, który został tu zaprezentowany jest zachętą do ponownego zainteresowania się tym zagadnieniem.

Ryc. 2. Herb papieski w ogrodach watykańskich. Autor fotografii Janusz Skalski

Tym bardziej, że opisany tu rodzaj sztuki ogrodowej wraca powoli do łask w wielu krajach. Między innymi na ilustracji 2 pokazano herb papieża Benedykta XVI, który wykonano na trawniku w ogrodach watykańskich. Również w Polsce projektowanie i wykonywanie tego rodzaju obiektów może mieć przyszłość ponieważ wojewodowie jak i burmistrzowie zabiegają o to aby wizerunki herbów województw i miast były powszechnie znane.

Autor wraz artystą plastykiem Stanisławem Dziubakiem zamierzają podjąć próbę wykonania takiego obiektu podczas tegorocznego festiwalu ogrodów pokazowych w Bolestraszycach. Na wyznaczonej działce w formie owalu o średnicy 14m będzie na ziemi umieszczone godło Województwa Podkarpackiego w otoczeniu dwóch rogów obfitości, które są tu celowo użyte jako symbole dobrobytu (patrz ilustracja nr 3 i 4).

Sama tarcza jako obiekt przestrzenny będzie uformowana z ziemi obłożonej darnią. W tak uformowanym obiekcie płaszczyzna tarczy będzie pochylona w kierunku wejścia. Rysunek herbowy przedstawiający gryfa i orła będzie wymodelowany z wikliny natomiast czerwono – niebieskie tło godła to nasadzenia z kwitnących roślin jednorocznych. Na wprost wejścia, pionowym tłem dla tarczy herbowej będzie ściana wykonana ze splecionych gałęzi o różnych odcieniach kory. Po festiwalu czerwono - niebieski tło tarczy herbowej powinno być wykonane z materiałów trwałych (ceramika i tłuczone szkło). Rogi obfitości będą wymodelowane z wikliny i z gałęzi. Przed wnętrzami rogów będą uformowane w nieregularnym kształcie niewielkie kopczyki z ziemi na których będą posadzone rośliny jednoroczne oraz byliny, z kolekcji arboretum bolestraszyckiego. Zgodnie z kolorystycznym podziałem tarczy herbowej po lewej stronie będą rośliny kwitnące na czerwono, natomiast po prawej na niebiesko. Na kopczykach rośliny jednoroczne w miarę przekwitania będą zastępowane nowymi nasadzeniami. W zamyśle autorów z wnętrza rogów powinny wsypywać się bogactwa ziemi charakterystyczne dla Podkarpacia. Naszym zdaniem powinny się

tam znaleźć kanistry lub beczki jako symbole górnictwa naftowego, surowce skalne drewno oraz produkty lub narzedzia kojarzone z rolnictwem. Całość podobnie jak wszystkie ogrody w czasie festiwalu będzie otoczona żywopłotem z wikliny.

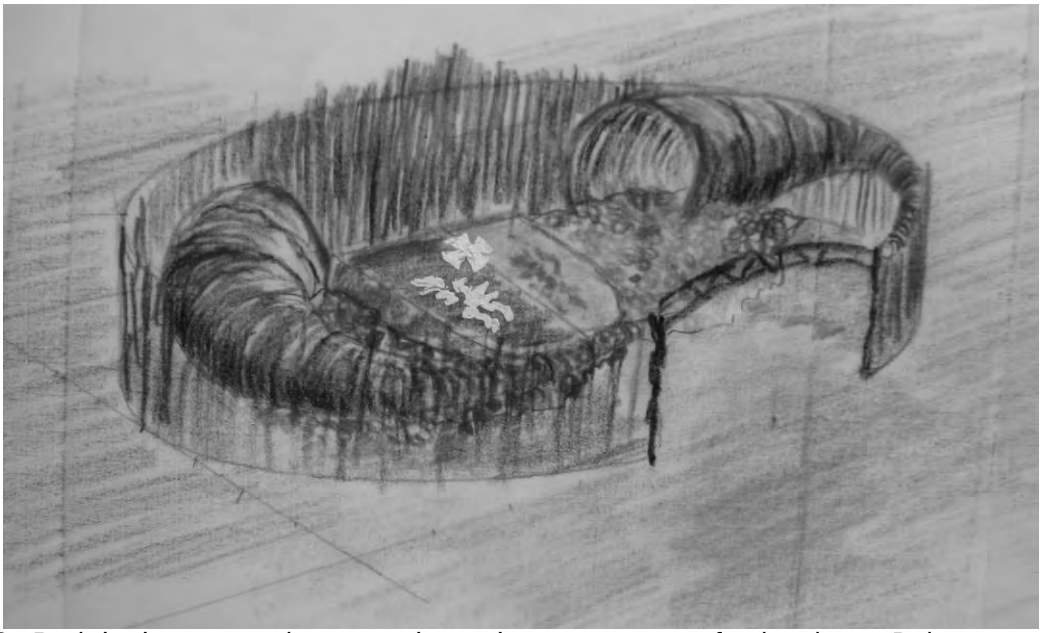

Ryc. 3. Projekt koncepcyjny ogrodu pokazowego na festiwalu w Bolestraszycach. Widok z perspektywiczny z lotu ptaka. Rysunek autora.

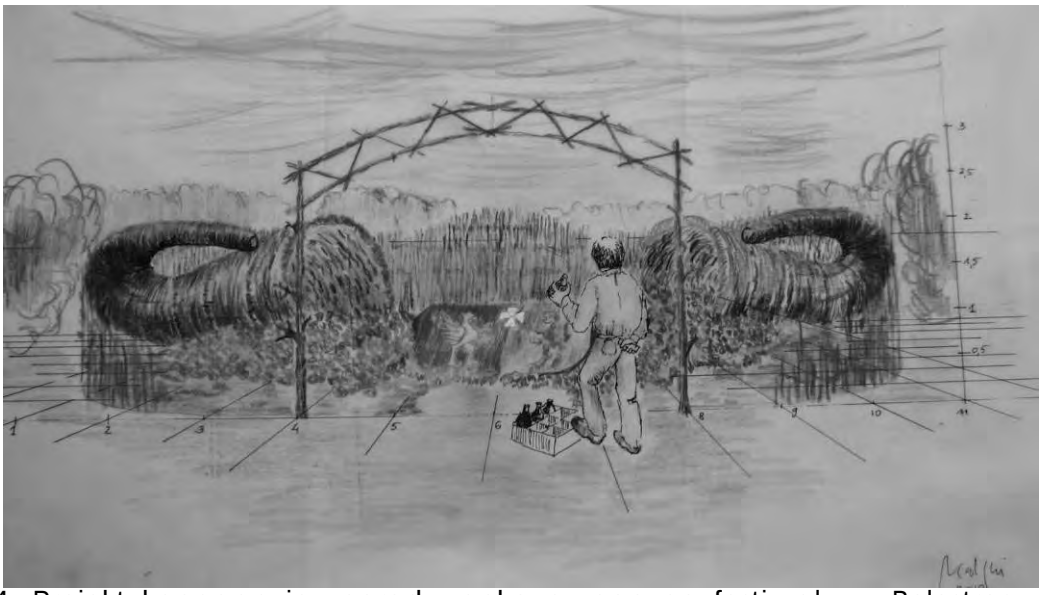

Ryc. 4. Projekt koncepcyjny ogrodu pokazowego na festiwalu w Bolestraszycach. Widok perspektywiczny z pozycji stojącego człowieka. Rysunek autora

Literatura:

Sikorski E. 1989: Szkice z dziejów harcerstwa polskiego w latach 1911 -1939.Wyd. ZHP, Warszawa

Smoliński J. 1997: Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie 1939-1945, Wyd. Egros, Warszawa

Ratajczyk L. 1981: Historyczny rodowód polskiego ceremoniału wojskowego. Wyd. MON, Warszawa

Jan Rylke
Katedra Sztuki Krajobrazu. Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Dekoracja malarska jako element wzornictwa ogrodowego

Painter's dekoration as an element of garden design

Streszczenie: Autor zwraca uwagę na możliwości, jakie daje malarstwo zastosowane we wzornictwie ogrodowym. Oprócz zalet warsztatowych – taniość, szybkość wykonania, prostota techniczna, barwność, zwraca uwagę na symboliczną nośność przedstawienia malarskiego i łatwość przekazywania poprzez wizerunek znaczeń w ogrodzie. W artykule podano przykłady pięciu realizacji malarskich autora we wzornictwie ogrodowym z lat 2008 – 2012.

Słowa kluczowe: wzornictwo ogrodowe, dekoracja malarska

Wprowadzenie

Pod koniec ubiegłego wieku sztuka mocno wkroczyła do krajobrazu i do ogrodu. W krajobrazie, głównie miejskim, pojawiło się malarstwo monumentalne, tworząc tak zwaną sztukę ulicy. W ogrodach, przede wszystkim rezydencjonalnych, pojawiły się kompozycje przestrzenno rzeźbiarskie zwane instalacjami. Te zjawiska otworzyły ogrody na pojawienie się nowych form sztuki. Równocześnie można w ogrodach przydomowych zauważyć tęsknotę za artystycznym ich kształtowaniem. Betonowe ogrodzenia i galanteria betonowa nabierają barokowych kształtów. Dominują w ogrodach topiarne formy drzew i krzewów iglastych. Ta tęsknota jest zaspokajana przez masową lub rzemieślniczą produkcję wzorów o niewielkiej wartości artystycznej. W sztuce ogrodowej nowe formy artystyczne nie są wprowadzane za pośrednictwem masowego wzornictwa. Służą temu ogrody pokazowe. Festiwale i przeglądy takich ogrodów odbywają się w większości krajów o rozwiniętej sztuce ogrodowej. Co dwa lata BUGA (Bundesgardenszchau) odbywa się w Niemczech, co roku w Anglii najważniejszym jest Chelsea Flower Show, we Francji taki festiwal ma miejsce w Chaumont-sur-Loire.

W tym artykule pragnę przedstawić, jak można do sztuki ogrodowej, za pośrednictwem ogrodów pokazowych, wprowadzić malarstwo – technikę artystyczną stosunkowo tanią i efektowną.

Środek świata

Pierwsze próby wprowadzenia malarstwa do ogrodu wykonałem w 2008 roku. Ponieważ w Polsce instytucja ogrodów pokazowych w tym czasie nie istniała, projekt zrealizowałem jako mural w trakcie Mazowieckiego Festiwalu Artystów *Powstanie Sztuki* w Radomiu. Na tym festiwalu, pod wpływem sztuki ulicy, zrealizowano projekt *Elektrownia murem*, gdzie powstało wiele murali. Moja realizacja, *Środek świata*, przedstawiała w konwencji pop kultury ogród i została poprzedzona rzeczywistym ogrodem. Był to mały ogród, ale kompletny, zawierający nawet oczko z roślinnością wodną, wykonany we współpracy z architektem krajobrazu, Beatą J. Gawryszewską (Ryc.1). Aby ogród nabrał trzeciego wymiaru, w trakcie festiwalu wykonałem performance *Ogród*, który podkreślał nie tylko przestrzenny, ale oczyszczający ciało i duszę wymiar ogrodu (Ryc. 2).

Ryc. 1. Mural z ogrodem *Środek świata*. Radom 2008

Ryc. 2. Performance *Ogród*, Radom 2008 (fot. B. J. Gawryszewska)

Piknik

Środek świata był ogrodem stworzonym od podstaw. Aranżację przy pomocy obrazu sytuacji artystycznej w istniejącym ogrodzie wykonałem w trakcie sympozjum w Skokach w 2008 roku (Ryc. 3). Zrealizowałem wówczas performance *Piknik*, trochę na wzór XVIII wiecznych fète galante z obrazów Watteau, Patera i Lancreta, które zapoczątkowały modę na parki krajobrazowe. W tamtych obrazach wyjątkowość miejsca określały grupy rzeźbiarskie, tutaj posłużyłem się obrazem. Przedstawione na obrazie kwitnące jabłonie stwarzały atmosferę krótkiego okresu kwitnienia drzew owocowych, kiedy ogród użytkowy staje się miejscem pięknym, wyjątkowym. Miejscem odświętnym, sprzyjającym międzyludzkim kontaktom.

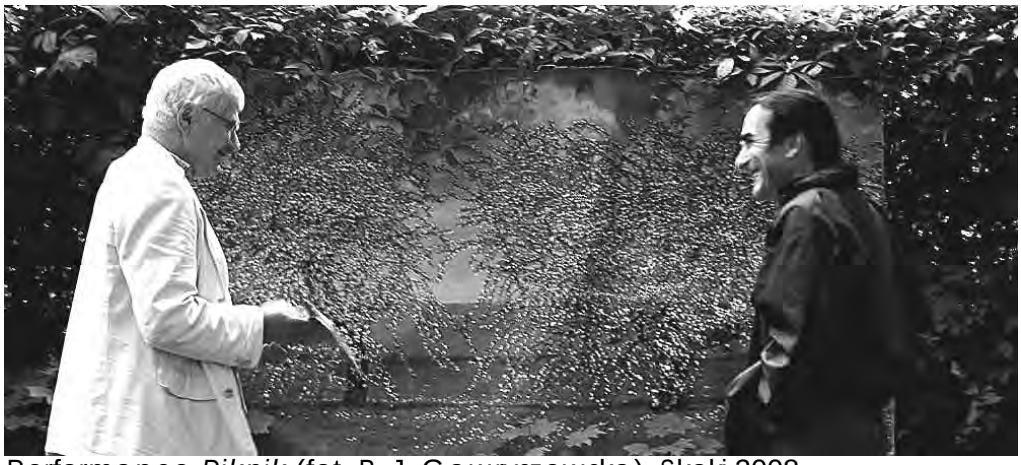

Ryc. 3. Performance *Piknik* (fot. B. J. Gawryszewska). Skoki 2008

Od powietrza, głodu, ognia, wojny...

Ryc. 4. Św. Florian i św. Roch, Bolestraszyce, 2011 rok

Ryc. 5. Św. Jan Nepomucen i św. Izydor, Bolestraszyce, 2011 rok

Kolejna próba zaaranżowania ogrodu przy pomocy obrazu wiązała się z organizacją I Festiwalu Ogrodowego w Bolestraszycach. Ogród *Od powietrza, głodu, ognia, wojny...* opierał się na czterech kapliczkach z wizerunkami świętych: Floriana, Rocha, Jana Nepomucena, Izydora (Ryc. 4, 5), chroniących od tytułowych plag i umieszczonych w czterech kierunkach stron świata. Ogród, a właściwie kwietna łąka, za-

projektowana przez Beatę J. Gawryszewską, kapliczki zrobione przez Janusza Skalskiego, popularne wizerunki świętych, w całości tworzyły w miniaturze polski krajobraz, którego organizacja tradycyjnie opierała się na artefaktach o charakterze religijnym.

Budka ogrodniczki.

Wiatr, który przyszedł z Karpat wraz z burzą zerwał altanę, w której znajdowała się *Ogrodniczka* – symbol festiwalu ogrodowego w Bolestraszycach. Trzeba było wykonać solidniejszą altankę, a właściwie budkę, w której mogła stać ogrodniczka. Żeby budka nabrała charakteru ogrodowego namalowałem na szarym płótnie *en grisaille* trzy ogrodowe bóstwa: Florę, Pomonę i Vertumnusa (Ryc. 6). Wizerunki naśladowały postacie znane z rokokowej porcelany i dobrze łączyły się z wiązanymi w cyfrę, wiklinowymi płotkami otaczającymi poszczególne, festiwalowe ogrody.

Ryc. 6. Budka ogrodniczki, Bolestraszyce, 2011 rok

Ogród znaczeń i ogród morze

Ryc. 7. Ogród znaczeń i ogród morze, Bolestraszyce 2012 rok

Ostanie wizerunki też wiążą się z festiwalem w Bolestraszycach. Ogród, z którego wiatr zdmuchnął namiot i ogrodniczkę zrobił się trochę pusty. Dzielił się na trzy części: dziką – parkową, ogrodową i krajobrazową, którą symbolizowało morze. Do każdej z części namalowałem zwierzęta, które miały uzupełniać świat roślin (Ryc. 7). W części

przedstawiającej naturalny las umieściłem wilki (Ryc. 8), w sadzie owce (Ryc. 9) a w morzu ryby (Ryc. 10). Realistyczne wizerunki były malowane obustronnie na niheblowanych deskach. Zwierzęta mają uzupełniać część ogrodową zaprojektowaną przez Izabelę Myszkę-Stąpór

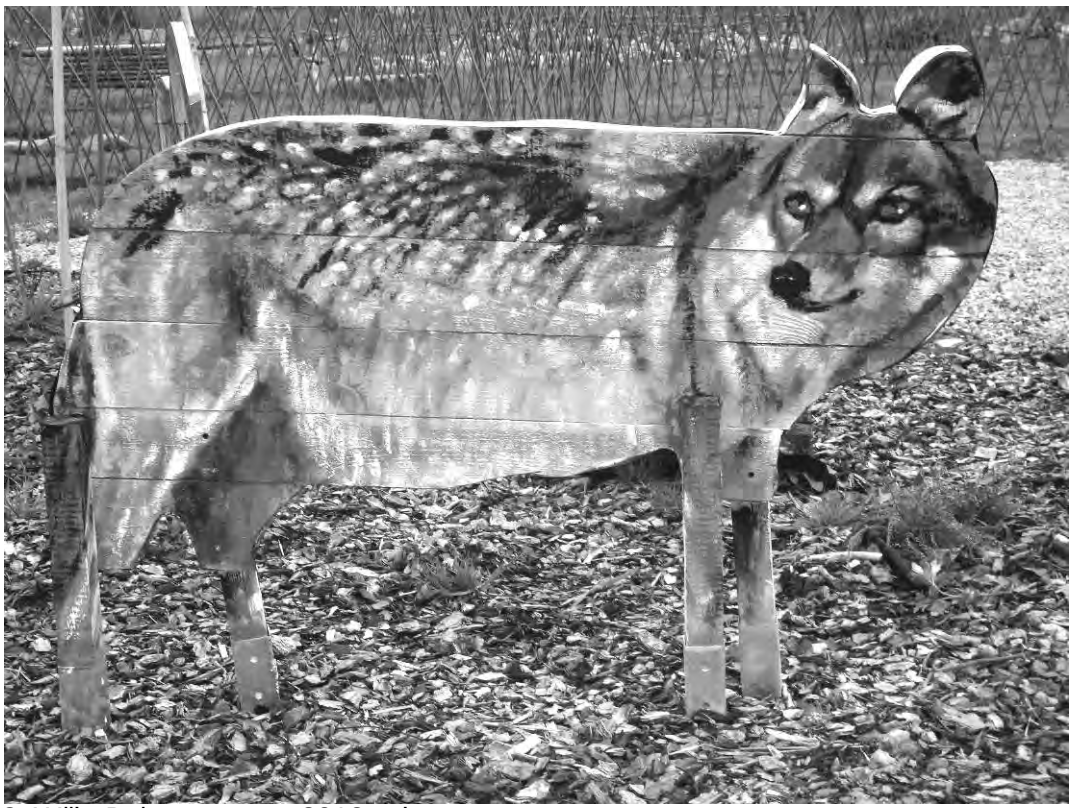

Ryc. 8. Wilk, Bolestraszyce 2012 rok

Ryc. 9. Owca, Bolestraszyce 2012 rok

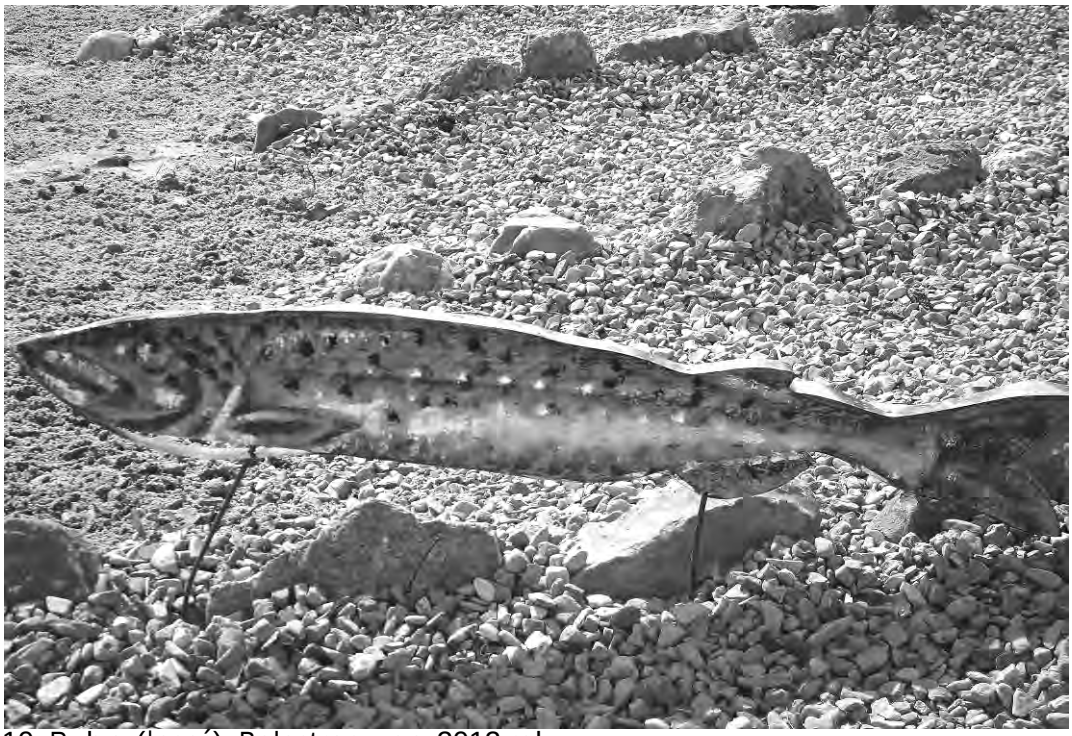

Ryc. 10. Ryba (łosoś), Bolestraszyce 2012 rok

Dekoracja malarska jako element wzornictwa ogrodowego.

Dekoracja malarska jako element wzornictwa ogrodowego ma, moim zdaniem, wiele walorów. Jest tania, szybka i łatwa do wykonania, trwała, wzbogaca wątek kolorystyczny ogrodu, dobrze współgra z roślinami. Panująca postmodernistyczna konwencja pozwala mieszać style malarskie, co w sztuce użytkowej, jaką jest ogrodnictwo ozdobne, zwiększa możliwości formalne, pozwala wprowadzać do ogrodu różne tradycje i konwencje artystyczne. Najważniejsze, moim zdaniem jest to, że wizerunek malarski nigdy nie był traktowany tylko jako zamalowana płaszczyzna. Poprzez redukcję świata do dwóch wymiarów zawsze posiadał znaczenie symboliczne. Obraz jest naturalnym nośnikiem znaczeń, co we współczesnej sztuce ogrodowej jest podstawową wartością. Na tej konferencji mówi o tym między innymi Izabela Myszka-Stąpór w referacie: Warstwa semantyczna ogrodu przekazywana przez elementy wzornictwa ogrodowego.

Monika J. Latkowska, Marek Maciejewski.
Katedra Roślin Ozdobnych, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Trawy ozdobne – rośliny uniwersalne

Ornamental grasses - universal plants

Streszczenie: Termin „trawy ozdobne" obejmuje rośliny z 3 rodzin botanicznych: wiechlinowate (*Poaceae)*, turzycowate (*Cyperaceae*) i sitowate (*Juncaceae*). Są one bardzo wartościowym materiałem do kompozycji ogrodowych ze względu na ich duże walory dekoracyjne i różonorodne zastosowanie. Trawy ozdobne doskonale sprawdzają się w roli roślin rabatowych czy zadarniających, a także jako materiał na żywopłoty, rośliny uprawiane w pojemnikach czy sadzone na dachach i w ogrodach wertykalnych. Niewątpliwymi zaletami większości gatunków są: ich stosunkowo niewielkie wymagania uprawowe oraz wysoka odporność na choroby i szkodniki. Powyższe atuty sprawiają, iż trawy ozdobne to grupa roślin coraz bardziej doceniana przez polskich projektantów ogrodów. W pracy przedstawiono walory dekoracyjne traw ozdobnych oraz różnorodne formy ich zastosowania we współczesnych ogrodach.

Słowa kluczowe: sitowate, turzycowate, wiechlinowate, trawy rabatowe

Wstęp

O dekoracyjności traw ozdobnych (nazywanych też rabatowymi) decyduje ich zróżnicowany pokrój, kształt i kolorystyka blaszek liściowych oraz efektowne kwiatostany. Jednak niekwestionowany urok traw nie jest jedynym czynnikiem, który ma wpływ na wzrost ich popularności wśród architektów krajobrazu oraz właścicieli ogrodów. Bardzo istotnym praktycznym walorem są także niewielkie wymagania siedliskowe, łatwość uprawy oraz odporność na niekorzystne warunki środowiska, szkodniki i choroby.

Warto podkreślić, iż dekoracyjny wygląd traw wieloletnich nie przemija wraz z końcem okresu wegetacji – mają one tę przewagę nad większością bylin ogrodowych, że są atrakcyjne przez cały rok, również późną jesienią i zimą. Dzięki sztywnym źdźbłom nawet po uschnięciu zachowują swój atrakcyjny pokrój i z dekoracyjnymi kwiatostanami bardzo malowniczo wyglądają w płowej jesiennej szacie czy pokryte szronem lub śniegiem. Istotnym atutem wielu gatunków traw jest też zmieniające się w kolejnych miesiącach zabarwienie ich liści oraz źdźbeł, co sprawia, że wygląd kompozycji z traw zmienia się wraz z porami roku.

W polskich ogrodach trawy ozdobne długo traktowano jako rośliny drugiego planu. W ostatnich latach obserwuje się zdecydowany wzrost ich popularności, jednak „potencjał" traw ozdobnych wciąż nie jest u nas w pełni wykorzystywany, należy więc popularyzować ich stosowanie we współczesnych ogrodach.

Ogólna charakterystyka traw ozdobnych

Trawy pojawiły się w ogrodach już w średniowieczu pod postacią łąk kwietnych i trawników. Na przełomie XVIII i XIX w. zaczęto w pełni doceniać ich walory dekoracyjne i traktować jako rośliny ozdobne. W 1890 r. J. Gardiner opublikował książkę pt. „Grasses ornamental", w której opisał 15 rodzajów dekoracyjnych traw ogrodowych. W czasach wiktoriańskich na rabatach zaczęły pojawiać się trawy pampasowe (*Cortaderia selloana),* miskanty (*Miscanthus* sp.) oraz piórkówka spłaszczona (*Pennisetum alopecuroides*) (Haber 1989, Majtkowska i Majtkowski 2007).

Za człowieka, który na dobre wprowadził trawy ozdobne do ogrodów, uważany jest niemiecki botanik, ogrodnik i hodowca roślin, Karl Foerster (1874-1970). Był on wielkim pasjonatem traw, które nazywał „włosami Matki Ziemi", odkrywał i kolekcjonował

nowe gatunki, a także popularyzował ich zastosowanie w ogrodach publicznych i prywatnych (Lacy 1990). Podczas licznych podróży zbierał okazy dzikich traw, sitów i turzyc, które następnie sadził w swoim ogrodzie w Bornim. Doświadczenia dotyczące uprawy traw rabatowych Foerster opisał w wydanej w 1957 roku książce „Einzug der Gräser Und Farne in die Gärten". Wtedy też po raz pierwszy użyte zostało pojęcie „trawy rabatowe" (Haber 1989).

Trawy rabatowe to grupa gatunków i odmian, które w odróżnieniu od traw gazonowych, nie pokrywają powierzchni gleby zwartą darnią, lecz mogą być sadzone na rabatach czy w grupach, tak jak inne byliny gruntowe (Urbański 1994). Terminy „trawy ozdobne" i „trawy rabatowe" są umowne i nie mają związku z systematyką botaniczną (Majtkowska i Majtkowski 2007). Zalicza się do nich nie tylko gatunki należące do dawnej botanicznej rodziny traw, obecnie nazywanej rodziną wiechlinowatych (*Poaceae)*. W skład traw ozdobnych wchodzą również gatunki trawopodobne, pochodzące z dwóch innych rodzin: turzycowatych (*Cyperaceae)* i sitowatych (*Juncaceae)* (Haber 1989). Podstawowymi cechami, które łączą rośliny z tych trzech rodzin są: wygląd ich liści, oryginalne kwiatostany oraz niewielkie wymagania uprawowe (Henschke 2008).

Rodzina **wiechlinowate** dzieli się na trzy podrodziny: wiechlinowe (*Pooideae*), bambusowe (*Bambusoideae*), prosowe (*Panicoideae*). Obejmuje ok. 850 rodzajów i ok. 11 tys. gatunków występujących na całej kuli ziemskiej. Są to głównie rośliny jednoroczne lub wieloletnie zielne. Wyjątek stanowią gatunki z podrodziny bambusowych, które są roślinami trwałymi ze zdrewniałymi źdźbłami (Grabowska i Kubala 2009).

Rodzina **turzycowate** (ciborowate) obejmuje ok. 3 tys. gatunków, wchodzących w skład ponad 60 rodzajów (Urbański 2001). Rośliny z tej rodziny często traktowane są jak trawy ze względu na podobny wygląd: pokrój oraz podobnie wyglądające blaszki liściowe (Majtkowska i Majtkowski 2007). Turzycowate często nazywane są „kwaśnymi trawami", ze względu na to, że w naturze często porastają torfowiska wysokie, łąki i bagna (Rak 2009).

Rodzina **sitowate** jest najmniej liczna: składa się z 8 rodzajów, które tworzy około 350 gatunków (Grabowska i Kubala 2009). Rośliny z rodziny sitowatych są często mylone z trawami, gdyż mają one podobny pokrój, budowę morfologiczną, termin kwitnienia (Urbański 2001).

Trawy ozdobne występują w naturze w różnych warunkach siedliskowych (wydmy, wysokie partie gór, brzegi zbiorników wodnych, lasy, łąki), mają więc zróżnicowane wymagania uprawowe, które umożliwiają ich różnorodne wykorzystanie w ogrodzie.

Walory dekoracyjne traw ozdobnych

Trawy ozdobne są grupą roślin bardzo zróżnicowaną pod względem pokroju, wysokości, kolorystyki ulistnienia czy dekoracyjnych kwiatostanów, co zapewnia duży wybór materiału roślinnego do różnych kompozycji ogrodowych (Majtkowska 2005).

Głównym elementem dekoracyjnym traw ozdobnych są ich wąskie, wydłużone liście. Różnią się one długością i szerokością u poszczególnych gatunków i odmian. Wśród traw rabatowych znajdziemy wiele odmian o barwnym ulistnieniu lub ciekawie przebarwiającym się pod koniec lata. Poruszane przez wiatr długie liście traw efektownie falują i delikatnie szumią, wprowadzając do ogrodu ruch i dźwięk.

Trawy o niebieskosinych liściach to m.in.: kostrzewa sina (*Festuca cinerea*), ametystowa (*F. amethystina*) i walezyjska (*F. valesiaca*) 'Glaucantha', proso rózgowate (*Panicum virgatum*) 'Heavy Metal', *Panicum amarum* 'Dewey Blue', owsica wiecznie zielona (*Helictotrichon sempervirens*), wydmuchrzyca piaskowa (*Elymus arenarius*), strzęplica sina (*Koeleria glauca*), szczotlicha siwa (*Corynephorus canascens*) (Majtkowska i Majtkowski 2007). Rośliny o liściach zabarwionych na czerwono to: im-

perata cylindryczna (*Imperata cylindrica)* 'Red Baron', proso rózgowate (*Panicum virgatum*) 'Rubrum', miskant chiński (*Miscanthus sinensis*) 'Purpurascens'. Czerwonobrunatne ulistnienie ma turzyca włosista (*Carex comans*) 'Bronze Form', turzyca Buchannana (*Carex buchannanii*), rozplenica szczotkowata (*Pennisetum setaceum*) 'Burgundy Giant', 'Rubrum', 'Red Riding Hood'. Na taki kolor przebarwiają się też pod koniec lata liście palczatki Gerarda (*Andropogon gerardii*), kaukaskiej (*Bothriochlooa caucasica*) i miotlastej (*Andropogon scoparius*) oraz *Panicum clandestinum*. Żółte zabarwienie mają np. liście *Deschampsia flexuosa* 'Aurea', *Hakonechloa macra* 'Aureola' (Majtkowska i Majtkowski 2007).
Atrakcyjną grupą traw ozdobnych są też odmiany o pstrym ulistnieniu – najczęściej w białawe lub żółte pasy. Należą do nich m.in.: miskant olbrzymi (*Miscanthus giganteus*) 'Jubilaris', miskant chiński (*Miscanthussinensis*) 'Zebrinus', *Miscanthus oligostachyus* 'Nanus Variegatus', *Phragmites australis* 'Variegatus', turzyca wyniosła (*Carex elata*) 'Aurea' i 'Bowles Golden', turzyca japońska (*Carex morrowii*) 'Gold Band' i 'Variegata', *Carexsiderosticha* 'Variegata', *Hakonechloa macra* 'Aurea'. Pstre ulistnienie znajdziemy też u bambusów, np. *Pleioblastus variegatus*, *Sasa veitchi* (Albrecht 1999, Majtkowska i Majtkowski 2007).
Dużą ozdobą wielu gatunków traw są też ich okazałe kwiatostany. Mają one postać wąskich kłosów - np. u perłówek (*Melica* sp.), dorodnych pióropuszy - u miskantów (*Miscanthus* sp.), trawy indiańskiej (*Sorghastrum nutans*) czy trawy pampasowej (*Cortaderia selloana*), puszystych kłosów – u piórkówek (*Pennisetum* sp.) lub luźnych wiech (*Panicum clandestinum*). Bardzo dekoracyjne kwiatostany wytwarzają też ostnice (*Stipa* sp.) – mają one postać wąskich wiech z kłoskami o długich ościach, co nadaje im delikatny wygląd. Kwiatostany traw ozdobnych wyglądają ciekawie, gdy podświetla je słońce, bądź są pokryte rosą lub szronem (Darke 1999, Darke 2007).

Trawy ozdobne we współczesnych ogrodach

Architekci krajobrazu bardzo często sięgają obecnie po ozdobne trawy, turzyce oraz bambusy, doceniając ich atrakcyjny wygląd, łatwość uprawy i pielęgnacji (Henschke 2008b). Doskonale pasują one do współczesnych ogrodów. Nadają się zarówno do założeń tworzonych w stylu romantycznym, jak też nowoczesnym, minimalistycznym, są też nieodzownym komponentem ogrodów azjatyckich i naturalistycznych.
Trawy ozdobne można uznać za rośliny uniwersalne, gdyż ich zastosowanie obejmuje: rabaty ogrodowe, nasadzenia soliterowe (pojedyncze) lub grupowe, żywopłoty, nasadzenia okrywowe, ogrody skalne i wodne, kompozycje w pojemnikach, zielone dachy i ściany (ogrody wertykalne).
Wysokie, tworzące okazałe kępy trawy doskonale wyglądają zarówno jako solitery, jak i posadzone w grupach czy kompozycjach rabatowych. Gatunki o niewielkich rozmiarach mogą być wykorzystywane jako rośliny okrywowe, zaś niewysokie i rosnące wolno można też stosować w alpinariach i ogrodach skalnych. Z kolei trawy rosnące szybko, czy wręcz ekspansywne, można wykorzystywać do umacniania skarp i przeciwdziałaniu erozji gleby (Henschke 2008b). Niewysokie gatunki traw są też niezastąpionym elementem zielonych dachów i ścian. Gatunki występujące w naturze na wilgotnych stanowiskach można sadzić nad brzegami zbiorników wodnych. Coraz częściej trawy jednoroczne i wieloletnie są też wykorzystywane do tworzenia kompozycji roślinnych w pojemnikach, które umieszczane są na balkonach i tarasach czy w ogródkach kawiarnianych.

Trawy na rabatach ogrodowych

Rabaty można tworzyć wyłącznie z traw, łącząc ich gatunki i odmiany o różnym pokroju, wysokości i barwie liści, bądź też stosując je jako uzupełnienie kompozycji z innych bylin (o dekoracyjnych kwiatach i ulistnieniu) oraz krzewów (Ryc. 1 i 2). Na rabatach można stosować zarówno gatunki wieloletnie, jak i trawy jednoroczne (Majtkowska i Majtkowski 2007).

Ryc. 1. Jesienna rabata z astrami i trawami ozdobnymi (fot. M. Latkowska).

Ryc. 2. Trawy ozdobne na „zielonej" rabacie (fot. M. Latkowska).

Wybierając rośliny na rabaty należy uwzględnić ich wysokość i siłę wzrostu, pokrój, barwę ulistnienia, kształt i wielkość kwiatostanów. Do bardzo wysokich gatunków (powyżej 2 m), nadających się na rozległe i wysokie rabaty, należą m.in.: miskant chiński (*Miscanthus sinensis*), miskant cukrowy (*M. sacchariflorus*), miskant olbrzymi (*M. giganteus*), trawa indiańska (*Sorghastrum nutans*), trawa pampasowa (*Cortaderia*

selloana), trzęślica trzcinowata (*Molinia arundinacea*), mozga trzcinowata (*Phalaris arundinacea*), palczatka Gerarda (*Andropogon gerardii*). Wysokość 1-2 m osiągają: proso rózgowate (*Panicum virgatum*), spartina sercowata (*Spartina pectinata*), śmiałek darniowy (*Deschampsia cespitosa*), trzcinnik piaskowy (*Calamagrostis acutiflora*), ostnica trzcinnikowata (*Achnatherum calamagrostis*) (Majtkowska i Majtkowski 2007, Urbański 2001).

Na przeciętnej wielkości rabacie można umieścić trawy średniej wysokości (0,5-1 m), jak m.in.: manna mielec (*Glyceria maxima*), ostnica Jana (*Stipa joannis*), włosowata (*S. capillata*), owsica wieczniezielona (*Helictotrichon sempervirens*), piórkówki (*Pennisteum* sp.), turzyca Gray'a (*Carex grayi*) i palmowa (*C. muskingumensis*), trzęślica modra (*Molinia caerulea*). Na brzegu rabaty można posadzić niskie gatunki (dorastające do 30 cm wysokości), jak np. kostrzewa sina (*Festuca cinerea*), walezyjska (*F. valesiaca*) czy miotlasta, tzw. „niedźwiedzie futro" (*F. scoparia*), kosmatka leśna (*Luzula sylvatica*), rajgras wyniosły (*Arrhenatherum elatius*), turzyca włosista (*Carex comans*), Buchannana (*C. buchananii*) i japońska (*C. morrowii*) (Majtkowska i Majtkowski 2007, Urbański 2001).

Rabaty z traw wieloletnich warto uzupełnić gatunkami jednorocznymi, które można wysiewać wprost na rabaty lub sadzić przygotowaną wcześniej rozsadę. Godne polecenia są gatunki takie, jak: dmuszek jajowaty (*Lagurus ovatus*), mozga kanaryjska (*Phalaris canariensis*), jęczmień grzywiasty (*Hordeum jubatum*), piórkówka oścista (*Pennisetum setaceum*), proso zwyczajne (*Panicum miliaceum*), drżączka większa (*Briza maxima*), włośnica ber (*Setaria italica*) i wielkokłosowa (*S. macrostachya*) czy stokłosa długooścista (*Bromus lancolatus*). Warto też sięgnąć po kolorowe odmiany piórkówki amerykańskiej: 'Purple Majesty' oraz 'Purple Baron', o ciemnopurpurowych liściach i kwiatostanach (Nowak 2007).

Trawy w ogrodach skalnych i stepowych

W ogrodach skalnych można wykorzystać trawy, które w środowisku naturalnym rosną w rejonach górzystych. Należy pamiętać, by nie korzystać z gatunków, które charakteryzują się zbyt intensywnym wzrostem, aby nie zagłuszyły w przyszłości innych roślin oraz nie zagęściły się nadmiernie.

Do ogrodu skalnego o niewielkich rozmiarach świetnie nadadzą się przede wszystkim trawy tworzące niskie kępy. Spośród nich polecić można m.in. kostrzewy: miotlastą (*Festuca scoparia*), owczą (*F. ovina*), walezyjską (*F. valesiaca*) i siną (*F. cinerea*). Ponadto w tych warunkach doskonale sprawdzą się wiechliny: badeńska (*Poa badensis*) i cebulkowata (*P. bulbosa* var. *vivipara*), a ponadto: drżączka średnia (*Briza media*), turzyca „ptasia łapka" (*Carex ornithopoda*) i perłówka siedmiogrodzka (*Melica transsilvanica*). Uzupełnieniem kompozycji mogą być różne gatunki seslerii (*Sesleria* sp.) i strzęplicy (*Koeleria* sp.), a także piórkówka wschodnia (*Pennisetum orientale*) oraz butelua smukła (*Bouteloua gracilis*) (Majtkowska i Majtkowski 2007).

Poduszeczkowate kępy traw są idealnym tłem dla takich roślin, jak np. goździki, sasanki, przetaczniki, zawciąg nadmorski. Ponadto na tle traw ozdobnych ciekawie wyglądają niskie rośliny cebulowe, takie jak szafrany, przebiśniegi, narcyzy, kosaćce żyłkowane, śnieżniki (Rak 2009). Trawy mogą być najwyższymi elementami ogrodu skalnego urozmaicającymi kompozycje z niższych gatunków (Ryc. 3).

Wiele traw to rośliny występujące w naturze na piaszczystych, suchych glebach, doskonale więc nadają się do ogrodów stepowych i żwirowych. Warto polecić tu takie gatunki, jak: ostnica trzcinnikowa (*Achnatherum calamagrostis*), butelua smukła (*Bouteloua gracilis*), drżączka średnia (*Briza media*), turzyca górska (*Carex montana*), trawa pampasowa (*Cortaderia selloana*), wydmuchrzyca groniasta (*Elymus giganteus*) - odmiany, wydmuchrzyca piaskowa (*Elymus arenarius*), kostrzewa ametystowa

(*Festuca amethystina*), sina (*F. cinerea*), owcza (*F. ovina*) i jej odmiany, owsica wiecznie zielona (*Helictotrichon sempervirens*), strzęplica sina (*Koeleria glauca*), perłówka siedmiogrodzka (*Melica transsilvanica*), proso rózgowate (*Panicum virgatum*) - odmiany, sesleria jesienna (*Sesleria autumnalis*) oraz ostnice (*Stipa* sp.) (Haber 1989).

Ryc. 3. Trawy w ogrodzie skalnym (fot. M. Latkowska).

Trawy ozdobne przy zbiornikach wodnych

Do obsadzania zbiorników wodnych stosuje się trawy, które naturalnie rosną w środowisku wodnym lub ekosystemach o wysokiej wilgotności podłoża. Część roślin może rosnąć bezpośrednio w wodzie – są to gatunki takie, jak trzcina pospolita (*Phragmites australis*) czy manna mielec (*Glyceria maxima*). Doskonałym dopełnieniem kompozycji są rośliny o trawopodobnym ulistnieniu, takie jak pałka szerokolistna (*Typha latifolia*), oczeret jeziorny (*Schoenoplectus lacustris*) czy tatarak zwyczajny (*Acorus calamus*) (Grounds 2004).

W strefie nadbrzeżnej, czyli miejscu, gdzie woda jest płytsza można posadzić takie gatunki, jak: mozga trzcinowata (*Phalaris arundinacea*), trzęślica modra (*Molinia caerulea*), wyczyniec łąkowy (*Alopecurus pratensis*), spartina sercowata (*Spartina pectinata*), sit członowaty (*Juncus articulatus*), dwudzielny (*J. bufonius*), rozpierzchły (*J. effusus*), wełnianka pochwowata (*Eriophorum vaginatum*) i szerokolistna (*E. latifolium*), trzcina laskowa (*Arundo donax*) oraz rajgras wyniosły (*Arrhenatherum elatius*). Gdy w kompozycji z trawami umieści się inne rośliny o zbliżonych wymaganiach wilgotnościowych, można stworzyć ogród wodny o bardzo naturalnym wyglądzie, ze strefami brzegowymi przypominającymi brzegi naturalnych zbiorników wodnych. Dopełnieniem dla traw strefy nadbrzeżnej mogą być np.: kosaciec żółty, syberyjski, niezapominajka błotna lub krwawnica pospolita. W dalszym otoczeniu zbiorników wodnych, gdzie wody nie ma już tak dużo można wykorzystać takie gatunki, jak miskant chiński (*Miscanthus sinensis*) czy cukrowy (*M. sacchariflorus*) – są to rośliny, które tworzą bujne kępy. W pobliżu zbiorników wodnych można umieścić także bambusy, jak: *Pseudosasa japonica*, *Sinarundinaria murielae* czy *S. nitida* (Haber 1989).

Trawy ozdobne doskonale prezentują się zarówno nad zbiornikami o naturalnym wyglądzie, jak i w nowoczesnych ogrodach wodnych, mających proste, geometryczne formy, do których pasują zwłaszcza okazałe kępy miskantów i bambusy (Ryc. 4).

Ryc. 4. Zbiornik wodny otoczony trawami (fot. M. Latkowska).

Trawy zadarniające

W miejscach, gdzie nie istnieje potrzeba założenia trawnika użytkowego, warto wykorzystać do pokrycia gruntu trawy ozdobne. Taka murawa jest łatwiejsza w utrzymaniu: nie potrzebuje tak obfitego nawadniania jak tradycyjny trawnik, nie wymaga też koszenia. Tworzące niezbyt wysokie kępy trawy ozdobne ciekawie wyglądają wśród drzew (Ryc. 5).

Przy odpowiednim doborze trawy zadarniające sprawdzą się zarówno w mocno nasłonecznionym, suchym miejscu, jak i wilgotnym, zacienionym. Z niskorosnących traw ozdobnych można tworzyć zarówno jednogatunkowe kompozycje, jak również łączyć ich różne gatunki i odmiany. Do nasadzeń okrywowych poleca się głównie trawy z rodzajów: kosmatka (*Luzula* sp.), kostrzewa (*Festuca* sp.), turzyca (*Carex* sp.), wiechlina (*Poa* sp.), strzęplica (*Koeleria* sp.) i sesleria (*Sesleria* sp.) (Haber 1989, Majtkowska i Majtkowski 2007).

Gatunki i odmiany nadające się do zadarniania gruntu w miejscach słonecznych to m.in.: turzyca górska (*Carex montana*), japońska (*C. morrowii*), „ptasia łapka" (*C. ornithopoda*) i rzędowa (*Carex siderosticha*), kostrzewa sina (*Festuca. cinerea*), ametystowa (*F. amethystina*) i walezyjska (*F. valesiaca*). Na stanowiskach półcienistych można natomiast sadzić takie gatunki, jak: turzyca cienista (*Carex umbrosa*) i szerokolistna (*C. plantaginea*), kosmatka leśna (*Luzula sylvatica*), *Luzula pilosa*, śmiałek darniowy (*Deschampsia cepitosa*), kostrzewa owcza (*Festuca ovina*), *Hakonechloa macra*, mozga trzcinowata (*Phalaris arundinacea*) (Urbański 2001, Majtkowska i Majtkowski 2007).

Trawy ozdobne nadają się do też do obsadzania i umacniania skarp. Gatunki o silnym i zwartym systemie korzeniowym stabilizują powierzchnię zboczy i ograniczają ich erozję. Do tego celu nadają się zwłaszcza trawy rozłogowe i kłączowe. Należą do nich m.in. wydmuchrzyca piaskowa (*Elymus arenarius*) i groniasta (*E. racemosus*), piaskownica zwyczajna (*Ammophila arenaria*), spartina preriowa (*Spartina pectinata*), szczotlicha siwa (*Corynephorus canescens*), ostnica Jana (*Stipa joannis*) i włosowata (*S. capillata*) (Haber 1989, Urbański 2001, Majtkowska i Majtkowski 2007). Ze

względów dekoracyjnych i praktycznych (nie trzeba ich kosić jak traw gazonowych) na skarpach często sadzone są też tworzące niskie kępy kostrzewy i turzyce.

Ryc. 5. Niskie, rozłożyste trawy to doskonałe rośliny okrywowe (fot. M. Latkowska).

Uprawa traw w pojemnikach

Wiele traw ozdobnych można z powodzeniem uprawiać w pojemnikach, gdzie można tworzyć z nich jedno- lub wielogatunkowe kompozycje, bądź też łączyć je z innymi bylinami o dekoracyjnych liściach czy kwiatach. Do takiej uprawy nadają się zarówno jednoroczne, jak i wieloletnie gatunki traw. Gatunki silnierosnące jak miskanty, piórkówki i bambusy najlepiej jest eksponować pojedynczo w dużych pojemnikach, zaś z niższych roślin można tworzyć mniejsze bądź większe kompozycje w pojemnikach odpowiednio dobranych do stylu balkonu czy tarasu (Ryc. 6).

W pojemnikach doskonale prezentują się rośliny o barwnych liściach, jak np. paskowane odmiany niewysokich turzyc: turzyca „ptasia łapka" 'Variegata' (*Carex ornithopoda*), rzędowa (*Carex siderosticha*) 'Variegata', turzyca japońska (*Carex morrowii)* 'Variegata' czy 'Ice Dance' oraz hachijońska (*Carex hachijoensis*) 'Evergold'. Liście o dużych walorach dekoracyjnych posiada również miskant chiński (*Miscanthus sinensis*) 'Variegatus' oraz 'Zebrinus'. Liście o białych lub żółto-białych pasach posiadają także trzęślica modra (*Molinia caerulea*) 'Variegata' i spartina sercowata (*Spartina pectinata*) 'Aureomarginata'. Ciekawe brunatnomiedziane ulistnienie posiadają natomiast turzyca włosista (*Carex comans*) 'Bronze Form', Buchannana (*Carex buchananii*), lśniąca (*Carex flagellifera*) 'Toffee Twist' oraz *Carex testacea* (Majtkowska i Majtkowski 2007, Urbański 2001). Trawy ozdobne od kilku lat polecane są przez firmy ogrodnicze jako rośliny do jesiennych kompozycji w pojemnikach, w których łączone są z chryzantemami, rozchodnikami lub astrami.

Drugą grupą roślin efektownie prezentujących się w uprawie pojemnikowej są gatunki traw o ozdobnych kwiatostanach. Polecić tu można m.in. odmiany miskantu chińskiego: 'Silberspinne' - o srebrzystych kwiatostanach, 'Gracillimus' - o siwych kwiatostanach i delikatnych, wąskich liściach oraz 'Rotsilber' - o czerwonych kwiatostanach oraz piórkówki spłaszczonej (*Pennisetum alopecuroides*): 'Hameln' i 'Litle Bunny'. Ciemnopurpurowe, długie kwiatostany wytwarza piórkówka zwisła (*Pennisetum flaccidum*). Ze względu na atrakcyjne kwiatostany i liście warto polecić również ostnice: włosowatą (*Stipa capillata*), Jana (*S. joannis*) oraz *Stipa tenuissima* (Henschke 2008c).

Ryc. 6. Uprawiane w pojemnikach trawy mogą zdobić balkony i tarasy (www.e-ogrody.pl).

Do traw ozdobnych często eksponowanych w pojemnikach należą też bambusy. Taka forma uprawy umożliwia ciekawe wyeksponowanie roślin, a także ułatwia przechowanie ich zimą w pomieszczeniach. Do uprawy w pojemnikach polecane są przede wszystkim gatunki niskie i średniej wysokości, jak: bambus lśniący (*Fargesia nitida*), bambus złocisty (*Phyllostachys aurea*), *Fargesia murielae*, *Arundinaria variegata, Sasa palmata* (Majtkowska i Majtkowski 2007, Urbański 2001).

Inne formy zastosowania traw ozdobnych

Fot. 7. Z traw rabatowych o różnej wysokości i pokroju można tworzyć efektowne grupy (fot. M. Latkowska).

Wysokie trawy ozdobne określane są często mianem roślin architektonicznych. Nazywane są tak ze względu na swój wyrazisty, przyciągający uwagę pokrój. Okazałe kępy wysokorosnących traw pięknie prezentują się w dużych ogrodach. Mogą być

sadzone pojedynczo na trawnikach, jako tzw. solitery, albo w jedno- lub kilkugatunkowych grupach na tle wyższych od siebie drzew i krzewów (Ryc. 7). W miejscach ciepłych i słonecznych z powodzeniem można sadzić trawę pampasową (*Cortaderia selloana*), miskanty (*Miscanthus* sp.), palczatkę Gerarda (*Andropogon gerardi*), spartinę sercowatą (*Spartina pectinata*), piórkówkę spłaszczoną (*Pennisetum alopecuroides*), paleratkę syberyjską (*Spodiopogon sibiricus*), włosokwiat (*Saccharum ravennae*). Jako rośliny soliterowe lub sadzone w niedużych grupach doskonale prezentują się również bambusy (Haber 1989, Urbański 2001, Majtkowska i Majtkowski 2007). Duża część bambusów to gatunki szybkorosnące, które można wykorzystać jako rośliny osłonowe lub żywopłotowe. Na szczególną uwagę zasługują bambusy zimozielone, takie jak np. bambus lśniący (*Fargesia nitida*) czy *Fargesia murielae.* Inne to: *Sasa tesselata, S. veitichii, Phyllostachys aurea, P. bambusoides, P. flexuosa, P. nigra, Pseudosasa japonica.* Inne wysokie trawy ozdobne nadające się na ogrodowe osłony i żywopłoty to m.in. miskant olbrzymi (*Miscanthus giganteus*), chiński (*M. sinensis*), cukrowy (*M. sacchariflorus*), trzcina laskowa (*Arundo donax*), palczatka Gerarda (*Andrpogon gerardii*), spartina preriowa (*Spartina pectinata*) (Haber 1989, Urbański 2001, Majtkowska i Majtkowski 2007) (Ryc. 8).

Ryc. 8. Z wysokich miskantów i bambusów można tworzyć ciekawe żywopłoty i parawany (www.gardendesign.com; www.fast-grwing-trees.com).

Trawy doskonale nadają się również do zazieleniania dachów metodą ekstensywną (Ryc. 9) oraz do sadzenia w ogrodach wertykalnych, czyli na tzw. zielonych ścianach (Ryc. 10). Zieleń wprowadzona na budynki poprawia w znacznym stopniu estetykę miejskiej zabudowy, ponadto rośliny zapewniają dodatkową powierzchnię biologicznie czynną, pochłaniają zanieczyszczenia, tłumią hałas.
Trawy przeznaczone na ekstensywne zielone dachy muszą odznaczać się dużą odpornością na suszę i silne nasłonecznienie, powinny też charakteryzować się płytkim systemem korzeniowym. Podobne wymagania powinny spełniać też gatunki wykorzystywane na zielone ściany. Niskimi kępiastymi gatunkami są m.in.: kostrzewa sina (*Festuca glauca*), owcza (*F. ovina*), ametystowa (*F. amethystina*), walezyjska (*F. valesiaca*), *Festuca punctoria, F. vivipara, F. rupicola,* szczotlicha siwa (*Corynephorus canescens*). Do wyższych gatunków należą: stokłosa prosta (*Bromus erectus*) i dachowa (*B. tectorum*), wiechlina łąkowa (*Poa pratensis*), sesleria skalna (*Sesleria varia*), ostnica włosowata (*Stipa capillata*), perłówka orzęsiona (*Melica ciliata*), drżączka średnia (*Briza media*), butelua groniasta (*Bouteloua curtipendula*) i smukła (B. *gracilis*). Obok gatunków z rodziny gruboszowatych (*Crassulaceae*) trawy to jedne z niewielu roślin sprawdzających się w ekstremalnych warunkach wzrostu na zielonych dachach i ścianach (wysoka temperatura, niewielka ilość podłoża, ograniczona do-

stępność wody) (Haber 1989, Urbański 2001, Majtkowska i Majtkowski 2007, Dunnett i Kingsbury 2008).

Ryc. 9. Trawy od dawna wykorzystywane są jako „zielone dachówki" (http://kerryg.hubpages.com; http://dezignhome.blogspot.com).

Ryc. 10. Niskie trawy są częstym elementem zielonych ścian (http://www.greenfab-media.com).

Podsumowanie

Trawy ozdobne to niezwykle wartościowa i atrakcyjna grupa roślin ogrodowych. Odznaczają się dużymi walorami dekoracyjnymi, zróżnicowanym pokrojem, wysokością, kolorystyką ulistnienia, dekoracyjnymi kwiatostanami. Różnorodność gatunków i odmian dostępnych na polskim rynku ogrodniczym oraz możliwość wykorzystania ich w różnych warunkach siedliskowych i formach – rabaty, ogrody skalne, wodne, zadarnienia, żywopłoty, zielone dachy i ściany – pozwala na dobranie odpowiednich traw do każdego ogrodu, a także do uprawy na balkonach i tarasach. Trawy ozdobne mogą wprowadzić do ogrodu namiastkę naturalnego krajobrazu, a gatunki preriowe i bambusy - także powiew egzotyki.

Literatura:

1. Darke R., 1999: The color encyclopedia of ornamental grasses: Sedges, Rushes, Restios, Cat-tails, and Selected Bamboos. Timber Press, Portland.
2. Darke R., 2007: The encyclopedia of grasses for livable landscapes. Timber Press, Portland.
3. Dunnett N., Kingsbury N., 2008: Planting green roofs and living walls, Timber Press, Portland/London.
4. Grabowska B., Kubala T., 2009: Trawy, turzyce, sity, kosmatki. Officina Botanica, Kraków.
5. Grounds R., 2004: Gardening with ornamental grasses. David & Charles Books, Newton Abbot.
6. Haber Z., 1989: Trawy rabatowe dla naszych parków i ogrodów. Atena, Poznań.
7. Henschke M., 2008: Ozdobne trawy i turzyce (cz. I). Przegląd gatunków i odmian. Szkółkarstwo, 2, s. 16-22.
8. Henschke M., 2008b: Ozdobne trawy i turzyce (cz. II). Rozmnażanie, pielęgnacja i zastosowanie. Szkółkarstwo, 3, s. 15-19.
9. Henschke M., 2008c: Ozdobne trawy i turzyce do pojemników. Hasło Ogrodnicze, 7, s. 153-157.
10. Lacy A., 1990: Ornamental grasses. Horticulture, 68 (11), s. 26-31.
11. Majtkowska G., 2005: Trawy ozdobne. Agro Serwis, 9, s. 98-101.
12. Majtkowska G., Majtkowski W., 2007: Trawy ozdobne. Wyd. Działkowiec, Warszawa.
13. Nowak J., 2007: Rozplenica, czyli piórkówka. Hasło Ogrodnicze, 5, s. 176-179.
14. Rak J., 2009: Trawy ozdobne. Uprawa i pielęgnacja. Multico, Warszawa.
15. Urbański P., 1994: Trawy, turzyce i sity – mało znane elementy dla terenów zieleni. Genetica Polonica, 35A, s. 353-358.
16. Urbański P., 2001: Trawy ozdobne, turzyce i sity. PWRiL, Warszawa.

Karolina Wlazło-Malinowska
Katedra Sztuki Krajobrazu. Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

Projektowanie oświetlenia w ogrodzie

Lighting design in the garden

Streszczenie: W projektowaniu przestrzeni prywatnych, w tym również ogrodów, inaczej niż w przypadku przestrzeni publicznych, na pierwszy plan wysuwają się aspekty zapewnienia poczucia bezpieczeństwa oraz bezpiecznego przemieszczania się, a także tworzenia kameralnych scenerii stanowiących tło dla wieczornych aktywności użytkownika. Specyfika głównego budulca ogrodu w postaci roślin każe zwrócić szczególną uwagę na kwestię ich stanu zdrowotnego, który może zostać łatwo zachwiany w przypadku nadużycia sztucznego oświetlenia w czasie nocy. Przegląd typologii rodzajów oświetlenia wg Richarda Kelly'ego, stworzony przede wszystkim dla wnętrz oraz oświetlenia zewnętrznego obiektów w kontekście prywatnych terenów zieleni pozwala jednak stwierdzić, iż teoria Kelly'ego może z powodzeniem być aplikowana do tak specyficznych projektów jak oświetlenie ogrodów. Dobrze opracowany projekt zawierać powinien wszystkie rodzaje światła, które będą wzajemnie się uzupełniać, tworząc zróżnicowane scenografie dla licznych aktywności ludzkich. *Jasność otoczenia* wpływa na orientację przestrzenną, podczas gdy *ogniskujący blask* i *gra diamentów* podkreślają urodę ważnych obiektów, uwypuklają powiązania widokowe, zwracają uwagę użytkownika przestrzeni na określony kierunek.

Słowa kluczowe: światło, ogród, krajobraz nocy, projektowanie

1. Wprowadzenie

Rozważając nocny wygląd ogrodu, skweru czy parku miejskiego zastanowić się należy nad kilkoma aspektami, pojawiającymi się wraz ze zastosowaniem sztucznego oświetlenia – począwszy od funkcji, jakie oświetlenie może spełniać w terenach zieleni, poprzez estetykę nocnych pejzaży tworzonych ludzką myślą i ręką, aż po wartości, jakie światło wnosi do naturalnie ciemnych przestrzeni. Specyfika głównego budulca ogrodu w postaci roślin każe zwrócić szczególną uwagę na kwestię ich stanu zdrowotnego, który może zostać łatwo zachwiany w przypadku nadużycia sztucznego oświetlenia w czasie nocy (Wlazło 2011). W doborze zaś lamp, reflektorów czy naświetlaczy zwraca się uwagę zarówno na oprawę, jak i na źródło światła w nich użyte. Błędny dobór jednego z elementów składowych oświetlenia może bowiem nie tylko spowodować uszkodzenia roślin, ale także szkodzić naszemu zdrowiu i zmniejszać komfort naszego życia (Huseynov 2010).

2. Rys historyczny. Od pokazów sztucznych ogni po iluminacje parków

Pierwsze wykorzystanie iluminacji w przestrzeniach ogrodowych datuje się na wiek XVII – czas rozwoju barokowych pokazów świetlnych towarzyszących ważnym wydarzeniom (Narboni 2003). 17 sierpnia 1661 roku takie spektakularne iluminacje i pokazy sztucznych ogni uświetniły zakończenie budowy pałacu i ogrodu Vaux-le-Vicomte we Francji. Z kolei za jedną z pierwszych iluminacji w Warszawie uznaje się zapalenie 36000 lamp olejnych rozstawionych w ratuszu miejskim i na terenie do nim przyległym z okazji uchwalenia Konstytucji 3 maja 1791 roku (Gelberg, data nieznana). Era oświetlenia elektrycznego, której początek przypadł na koniec XIX wieku (Weston 2011), ogarnęła swoim zasięgiem stosunkowo szybko nie tylko oświetlenie uliczne, ale również doświetlanie wnętrz krajobrazowych w miastach. W latach 50. XX wieku we Francji odbył się pierwszy pokaz audiowizualny „światło i dźwięk", łączący w sobie elementy sekwencji iluminacji architektonicznej i zsynchronizowaną z nią muzykę.

Lata 80. przyniosły zaś w Europie pierwsze realizacje tymczasowych, dekoracyjnych koncepcji świetlnych w parkach miejskich[52] (Narboni 2003).
Upowszechnienie i standaryzacja oświetlenia przestrzeni publicznych, pomimo wcześniejszych wynalazków w postaci na przykład lamp łukowych[53], nastąpiła przede wszystkim dzięki wynalazkowi żarowego źródła światła. W pierwszej połowie XX wieku żarówki dominowały w oświetleniu ulicznym, by z czasem ustąpić miejsca między innymi lampom wyładowczym – rtęciowym, sodowym i metalohalogenkowym. We wnętrzach dopiero w ostatnich latach zaczęły wypierać je świetlówki kompaktowe, równie wiernie oddające kolorystykę oświetlanych obiektów, a zdecydowanie bardziej od nich wydajne. W ostatnim czasie jesteśmy zaś świadkami nowej rewolucji w technologii świetlnej. Rozwijająca się technika wykorzystania w oprawach zewnętrznych źródeł światła opartych na diodach elektroluminescencyjnych w połączeniu z rosnącym popytem na barwne, sterowalne oświetlenie iluminacyjne doprowadziły do niezwykle gwałtownego postępu technologicznego tej gałęzi przemysłu oświetleniowego. W chwili obecnej źródła LEDowe nie tylko przewyższają inne pod względem wytrzymałości; osiągnęły także poziomy luminancji porównywalne z innymi źródłami, przy niemal nieograniczonych możliwościach zastosowania różnorodnej barwy i dynamiki światła.

3. Zasady projektowania oświetlenia według Richarda Kelly'ego

Jak ma się zaś obecny rozwój techniki świetlnej do oświetlenia wykorzystywanego w prywatnych przestrzeniach ogrodowych? Przed przyjrzeniem się właściwościom różnych źródeł pod względem możliwości ich zastosowania w ogrodach, najpierw należy zwrócić uwagę na efekty, jakie można dzięki nim uzyskać.
Nocny aspekt terenów prywatnych wiąże się z nieco odmiennym podejściem do projektowania światła niż w przypadku terenów publicznych (Narboni 2003). Projektując park czy zieleniec w mieście należy zastanawiać się przede wszystkim nad relacją ich widoku dziennego i nocnego, od początku zwracając uwagę na wielkoskalowe rozwiązania umożliwiające prawidłową orientację przestrzenną i tworzenie dalekich widoków skorelowanych z otoczeniem. Z kolei w przypadku przestrzeni prywatnych, w tym również ogrodów, na pierwszy plan wysuwają się aspekty zapewnienia poczucia bezpieczeństwa oraz bezpiecznego przemieszczania się, a także tworzenia kameralnych scenerii stanowiących tło dla wieczornych aktywności użytkownika.
Richard Kelly – pionier wśród specjalistów oświetleniowych, autor ponad 300 realizacji oświetlenia wnętrz, obiektów architektury, a także terenów otwartych[54], sformuło-

---

[52] Znamienną realizacją z dziedziny architektury krajobrazu, zarówno pod względem kompozycji parku, jak i wykorzystanych w nim zróżnicowanych typów oświetlenia było w Europie utworzenie parku la Villette w Paryżu, autorstwa Bernarda Tschumi. Przy realizacji parku współpracowało kilku niezależnych specjalistów oświetleniowych.
[53] Popularną, ponieważ bardziej wydajną, łatwiejszą w obsłudze i mniejszą w rozmiarach od swoich poprzedników wśród lamp łukowych była lampa skonstruowana przez Rosjanina Pawła Jabłoczkowa. Lampy łukowe, których poziom luminancji był bardzo wysoki (na poziomie 1200-2000 kandeli), były szeroko wykorzystywane na przełomie XIX i XX wieku zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych. Używano ich przede wszystkim w tzw. *Moonlight Towers* – wieżach o wysokości od 50 do 200 metrów, rozświetlających całe fragmenty miast. Łącznie w USA powstało ich ponad 1300 (Weston 2011). W dzisiejszych czasach występują one jeszcze m.in. w Austin w Teksasie.
[54] Wśród realizacji Richarda Kelly'ego znajduje się między innymi oświetlenie parku Flamengo (*O Parque do Flamengo*) w Rio de Janeiro w Brazylii z 1965 roku (projekt parku wykonał architekt krajobrazu Roberto Burle Marx).

wał w połowie XX wieku definicję trzech podstawowych rodzajów światła (Petty 2011). Wybór odpowiedniej kombinacji sposobów oświetlenia, dostosowany do indywidualnych cech projektowanego obiektu, miał wg Kelly'ego zapewnić wydobycie pełni jego piękna. Twierdził on, iż *„odbierane piękno wizualne jest wynikiem przenikania się wszystkich trzech rodzajów światła"* (Petty 2011). Opracowując własne koncepcje, projektant oświetlenia winien zatem komponować je z udziałem *światłości otoczenia* (z ang. ambient luminescence), *ogniskującego blasku* (z ang. focal glow) oraz *gry diamentów* (z ang. play of brilliants) (Tanteri 2007). Powyższe kategorie skorelować można z głównymi rolami, jakie w kształtowaniu i percepcji przestrzeni pełni oświetlenie. *Światłość otoczenia* funkcjonuje przede wszystkim jako źródło poznania umożliwiające rozpoznanie terenu, jego właściwą percepcję. Z kolei *ogniskujący blask* podkreśla wybrane obiekty lub ich fragmenty, akcentując ich walory. Dzięki niemu nawet ze źle ukształtowanego obiektu czy nieforemnie rosnącej rośliny wydobyć można piękno. Zatem *ogniskujący blask* niesie w sobie między innymi potencjał kształtowania estetyki nocnego widoku. Pojemna kategoria światła nazwana *grą diamentów* umożliwia zaś, poprzez introdukcję nowych treści, nadanie nowych wartości oświetlanym obiektom, spełniając istotną rolę kształtowania i wzmacniania ich wymiaru symbolicznego.

4. Przełożenie założeń Richarda Kelly'ego na język projektowy. Typy oświetlenia w ogrodzie

W bardziej szczegółowym omówieniu każdej z powyższych form przedstawione zostaną przykłady ich wykorzystania w prywatnych terenach zieleni. Wskazywanie zróżnicowanych praktyk ma na celu ukazanie ogółu zjawiska oświetlenia ogrodów. Poniższe przykłady zostaną wzbogacone o zasady czy też wskazówki do projektowania światła, a także o przykłady wpływu oświetlenia na ludzi (Ginthner 2002). Całość ma zaś na celu weryfikację możliwości aplikacji trójpodziału typów oświetlenia stosowanych w koncepcjach oświetleniowych do przestrzeni ogrodowej.

A. Światłość otoczenia – charakterystyka i zasady stosowania

Każde działanie światłem, które niesie w sobie ogólną informację przestrzenną o danym terenie, wskazuje jego ogólny wygląd, nie skupia się zaś na wyróżnianiu czy podkreślaniu jego walorów, wydobywaniu istniejących wartości czy kształtowaniu nowych, jest działaniem obejmującym kategorię *światłości otoczenia*. Kelly porównywał takie światło do *„porannej mgiełki na szerokiej rzece, gdzie brzeg, woda i niebo łączą się w jedno"* oraz do efektu, który można spotkać *„w każdej galerii sztuki ze ścianami oświetlonymi jarzeniówkami, przezroczystym sufitem i białą podłogą"* (Petty 2011). W świetle naturalnym przejawem *światłości otoczenia* jest także bezchmurne niebo i słońce oblewające przestrzeń równomiernym światłem. Żaden z elementów nie ulega specjalnemu wyróżnieniu, wszystkie obiekty znajdują się w strefie egalitarnego, równocennego wpływu nasłonecznienia. Nocą funkcję taką przejmuje szereg opraw świetlnych o szerokim kącie rozsyłu. zalewających przestrzeń równomiernym oświetleniem. *Światłość otoczenia* jest oświetleniem tła, podstawową formą światła o charakterze poznawczym, stanowiącą bazę, wokół której budować będziemy pozostałe formy. W przypadku wykorzystania w doświetleniu *światłości otoczenia* nie powstają w zasadzie szczególne formy cieni, teren staje się zaś często w całości odciętą wyspą świetlną zanurzoną w otaczających ją ciemnościach.

W jakim celu stosuje się w ogrodach *światłość otoczenia*? Fundamentalną rolą, jaką pełni oświetlenie ogrodowe jest informowanie osób poruszających się po terenie o niebezpieczeństwach w postaci przeszkód występujących na drogach przejścia czy przejazdu. W celu zapewnienia podstawowej widoczności stosuje się oświetlenie ale-

jowe występujące najczęściej w formie niewysokich słupków. Innym typem podświetlenia przejść są oprawy doziemne, wykorzystywane często także na podjazdach do posesji, podjazdach do garażu czy na granicy spadków terenu[55]. Istotnym w tworzeniu doświetlenia przejść jest świadomość faktu, iż do poruszania się ludzie najczęściej wybierają przejścia lepiej doświetlone[56]. Związane jest to nie tylko z poczuciem bezpieczeństwa, ale także z przyciągającą siłą światła. Dodatkowo, jasne powierzchnie mają tendencję do zwracania uwagi (Ginthner 2002). Skierowanie nocą ruchu w konkretnym kierunku ogrodu przy jednoczesnym podświetleniu dwóch lub więcej przejść można zatem uzyskać dzięki odpowiednio dobranemu natężeniu światła i zastosowaniu elementów o wyróżniającej się jasności wzdłuż preferowanej ścieżki.

Innym powodem intensywnego, równocennego oświetlenia ogrodu są względy bezpieczeństwa. W celu zapewnienia poczucia bezpieczeństwa w ogrodach często nadal instaluje się – zarówno z tyłu, jak i często z przodu ogrodu na elewacji domu – reflektory halogenowe o wysokiej mocy, posiadające czujniki ruchu (Narboni 2003). W chwili ich uruchomienia zalewają one pewien wycinek ogrodu mocnym strumieniem światła. Najczęściej ani kierunek padającego strumienia świetlnego, ani jego intensywność nie są w pełni kontrolowane, powodując często przypadkowe „wlewanie" się światła do domu lub na sąsiadujące działki, stanowiąc niedogodność, a nawet szkodząc przebywającym tam ludziom. Nadmiar oświetlenia nocą wywołuje bowiem zaburzenia snu, powodując między innymi wzmożoną apatię (Longcore, Rich 2004).

Wreszcie światło o równomiernym, w miarę intensywnym rozsyle stosowane jest w tych przestrzeniach ogrodowych, które najczęściej użytkuje się na potrzeby organizacji przyjęć i spotkań towarzyskich w większym gronie. W takich miejscach światło nie tylko buduje nastrój, ale używane jest przede wszystkim w celu umożliwienia rozpoznania rysów i mimiki twarzy.

Powyższe przykłady wskazują wyraźnie, iż głównym celem stosowania w koncepcjach oświetlenia *światłości otoczenia* jest jego funkcja poznawcza. Przeprowadzone wiosną 2011 roku przez autorkę artykułu spacery w zachodniej części Ursynowa (na terenie osiedla Grabów) potwierdzają, iż najczęstszą przyczyną doświetlania prywatnych ogrodów jest potrzeba rozpoznania terenu przez ich użytkowników. Dopiero kolejnym, mniej znaczącym, powodem użycia oświetlenia okazuje się chęć „upiększenia" nocnego widoku ogrodu. Najczęściej zauważanymi elementami oświetlenia w ponad stu odwiedzonych prywatnych posesjach były podświetlenia podjazdów oraz LEDowe lampki ładowane energią solarną, dające nocą słabe światło, którego parametrów nie można w żaden sposób kontrolować. Obecnymi były także – najczęściej na tyłach ogrodu – reflektory halogenowe z czujnikami ruchu, mające zapewnić właścicielom domów poczucie bezpieczeństwa. Stosowane oświetlenie to najczęściej elementy zakupywane oddzielnie przez właścicieli ogrodów, ich obecność nie wynika zaś z wcześniej stworzonych koncepcji oświetlenia.

W przypadku stosowania oświetlenia z przyczyn użytkowych najważniejszym elementem lamp jest wydobywające się z nich światło. Stosowane w nim oprawy świetlne stanowią często wartość drugorzędną, mogą być schowane przed wzrokiem ludzkim, poprzez wkopanie ich w ziemię (oprawy doziemne) czy usytuowanie w ukryciu (na przykład pod dachem). W przypadku opraw o formie widocznej dla użytkowników ogrodu ich estetyka skomponowana jest raczej z widokiem dziennym ogrodu. To

[55] Na przykład na krawędziach tarasów.

[56] Już w latach 70. XX wieku naukowcy Lyle Taylor i Eugene Sucov doświadczalnie udowodnili, że wybierając pomiędzy dwoma kierunkami ruchu, większość ludzi porusza się drogą o wyższym stopniu doświetlenia (Taylor, Sucov 1974).

w ciągu dnia mogą one przyciągać uwagę, podczas gdy nocą najistotniejsze staje się samo światło. Kolorystyka źródła światła stanowiącego o rozpoznaniu terenu jest natomiast zasadniczo neutralna. Barwa inna niż biała wnosi dodatkowe przesłanie, poprzez chociażby wprowadzanie specyficznego nastroju. Powoduje także w pewnym stopniu deformację obiektu oświetlanego poprzez między innymi zacieranie widoczności detali[57], dlatego zazwyczaj nie powinna być używana w oświetleniu „informującym". Wprowadzenie barwy powodować może zmiany odczuwania skali danego obiektu – użycie barw zimnych może wywołać wrażenie wizualnego powiększenia obiektu, podczas gdy użycie mało nasyconych barw ciepłych – jego zmniejszenie (Pawlaczyk 2008).

Przy opracowywaniu koncepcji oświetlenia partii ogrodu przeznaczonych na spotkania lub doświetlenia przejść istotnym mogą się okazać dodatkowe kwestie wpływające na naszą percepcję przestrzeni. Ważnym czynnikiem warunkującym na rozróżnienie płaszczyzn nocą jest zróżnicowanie natężenia padającego na nie światła. Światło o wysokim natężeniu padające na zbieg powierzchni pionowych i poziomych zaciera widoczność granic pomiędzy nimi występujących, co wywoływać może dezorientację (Ginthner 2002). Ponadto przy oświetlaniu tarasów, miejsc wieczornych posiedzeń należy zastanowić się, które ich powierzchnie wymagają szczególnej uwagi. Ludzie z natury wolą kierować wzrok na podświetlone miejsca niż siedzieć bezpośrednio w mocno oświetlonym miejscu[58].

B. *Ogniskujący blask* – charakterystyka i zasady stosowania

Oświetlenie skupiające uwagę Richard Kelly porównywał do „*świetlnej łuny przy ulubionym fotelu do czytania*" i „*snopu światła słonecznego ogrzewającego kraniec doliny*" (Petty 2011). Jest to sposób oświetlenia elementów ogrodu przyciągający ku nim uwagę, wyodrębniający je spośród innych. *Ogniskujący blask* hierarchizuje przestrzeń, jego zadaniem jest wskazywanie istotnych obiektów i ukrycie tych mniej ważnych. Sposób doświetlania wybranych miejsc, podświetlania ich detali – faktury elewacji, pokroju i korony drzew, przeznaczony jest do podkreślenia estetyki ogrodu. Jest to typ oświetlenia posiadający przede wszystkim funkcję estetyczną. W tym przypadku rola użytkowa światła jest zazwyczaj drugorzędna.

W wyborze eksponowanych obiektów kierować się można ich atrakcyjnością, oryginalnością w ogrodowej kompozycji. Powodem podświetlenia może być spójność widoku danego obiektu z otoczeniem. Podświetlone elementy mogą konstytuować wyjątkowość ogrodu zarówno za dnia, jak i nocą. Oświetlić można równie dobrze pojedyncze drzewo, jak i całą grupę roślin. Istotnym jest taki dobór podświetlanych miejsc, aby były one dobrze widoczne z najczęściej użytkowanych miejsc w ogrodzie i jego pobliżu.

W przypadku *ogniskującego blasku* oprawy lamp wykorzystywanych w ogrodach najczęściej tak samo, jak w oświetleniu tła ustępują pola podświetlanym obiektom.

---

[57] Nasze oko przyzwyczajone jest do rozpoznawania obiektów – ich wyglądu, struktury i faktury dzięki obecności światła białego. Światło barwne powoduje gorsze widzenie światłocienia, detali czy faktury, którą rozpoznajemy m.in. po jej barwie. Dobrym przykładem jest zwłaszcza oświetlenie czerwone.

[58] John Flynn i David Loe w niezależnych badaniach wykazali, że preferujemy wnętrza o podświetlonych ścianach niż o oświetleniu sufitowym (Ginthner 2002). Dodatkowo, dzięki podświetleniu bocznemu na twarzach rozmówców nie powstają cienie, które występowałyby przy oświetleniu odgórnym, przez co łatwiej jest nam rozpoznać mimikę twarzy. Dużo ludzi preferuje w przestrzeni spotkań oświetlenie odbite, rozproszone, o mniejszej intensywności, a nie oświetlenie bezpośrednie, mogące potencjalnie tworzyć w pewnych miejscach efekt olśnienia.

Występują one między innymi w formie reflektorów o wąskim kącie rozsyłu, gdzie światło kierowane jest w konkretne miejsce. Reflektory często się ukrywa, na przykład pomiędzy roślinnością, w okolicy murków oporowych. Oprawy bywają zagłębione w terenie lub schowane w koronach większych drzew. Uwaga nocą ma skupiać się przede wszystkim na podświetlonej roślinie, rzeźbie ogrodowej, osi kompozycyjnej ogrodu czy ciekawie zagospodarowanej wnęce w elewacji domu. Istotnym zatem jest, aby oprawa, o ile jest widoczna, nie zwracała bezpośrednio uwagi użytkowników ogrodu, a stanowiła jedynie konieczne uzupełnienie, wkomponowane w otoczenie.

C. *Gra diamentów* – charakterystyka i zasady stosowania

Trzeci typ oświetlenia – *gra diamentów*, czy też *gra błyskotek*, wzorowana była przez Kelly'ego na nocnym widoku Times Square i na „*świetle słonecznym padającym na fontannę lub szemrzący strumyk*" (Petty 2002). Światło tego typu jest samo w sobie źródłem informacji, wypełniającym przestrzeń nowymi znaczeniami, tworzącym fantastyczne widoki, często odmienne od widoku dziennego danej przestrzeni. Stanowi nową, dodaną warstwę, nakładaną na fragmenty ogrodu.

Kategoria tego typu oświetlenia jest niezwykle pojemna, światło wyrażane jest tu poprzez liczne zabiegi przekształcające, uzupełniające, czy też podkreślające przestrzeń. Za ich pomocą tworzona jest nowa symbolika miejsca, przy ich właściwym zastosowaniu zaakcentowaniu ulega *genius loci* przestrzeni. Głównym zadaniem światła jest wywołanie specjalnego nastroju – kameralnego, tajemniczego, romantycznego, radosnego czy nostalgicznego.

Występuje szereg zabiegów, jakimi posłużyć się można celem jego wytworzenia. Wrażenia teatralnych scenerii, w których istotną rolę odgrywa wyrazisty, głęboki światłocień, uzyskuje się poprzez nierównomierne, oddolne podświetlenie obiektów, kojarzące się z oświetleniem występującym dawniej w teatrach. O ile wydobycie pełni walorów rozłożystych drzew wymaga zastosowania kilku niezależnych opraw świetlnych, pracujących na zróżnicowanych źródłach światła o charakterystycznych parametrach [59](Moyer 2011), o tyle wrażenie teatralności uzyskać możemy stosując jedynie pojedyncze reflektory czy naświetlacze. Jeżeli zaś słabiej świecące oprawy umieścimy wysoko w koronie drzew i skierujemy je ku dołowi, uzyskamy efekt prześwietlenia światła poprzez gałęzie na płaszczyznę poniżej, tworzące światłocień w taki sposób, jaki w ciągu bezchmurnego dnia promienie słońca tworzą na trawniku pod ulistnionymi koronami drzew[60]. Grę światłocieniem możemy uzyskać także dzięki jedynie odpowiednio skonstruowanej oprawie, która sama będzie stanowiła materiał wybiórczo przepuszczający światło. Taka ażurowa oprawa o bogatej ornamentyce wymaga użycia źródła światła o niskim natężeniu, które będzie dosłownie przesączało się z jej wnętrza. Istotnym jest także kierunek, w jaki światło będzie wydostawało się z oprawy. Lampy zlokalizowane przy jasnych ścieżkach, z nakierowaniem światła ku dołowi, będą budowały na posadzce wzory nieistniejące za dnia. Z kolei te zlokali-

[59] Przy podświetleniu drzewa uwagę zwracamy zarówno na jego koronę, jak i na pień. Najlepiej w tym przypadku stosować kilka różnych opraw. Halogenowe, bardziej nagrzewające się, a mocniejsze źródła światła umieścimy w większym oddaleniu. Będą one podświetlały bardziej równomiernie całą stronę sylwetki drzewa czy jego koronę. Z drugiej strony, w pobliżu lub w konarach drzewa zastosowanie słabiej świecących, ale nie nagrzewających się i możliwie różnobarwnych opraw LEDowych może nadać oświetleniu finezji. Wydobędzie one detale – fakturę i kolor pnia, ulistnienie korony.

[60] Efekt ten nazywany jest *moonlighting* – światło bowiem wydaje się świecić z nieba w dół i prześwietlać przez koronę jak księżycowa poświata.

zowane naprzeciwko ściany mogą budować światłocień właśnie na niej. Istotnym jest świadome zaplanowanie efektów, jakie chcemy uzyskać.
W tego typu oświetleniu oprawy same w sobie mogą wpływać na budowę odpowiedniego nastroju [Ryc.1]. Wyobraźmy sobie tajemniczy ogród i nocny widok jego wnętrz, tworzony poprzez zapalenie lamp ukrytych w starych klatkach na ptaki[61] [Ryc.2]. Z innej strony – ogród o minimalistycznej, geometrycznej kompozycji z jednobarwnymi rabatami i oprawami świetlnymi o wyrazistych kolorach, odcinających się na tle ścieżek i trawnika, stanowiących niejako punkty ekstrawagancji w ogrodzie, tworzone na planie siatki, w nawiązaniu do koncepcji *les folies* Bernarda Tschumi w parku la Villette [Ryc.3]. Takie oprawy mogą za pomocą zmiennego kierunku i natężenia świecenia spełniać zróżnicowane funkcje dla całości ogrodu.

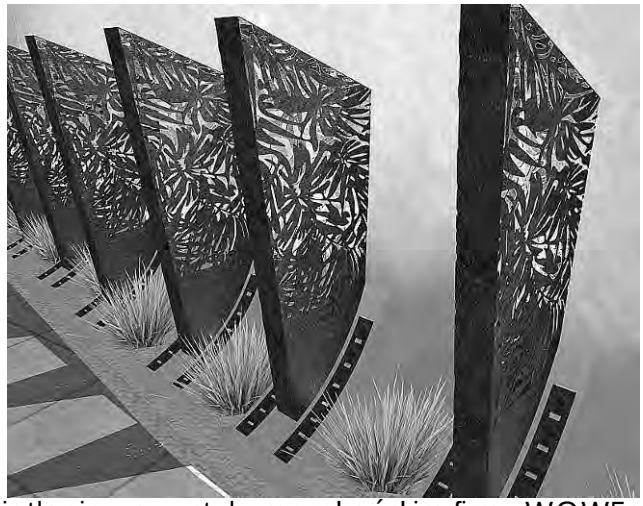

Ryc. 1. Oprawy oświetleniowe w stylu marokańskim firmy WOWFactors. Źródło: http://www.wowfactors.biz/

Ryc. 2. Instalacja hiszpańskiej grupy Luzinterruptus we Francji 2011. Fot. Gustavo Sanabria. Źródło: http://www.apartmenttherapy.com/inspiring-public-art-fishing-l-89266.

[61] Instalację świetlną wykorzystującą stare klatki na ptaki wykonała hiszpańska grupa artystów posługujących się światłem jako językiem przekazu – Luzinterruptus, w ramach francuskiego festiwalu *Les Folies 2009 Festival* w Maubege.

Ryc. 3. Oświetlenie ogrodu Muzeum Quai Branly autorstwa Jean'a Nouvel. Fot. Manuel Cohen. Źródło: http://www.manuelcohen.com/en/report/64-Quai_Branly _Museum_Paris_ France/1013.

Przykłady można mnożyć, przegląd realizacji z dziedziny architektury krajobrazu wskazuje, iż tendencją jest projektowanie osobnych opraw dedykowanych konkretnym przestrzeniom – tak jak w przypadku opraw doziemnych zaprojektowanych przez biuro West8 w 2007 roku dla miasta Rotterdam w Holandii

Ryc. 4. Projekt upamiętniający bombardowanie 14 maja 1940 w Rotterdamie autorstwa pracowni West8 z Holandii. Źródło: http://www.west8.nl/projects/all/ brandgrens/.

Ważnym aspektem w *grze diamentów* jest efekt odbicia. Zlokalizowanie opraw oświetleniowych przy powierzchniach odbijających światło – wodzie, tafli lustra, polerowanym metalu – wywoła nocą efekt powiększania przestrzeni i jej składowych poprzez lustrzane odbicie podświetlonych elementów. Nabrzeże toruńskiej starówki nocą odbija się w Wiśle tworząc na rzece obraz oświetlonej sali, zasłoniętej ciemną kolumnadą. Podświetlona rzeźba stojąca przy basenie wodnym pojawi się dwukrotnie w nocnym widoku ogrodu. Lustrzane odbicie potęguje wrażenie wywołane oświetleniem.

Ryc. 5. Toruńskie Stare Miasto odbijające się w Wiśle. Fot. Karolina Wlazło-Malinowska

W pojemnej kategorii *gry diamentów* znajduje się szerokie pole zastosowań rozwiązań oświetlenia barwnego. O ile w zastosowaniu oświetlenia stałego, systemowego, dotykającego przestrzeni publicznych akceptowalne jest raczej oświetlenie białe (Pawlaczyk2010), o tyle w przestrzeniach prywatnych oświetlenie barwne, zwłaszcza gdy jest zastosowane lokalnie, a nie w całym ogrodzie, zdaje się mieć lepsze uzasadnienie. Zależnie od użytej tonacji światło barwne może wzbudzać określone emocje, pobudzić do aktywności czy wywołać wyciszenie. Barwa staje się dodatkową warstwą nakładaną na rośliny i elementy małej architektury, ma moc opowiadania nowych historii o przestrzeni, wzmacniania znaczeń i wartości. Zastosowanie zaś form barwnych w przestrzeni publicznej najczęściej spotyka się przy okazji realizacji tymczasowych, związanych z ważnymi datami, świętami [Ryc.6].

Ryc. 6. Nocny ogród zasilany energią słoneczną w Jerozolimie autorstwa O*GE Creative Group. Źródło: http://www.oge-group.com/?portfolio=solar-powered-night-garden-jerusa lem.

Instalacje oświetleniowe realizowane w formie tymczasowych przedsięwzięć zdają się najlepiej przedstawiać założenia wykorzystania oświetlenia typu *gry diamentów*. Oświetlenie tego typu jest wyjątkowe, często niepowtarzalne, unikatowe dla czasu i miejsca, w których zostaje ono zaaplikowane. Najczęściej przybiera wyrazistą formę, zrealizowaną w ramach artystycznej wypowiedzi jej twórców. Przykładem takiej realizacji może być instalacja stworzona w ramach działalności dydaktycznej prowadzo-

nej przez autora referatu w ramach Sekcji dydaktycznej *Sztuki Światła*. W styczniu 2012 na terenie kampusu SGGW stanęła tymczasowa rzeźba świetlna w formie przypominającej śnieżne zaspy [Ryc.7]. Instalacja pojawiła się w miejscu wykorzystanym dotychczas jedynie na przejście z jednej części kampusu do drugiej – na czas wystawienia rzeźby ludzie zaczęli zbierać się w tym miejscu.

Ryc. 7. Zaspy śnieżne – instalacja artystyczna wykonana na SGGW w ramach działań Sekcji dydaktycznej *Sztuki Światła*; styczeń 2012. Fot. Karolina Wlazło-Malinowska

6. Praktyka. Podsumowanie

Tworząc teorię trzech podstawowych form oświetlenia współtworzących przestrzeń Richard Kelly bazował przede wszystkim na oświetleniu wnętrz i oświetleniu zewnętrznym obiektów architektonicznych. Według Kelly'ego dobrze opracowany projekt zawierać powinien wszystkie trzy rodzaje światła, które będą wzajemnie się uzupełniać, tworząc zróżnicowane scenografie dla licznych aktywności ludzkich. *Światłość otoczenia* wpływa na orientację przestrzenną, podczas gdy *ogniskujący blask* i *gra diamentów* podkreślają urodę ważnych obiektów, uwypuklają powiązania widokowe, zwracają uwagę użytkownika przestrzeni na określony kierunek. Przegląd każdego z powyższych typów światła i próba ich odniesienia do przestrzeni ogrodowej wskazuje, iż teoria Kelly'ego może z powodzeniem być aplikowana do projektów oświetlenia ogrodów. O ile współcześnie pojawiają się głosy specjalistów oświetleniowych rozszerzające typologię Kelly'ego o aspekt społeczny oświetlenia (Petty 2011), o tyle wątek ten jest istotny przede wszystkim do tworzenia widoku nocnego przestrzeni publicznej, nie jest zaś istotny w odniesieniu do przestrzeni prywatnej.

Przykładem zastosowania zróżnicowanej typologii oświetlenia w terenie zieleni może być oświetlenie Parku im. Jana Pawła II na warszawskim Ursynowie [Ryc.8-11]. Wieczorny spacerowicz dostrzeże w nim zarówno oświetlenie alejowe, towarzyszące wszystkim ciągom pieszym w parku, reflektory podświetlające boisko znajdujące się wewnątrz parku, a także „świetlne wydarzenie" w postaci pulsującej, zmiennej w barwie iluminacji fontanny znajdującej się pośrodku placu centralnego w parku. Przy placu znajduje się również najważniejsza budowla w okolicy – Kościół pw. Wniebowstąpienia Pańskiego. Elewacja budowli od strony placu została rozświetlona w miarę równomierną iluminacją wykonaną metodą zalewową, podkreślającą rangę budynku, wyodrębniającą kościół z jego otoczenia. Nie zapomniano także o doświetleniu przejścia podziemnego znajdującego się przy zachodniej granicy parku, co ułatwia jego nocne użytkowanie. Zauważyć można zatem stosunkowo dużą różno-

rodność oświetlenia w parku, co wpływa na wzrost jego atrakcyjności nocą. Trzy typy oświetlenia w nim występujące wzajemnie się uzupełniają, tworząc w miarę spójny obraz miejsca. Należy jednak zauważyć, iż pomimo potwierdzenia współistnienia w przestrzeni tego terenu zieleni różnych typów oświetlenia powyższy przykład nie jest przykładem wskazującym na idealne połączenie ich wykorzystania. Nie uchronił się on od pewnych istotnych wad, polegających m.in. na braku całościowego podejścia do koncepcji iluminacji parkowej. Najważniejsze dwa obiekty w parku – kamienie upamiętniające postać Jana Pawła II oraz Sybiraków, zostały pominięte w nocnym doświetleniu. Oświetlenie w parku jest w dużej mierze przestarzałe, a źródła światła – niedostosowane do obecnych standardów jakościowych.

Ryc. 8. Park im. Jana Pawła II na warszawskim Ursynowie. Oświetlenie alei pieszej oraz boiska. Fot. Karolina Wlazło-Malinowska

Ryc. 6. Nocny ogród zasilany energią słoneczną w Jerozolimie autorstwa O*GE Creative Group. Źródło: http://www.oge-group.com/?portfolio=solar-powered-night-garden-jerusalem.

Ryc. 9. Park im. Jana Pawła II na warszawskim Ursynowie. Oświetlenie fontanny zostało zaprogramowane o zmiennych przejściach kolorystyki. Fot. Karolina Wlazło-Malinowska

Ryc. 10. Park im. Jana Pawła II na warszawskim Ursynowie. Oświetlenie przejścia podziemnego dla pieszych. Fot. Karolina Wlazło-Malinowska

Ryc. 11. Park im. Jana Pawła II na warszawskim Ursynowie. Oświetlenie fasady kościoła pw. Wniebowstąpienia Pańskiego. Fot. Karolina Wlazło-Malinowska.

Przykłady różnego typu oświetlenia znaleźć można także w przestrzeni ogrodów prywatnych. Tak jak na przykład w oświetleniu wnętrzowym, na iluminację ogrodu składają się trzy typy światła o zróżnicowanej funkcji. *Światłość otoczenia* będąca oświetleniem podstawowym stanowi o rozpoznaniu miejsca, wiążąc się przede wszystkim z wykorzystaniem światła białego. Z kolei barwę spotyka się częściej w pozostałych dwóch typach oświetlenia, przy czym *ogniskujący blask* spełnia przede wszystkim funkcję estetyczną, podczas gdy *gra diamentów* stanowi najczęściej o nowej wartości – symbolicznej, znaczeniowej nadanej wyróżnionym obiektom. Oświetlając miejsca w ogrodzie najpierw należy przeanalizować ich rolę i dopiero następnie zająć się koncepcją ich nocnego widoku. O ile te przestrzenie, na które wyłącznie patrzymy stają się niejako scenografią dla aktywności i mogą być podświetlane w najbardziej ekstrawagancki sposób, o tyle miejsca spotkań, rozmów, powinny być podświetlone w taki sposób, aby zapewnić komfort użytkownikom – poprzez stosowanie oświetlenia bocznego, rozproszonego przez zastosowanie jego odbicia, co jest preferowanym oświetleniem w tego typu miejscach.
Póki co, w ogrodach prywatnych rzadko spotyka się przemyślaną kompozycję świetlną, obejmującą całość oświetlenia. Częściej natomiast pojawia się w nich wybiórcze doświetlanie pewnych rejonów, związane przede wszystkim z potrzebą poczucia bezpieczeństwa u ich użytkowników. W związku z powyższym, ogromny potencjał drzemiący w oświetleniu zdaje się być w warunkach warszawskich w dużej mierze niewykorzystany, być może ze względów finansowych, a także w związku z trudnościami, jakie nastręczyć może ułożenie linii okablowania, o ile nie zostanie ona zaplanowana przez zagospodarowaniem ogrodu. Rozwijająca się nieustannie technika świetlna powoduje jednak nie tylko ciągłe zmniejszanie kosztów, ale i ułatwienia w instalacji systemów świetlnych. Dodatkowym aspektem jest możliwość sterowania oświetleniem i jego modyfikowania w trakcie użytkowania[62]. Koncepcja świetlna wykorzystująca wszystkie trzy formy oświetlenia wg Richarda Kelly'ego może zapewnić nie tylko całościowe, zróżnicowane oświetlenie, ale także różnorodne warianty nocnego widoku tarasów i ogrodów.

Literatura.

Gelberg M. data nieznana. *Światła stolicy.* [on-line] [w]: *Warsaw Faces*. Dostępne w: http://www.warsawfaces.pl/k11.html. Pobrano: 22.01.2012.

Ginthner D. 2002. *Lighting: Its Effect on People and Spaces.* [in]: *Implications. A Newsletter by InformeDesign. A Web sie for design and human behavior research*. Vol. 02 Issue 02.

Huseynov R. 22 March 2010. *Noise and Light pollution*. Report of Comittee on the Environment, Agriculture and Local and Regional Affairs.

Longcore T., Rich. C. 2004. *Ecological light pollution*. [in]: Frontiers in Ecology and the Environment; 2(4): 191–198.

Moyer J. L. 2011. *„It's Just Another New Light Source...”*. [w]: *Landscape Architect and Specifier News*. April 2011: 36-39. Dostępne w: http://landscapearchitect.epubxpress.com. Pobrano: 10.04.2011.

Narboni R. 2003. *La lumière et le paysage. Créer des paysages nocturnes*. Collection techniques de conception. Groupe Moniteur, Paris: 12-14.

Pawlaczyk M. 2008. *Metodologia badań kontrastu barwy i luminancji w iluminacji*. W: II Konferencja oświetleniowa krajów Grupy Wyszehradzkiej LUMEN V4. Szczyrk.

[62] Modyfikacja oświetlenia możliwa jest między innymi dzięki zastosowaniu ściemniaczy i sterowników.

Pawlaczyk M. 2010. *Ocena ekwiwalentności kontrastu barwy i luminancji w iluminacji.* W: II Konferencja oświetleniowa krajów Grupy Wyszehradzkiej LUMEN V4. Brno.

Petty M. 2011. *Język architektury światła.* [w]: Laganier V. (red.) 2011. *Luminous*. Międzynardowoy Magazyn Oświetleniowy 07/2011. ISSN 1876-2972: 15-19.

Tanteri M. (co-curator) 2007. *Richard Kelly. Selected works.* Catalog for Richard Kelly Exhibition. Illuminating Engineering Society of North America. ss. 16.

Taylor L., Sucov E. 1974. *The Movement of People Toward Lights*. [in]: *Journal of IES.* April 1974: 237-241.

Weston R. 2011. *100 idei, które zmieniły architekturę.* Laurence King Publishing Ltd., London: 102-103.

Wlazło K. 2011. *Projektowanie oświetlenia przestrzeni publicznych i prywatnych w świetle zasad zachowania wartości przyrodniczych krajobrazu kulturowego*. [w]: Gawryszewska B., Rothimel B. (red.). *Ogród za oknem. W zgodzie z naturą.* Wydawnictwo Sztuka Ogrodu Sztuka Krajobrazu. Warszawa: 119-134.

Maja Skibińska.
Katedra Sztuki Krajobrazu, Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu, SGGW

Meble miejskie i meble ogrodowe - nietypowe rozwiązania

Urban furniture and garden furniture – untypical solutions

Streszczenie: W artykule zostały zaprezentowane dwadzieścia cztery elementy umeblowania. Kryterium wyboru było oparte na „nietypowości" rozwiązań rozumianych jako forma, funkcja czy znaczenie obiektu. Opisano i zaprezentowano zarówno meble katalogowe jak i wykonane według autorskich projektów.

Słowa kluczowe: meble miejskie, meble ogrodowe, przestrzeń publiczna, krajobraz miasta, ogród przydomowy, oryginalne, nietypowe, funkcja mebla, forma mebla.

Wstęp

W niniejszym artykule chciałabym pokazać nietypowe elementy umeblowania stosowane w przestrzeni publicznej oraz przestrzeni prywatnej, czyli meble miejskie i meble ogrodowe.

A. Zasady właściwego doboru mebla

Dobrze funkcjonująca, a co za tym idzie właściwie wyposażona przestrzeń publiczna, powinna skłaniać użytkowników do trzech form aktywności:

- podstawowych - wynikających z realizacji bieżących potrzeb, np. idąc ulicą mamy gdzie wyrzucić opakowanie po cukierkach,
- opcjonalnych – aktywujących do różnych form wypoczynku i rekreacji, np. podczas spaceru po mieście możemy zrelaksować się na miejskim leżaku,
- społecznych - stanowiących wynikową dwóch poprzednich, mających miejsce tam, gdzie zachodzi możliwość interakcji między ludźmi, np. przy właściwie ustawionych ławkach łatwo nawiązujemy rozmowę z innymi osobami (Gehl 2009, Wallis 1990).

Powyższe formy aktywności można także odnieść do dobrze umeblowanej przestrzeni ogrodu przydomowego.

B. Znaczenie/rola mebla

Elementy umeblowania pełnią ważną rolę w kształtowaniu indywidualnego charakteru danego miejsca dzięki bogatemu asortymentowi, ludzkiej skali obiektów oraz względnie bezpośredniej relacji między użytkownikiem a meblem (Wybieralski 2003).

Zbiór elementów umeblowania jest zbiorem otwartym. Umeblowanie danego miejsca może ulegać zmianie w czasie w zależności od: stopnia zużycia poszczególnych elementów umeblowania, aktualnych potrzeb użytkownika (Wallis 1990), przeprowadzanych modyfikacji w układzie przestrzennym lub aranżacji terenu albo po prostu od fantazji dysponenta terenu. Zmienność aranżacji meblarskiej umożliwia: nadawanie odmiennego charakteru danej przestrzeni; rozszerzenie możliwości użytkowania danego terenu; wprowadzenie nowych znaczeń, nowych możliwości interpretacji terenu; czego skutkiem jest uzyskanie wyższej jakości korzystania z danej przestrzeni.

C. Specyfika mebli miejskich i ogrodowych

Meble miejskie, jak i ogrodowe charakteryzują się odmienną specyfiką. Meble miejskie często są wandaloodporne, o wiele częściej niż meble ogrodowe są zakotwione

w gruncie w sposób stały, ich estetyka jest często inna (o tym więcej w następnym podrozdziale).
Meble ogrodowe ustawiane w przestrzeni publicznej najczęściej wyglądają jak obcy element (ryc.1), podobnie jak meble miejskie zlokalizowane w przestrzeni ogrodowej. Co nie wyklucza bezkolizyjnego, pod względem funkcjonalnym i estetycznym, egzystowania niektórych mebli zarówno w przestrzeni publicznej jak i prywatnej.

Ryc.1. Donica z trejażem ustawiona na Nowym Świecie w Warszawie, październik 2009. Fot. M.Skibińska

W dwóch poniższych podrozdziałach chciałabym przybliżyć specyfikę mebli miejskich i ogrodowych. Chciałabym również opisać funkcję elementów umeblowania (często dany element pełni więcej niż jedną funkcję) oraz ich formę a dokładnie jej własności wzrokowe - kształt, styl, kolor, tworzywo, fakturę (Szparkowski 1993).

Meble miejskie – rola i materiał

Meble miejskie mogą pełnić rolę:

- użytkową - elementy służące zapewnieniu komfortu użytkownikom przestrzeni publicznej np. wiaty przystankowe, budki telefoniczne, ławki, siedziska, stojaki na rowery, skrzynki na listy, osłony drzew, słupy trakcyjne, latarnie,
- dekoracyjną – elementy służące poprawie estetyki, uatrakcyjnieniu widoku, np. rośliny w pojemnikach, elementy o charakterze rzeźbiarskim, okolicznościowe dekoracje,
- informacyjną – elementy dostarczające niezbędnej informacji (przede wszystkim o tym gdzie jesteśmy i gdzie znajduje się miejsce którego szukamy, kim jest patron ulicy), np. Miejski System Informacji, słupy ogłoszeniowe, zegary,

- komercyjną – elementy dostarczające informacji o charakterze komercyjnym np. tablice reklamowe, *citylighty*, *billboardy*, tabliczki z nazwami firm, gabloty reklamowe,
- symboliczną – elementy przywołujące wartości historyczne, artystyczne, społeczne lub inne ważne w danym miejscu np. ławki-pomniki oraz inne elementy o charakterze symbolicznym,
- techniczną (w tym komunikacyjne) – elementy związane z tak zwaną obsługą techniczną i bezpieczeństwem ruchu np. pachołki uliczne, ogrodzenia, barierki, skrzynki teletechniczne, hydranty, parkometry, znaki drogowe, skrzynie na piasek i sól.
- sanitarną – elementy przyczyniające się do utrzymania czystości np. kosze na odpadki, kosze do segregacji, kontenery.

(Szolginia 1982, Wallis 1990, Chmielewski 2001)

Najczęściej stosowane materiały to: beton, stal nierdzewna, stal ocynkowana, stop aluminium, tworzywo sztuczne, drewno – gatunki egzotyczne, gatunki krajowe, kamień - granit. Spora część dostępnych mebli katalogowych reprezentuje styl nowoczesny, tak zwany współczesny design, czasem z odwołaniami do nurtu ekologicznego w projektowaniu. Widać także reprezentację stylizowanych na XIX wieczne elementów umeblowania, obiektów o secesyjnych lub klasycystycznych formach.

Meble ogrodowe

W przypadku umeblowania ogrodu spektrum pełnionych ról jest nieco węższe, mogą pełnić rolę:

- użytkową - elementy służące zapewnieniu komfortu użytkownikom ogrodu np. parasole, stoły, ławy, ławki, krzesła ogrodowe, leżaki, hamaki, grille, parawany, karmniki,
- dekoracyjną - elementy służące poprawie estetyki, uatrakcyjnieniu widoku np. pojemniki na rośliny, trejaże, pergole, kratki na pnącza, elementy,
- informacyjną - elementy dostarczające informacji np. słupek z numerem posesji,
- symboliczną – elementy odwołujące się do wartości np. ławka z inskrypcją,
- sanitarną - elementy przyczyniające się do utrzymania czystości np. kontenery, kosze.

Najczęściej stosowane materiały to: drewno – gatunki krajowe, gatunki egzotyczne, stal, rattan (technorattan), wiklina, beton, stop aluminium, kamień naturalny – piaskowiec, granit, imitacja kamieni naturalnych (np. imitacja piaskowca - konglomerat kruszyw piaskowcowych i spoiw mineralnych) tworzywo sztuczne. Spora część dostępnych mebli katalogowych reprezentuje styl nowoczesny, znaczna jest reprezentacja mebli w stylu rustykalnym (często w nieco bardziej nowoczesnym ujęciu). Widoczny jest też udział mebli stylizowanych, nawiązujących do wyposażenia ogrodów antycznych, barokowych czy romantycznych.

Typowe elementy umeblowania

Zgodnie z definicją zawartą w Słowniku Języka Polskiego PWN „typowy" to: odpowiadający pewnemu typowi, pewnej serii przedmiotów (...) będący ich charakterystycznym przedstawicielem, zawierający cechy charakterystyczne dla danego typu (Słownik Języka Polskiego 1989).

Zgodnie z powyższą definicją, dokonano podziału na:

- produkowane seryjnie - meble katalogowe,

– meble katalogowe zmienione zgodnie z wytycznymi projektanta,
– meble wykonane według autorskich projektów.

Meble typowe, czyli katalogowe to elementy produkowane seryjnie. Jednak nie skłaniałabym się ku radykalnemu podziałowi na - meble typowe – katalogowe, meble nietypowe – autorskie. Wśród mebli katalogowych można znaleźć wiele przykładów ciekawych rozwiązań, oryginalnych form i interesujących połączeń funkcji.
Meble typowe to obiekty charakteryzujące się standardowymi rozwiązaniami dotyczącymi formy i funkcji. W przypadku formy będą to meble niewyróżniające się, mało charakterystyczne, odpowiadające „pewnej serii przedmiotów" (Szymczak 1989). W przypadku funkcji będą to meble pełniące jedną lub dwie funkcje zgodnie z założeniem, że „zawierają cechy charakterystyczne dla danego typu", czyli na przykład będzie to połączenie funkcji użytkowej i dekoracyjnej, komercyjnej i dekoracyjnej częściej niż na przykład użytkowej i symbolicznej.
Skrajnym przejawem typowości (w pejoratywnym znaczeniu tego słowa) jest krzesło Monobloc (ryc.2), białe, plastikowe, tanie (koszt jednej sztuki oscyluje w okolicach 20 zł) oraz łatwe w transporcie. Projektant tego obiektu jest nieznany, a krzesło, od lat 80 XX wieku, ekspansywnie wtargnęło na miejskie place i ulice (często jest także wstawiane do kawiarnianych ogródków) oraz do przydomowych ogrodów na całym świecie.

Ryc. 2 Krzesło Monobloc. Fot. M.Skibińska

Poniżej umieściłam zdjęcia kilku przykładowych typowych (katalogowych) mebli miejskich (ryc 3-6) oraz mebli ogrodowych (ryc. 7-10).

Ryc. 3a, 3b Ławka. Producent mmcite. Źródło http://www.mmcite.com/pl/ produkty#!laweczki-parkow/tapisea

Ryc. 4 Kosz na śmieci. Źródło - http://www.architekturakrajobrazu.info

Ryc. 5 Ławka. Fot. M.Skibińska

Ryc. 6 Stojak na rowery,Takie same modele można zobaczyć na ulicach Berlina, Londynu, Warszawy czy Bratysławy. Fot. M. Skibińska

Ryc. 7 Kanapa i stół ogrodowy, firma Lambert. Źródło - http://www.willowhouse.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=86&Itemid=27

Ryc. 8 Stół i krzesła na taras, firma Egoe. Źródło - http://www.egoe.cz/

Ryc. 9 Wazy ogrodowe, firma Chronos. Źródło - www.chronos.pl

Ryc. 10 Zestaw stylizowanych mebli ogrodowych. Źródło – www. allegro.pl, aukcja z lutego 2012r.

Nietypowe elementy umeblowania

Przez nietypowość elementów umeblowania rozumiem obiekty charakteryzujące się niestandardowymi rozwiązaniami dotyczącymi formy, funkcji i znaczenia obiektów. W związku z powyższym rozumieniem pojęcia, nietypowe elementy umeblowania cechują się:

- nietypowym kształtem, nieodpowiadającym „pewnej serii przedmiotów", które najczęściej można zobaczyć w katalogach producentów,
- wykonaniem z niestandardowych materiałów,
- łączeniem w oryginalny sposób różnych funkcji, lub nowatorstwem poprzez wprowadzenie nowej funkcji,
- odwoływaniem się do wartości symbolicznych lub innych wykraczających poza wartości czysto utylitarne.

Nietypowymi elementami umeblowania są także te odnalezione w ostatnich latach na ulicach Warszawy, pokazane poniżej (ryc. 11-13). Mają one nietypowe kształty (ryc. 13), są wykonane z niestandardowych materiałów (ryc. 11), w inspirujący sposób łącza odmienne funkcje (ryc. 12). Mogą stanowić inspirację jeśli weźmiemy pod uwagę kreatywność autorów, jednak chciałabym skupić się nad elementami umeblowania nieco innego rodzaju.

Ryc. 11 Drewniane słupki pełniące funkcję pachołków ulicznych na Rondzie ONZ w Warszawie. Fot. M.Skibińska

Ryc. 12 Kosze na śmieci jako pojemniki na rośliny, ul. Marszałkowska w Warszawie. Fot. M.Skibińska

Ryc. 13 Pojemnik na rośliny jako kosz na śmieci, ul. Marszałkowska w Warszawie. Fot. M.Skibińska

Otóż, chciałabym pokazać przykłady nietypowych rozwiązań, które mogą być stosowane w przestrzeni publicznej, prywatnej lub jednej i drugiej. Prezentowane elementy umeblowania zostały wykonane po roku 2000, można je więc zaliczyć do współczesnych realizacji wzornictwa przemysłowego i architektury krajobrazu.

Poniżej prezentuję w sumie dwadzieścia cztery projekty elementów umeblowania. Reprezentują one zarówno elementy produkowane seryjnie (dziewięć elementów katalogowych) jak i elementy wykonane według autorskich projektów (piętnaście elementów umeblowania)
Po krótkim opisie oraz zwizualizowaniu elementu umeblowania na zdjęciach, znajduje się tabelka uzupełniona według poniższego wzoru:

projektant	imię nazwisko/ pracownia projektowa	**adres realizacji**	podawany w przypadku projektów indywidualnych i wybranych seryjnych
produkcja	seryjna/indywidualna	**klient**	nazwa firmy/ instytucji
funkcja	określenie funkcji oraz klasyfikacja: PP – element umeblowania do przestrzeni publicznej PO - element umeblowania do przestrzeni prywatnej (ogrodowej)	**materiały**	określenie głównych materiałów

Przykładowe projekty nietypowych elementów umeblowania

1. „Parawan-welon” - półprzezroczysty parawan, wykonany ze stalowej siatki, pełni funkcję przegrody oraz bramy w krajobrazie (ryc 14a). Lekka forma wprowadza, rzadkie w krajobrazie miasta, niedopowiedzenie i lekkość (ryc. 14b). Realizacja z roku 2008 (Uffelen 2010).

Ryc. 14a, 14b „Parawan – welon”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.42, 43

projektant	d e signstudio Regina da heningenhoven	**adres realizacji**	Swarovskistraße, 6112 Wattens, Austria
produkcja	indywidualna	**klient**	D. Swarovski & Co., Wattens
funkcja	użytkowa (odgrodzenie); PP	**materiały**	metalowa siatka, stal

„Koronkowy ogród” – metalowa siatka, której oczka zostały misternie „utkane” w tradycyjne, holenderskie wzory kwiatowe (ryc.15a, 15b), otacza ogród założony przy mieszkalnym bloku. Ogrodzenie łączy nietypowość formy z typowością funkcji przy jednoczesnym odwołaniu do tradycyjnych wartości. Realizacja z roku 2009 (Uffelen 2010).

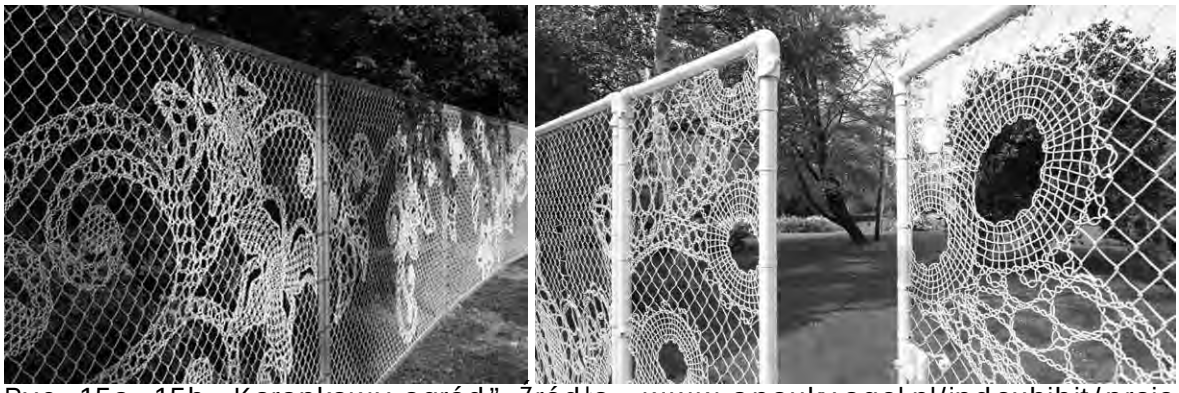

Ryc. 15a, 15b „Koronkowy ogród”. Źródło - www.anoukvogel.nl/indexhibit/projects /lace-garden/

projektant	Anouk Vogel landscape architekture	**adres realizacji**	Van Speijkastraat 67, 1057 GN Amsterdam, Holandia
produkcja	seryjna	**klient**	Ymere
funkcja	użytkowa (odgrodzenie), dekoracyjna (wzór); PP/PO	**materiały**	metalowa siatka

2. „Motyli pawilon” – pawilon o ażurowych ścianach (ryc.16a), ornament stanowi odwołanie do ducha i etymologii słowa „pavilion” od francuskiego „papillon” czyli motyl. Wzór budujący ściany pawilonu jest bardzo misterny, organiczny w formie dzięki czemu cały obiekt przypomina kokon. Użytkownik, obserwując świat przez ażurowe ściany (ryc.16b), może czuć się w nim jak gąsienica podczas przemiany w motyla (Uffelen 2010).

Ryc. 16a, 16b „Motyli pawilon” Źródło - http://bernheimerarchitecture.com/ projects/butterfly_pavilion

projektant	Della Valle + Bernheimer Design, LLP	**adres realizacji**	Philbrook Museum of Art, 2727 South Rockford Road, Tulusa, OK. 74114, Stany Zjednoczone
produkcja	indywidualna	**klient**	Philbrook Museum of Art
funkcja	użytkowa (odgrodzenie, pawilon) PO	**materiały**	stal

4. „Maschera” – ogrodzeniowe panele (ryc.17a, 17b) są wykonane ze stali ich modułowy układ (wymiary to 140cm wys., 142cm długości) umożliwia aranżację przegród o różnej długości, służąc na przykład do ogrodzenia pojemników na śmieci lub wydzielenia cichego zakątka w ogrodzie. W poszczególnych modułach powycinane są asymetryczne otwory, które nadają formie lekkość (Katalog Metalco).

Ryc. 17a, 17b „Maschera” – źródło – http://www.metalcopolska.pl/slupkibarierki/colore-maschera.html

projektant	Massimo Tasca	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	Metalco
funkcja	użytkowa (odgrodzenie); PP/PO	**materiały**	stal

5. „Ławka regencyjna” – połączenie mebla do siedzenia i elementu rzeźbiarskiego (ryc.18a). Formy ławek zostały zainspirowane usytuowaniem terenu względem zbiornika wodnego oraz bogatą historią tego obszaru. Powierzchnia ławek jest pofalowana, na poszczególnych płaszczyznach umieszczono wzór (ryc.18b) na podstawie rysunków ucznia pobliskiej szkoły, które zostały wykonane podczas serii warsztatów związanych z historią i tradycją miejsca. W przypadku tego projektu nastąpiło połączenie wartości artystycznych, edukacyjnych, historycznych oraz użytkowych. Realizacja z roku 2006 (Uffelen 2010).

Ryc. 18a, 18b „Ławka regencyjna”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.334

projektant	Julian Mayor	**adres realizacji**	Regency Apartments, Regency Street, Pimlico, London SW1P4AD, Wielka Brytania
produkcja	indywidualna	**klient**	Westminster City Council London
funkcja	użytkowa (siedzisko), symboliczna (element rzeźbiarski); PP/PO	**materiały**	stal nierdzewna

6. „Krzesło pamięci” – na siedzisku uwieczniono cień sąsiedniego budynku Ministerstwa oraz drzew, który padał o 13:47:15 w dniu jedenastego czerwca 2003 roku (ryc. 19b) chwilę przed momentem w którym budynek przestał istnieć. Jest to ławka – pomnik. Cień (ryc.19a), najczęściej zmienny i ulotny, w tym przypadku został zatrzymany, stanowi świadectwo, utrwala pamięć danego miejsca. Realizacja obiektu nastąpiła w roku 2007 (Uffelen 2010).

Ryc. 19a, 19b „Krzesło pamięci”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.348, 349

projektant	Earthscape	**adres realizacji**	Central Gov't Bldg. No.7, 2-2-3 Kasumigaseki Chiyoda-ku Tokio, Japonia 100-8959
produkcja	indywidualna	**klient**	Kasumigaseki No.7 PFI
funkcja	użytkowa (siedzisko), symboliczna (element rzeźbiarski); PP	**materiały**	granit

7. „Pijka” – tradycyjna forma ulicznego lub parkowego zdroju została zmodyfikowana w taki sposób, aby umożliwić korzystanie z niej nawet małym dzieciom. System otworów i uskoków umożliwia wspinanie się na nią (ryc.20). Realizacja pierwszych obiektów nastąpiła w roku 2001 (Uffelen 2010).

Ryc. 20 „Pijka”. ”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.160

projektant	Estudio Cabeza/ Diana Cabeza	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	instytucje publiczne oraz klienci indywidualni
funkcja	użytkowa (pijka, zdrój uliczny); PP/PO	**materiały**	żelazo, tworzywo sztuczne

8. „Zen” – organiczna forma przywodząca na myśl głazy może pełnić funkcje siedziska, osłony pojemników na rośliny lub niskiego ogrodzenia (ryc. 21). Jest to przykład wielofunkcyjnego elementu umeblowania. Realizacja pierwszych obiektów nastąpiła w roku 2010 (Uffelen 2010).

Ryc. 21 „Zen”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str. 239 (wykadrowane)

projektant	diez+diez diseño	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	Mango:URBAN
funkcja	użytkowa (siedzisko), techniczna (odgrodzenie), dekoracyjna (pojemnik na rośliny); PP/PO	**materiały**	beton

9. „Amarantowe fotele” – usytuowane pomiędzy skrzydłami szpitalnego budynku wykonane z tworzywa sztucznego (ryc. 22a). Są podświetlane, gdy jest ciemno. Kształt i kolor (różne odcienie czerwieni i różu) obiektów ma przypominać serce lub kwiaty rosnące w jednym z rejonów Szwecji. Soczysta kolorystyka podświetlonych mebli kontrastuje ze śniegiem (ryc. 22b). Elementy umeblowania nawiązują do wartości symbolicznych i przyrodniczych. Realizacja obiektów nastąpiła w 2002 roku (Richardson 2008).

Ryc. 22a, 22b „Amarantowe fotele” Źródło - Richardson T., 2008: Avant Gardeners, str.109

projektant	Monika Gora	**adres realizacji**	Szpital Uniwersytecki, Umeå, Szwecja
produkcja	indywidualna	**klient**	-
funkcja	użytkowa (siedzisko), symboliczna (element rzeźbiarski); PP/PO	**materiały**	tworzywo sztuczne, włókno szklane

10. „Worki-donice” – pojemniki na rośliny odwołujące się swoją formą do XIX wiecznego sposobu transportu roślin (ryc. 23). Ich kształt, kolor oraz materiał z którego są wykonane powodują iż przestrzeń wydaje się być odrealniona. Element umeblowania stanowi odwołanie do wartości historycznych i symbolicznych, nietypowa forma spełnia typową funkcję. Realizacja obiektów nastąpiła w 2006 roku (Richardson 2008).

Ryc. 23 „Worki-donice”. Źródło - Richardson T., 2008: Avant Gardeners, str.133

projektant	Paula Hayes	**adres realizacji**	-
produkcja	indywidualna	**klient**	-
funkcja	dekoracyjna (pojemnik na rośliny), symboliczna (element rzeźbiarski) PO	**materiały**	tworzywo sztuczne

11. „Sinus” – połączenie kraty ochronnej wokół drzewa i siedziska. Możliwe jest także wykorzystanie formy jako stojaka na rowery (ryc. 24). Ten wielofunkcyjny mebel wykonany jest z perforowanej, grubej, ocynkowanej, stalowej blachy. W celu zwiększenia komfortu siedzenia możliwe jest umieszczenie w otworach zaślepek wykonanych z tworzywa sztucznego (Katalog mmcite).

Ryc. 24 „Sinus”. Źródło – www.mmcite.com

projektant	Roman Vrtiška	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	mmcite
funkcja	użytkowa (siedzisko, osłona drzewa); PP	**materiały**	stal, tworzywo sztuczne

12. „Panonto” – połączenie kamiennej ławy z pojemnikiem na rośliny (ryc. 25a). W zwartej bryle siedziska zostawiono miejsce w którym mogą rosnąć rośliny. Jest to motyw podlegający wielu transformacjom w projektach wzornictwa ogrodowego (ryc. 25b, 25c), który nadal może być inspirujący dla projektantów (Katalog metalco).

Ryc. 25a „Panonto”. Źródło - Katalog metalco, str.35.

projektant	Alessandro Lenarda	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	metalco
funkcja	użytkowa (siedzisko), dekoracyjna (pojemnik na rośliny); PP/PO	**materiały**	Granit lub marmur

Ryc. 25b „Atrium table", proj. Anouk Vogel.
Źródło - http://www.anoukvogel.nl/indexhibit/projects/atrium-table/

Ryc. 25c „MJO" Mieszkaniowa Jednostka Ogrodowa, proj. Maciej Łepkowski.
Żródło - http://parque-no.org/1003.html

13. „Zielona pułapka"– stalowe linki, po których pną się rośliny (ryc. 26a), zostały rozpięte jak ogromna pajęczyna pomiędzy górnym a dolnym poziomem wiaduktu (ryc. 26b). Zielona pułapka pokazuje niestandardowy sposób myślenia o wertykalnych ogrodach, jako o układach mogących się dostosowywać swoim kształtem do specyficznych warunków przestrzennych. Obiekt zrealizowano podczas festiwalu ogrodowego w Lozannie w 2009 roku (Uffelen 2010).

Ryc. 26a, 26b „Zielona pułapka". Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.62, 63

projektant	Adrien Rovero, Christopher Ponceau	**adres realizacji**	Pont Bessières, 1003 Lausanne, Szwajcaria
produkcja	indywidualna	**klient**	Festiwal ogrodowy w Lozannie 2009
funkcja	użytkowa (odgrodzenie), dekoracyjna; PP	**materiały**	stal nierdzewna, materiał roślinny

14. „Tysiącletni las”- kratki, po których pną się rośliny zostały uformowane na kształt samochodów (ryc. 27a, 27b). Stoją one na parkingu. W ziemi pod środkową częścią podwozia rosną drzewa, które z czasem zdominują całą kompozycję. W tym przypadku w nietypowy sposób projektanci potraktowali takie obiekty jak pojemniki na rośliny i kratki na pnącza, nadali im formę zgodną z przeznaczeniem terenu. Realizacja nastąpiła w 2006 roku (Uffelen 2010).

Ryc. 27a, 27b „Tysiącletni las”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.156, 157

projektant	Earthscape	**adres realizacji**	Lazona Kawasaki, 72-1 Horikawa-cho Saiwai-ku Kawasaki city Kanagawa, Japonia
produkcja	indywidualna	**klient**	Toshiba/ Mitsui Fudosan Group Ltd.
funkcja	dekoracyjna (pojemnik, kratka na rośliny); PP	**materiały**	metalowe pręty, materiał roślinny

15. „Ławka która zatrzymała wspomnienia”– ławka-pomnik stojąca przy szkole w Sheffield (ryc. 28a, 28c). Na siedzisku zostały uwiecznione wspomnienia uczniów w postaci wygrawerowanych notatek, rysunków, piktogramów (ryc. 28b). Jest to oryginalne połączenie wartości użytkowych z symbolicznymi, nawiązanie do tradycji miejsca. Realizacja nastąpiła w roku 2007 (Uffelen 2010).

Ryc. 28a „Ławka która zatrzymała wspomnienia”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str. 279

Ryc. 28b, 28c „Ławka która zatrzymała wspomnienia”. Źródło - http://www.esi.info/detail.cfm/Stephen-Broadbent-Artworks-Ltd/Bespoke-seating-Leopold-Square-Sheffield/_/R-201.2038

projektant	Broadbent/ Stephen Broadbent	**adres realizacji**	Leopold Square, Sheffield S1 1RG, Wielka Brytania
produkcja	indywidualna	**klient**	Ask Property Developments
funkcja	użytkowa (siedzisko), symboliczna (element rzeźbiarski); PP	**materiały**	bronz

16. „Krzesło które znika w deszczu" – wykonane ze szkła stoi na ulicy Tokio (ryc. 29). Podczas deszczu osadzające się na nim krople sprawiają, iż granice między obiektem a powietrzem stopniowo znikają. Stwarza to nietypowy efekt dekoracyjny, zespolenie się mebla z otoczeniem. Realizacja obiektu nastąpiła w roku 2002 (Uffelen 2010).

Ryc. 29 „Krzesło które znika w deszczu". Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.337

projektant	Tokujin Yoshioka Design	**adres realizacji**	Roppongi 6 chome (Keyakizaka St.) Tokio 106-0032, Japonia
produkcja	indywidualna	**klient**	Mori Build – Ing.
funkcja	użytkowa (siedzisko), dekoracyjna; PP	**materiały**	szkło

17. „*Hortus urbanus*" – ogrodowy pawilon (ryc. 30a) częściowo wygradzający przestrzeń stanowi jeden z elementów realizacji. Dwie ściany są otwarte, jedna ażurowa – po rozpiętych linkach wspinają się pnącza, ostatnią stanowi tkanina w delikatne wzory (ryc. 30b). Jest to lekka forma, doskonale wpisująca się w otoczenie. Realizacja obiektu miała miejsce w 2007 roku (Uffelen 2010).

Ryc. 30a, 30b „*Hortus urbanus*". Źródło - http://www.stephane-bertrand.ca/site/index.php?option=com_content&view=article&id=3%3Ahortus-urbanus&catid=5%3Aarchitecture-de-paysage&Itemid=2&lang=en

projektant	Corbeil + Bertrand Architecture de paysage	**adres realizacji**	Montreal, Kanada
produkcja	indywidualna	**klient**	Festiwal Ogrodowy w Montrealu Flora 2007
funkcja	użytkowa (odgrodzenie); PO	**materiały**	galwanizowana stal, tworzywo sztuczne, drewno

18. „Impresjonistyczna pergola” – kolorowe plastikowe piłeczki (90 000 sztuk) zostały umieszczone na pergoli (ryc. 31a) w celu upamiętnienie malarza impresjonisty Moneta urodzonego w Le Havre. Kolory piłeczek nawiązują do gamy używanej przez malarzy impresjonistów, a ich skomponowanie (przypominające Wisterie) przywodzi na myśl motyw malowany często przez Moneta. Ważna w tym przypadku, tak jak w impresjonizmie, jest gra światła i cienia (ryc. 31b). Nietypowe przyozdobienie pergoli stanowi odwołanie do tradycji miejsca, jego wartości artystycznych. Realizacja miała miejsce w 2006 roku.

(Richardson 2008)

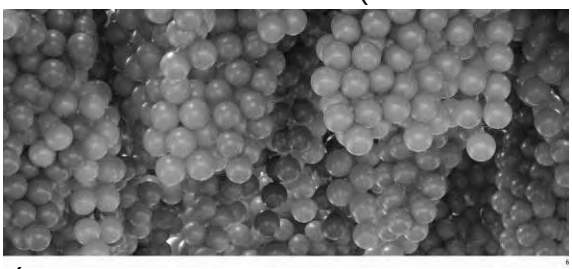

Ryc. 31a, 31b „Impresjonistyczna pergola”. Źródło – http://www.claudecormier.com/project/pergola/

projektant	Claude Cormier architects paysagites inc.	**adres realizacji**	City Hall, 76084 Le Havre, Francja
produkcja	indywidualna	**klient**	Bienalle sztuki współczesnej w Le Havre
funkcja	użytkowa (pergola); PP/PO	**materiały**	Tworzywo sztuczne

19. „*Pit In*” – połączenie stojaka na rowery z kawiarnianym stolikiem (ryc. 32a). Parkując tu rower mamy zapewnione przy stoliku miejsce siedzące jakim jest siodełko naszego roweru (ryc. 32b). Nie musimy wstawać żeby napić się czegoś, nie musimy zostawiać roweru, kiedy chcemy przysiąść w kawiarni. Ten element umeblowania łączy w nietypowy sposób przydatne funkcje. Ma zastosowanie głównie w przestrzeni publicznej. Obiekt został zrealizowany w 2009 roku (Uffelen 2010).

Ryc. 32a, 32b „Pit In”. Źródło - Uffelen Ch. 2010: Street Furniture, str.17

projektant	STORE MUU design studio	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	-
funkcja	użytkowa (siedzisko, stojak na rowery); PP	**materiały**	stal, sklejka

20. „Słupek siedzisko SITTY” – połączenie ulicznego siedziska z niewielkim jednoosobowym, tymczasowym siedziskiem (ryc. 33). Po naciśnięciu na drewniany element rozkłada się siedzisko, po około dwudziestu sekundach od wstania siedzisko wraca do pozycji wyjściowej. To rozwiązanie pozwala na chwilę odpoczynku w mieście (Katalog Ziegler 2011).

Ryc. 33 „Słupek siedzisko SITTY”. Źródło - Katalog Ziegler, str.48

projektant	brak informacji	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	ZIEGLER® Mała Architektura Miejska
funkcja	techniczna (pachołek uliczny), użytkowa (siedzisko), komercyjna (możliwość umieszczenia logo firmy na słupku); PP	**materiały**	stal, odlew aluminiowy, tworzywo sztuczne

21. „Wielofunkcyjna barierka” – element umeblowania występujący pod handlową nazwą „Multisits TRI-ON”, to połączenie barierki, siedziska i powierzchni reklamowej (ryc. 34). Może stanowić odgrodzenie różnych stref w miejskiej przestrzeni, zajmuje mało miejsca. Podobnie jak opisany powyżej „Słupek siedzisko SITTY” jest to przykład wielofunkcyjnego wyposażenia przestrzeni publicznej (Katalog Ziegler 2011).

Ryc. 34 „Wielofunkcyjna barierka” Źródło - Katalog Ziegler, str.42

projektant	brak informacji	**adres realizacji**	-
produkcja	seryjna	**klient**	ZIEGLER® Mała Architektura Miejska
funkcja	użytkowa (barierka, siedzisko), komercyjna (powierzchnia reklamowa); PP	**materiały**	stal, odlew aluminiowy, tworzywo sztuczne

22. „Bazaromat” – system działający analogicznie jak parkometry, pozwalający przez określony czas handlować w różnych częściach miasta. Bazaromaty pozwalałyby na zajmowanie przez określony czas stołów – stoisk handlowych. Stoły byłyby wbudowane w lico posadzki, wysuwałyby się po uprzednim uiszczeniu opłaty w bazaromacie (ryc. 35). Jest to propozycja interesująca ze względu na funkcjonowanie i estetykę przestrzeni publicznej. Funkcjonowanie handlu w przestrzeni publicznej wzbogaca jej społeczny wymiar. To rozwiązanie pozwala uniknąć przypadkowych stoisk typu suszarki na bieliznę i łóżka polowe. Ponadto uzyskane w ten sposób pieniądze można przeznaczyć na budowę kolejnych bazaromatów lub inny szczytny cel (Wasilkowska 2011).

Ryc. 35 „Bazaromat” - Źródło - Wasilkowska A. 2011: Bazaromat pełzający handel (w:) Seria Projektowanie. Redukcja/ Mikroprzestrzenie. Synchronizacja, tablica 7.

projektant	Aleksandra Wasilkowska	**adres realizacji**	projekt koncepcyjny
produkcja	seryjna	**klient**	potencjalny klient m.st. Warszawa
funkcja	użytkowa (stoły – stoiska handlowe), komercyjna (automaty pobierające opłatę); PP	**materiały**	projekt koncepcyjny bez skonkretyzowanego doboru materiałów

23. „Mur-tablica" – forma rzeźbiarska upamiętniająca Thomasa Jeferssona (autora Deklaracji niepodległości Stanów Zjednoczonych), tablica-pomnik (ryc. 36a, 36b), na której każdy może wypróbować gwarantowaną w amerykańskiej konstytucji wolność wypowiedzi - na tablicy można coś napisać lub narysować. Mur-tablica pełni także funkcję bariery widokowej, częściowo odgradza ulicę od budynku użyteczności publiczne. Ten obiekt jest przykładem połączenia funkcji użytkowej i symbolicznej. Obiekt wprowadza w przestrzeń publiczną wartości istotne dla narodu amerykańskiego oraz jest formą upamiętnienia ważnej dla amerykanów i amerykańskiej tożsamości osoby. Realizacja z roku 20096 (Uffelen 2010).

Ryc. 36a, 36b „Mur-tablica". Źródło - http://www.siteworks-studio.com/

projektant	Siteworks-Studio/ Pete O'Shea	**adres realizacji**	City Hall, Charlottesville, VA 22901 USA
produkcja	indywidualna	**klient**	Thomas Jeferson Center for the Protection of Free Expression
funkcja	symboliczna (pomnik), użytkowa (odgrodzenie); PP	**materiały**	kamień, stal, światłowód

„Roztopione siedziska" – ogrodowe siedziska wykonane z brązu wyglądają jakby właśnie roztapiały się na słońcu (ryc. 37a). O sile tej realizacji świadczy przyciągające uwagę forma. Tego typu siedziska zostały wykonane przez artystkę także w wersji ceramicznej (ryc.37b) oraz drewnianej (ryc. 37c) (www.architekturakrajobrazu.info).

Ryc. 37a, „Roztopione siedziska" w konane z brązu. źródło http www.dailytonic.com/l5-bench-by collaboration-ca/

Ryc. 37 b „Roztopione siedziska" wykonane z drewna. źródło - http://retaildesignblog.net /2011/05/ 27/ l5-series-benches-by-marie-khouri-and-collaboratio

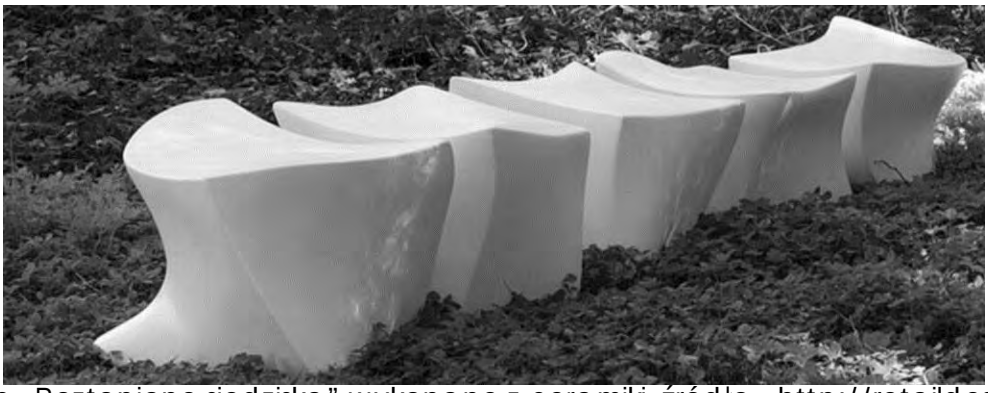

Ryc. 37c „Roztopione siedziska" wykonane z ceramiki. źródło - http://retaildesignblog.net/tag/marie-khouri/

projektant	Marie Khouri	**adres realizacji**	-
produkcja	indywidualna	**klient**	Collaboration
funkcja	użytkowa (siedzisko), dekoracyjna (element rzeźbiarski); PP/PO	**materiały**	brąz lub ceramika lub drewno

Podsumowanie

Dobrze zaprojektowane, umiejętnie przeprojektowane lub właściwie dobrane umeblowanie sprawia, że użytkownicy czują się w danym miejscu komfortowo.

Meble miejskie oraz meble ogrodowe zaprojektowane w sposób niestandardowy mogą sprawić, że dana przestrzeń zyska indywidualny charakter. Odwołanie do wartości istotnych w danym miejscu, a także nowatorskie rozwiązania w zakresie funkcji, kształtu i materiału to niektóre ze sposobów identyfikacji wizualnej miejsc.

Myślę, że niektóre z zaprezentowanych rozwiązań mogą stanowić doskonałą inspirację dla projektantów wzornictwa ogrodowego i architektury krajobrazu.

Literatura:

Wykaz publikacji książkowych

Chmielewski J.M., 2001: Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miasta. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej

Gehl J. 2009: Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych, Wydawnictwo RAM, Kraków

Uffelen Ch. 2010: Street Furniture. Braun Publishing Ag

Praca zbiorowa (red. Ch. Van Uffelen), 2009: 1000x Landscape Architecture. Wydawnictwo Braun

Praca zbiorowa (red. Szymczak M.), 1989: Słownik języka polskiego. PWN, Warszawa

Richardson T., 2008: Avant Gardeners. Thames&Hudson, London

Szolginia W. 1982: Estetyka miasta. Arkady, Warszawa

Szparkowski Z. 1993: Zasady kształtowania przestrzeni i formy architektonicznej. Oficyna wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa

Wallis Aleksander, 1990: Socjologia przestrzeni. Niezależna Oficyna Wydawnicza, Warszawa

Wasilkowska A. 2011: Bazaromat pełzający handel (w:) B. Światkowska (red.) Seria Projektowanie. Redukcja/ Mikroprzestrzenie. Synchronizacja, Wydawnictwo Ha!art, Kraków.

Wybieralski W., 2003: Mała architektura, meble i detal miejski, zagadnienia komunikacji i identyfikacji wizualnej jako element krajobrazu kulturowego Warszawy (w:) Rylke J. (red.) Przyroda i miasto, tom V, Wydawnictwo SGGW, Warszawa

Wykaz katalogów

Katalog firmy Ziegler® Mała Architektura Miejska
Katalog firmy Metalco
Katalog firmy Erlau
Katalog firmy Mmcite
Katalog firmy Art Urba
Katalog firmy Komserwis
Katalog firmy Puczyński
Katalog firmy Egoe
Katalog firmy Lambert
Katalog firmy Escofet
Katalog firmy Santa&Cole
Katalog firmy Chronos
Katalog firmy Dedon

Wykaz stron internetowych

www.chairblog.eu
http://www.meblemiejskie.eu/
http://www.zano.pl/
www.dobrydesign.pl
http://www.willowhouse.pl/
http://www.mebleogrodowe.s-bud.pl/
http://www.meble.ogrodowe.net/
http://www.architekturakrajobrazu.info
www.anoukvogel.nl/indexhibit/projects/lace-garden/
http://bernheimerarchitecture.com/projects/butterfly_pavilion
http://parque-no.org/1003.html
http://www.esi.info/detail.cfm/Stephen-Broadbent-Artworks-Ltd/Bespoke-seating-Leopold-Square-Sheffield/_/R-201.2038
http://www.stephane-bertrand.ca/site/index.php?option=com_content&view=article&id=3%3Ahortus-urbanus&catid=5%3Aarchitecture-de-paysage&Itemid=2&lang=en
http://www.claudecormier.com/project/pergola/
http://www.siteworks-studio.com/
http://www.khouri.net/

Dorota Krug
Katedra Sztuki Krajobrazu. Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW

O ogrodzeniach słów kilka...

Few words about fences...

Streszczenie: Niniejszą pracę poświęcono ogrodzeniom prywatnych ogrodów jako ważnemu elementowi współczesnego wzornictwa ogrodowego. Ma szczególne znaczenie ponieważ stanowi granicę naszego ogrodu. Rozważania będą dotyczyć współczesnej formy oraz materiałów jakie są obecnie wykorzystywane do ich budowy. Zostanie przedstawiona propozycja klasyfikacji wynikająca z formy współcześnie występujących ogrodzeń. Ponadto w pracy opisano badania nad ich estetycznym i wizualnym odbiorem. Badania zostały przeprowadzone pośród 24 studentów Architektury Krajobrazu, oceniali oni 54 obiekty. Ocenie podlegały: przęsło; słupki/ podmurówka; harmonia i korespondencja przęsło - słupki/ podmurówka; brama; korespondencja brama- reszta płotu, kontekst bramy; ogólne wrażenie przy patrzeniu na całość. Badania podsumowano i zostały wyciągnięte wnioski.

Słowa kluczowe: ogrodzenie, ulica, przęsło, słupek ogrodzeniowy, podmurówka, brama.

1. Słowo wstępu

Od wieków ludzie wydzielali swoje terytoria za pomocą różnego rodzaju urządzeń wykonywanych z najrozmaitszych materiałów. Pierwotnie robili to w celu ochrony przed dzikimi zwierzętami. Potem wraz z rozwojem społeczności chciano się uchronić przed wrogimi sąsiadami. Mamy i mieliśmy do czynienia z ogrodzeniami w przestrzeniach publicznych i prywatnych. Od ogradzania wiosek i miast, przez ogradzanie konkretnych przestrzeni takich jak obiekty sakralne, parki publiczne, na ogradzaniu prywatnych posesji kończąc. Ogrodzenia stosujemy, po to by wydzielić jakąś przestrzeń, czasem zamknąć całkowicie czy ukryć za ogromnym murem. Niezależnie jednak od pierwotnych pobudek ogrodzenie jest zawsze formą manifestowania obecności właściciela czy opiekuna danej przestrzeni. Jest swego rodzaju wyrazem przynależności danego terenu do danej osoby czy instytucji. Obecnie coraz częściej mamy do czynienia z ogradzaniem całych osiedli i tworzenie w nich swego rodzaju enklaw wspólnoty mieszkańców tych osiedli. Niniejsza praca będzie poświęcona ogrodzeniom prywatnych ogrodów jako ważnemu elementowi współczesnego wzornictwa ogrodowego. Jest on ważny ponieważ stanowi granicę naszego ogrodu - coś w gruncie rzeczy pospolitego i wyjątkowego jednocześnie. Poniższe rozważania powstały podczas wizji terenowych w kilku miastach otaczających Warszawę - Legionowo, Otwock, Pruszków. Natomiast szczegółowe obserwacje i badania zostały wykonane dla mojego rodzinnego miasta Piaseczna.

Co by o ogrodzeniach nie mówić mają one szereg funkcji, jednak najważniejszą jest fakt, iż zapewniają nam poczucie bezpieczeństwa i intymności. Są to czynniki, które bardzo wyraźnie wpływają na ogólną jakość życia. Wzmagają także poczucie własności. Dawniej ogrodzenia, a raczej wiejskie płoty, miały jeszcze inną ważną funkcję mianowicie integracyjną, ponieważ przy płotach spotykali się sąsiedzi, pod płotami stawiano ławeczki by móc posiedzieć w gronie sąsiadów.

Poza wszystkim ogrodzenie może być doskonałą dekoracją harmonizującą z architekturą domu, a także elementem wyposażenia ogrodowego, często nadając konkretny charakter. Z urbanistycznego punktu widzenia ogrodzenia wyznaczają pierzeje ulic. Odgrywają ważną rolę w strukturze osiedli jednorodzinnych.

W niniejszej pracy zajmę się ogrodzeniami, ich miejscem we wzornictwie ogrodowym, współczesnej formie oraz materiałami jakie są obecnie wykorzystywane do ich

budowy. Ponadto przedstawię wyniki badania odbioru wizualnego i estetycznego obecnie spotykanych ogrodzeń.
Najpopularniejsza definicja ogrodzenia:
Ogrodzenie to otoczenie działki lub terenu za pomocą urządzenia ochronnego (płotu, muru, żywopłotu), mającym na celu ochronę przed dostępem osób trzecich lub zwierząt nie mających prawa wstępu, gdy wstęp może spowodować dla nich zagrożenie lub gdy mogą one spowodować szkody materialne[63].
Definicja ta pojawia się w podobnym brzmieniu na wielu portalach internetowych zajmujących się branżą ogrodzeniową. Z powyższego objaśnienia wynika, że ogrodzenie to całość elementu odgraniczającego. W pracy będę używała tego pojęcia ale analizie będzie podlegała jedynie jego frontowa część, bezpośrednio odgradzająca działkę od ulicy. Części odgradzające działkę od działek sąsiednich nie będą brane pod uwagę.

1.1. Kilka słów o historii

Ogrodzenia mają historię tak długą jak istnienie ludzkich społeczności. Tak jak we wszystkich innych wytworach ludzkości również płoty podlegały pewnym uwarunkowaniom i modom. Na początku ludzie używali do budowy płotów tego co mieli w zasięgu. Wszystko zaczęło się od układania splątanych gałęzi w podłużne stosy. Potem splatano je już bardziej celowo. Zdaje się potwierdzać to etymologia słowa płot (płot to rodzaj ogrodzenia), które pochodzi od słów pleść, wyplatać.[64] W dawnych czasach w Afryce na przykład używano bardzo kolczastych gałęzi akacji natomiast w Azji bambusowych tyczek. [65]

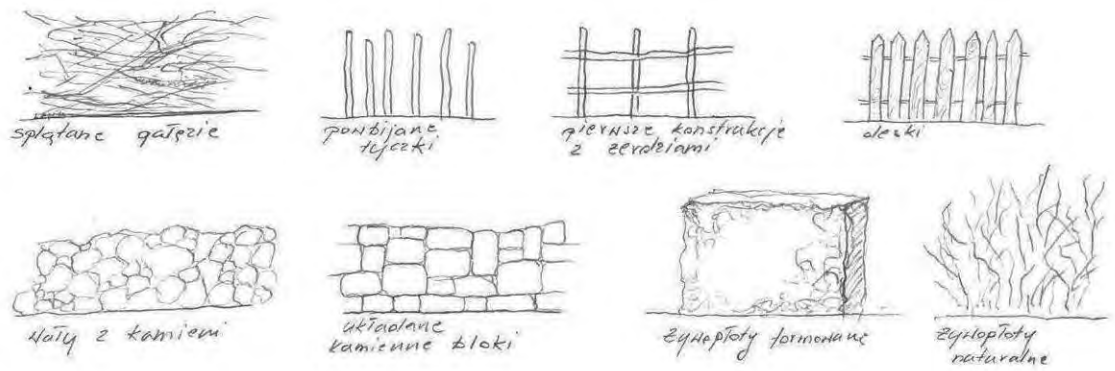

Ryc. 1. Dawne rodzaje płotów (D. Krug 2012 r.)

Wraz z rozwojem narzędzi zaczęto stosować drewno już obrobione jak na przykład zaostrzone pale wbijane lub wkopywane w ziemię (potrzebna łopata i siekiera). Potem zaczęto dołączać jeszcze poziome żerdzie. W tym samym czasie w rejonach gdzie kamień był łatwiej dostępny, budowano trwałe ogrodzenia kamienne. Wraz z rozwojem możliwości obróbki drewna zaczęto stosować drewniane sztachety, które na długo zagościły na wsiach (Ryc. 1).

2. Współczesne płoty

Obecnie wzornictwo w zakresie ogrodzeń prezentuje ogromny wachlarz możliwości, można mieć praktycznie każde ogrodzenia, nawet najbardziej wymyślne i nie kon-

[63] www.biznes.gazetaprawna.pl
[64] www.etymologia.org
[65] www.ogrodzeniaradziszewski.pl/ogrodzenia.html

wencjonalne. Do wyboru jest wielka ilość form i materiałów. Bogaty asortyment w sklepach, u wykonawców oraz inwencja autora owocują bardzo ciekawymi realizacjami łączącymi czasem kilka materiałów oraz niestandardowe formy. Podczas zbierania materiałów do badań w ciągu 45 minutowej przejażdżki rowerowej zidentyfikowałam aż 37 różnych wariantów łączenia materiałów w konstrukcji płotu (Ryc. 2).

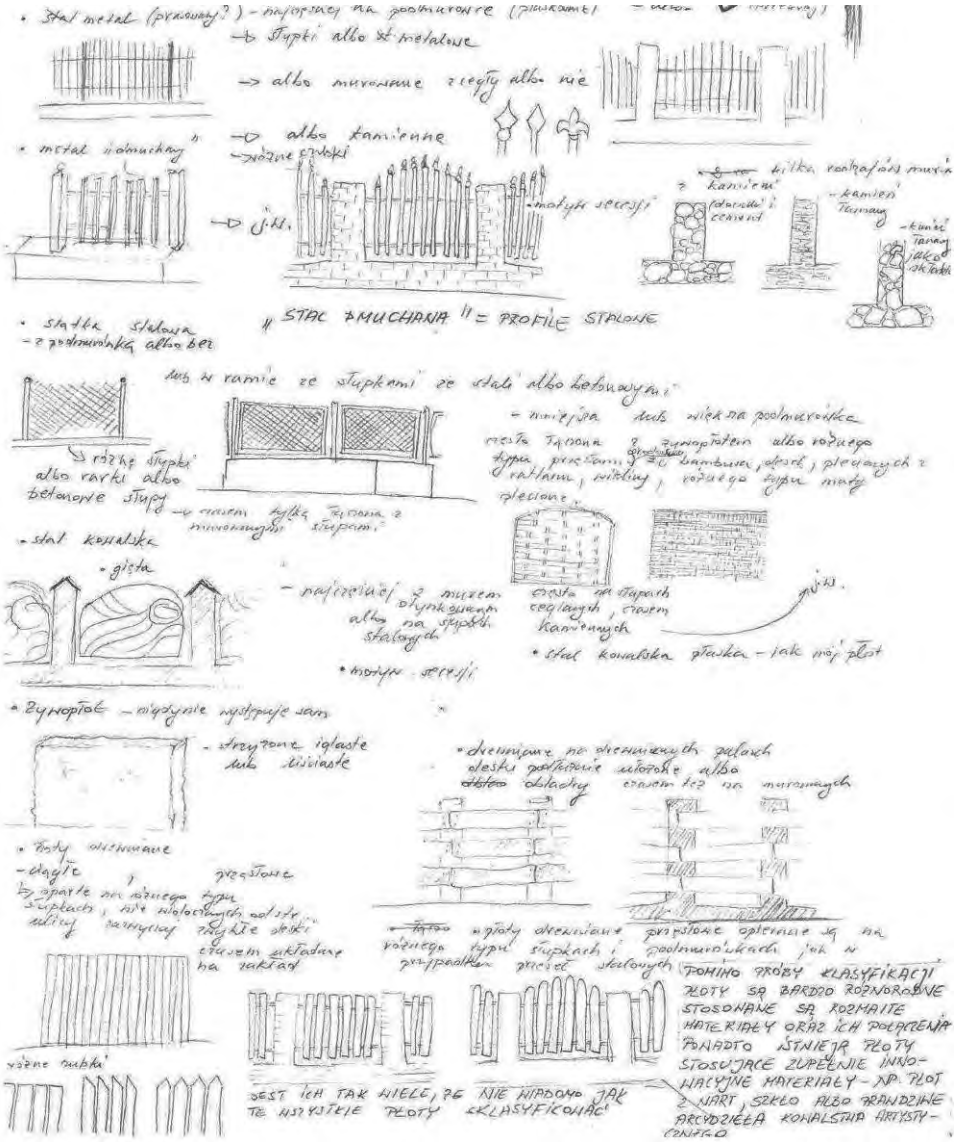

Ryc. 2. Różne rodzaje płotów współczesnych (D. Krug 2012 r.)

2.1. Materiały stosowane współcześnie przy budowie ogrodzeń

Wykorzystuje się obecnie drewno w różnych postaciach: sztachety, deski, szalówka, obladry, palisady; stal także ma wiele odsłon: stal kowalska, profile stalowe, siatka ogrodzeniowa stalowa, stalowe pręty, płaskowniki, kątowniki oraz teowniki. Spotykamy też płoty blaszane, betonowe - z prefabrykatów (ostatnio dość popularne malowane na różne kolory). Szeroko wykorzystywany przy podbudowach i słupkach jest mur występujący w wielu postaciach: jako mur z cegły (klinkier, dziurawka), mur z kamienia (otoczaki, kamień elewacyjny, kamienne okładziny, kamień łamany), mur otynkowany, szczególnie popularny ostatnio tynk strukturalny, mur betonowy, mur z okładziną (kamienną, płytki elewacyjne). Stosuje się jeszcze wiele innych materiałów jak aluminium, szkło, różnego rodzaju przegrody ogrodowe, wyplatane z wikliny czy brzozowych witek. Na wet kostka brukowa znalazła tu swoje zastosowanie, zarówno

naturalna jak i prefabrykowana. Przy tak dużej ilości materiałów możliwości ich zestawiania są nieskończone (Ryc. 3).

Ryc. 3. Przykłady różnych zestawień materiałów we współczesnych ogrodzeniach (D. Krug 2012 r.)

Bardzo często w ogrodzenie wpleciona jest roślinność, która tworzy z nim integralną całość. Niegdyś rośliny same w sobie stanowiły ogrodzenia (strzyżone albo naturalne) obecnie są istotnym uzupełnieniem elementów odgradzających. Stosuje się szpalery roślin iglastych i liściastych sadzonych bezpośrednio, przed albo za ogrodzeniem (przylegające), przerastające je albo odsunięte od ogrodzenia. Żywopłoty są naturalne lub strzyżone, pojedyncze krzewy przyjmują czasem nawet formy topiaryczne. Często po ogrodzeniu puszcza się rośliny pnące (winorośl i bluszcz), które bardzo szczelnie je porastają (Ryc. 4).

2.2. Elementy składające się na ogrodzenie

Współczesne ogrodzenie składa się z trzech podstawowych elementów konstrukcji, takich jak: podmurówka, słupek i przęsło. Wszystkie te elementy ulegają różnego rodzaju modyfikacjom, uproszczeniom. Zdarza się, że słupek ogrodzeniowy jest potężnym murowanym słupem, który jest najmocniejszym elementem konstrukcji. Przęsło zlewa się z podmurówką w jedną całość. Wszystkie te elementy w ogrodzeniach występują zawsze tylko czasami są tak zmodyfikowane, że tracą na swojej widoczności.

Ryc. 4. Rośliny i ogrodzenia (D. Krug 2012 r.)

2.2.1. Podmurówka

Podmurówka jest horyzontalnym elementem, ciągnącym się wzdłuż całej długości ogrodzenia, z wykluczeniem bramy. Zazwyczaj jej wysokość nie przekracza 50 cm. ale oczywiście zdarzają się wyjątki od tej reguły. Podmurówki obecnie spotykane w ogrodzeniach są zazwyczaj betonowe o różnych wysokościach - takie są najpopularniejsze. Czasem są obkładane różnego rodzaju okładzinami: płytkami elewacyjnymi, gresem czy kamieniem naturalnym. Spotykamy także podmurówki murowane, z cegieł (zwykłej, klinkierowej, dziurawki), bloczków betonowych (często tynkowanych, ostatnio modny tynk strukturalny), kamieni naturalnych łamanych lub otoczaków ale także z kostki brukowej (naturalnej i sztucznej) (Ryc. 5).

Ryc. 5. Podmurówki (D. Krug 2012 r.)

2.2.2. Słupek

Słupki są pionowymi elementami konstrukcyjnymi każdego ogrodzenia. Napotkane podczas badań terenowych ogrodzenia miały słupki wysokości do 2 m. Słupki ogrodzeniowe mają rozmaite formy oraz są wykonane z różnych materiałów. Często spotykamy słupki betonowe, stalowe w postaci rurek, teowników lub innego rodzaju profili na przykład o przekroju kwadratowym. Nie można pomijać słupków murowanych, które czasami przybierają dość monumentalne formy i często są wykonane z tego samego materiału co podmurówka (Ryc. 6). Podobnie jak w przypadku podmurówek słupki muruje się z takich samych materiałów czyli cegieł, kamienia naturalnego, kostki brukowej, bloczków betonowych, stosuje się również szeroki asortyment okładzin zewnętrznych.

Ryc. 6. Słupki ogrodzeniowe (D. Krug 2012 r.)

2.2.3. Przęsło

Nieodłącznym elementem każdego ogrodzenia są przęsła. Jest to obiekt największy powierzchniowo z pośród wszystkich elementów konstrukcyjnych składających się na ogrodzenie. Przęsła ogrodzeniowe prezentują tak samo bogatą ofertę form i materiałów jak powyższe komponenty. We współczesnych ogrodach spotykamy przęsła stalowe w różnych formach. Mogą być wykonane z płaskowników, kątowników, prętów (o różnym przekroju) oraz najróżniejszych profili. Spotykamy także przęsła z siatki

ogrodzeniowej oraz stali kowalskiej. Czasem stosuje się też blachę, ostatnio popularne stało się stosowanie profili aluminiowych. Siatka ogrodzeniowa może występować jako luźna albo w stalowych ramach. Tak samo często jak przęsła stalowe spotykamy przęsła drewniane. Z desek, sztachet, obladrów, żerdzi, które mogą być układane na płasko lub na tak zwany zakład. Popularne są również płoty o przęsłach z betonowych prefabrykatów (Ryc. 7).

Ryc. 7. Przęsła ogrodzeniowe (D. Krug 2012 r.)

W zakresie przęseł mamy do czynienia z szerokim łączeniem materiałów i „dodawaniu" do nich różnych elementów, jak na przykład wplatanie mat ogrodniczych, dodatkowe uzupełnianie przegrodami ogrodowymi wyplatanymi z wikliny, rattanu, witek brzozowych (Ryc. 8). Szczególną rolę w tym względzie odgrywa roślinność - żywopłoty formowane i naturalne, które są częstym uzupełnieniem przęseł ogrodzeniowych. Często są wręcz podstawą dla spełniania przez płot jego funkcji. Praktycznie wszystkie materiały są dowolnie łączone, choć zdarza się, że połączenia te są nie trafione. Zdecydowanie ma to wpływ na odbiór estetyczny danego ogrodzenia.

Ryc. 8. Przęsła uzupełniane różnymi materiałami (D. Krug 2012 r.)

2.2.4. Znaczenie

Poza elementami konstrukcji ogrodzenie posiada jeszcze swoją warstwę znaczeniową i tu wyróżniamy dwa elementy: ogrodzenie, stanowiące ochronę „naszej" przestrzeni oraz brama czyli symbol przejścia z wnętrza do zewnętrza. Czasem te dwa elementy nie komponują się z powodu albo zbyt małego albo zbyt dużego podkreślenia bramy jako symbolu. W niektórych przypadkach bramy są zbyt monumentalne albo za bardzo odbiegają formą od reszty ogrodzenia, wówczas zaczynają dominować. W innym przypadku mamy do czynienia z tak wielkim ujednoliceniem bramy i reszty ogrodzenia, że gdyby nie brak podmurówki to w ogóle byśmy nie wiedzieli, że stoimy przed wejściem (Ryc. 9). Brama jest przecież istotna znaczeniowo i powinna harmonizować z resztą ogrodzenia albo nadawać mu konkretny kontekst.

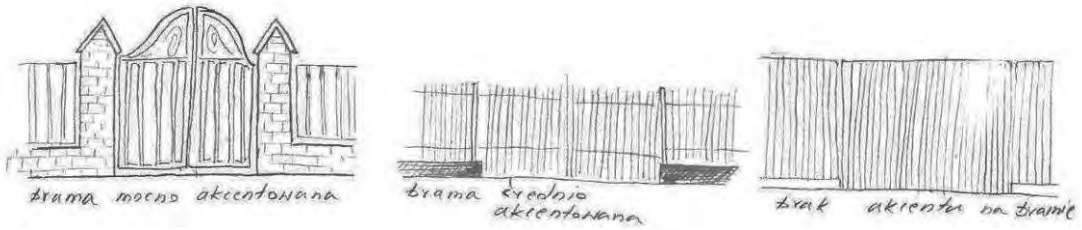

Ryc. 9. Brama mocno, średnio akcentowana i brama bez akcentu (D. Krug 2012 r.)

2.2.5. Ażurowość

Mówiąc o formie nie można zapominać o ważnym jej czynniku czyli ażurowości. Mamy obecnie do czynienia z tendencją do maksymalnego odgradzania się poprzez stosowanie płotów zupełnie nie prześwitujących. Zdarza się, że jeżeli już ktoś ma ażurowe ogrodzenie (Ryc. 10) to dodaje do niego różne elementy tak by jak najbardziej zmniejszyć jego przejrzystość. Lite ogrodzenia to nie tylko monumentalne płoty z czerwonej cegły, które najczęściej przychodzą nam na myśl. Obecnie spotyka się dużo rozwiązań by całkowicie zmniejszyć ażurowości ogrodzenia (Ryc. 11).

Ryc. 10. Ogrodzenia ażurowe (D. Krug 2012 r.)

Ryc. 11. Ogrodzenia nie przejrzyste (D. Krug 2012 r.)

3. Klasyfikacja ogrodzeń

Przy opracowywaniu klasyfikacji wzięto pod uwagę głównie materiał, z którego został wykonany największy powierzchniowo element konstrukcyjny ogrodzenia czyli przęsło. Przęsło bowiem najmocniej oddziaływuje na charakter ogrodzenia. Zgodnie z powyższym elementy odgradzające zostały podzielona na cztery głównie grupy, a te na rodzaje. Rodzaje zostały wyodrębnione na podstawie stopnia wyodrębnienia pozostałych elementów konstrukcyjnych czyli podmurówki i słupka oraz ich korespondencji z przęsłem i ażurowości. Występujące grupy i rodzaje ogrodzeń:

1. Ogrodzenia metalowe
- Lite
- Przęsłowe
- Ciągłe

2. Ogrodzenia drewniane
- Lite
- Przęsłowe
- Przęsłowe lite
- Ciągłe

3. Ogrodzenia murowane
- Lite
- Przęsłowe

4. Ogrodzenia betonowe
- Lite
- Przęsłowe

Ogrodzenia lite to obiekty, przez które nic nie widać. Wszystkie elementy konstrukcyjne zlewają się tu w jedną, nie przejrzystą całość. Czasem można wyodrębnić jedynie podmurówkę a przęsła i słupki tworzą jeden ciąg. Wyjątkiem jest tu ogrodzenie betonowe przęsłowe, gdzie prefabrykowane przęsła oparte są na słupkach, które mają wyraźną formę. Przęsła są tu zupełnie nieprzejrzyste.
Ogrodzenia przęsłowe to takie gdzie bardzo wyraźnie widoczne są wszystkie elementy konstrukcyjne składające się na ogrodzenie. Bardzo wyraźnie zaznaczone są przęsła, słupki i podmurówki. Słupki i podmurówki są tu najczęściej murowane z cegły, lane z betonu, tynkowane albo obkładane okładziną. Często mają monumentalny charakter. Przęsła najczęściej o dużej ażurowości. Ogrodzenia przęsłowe - lite to takie gdzie bardzo wyraźne są wszystkie elementy konstrukcyjne. Przęsło najczęściej z drewnianych desek, ułożonych w taki sposób, że nie można przez nie nic zobaczyć.
Ogrodzenia ciągłe to takie gdzie wszystkie elementy konstrukcyjne też są dobrze widoczne. Są one jednak tak ujednolicone, że wizualnie tworzą jeden ciąg a podmurówka zazwyczaj jest małych rozmiarów. Słupki to najczęściej stalowe rurki lub teowniki o niewielkich gabarytach. Są to ogrodzenia ażurowe.

3.1. Podział ogrodzeń Piaseczna

Przy podziale ogrodzeń występujących w Piasecznie kierowano się klasyfikacją opisaną powyżej. Dlatego też zostały one przyporządkowane do czterech zasadniczych grup: płoty metalowe, drewniane i murowane oraz obiekty z betonowych prefabrykatów.
Poniższa klasyfikacja nie bierze pod uwagę dodatków dokomponowywanych przez właścicieli czyli roślinności oraz różnego rodzaju przesłon ogrodowych i tkanin ogrodniczych.

3.1.1. Ogrodzenia metalowe

W ogrodzeniach metalowych przęsła są wykonane z różnych metali i ich stopów, najpopularniejsze to stal i aluminium. Często mają różny charakter, są zbudowane z kątowników, płaskowników i innych profili, ze stali kowalskiej lub blachy (Ryc. 12).
Ogrodzenia metalowe:
- lite (najczęściej blacha: ryflowana, trapezowa gładka; podmurówka najczęściej betonowa lub murowana, rzadko w pełni widoczna; słupki - stalowe rurki, teowniki nie widoczne od strony ulicy)
- przęsłowe (przęsła zbudowane z płaskowników, kątowników, profili, prętów, siatki ogrodzeniowej w ramach lub bez ram; podmurówka i słupki z cegły, kamienia łamanego, otoczaków, bloczków betonowych betonu, czasem z tynkiem lub z okładzinami różnego rodzaju, pojawia się motyw secesji)
- ciągłe (przęsła zbudowane z płaskowników, kątowników, profili, prętów, siatki ogrodzeniowej w ramach lub bez ram; podmurówka małych rozmiarów - murowana albo z betonu, raczej skromna; słupki ze stalowych rurek, teowników lub profili)

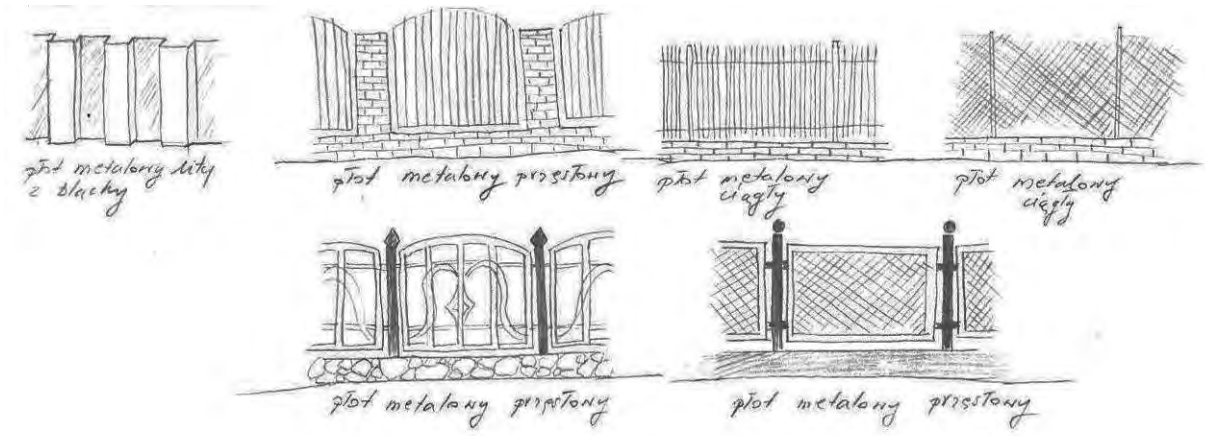

Ryc. 12. Ogrodzenia metalowe (D. Krug 2012 r.)

3.1.2. Ogrodzenia drewniane

Ogrodzenia drewniane to takie, których przęsła są wykonane z drewna. Najczęściej są to deski, żerdzie, sztachety, ułożone pionowo lub poziomo. Ogrodzenia drewniane często są ażurowe (Ryc. 13).

- lite (deski, sztachety - ułożone pionowo lub poziomo, zupełnie nie ażurowe; słupki stalowe rurki lub teowniki niewidoczne od strony ulicy; podmurówka betonowa lub murowana o niewielkich gabarytach, często nie widoczna)
- przęsłowe (przęsła z desek, sztachet, obladrów, żerdzi, czasem nie ażurowe; podmurówka i słupki betonowe lub murowane z cegły czy kamienia, czasem otynkowane lub obłożone okładziną)
- przęsłowe - lite (przęsła z desek, sztachet, obladrów, ułożonych „na zakład", brak ażurowości; podmurówka i słupki betonowe lub murowane z cegły czy kamienia, czasem otynkowane lub obłożone okładziną)
- ciągłe (deski, sztachety, ażurowe; podmurówka niewielkich gabarytów, betonowa lub murowana z cegły, kamieni; słupki stalowe z rurek lub teowników)

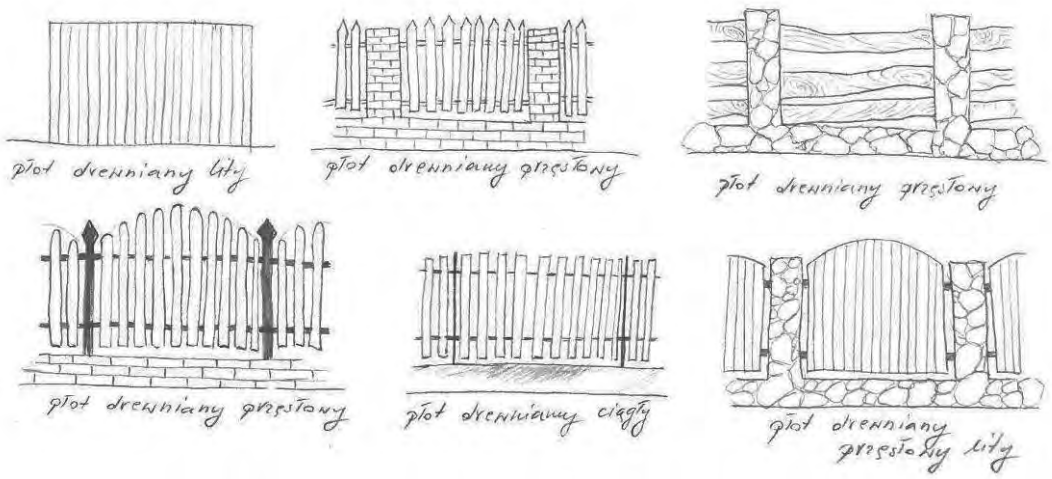

Rys. 13. Ogrodzenia drewniane (D. Krug 2012 r.)

3.1.3. Ogrodzenia murowane

Ogrodzenia murowane to takie, których przęsła zbudowane są z muru. Mur wykonany jest najczęściej z różnego rodzaju cegły (zwykłej, klinkierowej, dziurawki), kamienia naturalnego - otoczaków lub kamienia łamanego. Są to obiekty całkowicie nie przejrzyste (Ryc. 14).

- lite (gładka powierzchnia muru z cegieł, kamienia łamanego, otoczaków, czasem otynkowana lub obłożona okładziną; nie ma rozróżnienia na elementy tworzące konstrukcję; całkowicie nie ażurowe)
- przęsłowe (całkowicie nie ażurowe, widoczne rozróżnienie na słupki i przęsła, mur w miejscach słupków grubszy albo zaakcentowany innym rodzajem materiału; mur z cegieł, kamienie w różnych postaciach, często otynkowane tylko przęsła)

3.1.4. Ogrodzenia betonowe

Są to ogrodzenia zbudowane z betonowych prefabrykatów. Składają się z betonowych segmentów, osadzonych na słupkach również odlanych z betonu. Zazwyczaj są obiektami zupełnie nieprzejrzystymi (Ryc. 14).
- lite (przęsła i słupki z prefabrykatów betonowych, bardzo ujednolicone o podobnym charakterze)
- przęsłowe (przęsła i słupki bardzo wyraźne, duży nacisk na ich wyodrębnienie, wszystkie elementy odlane z betonu)

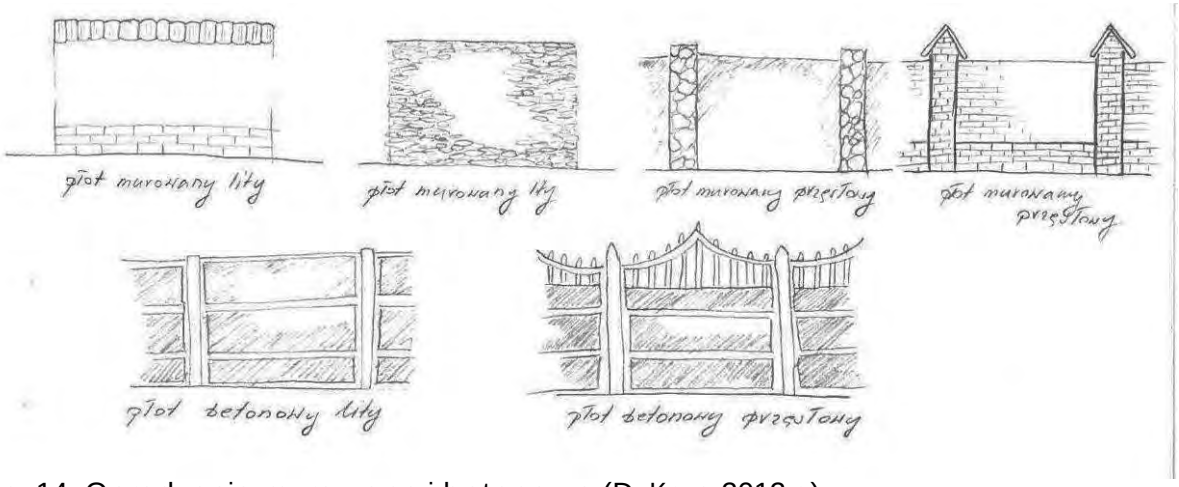

Ryc. 14. Ogrodzenia murowane i betonowe (D. Krug 2012 r.)

3.2. Druga droga klasyfikacji

Podczas wizji terenowych została zauważona jeszcze jedna droga prowadząca do formy sklasyfikowania obiektów odgradzających. Punktem wyjścia jest ilość materiałów zestawianych przy budowie ogrodzenia. Z badań wynika fakt występowania ogrodzeń dwu - i wielo - materiałowych. Ogrodzenie z siatki stalowej rozpiętej na stalowych słupkach, na betonowej podmurówce jest obiektem dwu - materiałowym (Ryc.16). Przykładem wielo-materiałowego ogrodzenia (Ryc. 15) jest drewniane przęsło ze sztachet, rozpięte na stalowych słupkach o przekroju kwadratowym, osadzonych na obłożonej kamienną okładziną podmurówce z betonu.

Ryc. 15. Ogrodzenia wielo-materiałowe (D. Krug 2012 r.)

Ryc.16. Ogrodzenia dwu-materiałowe (D. Krug 2012 r.)

Opisany sposób klasyfikacji wydał się być jednak zbyt ogólny dlatego w dalszej pracy opieram się na klasyfikacji bardziej szczegółowej opisanej w punkcie 3.1.

4. Badania wartości wizualnych i estetycznych

Z pośród sklasyfikowanych obiektów zostało wybranych 54 najciekawszych przykładów, które zostały ocenione przez 24 studentów Architektury Krajobrazu. Wybrane obiekty zostały sfotografowane w różnych ujęciach. Fotografie zostały zaprezentowane respondentom, którzy na bieżąco wypełniali ankietę, przyznając punkty. Następnie pokaz został wyświetlony jeszcze raz celem weryfikacji.

4.1. Ocena, kryteria, punktacja

Ocenie podlegały najważniejsze elementy składające się na ogrodzenie czyli:
- przęsło;
- słupki/ podmurówka;
- harmonia i korespondencja przęsło - słupki/ podmurówka;
- brama;
- korespondencja brama- reszta ogrodzenia, kontekst bramy;
- ocena widoku całości.

Ocenie podlegała ogólna korespondencja między poszczególnymi elementami tworzącymi ogrodzenie, ich dopasowanie zarówno pod względem formy jak i materiałów.

Ocena polegała na przyznaniu punktacji w skali 0-3 dla każdego komponentu po obejrzeniu serii zdjęć obrazujących dany obiekt. Chodziło o ocenię ogólnej wartości, wrażenia wizualnego i estetycznego oraz harmonii. „0” było oceną najniższą natomiast „3” najwyższą, średnia wynosi zatem 1,5 punktu. Następnie punkty przyznane za poszczególne kryteria przez respondentów zostały zsumowane. Otrzymano w ten sposób ocenę jaką dostały ogrodzenia od poszczególnych respondentów. Ocena ta maksymalnie wynosiła 18 a minimalnie 0 punktów. Następnie z ocen całości jakie przyznali poszczególni respondenci zostały obliczone średnie arytmetyczne dla każdego z badanych obiektów i stanowią one końcową liczbę punktów jaką konkretne ogrodzenie mogło uzyskać.

4.2. Ocena całości ogrodzeń - suma punktów za poszczególne komponenty

Można stwierdzić, że zaprezentowane respondentom ogrodzenia zostały ocenione nisko. Żadne z nich nie uzyskało maksymalnej ilości punktów czyli 18, dwa najwyższe wyniki to 16,8 i 16,6 punktu. I dalej 14,8 oraz 14,7. Tylko 18 obiektów uzyskało wynik powyżej oczekiwanej średniej wynoszącej 9 i tylko jeden równy z nią. Jedynie 13 z nich uzyskało wynik powyżej 10 punktów. Wynik powyżej średniej (13,5 punktu) uzyskało 18 obiektów.

Ryc. 17. Ogrodzenia najlepiej ocenione (D. Krug 2012 r.)

Ryc. 18. Ogrodzenia , które uzyskały wyniki około średniej (D. Krug 2012 r.)

Punktację poniżej średniej otrzymało aż 35 z płotów poddanych badaniu z czego 24 znalazło się w przedziale bliżej średniej (od 4,5 do 9 punktów). Bardzo wiele bo aż 11 obiektów otrzymało punktację poniżej 4,5 punktu a ogrodzenie najgorzej ocenione zaledwie 0,8 punktu.

Ryc. 19. Ogrodzenia o punktacji poniżej 9 punktów (D. Krug 2012 r.)

Ryc. 20. Ogrodzenia najgorzej ocenione (D. Krug 2012 r.)

4.2.1. Ocena przęseł

Zagłębiając się w szczegółową analizę poszczególnych elementów składających się na całość punktacji dla poszczególnych płotów należy stwierdzić, że najlepiej ocenione przęsła ogrodowe to przęsła o dużej ażurowości, metalowe i drewniane. Żadnemu z badanych przęseł nie udało się uzyskać maksymalnej ilości punktów. Ważne jest, że przęsła najlepiej oceniane znajdują się w przedziale wysoko ponad średnią wynoszącą 1,5 punktu. Najwyższe uzyskane ilości punktów to kolejno: 2,58; 2,33; 2,25; 2,13 oraz 2,08 punktu. Przęsła ogrodzeniowe najgorzej ocenione znajdują się w przedziale poniżej 0,5 punktu. Najsłabiej ocenione przęsło uzyskało zaledwie 0,08 punktu. Pozostałe wyniki to kolejno: 0,21; 0,25; 0,29; 0,33 oraz 0,38 punktu. Są to najczęściej przęsła lite, bez widocznych słupków.

Ryc. 21. Przęsła najlepiej ocenione (D. Krug 2012 r.)

Ryc. 22. Przęsła najsłabiej ocenione (D. Krug 2012 r.)

4.2.2. Ocena podmurówek i słupków

Oceny dla podmurówek i słupków ogrodzeniowych również były zaskakująco zróżnicowane. Za najlepsze respondenci uznali te murowane z cegieł albo kamienia naturalnego, bądź obłożone okładziną naturalną. Respondenci preferują podmurówki i słupki, które wyraźnie widać w konstrukcji ogrodzenia. Najlepsze wyniki jakie otrzymały te elementy plasują się poniżej maksymalnej ilości punktów ale pozostają w przedziale powyżej średniej, są to kolejno: 2,79; 2,58; 2,5; 2,38; 2,17. Najgorzej w tym przypadku wypadły słupki i podmurówki betonowe oraz takie, które zostały obłożone okładziną stosowaną na przykład na nawierzchnię tarasów. Najgorzej ocenione elementy uzyskały jedynie 0,07 punktu co jest wynikiem daleko poniżej średniej. Najniższe wyniki jakie uzyskały omawiane elementy to w kolejności: 0,17; 0,21; 0,25; 0,29 oraz 0,46 punktu.

4.2.3. Ocena bram

Kolejnym bardzo ważnym elementem składającym się na ogrodzenie to brama, ona również podlegała ocenie. Wyniki dla poszczególnych bram wahają się dramatycznie. Żadna z nich nie otrzymała maksymalnej ilości 3 punktów. Najlepiej oceniona pojedyncza brama uzyskała wynik 2,75. Pozostałe wyniki utrzymują się w przedziale powyżej średniej i są to: 2,58; 2,42; 2,34; 2,29 oraz 2,08 punktu. Najgorzej oceniona brama otrzymała jedynie 0,13 punktu co jest wynikiem znacznie poniżej średniej. Najsłabiej ocenione bramy nie uzyskiwały nawet 0,5 punktu. Są to następujące wyniki: 0,21; 0,25; 0,33 oraz 0,38 punktu.

Ryc. 23. Najlepiej ocenione bramy (D. Krug 2012 r.)

Ryc. 24. Najgorzej ocenione bramy (D. Krug 2012 r.)

Z analizy wynika, iż bardzo ważne jest by brama pasowała do reszty ogrodzenia, korespondowała z nim i nadawała jakiś kontekst. Dlatego została oceniona również korespondencja bramy i ogrodzenia jako całości elementu odgradzającego. Najlepsza korespondencja i kontekst bramy została oceniona na 2,68, nie jest to wynik maksymalny ale utrzymuje się w najwyższym przedziale powyżej 2,5 punktu. Następne najlepsze wyniki to w kolejności: 2,54; 2,5; 2,46 i 2,08 punktu. Kontekst oceniony najsłabiej otrzymał jedynie 0,04 punktu co jest wynikiem daleko poniżej średniej a nawet 0,5 punktu. Najniższe wyniki w kolejności to: 0,17; 0,46; 0,54 oraz 0,58 punktu.

4.2.4. Ocena całości widoku

Ostatnim elementem, jaki oceniały osoby biorące udział w badaniu to ogólny widok całości. Należy zauważyć, że żadne z ogrodzeń nie otrzymało maksymalnej ilości punktów. Najlepszy wynik utrzymuje się jednak w wysokim przedziale powyżej 2,5 punktu i wynosi 2,71 punktu. Kolejne najlepsze wyniki jakie uzyskały poszczególne obiekty to: 2,63; 2,42; 2,38 oraz 2 punkty. Trzeba stwierdzić, że najsłabiej ocenione pod tym względem płoty nie uzyskały nawet 0,5 punktu a najsłabszy wynik dla płotu to zaledwie 0,08 punktu. Następne najsłabiej ocenione obiekty uzyskały w kolejności następujące wyniki: 0,17; 0,25; 0,38 oraz 0,46 punktu.

4.3. Wyniki

W kontekście opisanej klasyfikacji najlepiej oceniane obiekty to ogrodzenia metalowe - przęsłowe (4 ogrodzenia, które otrzymały największą ilość punktów należą właśnie do tej grupy), ogrodzenia metalowe - ciągłe oraz drewniane - przęsłowe i drewniane przęsłowe - lite. Najsłabiej zostały ocenione ogrodzenia metalowe lite i betonowe. Można z tego wnioskować, że rodzaj płotu a co za tym idzie ażurowość ma wpływ na ogólną ocenę ogrodzenia.

Ogrodzenie o najlepiej korespondujących elementach i materiałach nie osiągnęło maksymalnej ilości punktów ale utrzymuje się na wysokim poziomie 2,75 punktów, pozostałe wyniki to w kolejności: 2,63; 2,58; 2,46; 2,33 oraz 2,08 punktu. Ogrodzenia najgorzej oceniane pod względem korespondencji to najczęściej takie, których forma i materiały nie pasują do siebie albo są na tyle ujednolicone, że zaciera się różnica miedzy nimi i nie można rozpatrywać korespondencji pomiędzy elementami.

Ogrodzenia o największej korespondencji elementów otrzymywały najczęściej wysokie wyniki w ogólnym podsumowaniu. Przy analizie wyników badania zaznaczają się również inne prawidłowości na przykład to, że ogrodzenia wielo - materiałowe są oceniane w taksamo różny sposób jak dwu - materiałowe co oznacza, że ta cecha współczesnych ogrodzeń nie ma większego wpływu na ich odbiór wizualny. Nie ma znaczenia ilość zastosowanych materiałów, tylko ich umiejętne dobranie i skomponowanie.

Brak korespondencji i kontekstu jaki rzuca brama powoduje obniżenie ogólnej ilości punktów i ma duży wpływ na odbiór wizualny całego płotu.

Warto tu zaznaczyć, że lepiej oceniane były ogrodzenia gdzie brama była dobrze widoczna i zaakcentowana.
Ogrodzenia, do których właściciele dokomponowywali różnego rodzaju elementy zmniejszające ażurowość (przesłony ogrodowe, maty i plecionki wierzbowe i słomiane) były oceniane zdecydowanie słabiej niż te, tego samego rodzaju bez dodatkowych przesłon. Natomiast obiekty, które są wzbogacone żywopłotem są oceniane lepiej niż podobne ogrodzenia bez elementu roślinnego. Płoty, które zawierają materiały naturalne jak na przykład podmurówka z otoczaków czy słupki obłożone okładziną z kamienia łamanego są oceniane lepiej niż te zawierające bardziej klasyczne materiały jak beton czy cegła. Można zatem stwierdzić, że dla wizualnego odbioru płotów nie liczy się ilość zestawionych materiałów ale sposób i umiar w ich zestawianiu. Tego czy pasują do siebie, nawiązują, korespondują, podkreślają nawzajem swoje walory. Ważna jest też ażurowość ponieważ ogrodzenia ażurowe są oceniane lepiej niż te nieprzejrzyste.
Ciekawą sprawą jest fakt, że ogrodzenia o nowoczesnym charakterze czy niekonwencjonalnym zestawianiu materiałów nie otrzymywały wysokich punktacji, wynika z tego, że respondenci woleli bardziej klasyczne rozwiązania. Ogrodzenia o stonowanych barwach zostały ocenione lepiej niż te, które pomalowano na kontrastowe kolory.

5. Słowem podsumowania

Jak już wcześniej wspomniano forma współczesnych ogrodzeń jest bardzo rozmaita. Są obiekty monumentalne, wykonane z przepychem ale są też skromne i eleganckie, które nie przytłaczają. Obecnie spotykamy ogrodzenia o motywach geometrycznych, czy opartych na powtarzalności. We współczesnym wzornictwie są równie często wykorzystywane miękkie motywy roślinne odwołujące się do secesji. Kolory jakie obecnie pojawiają się na ogrodzeniach to kolory naturalnych kamieni i drewna oraz czerń, wszelkie brązy i beże, bordo, wiśnia. Cała paleta zieleni, szarości aż po srebro. Spotykane są ogrodzenia o bardziej kontrowersyjnych kolorach jak ostra czerwień czy nienaturalny błękit ale one należą do wyjątków. Dawniej panowała moda na malowanie różnych fragmentów ogrodzenia, na przykład siatki ogrodzeniowej we wzory o kontrastowych kolorach. Obecnie jest to trend zanikający i kojarzony z terenami wiejskimi. Ogólnie można powiedzieć, że kolory są stonowane i nie są tak urozmaicone jak materiały czy formy płotów. Najczęściej ogrodzenia zachowują jeden kolor na wszystkich elementach.
Podsumowując można stwierdzić, że grupie respondentów biorących udział w badaniu najbardziej podobały się ogrodzenia o wyraźnych przęsłach, podmurówce i słupkach. O dużym akcencie na bramę i jej odczuwalnym kontekstem. Lepiej ocenione ogrodzenia mają przęsła ażurowe.
Ogólnie podsumowując wszystkie powyższe rozważania trzeba powiedzieć, że pomimo takiej różnorodności oraz możliwości jakie mamy dzisiaj w zakresie ogrodzeń nie są one szczególnie dobrze oceniane pod względem wizualnym. Może warto byłoby zwrócić większą uwagę na wzornictwo w zakresie ogrodzeń, bo przecież są to elementy, z którymi mamy do czynienia na co dzień. Są elementami niezwykle ważnymi dla ogrodów przydomowych ponieważ stanowią ich granicę fizyczną i mentalną.
Na koniec kilka przykładów niecodziennych rozwiązań płotów jakie spotkałam podczas badań.

Ryc. 25. Najciekawsze przykłady płotów. (D. Krug 2012 r.)

6. Źródła

www.biznes.gazetaprawna.pl
www.etymologia.org
www.ogrodzeniaradziszewski.pl/ogrodzenia.html

Justyna Mazur[1], Magdalena Pypeć[2].
[1]Katedra Roślin Ozdobnych. [2]Katedra Dendrologii i Architektury Krajobrazu. [1,2] Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Wzorzyste inspiracje w przestrzeni studenckiej

Pattern's inspirations in student's space

Streszczenie: Celem powstania projektu było stworzenie przyjaznego studentom miejsca do nauki i odpoczynku położonego przy kompleksie budynków uczelnianych Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. Elementem podkreślającym czytelną kompozycję oraz współtworzącym nowoczesny charakter założenia stała się prosta w formie mała architektura inspirowana linearnymi motywami.

Słowa kluczowe: nawierzchnie, siedziska, pasaże ogrodowe, zielone dachy

Projekt zagospodarowania otoczenia budynków Wydziału Inżynierii Środowiska i Geodezji Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie powstał w ramach konkursu architektonicznego. Jego celem było stworzenie przyjaznego studentom miejsca do nauki i odpoczynku, położonego z dala od centrum miasta. Założeniem podstawowym projektu było zmodernizowanie terenu kampusu oraz zaproponowanie nowych rozwiązań łączących przestrzenie dydaktyczno – rekreacyjne z funkcją gospodarczą terenu, z uwzględnieniem możliwości rozbudowy kompleksu. Istniejące historyczne zabudowania wraz z otaczającą zielenią włączono do nowego programu użytkowania. Opierając się na istniejącej osi wytyczonej przez dotychczasową zabudowę oraz na aktualnym zagospodarowaniu terenu utworzono wielofunkcyjne obszary o zróżnicowanym przeznaczeniu.
W nowoprojektowanym założeniu wydzielono kilka przestrzeni funkcjonalnych, spośród których dwie główne przeznaczono dla działań studenckich: część historyczną, złożoną z zabytkowego, XIX-wiecznego budynku dworku z folwarkiem oraz współczesne centrum rekreacyjno - dydaktyczne położone w „sercu" założenia.
Zamierzeniem projektowym było uzyskanie przestrzeni o czytelnej kompozycji i nowoczesnym stylu łączących nowopowstałe budynki uniwersytetu oraz starsze zabudowania. Elementem podkreślającym oraz współtworzącym charakter założenia stała się prosta w formie mała architektura inspirowana linearnymi motywami.
Do wykorzystanych w projekcie elementów przestrzennych oraz małej architektury nadających charakter całości założenia należą:

- nawierzchnia o charakterystycznym nieregularnym, linearnym deseniu złożona z kilku rodzajów materiałów, łącząca ze sobą wszystkie obszary założenia
- siedziska otoczone zielenią
- pasaże zwieńczone zielonymi dachami
- centrum działań studenckich w formie amfiteatru
- otoczenie historycznej zabudowy - odtworzone układy zieleni w części historycznej

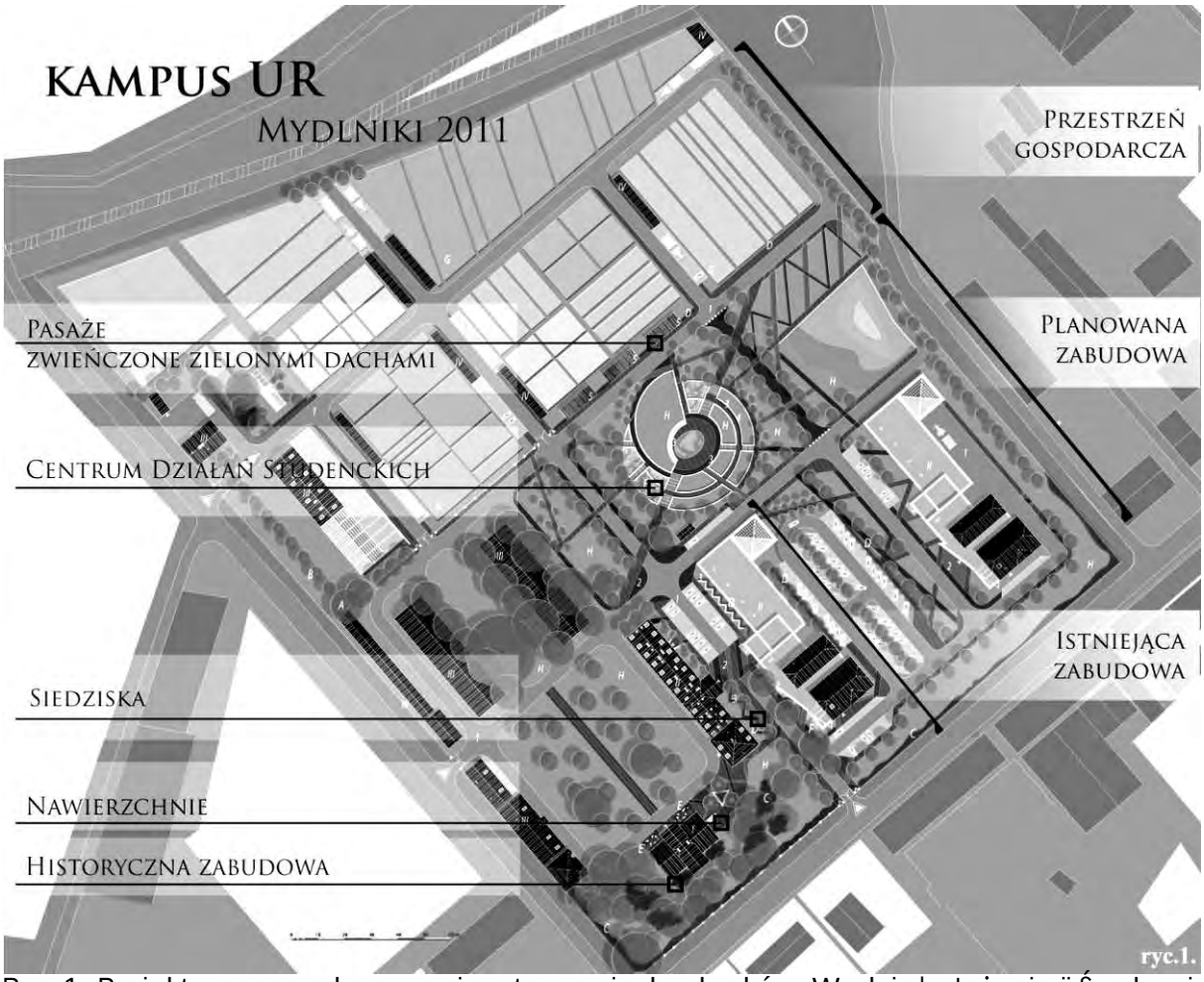

Ryc.1. Projekt zagospodarowania otoczenia budynków Wydziału Inżynierii Środowiska i Geodezji Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie.

Nawierzchnie

Całość założenia i wszystkie przestrzenie funkcjonalne powiązano układem ciągów pieszych o nietypowym, utworzonym z trzech rodzajów nawierzchni utwardzonej deseniu. Za pomocą linearnego, prostego wzoru z krzyżujących się linii połączono sąsiadujące ze sobą nowoczesne budynki dydaktyczne z historyczną zabudową folwarku w jedno spójne wnętrze. Wzorzysta nawierzchnia stanowi samodzielny element dekoracyjny w okresie zimowym, natomiast w sezonie letnim urozmaica i podkreśla kompozycje roślinne. (Ryc. 2-7.)

Siedziska

W projekcie zastosowano proste w formie siedziska wykonane z betonowych podstaw i drewnianych wykończeń, których nieodłącznym składnikiem jest użyta w różnych formach roślinność. Przykład pierwszy (siedzisko w typie 1) pokazuje trójkątne w rzucie, betonowe siedzisko położone w centrum niewielkiego placu, wpisujące się w istniejące nasadzenia z jesionów. (Ryc. 8, Ryc. 9-10)

Przykład drugi przedstawia otoczone strzyżonymi żywopłotami, nawiązujące kształtem do wzoru nawierzchni siedzisko (siedzisko w typie 2), które dzięki swojej zygzakowatej linii zwiększa powierzchnię umożliwiającą odpoczynek oraz uatrakcyjnia przestrzeń. Odpoczywającym cień zapewniają połączone z żywopłotem, regularne nasadzenia z drzew liściastych. (Ryc.8, Ryc. 11-12)

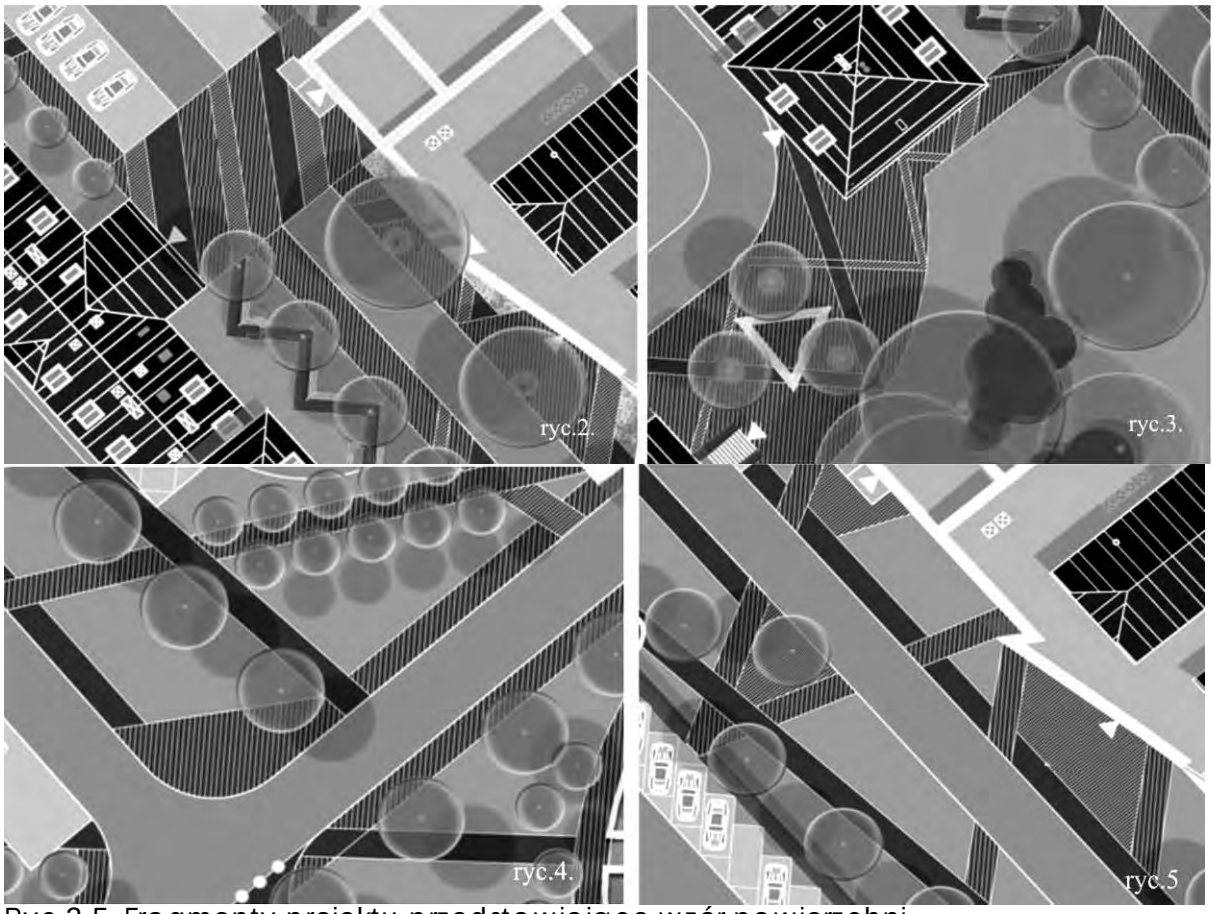

Ryc.2-5. Fragmenty projektu przedstawiające wzór nawierzchni.

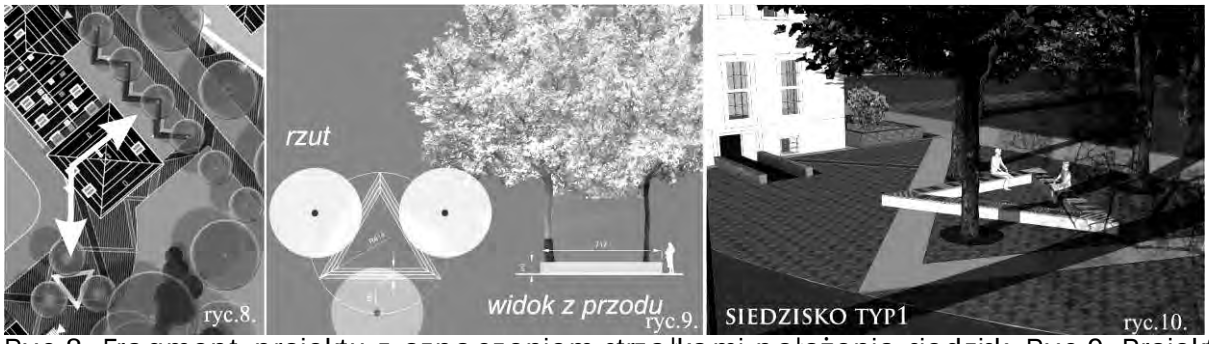

Ryc.8. Fragment projektu z oznaczeniem strzałkami położenia siedzisk. Ryc.9. Projekt koncepcyjny siedziska w typie 1. Ryc.10. Wizualizacja siedziska w typie 1.

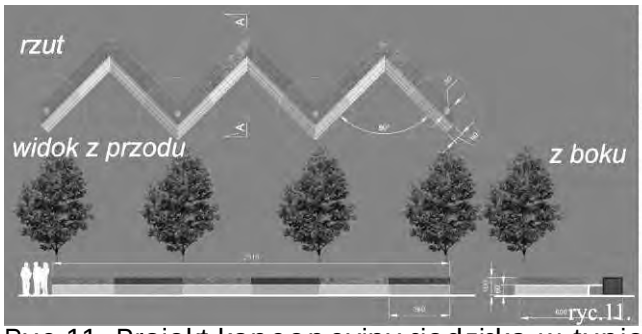

Ryc.11. Projekt koncepcyjny siedziska w typie 2. Ryc.12. Wizualizacja siedziska w typie 2.

Pasaże zwieńczone zielonymi dachami

Obszar działań studenckich z północnym fragmentem założenia wykorzystywanym w celach gospodarczych łączą proste w kształcie, wykonane z betonu pasaże zwieńczone zielonymi dachami w typie ekstensywnym, pod którymi znajdują się miejsca siedzące ze stołami utworzone z wykorzystaniem gabionów. Pasaże są doskonałym miejscem do prowadzenia zajęć i spokojnej nauki, a dzięki ażurowej budowie nie zamykają powiązań widokowych. (Ryc.13-16.)

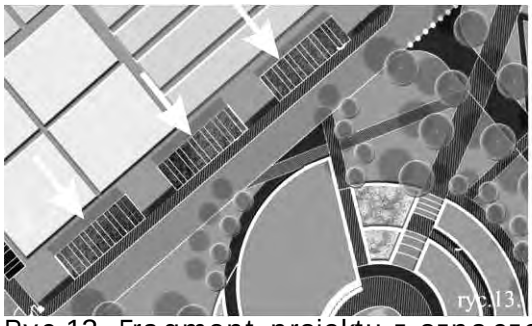

Ryc.13. Fragment projektu z oznaczeniem strzałkami położenia pasaży. Ryc.14. Projekt koncepcyjny pasażu.

Ryc.15-16. Wizualizacje pasaży.

Centrum działań studenckich

Z każdego miejsca kampusu, w prosty i szybki sposób można dotrzeć do obszaru przeznaczonego dla działalności studenckiej, z wielopoziomową konstrukcją tarasów na kształt amfiteatru. Jego fragment stanowi łącząca wszystkie poziomy pochyłość, która u podstawy, na najniższym poziomie pełni funkcje półkolistego blatu połączonego z siedziskami. Centralnym elementem budowli jest trawiasta nawierzchnia z

motywem mapy Ziemi nawiązująca do istniejącego budynku Wydziału Geodezji. Wszystkie pierścieniowo rozmieszczone murki oporowe stanowią jednocześnie siedziska umożliwiające wypoczynek, a ich tarasowe ułożenie pozwala na prowadzenie zajęć w terenie. Całość otoczono rozległymi rekreacyjnymi trawnikami, z regularnie rozmieszczonymi drzewami. (Ryc.17-21.)

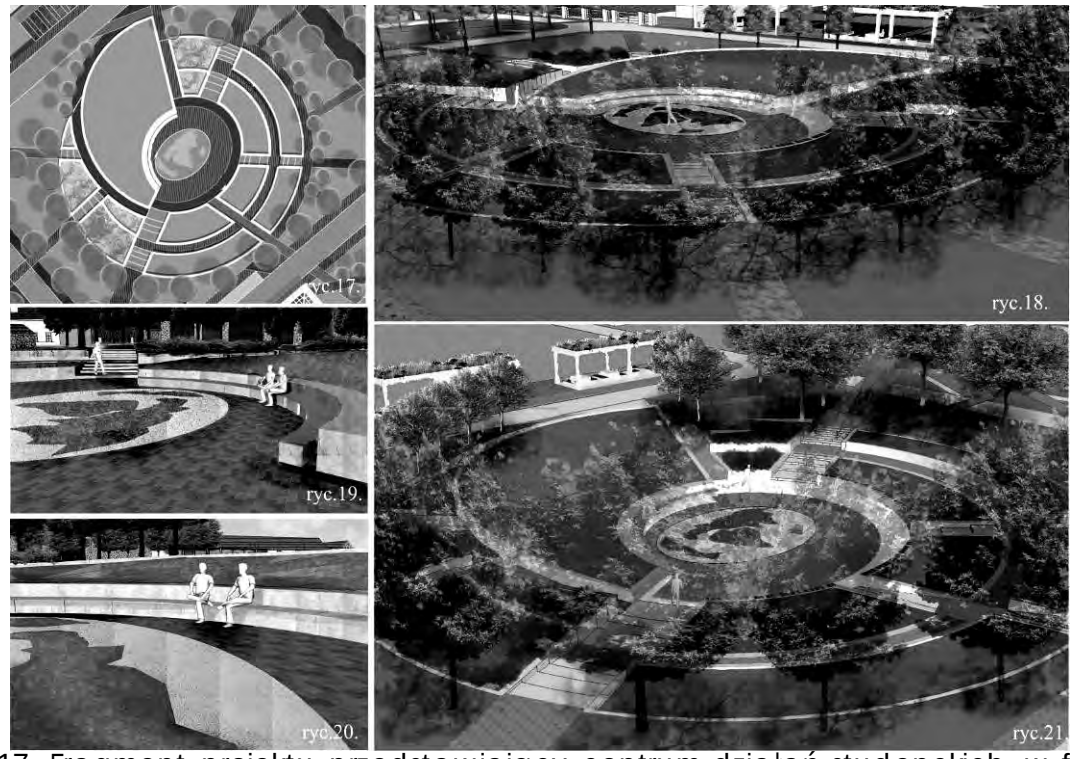

Ryc.17. Fragment projektu przedstawiający centrum działań studenckich, w formie wielopoziomowej konstrukcji tarasów na kształt amfiteatru. Ryc.18-21. Wizualizacje centrum działań studenckich.

Otoczenie historycznej zabudowy

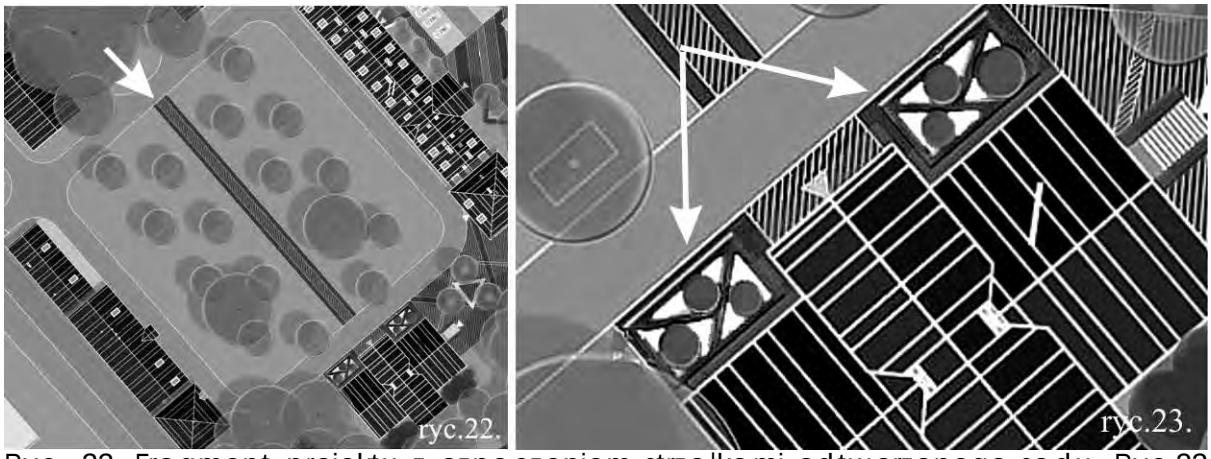

Ryc. 22. Fragment projektu z oznaczeniem strzałkami odtworzonego sadu. Ryc.23. Fragment projektu z oznaczeniem strzałkami zaprojektowanych obwódek.

W części historycznej nadano wyraźny kształt komunikacji wytyczając prostokątny podjazd przed dworkiem, na którym odtworzony został istniejący niegdyś sad ze starymi odmianami jabłoni. Przywrócono dawny kształt alejom klonowym położonym przy budynkach gospodarczych, pozostawiając okazały dąb na zakończeniu osi

widokowej. Przed dworkiem, od strony północnej utworzono obwódki z bukszpanu wiecznie zielonego (*Buxus sempervirens*) wypełnione różanecznikami w odmianach (*Rhododendron sp.*). Obszar za budynkiem dworku przeznaczono na kolekcję dendrologiczną uwzględniającą introdukowane w XIX w. gatunki drzew i krzewów. (Ryc. 22-25)

Ryc. 24 - 25. Wizualizacje otoczenia dworku.

Kinga Zinowiec-Cieplik
Branża projektowa architektura krajobrazu

Od fasolki do struktury – nietypowe aranżacje w typowym miejscu.

From the bean to the structure - unusual arrangement in a typical location.

Streszczenie: Projektowane współcześnie obiekty architektury krajobrazu, nie tylko spełniają swoje funkcje użytkowe, ale także w założeniu autorów, mają być przestrzeniami silnie zindywidualizowanymi. Aby to osiągnąć projektanci sięgają po nietypowe rozwiązania, poszukują nowych form. Przedsięwzięcie jest tym trudniejsze i ciekawsze, im budżet szczuplejszy a Inwestor wymagający. Przykładem, tego typu zmagań, może być park „Ceramiczna" gdzie zadanie projektanta polegało takim zaprogramowaniu typowej przestrzeni rekreacyjnej, by uzyskać efekt niepowtarzalności. Projekt okazał się ciekawym doświadczeniem. Podczas pracy starano się zindywidualizować przestrzeń, przy zachowaniu realiów ekonomicznych, a za przykład, nietypowych form zaprojektowanych specjalnie dla parku, posłużyć mogą „pufy" parkowe oraz tzw. „struktura" – specyficzne ukształtowanie terenu.

Słowa kluczowe: projektowanie, formy przestrzenne, place zabaw, tereny rekreacyjne, wyposażenie.

Wprowadzenie

Projektowane współcześnie obiekty architektury krajobrazu, nie tylko spełniają swoje funkcje użytkowe, ale także w założeniu autorów, mają być przestrzeniami silnie zindywidualizowanymi, przestrzeniami dającymi potencjał do różnorakiego ich wykorzystania, nie koniecznie jednoznacznie określonego w projekcie. Aby móc taki efekt osiągnąć projektanci sięgają po nowoczesne technologie, nietypowe rozwiązania materiałowe, poszukują nowych form lub stosują niekonwencjonalne rozwiązania kompozycyjne. Przedsięwzięcie jest tym trudniejsze i tym ciekawsze im budżet jest szczuplejszy a Inwestor wymagający. Przykładem może być park „Ceramiczna" gdzie zadaniem projektanta było zaprojektowanie w dębowym zagajniku niepowtarzalnej aranżacji typowej przestrzeni rekreacyjnej. Projekt okazał się nie tylko intrygującym doświadczeniem, ale także momentami ciężkim zmaganiem o zaplanowaną ostateczną formę przestrzeni.

Charakterystyka terenu objętego projektem

Teren przeznaczony na park „Ceramiczna" stanowił niezagospodarowany obszar zieleni pomiędzy ulicami Ceramiczną i Milenijną na warszawskiej Białołęce. Teren ten gęsto porastały samosiewy drzew liściastych, których większość stanowiły: dęby szypułkowe, dęby czerwone, brzozy, wiązy szypułkowe oraz olchy czarne i topole (zinwentaryzowano 710 pkt.). Niestety nie można było zachować wszystkich drzew (średnio 1/3 drzewostanu zakwalifikowano do usunięcia). Przyczyn wycinki było kilka m.in.: zagłuszanie, zbyt gęsta rozstawa oraz - zły stan zdrowotny. Przy tak gęsto rosnących drzewach, nie udało się także uniknąć usunięć kolizyjnych w stosunku do projektowanego układu.

Obecnie teren samego parku obniżony jest w stosunku do otaczających przyulicznych chodników, a różnica wysokości waha się od kilku do nawet 50 cm, co stanowi naturalną barierę i czyni przestrzeń parkową bardziej bezpieczną dla spędzających w niej czas dzieci. Przez obszar parku przechodzi dawny rów melioracyjny (jednak nie pełni on swojej roli ze względu na otaczającą zabudowę, która spowodowała przerwanie jego przebiegu).

Wytyczne projektowe
Projekt parku, zakładający przede wszystkim program rekreacyjny opracowany został w oparciu o wytyczne WOŚ Dzielnicy Białołęka, składały się na niego:

- drogi spacerowe z placami wejściowymi i placem głównym;
- plac zabaw dla maluchów oraz plac dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym (tzw. średniaki) a także dla dzieci starszych (powyżej 9 lat),
- trasa dla deskorolek,
- trasa do nauki jazdy na rowerze dla maluchów,
- plac do gry w bile,
- plac do rzutów do kosza,
- mini siłownia wzdłuż ciągu pieszego,
- kompozycja roślinna uzupełniająca program rekreacyjny,
- oświetlenie parku,
- ukształtowanie terenu w formie „struktury" przestrzennej do zabaw ruchowych,
- sieć hydrantów do zraszania i podlewania roślinności,
- wyposażenie parku w podświetlane murki-ławki (w trakcie realizacji), pergolę (niezrealizowana), kosze na śmieci, parkingi rowerowe (niezrealizowane) oraz nowoczesne urządzenia zabawowe dla dzieci, a także w altanę dla matek karmiących (niezrealizowana),
- część parku wydzielona na potrzeby wybiegu dla psów (niezrealizowana);
- ogrodzenie (wybudowane częściowo),
- lokalizacja pawilonu parkowego dla ochrony wraz z toaletą publiczną.

Układ przestrzenny parku
Zaproponowana kompozycja (ryc.1) zakłada wejście główne wraz z wjazdem serwisowym od strony ul. Ceramicznej, gdzie przed projektem i budową istniał już wjazd. Wjazd serwisowy, to przede wszystkim plac wejściowy, przy którym stanie w przyszłość pawilon parkowy dla służb ochrony z toaletą publiczną. Od placu odchodzą dwie wijące się, równoległe drogi połączone pergolą zbudowaną w naprzemiennym rytmie. Między drogami zaprojektowano niskie ogrodzenie, bowiem droga zewnętrzna w stosunku do przestrzeni parkowej – to już droga na terenie wybiegu dla psów. Opisywane drogi, wijąc się delikatnie, połączą dwie ulice: Ceramiczną z Milenijną.
Punktem centralnym w parku jest plac główny w formie półkola przylegający do drogi z pergolą, wyposażony w ławki i stoliki tworzy miejsce spotkań i odpoczynku rodziców. Na drogach spacerowych i placu głównym przewidziano nawierzchnię z kostki betonowej o barwie szarej i płukanej fakturze z żółtym rytmicznym wzorem po środku.
Oprócz podwójnej drogi spacerowej pod pergolą, w parku znajduje się także droga obwodnicowa, która spina place wejściowe. Zadaniem tej drogi, obok funkcji spacerowej, jest funkcja techniczna dla służb konserwujących teren. W parku zaprojektowano także dwie drogi asfaltobetonowe: trasę do jazdy na rolach oraz drogę do nauki jazdy na rowerze dla maluszków.

Strefy użytkowe parku
Program rekreacyjny parku ze względu na grupy wiekowe i rodzaj użytkowników podzielono na kilka stref:

- strefę zabaw dla dzieci z rodzicami oraz młodzieży utworzono od strony ul. Milenijnej – tworzą ją: plac do gry w bile, plac z 2 koszami do rzutów piłką, stół do ping-ponga oraz w zakolu trasy dla deskorolek stół z piłkarzykami:
- strefę dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym (tzw. średniaki) bezpośrednio sąsiadującą z placem do gry w bile tworzy plac z nawierzchni sztucznej (wióry gumo-

we) z urządzeniami zabawowymi takimi jak huśtawka, karuzela tarczowa, równoważnia itp.;

- od wschodu przestrzeń dla średniaków od terenu dla dzieci najmłodszych izolować ma tzw. „struktura" - forma przestrzenna – podświetlana LED'ami i pokryta nawierzchnią sztuczną (EPDM);
- strefę dla maluszków tworzy piaskownica z urządzeniem wodnym, sprężynkami, huśtawką oraz hamakiem, w pobliżu której przewiduje się w przyszłości budowę mini altany dla karmiących matek (niezrealizowana);
- w okolicach placu dla najmłodszych zaprojektowano asfaltową drogę ze znakami drogowymi do nauki jazdy na rowerze (obecnie bez znaków drogowych);
- po drugiej stronie kanału melioracyjnego, najbliżej granicy parku od strony ul. Ceramicznej, zlokalizowano strefę - dla dzieci starszych, którą wyposażono w trampolinę, skałkę do wspinaczki oraz duży zestaw linowy, a także inne urządzenia sprawnościowe;
- od strony zachodniej parku, przy drodze obwodnicowej, ma stanąć podświetlana nocą zabawka tzw. „patyczak" (projektu rzeźbiarza Floriana Aignera), która pełnić będzie rolę przyrządu sprawnościowo-ruchowego (wspinanie, przeplatanie itp.) oraz ciekawej formy przestrzennej (niezrealizowana);
- uzupełnieniem programu rekreacyjnego jest mini siłownia przeznaczona dla dzieci starszych oraz dorosłych zlokalizowana przy drodze obwodnicowej;
- całość terenu wyposażono w typowe elementy mebli parkowych (jak kosze na śmieci, tablice informacyjne, stoliki do gry w szachy itp. – dotychczas niezrealizowane) oraz w specjalnie zaprojektowane podświetlane murki, do których montowane będą typowe siedziska drewnianych ławek oraz siedziska tzw. „pufy" parkowe, w swoim pierwotnym założeniu mające pełnić rolę miękkich poduszek;
- w części wschodniej wygospodarowano dość duży teren na wybieg dla psów, który oprócz w/w ścieżki pod pergolą, wyposażony będzie w konary dla psów, kosze na śmieci i odchody, wyżwirowane place tzw. psie toalety - a także ławki dla właścicieli (niezrealizowany);

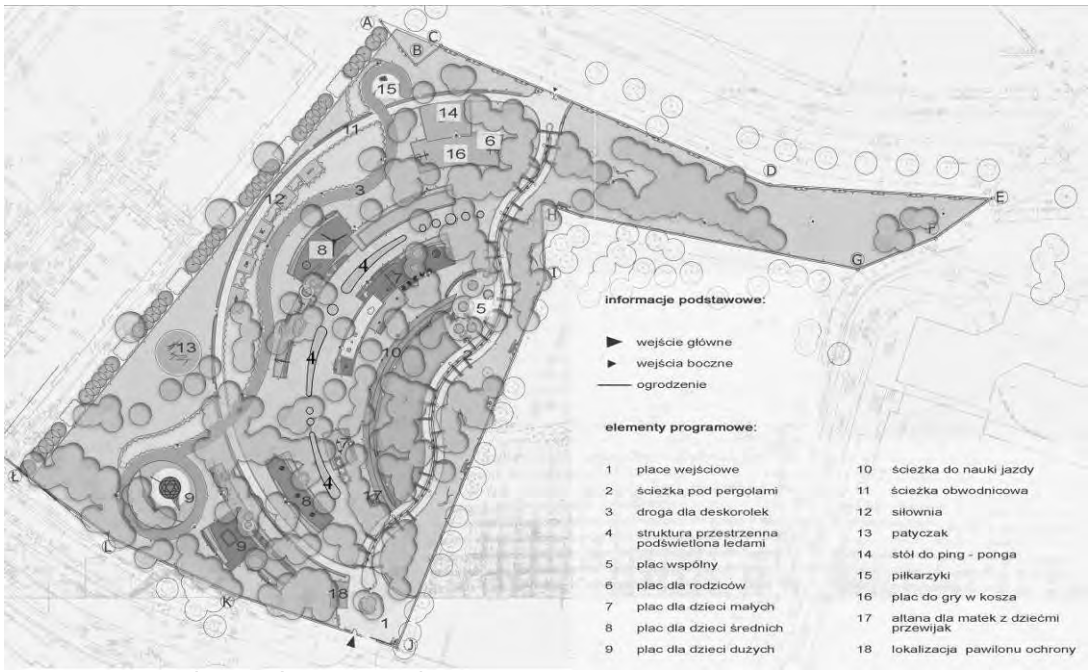

Ryc. 1. Kompozycja parku Ceramiczna

Podczas pracy projektowej starano się zindywidualizować przestrzeń, przy zachowaniu realiów ekonomicznych, dlatego też większość wyposażenia stanowią elementy

standardowe tj. dostępne w bieżącej sprzedaży na polskim rynku, ale nie rzadko traktowane w sposób indywidualny np. drewniane typowe ławki montowane do specjalnie zaprojektowanych podświetlanych murków. Innym przykładem, już zupełnie nowych i nietypowych form zaprojektowanych dla parku są „pufy" parkowe oraz tzw. „struktura" – specyficzne ukształtowanie terenu.

„Fasolki" – parkowe pufy

„Pufy" parkowe (ryc. 2) pierwotnie zostały wymyślone, jako – miękkie siedziska (poduszki) w formie barwnych „fasolek" z pianki poliuretanowo-polietylenowej w żywych jaskrawych kolorach. W początkowym założeniu miały one także się obracać. Podczas pracy nad projektem, we współdziałaniu z producentem, dużo wysiłku poświęcono na dopracowanie materiałowe ze względu na specyfikę przestrzeni otwartej, w której siedziska miały zostać zainstalowane. Miękkie „fasolki" z materiału o strukturze piankowej nie mogły nasiąkać deszczem, w związku z tym zdecydowano, iż tworzywo musi posiadać strukturę zamkniętych porów, oraz kilka kanalików odprowadzających wodę z zagłębienia siedziska. W kompozycji parku krótkie szeregi fasolek (3-5 szt.) - liniowo wpisano w place zabaw. Niestety praktyka szybko zweryfikowała zamysły projektowe. Okazało się, że rynek polski jest na tyle nie stabilny, iż wykonawca, z którym opracowywana była technologia „pufów" nie jest w stanie ich wykonać, bo po prostu przestał - istnieć. W przeciągu krótkiego czasu (ca 7-10 dni podczas trwania budowy) należało znaleźć nowego producenta, co przy tak nietypowym „obiekcie" (i stosunkowo małej ilości elementów) było dużym wyzwaniem, szeregiem wymuszonych kompromisów i trudnych decyzji dla projektanta. Walka toczyła się przede wszystkim o możliwość zrealizowania „pufów" w ogóle, a w następnej kolejności o zachowanie ich formy oraz zabawnego charakteru (miękkość, obracanie się – rodzaj karuzeli etc.) Ostatecznie pozostała forma „fasolek", jej proporcje a także barwa, natomiast zmieniony został materiał, z którego je wykonano tracąc na „miękkości" oraz odchodząc od pomysłu obrotowych „pufów". Oglądane dzisiaj „fasolki" (ryc.3) zostały wykonane z granulatu gumowego EPDM – tego samego, który stosuje się - na placach zabaw, jako nawierzchnie sztuczne wylewane. Poprzez zmianę materiału, „fasolki" dużo zyskały na trwałości, są zwartą formą pod względem tworzywa, nie odkształcają się, nie są podatne na uszkodzenia mechaniczne, co w przypadku terenu niemonitorowanego okazuje się być ogromną zaletą. „Pufy" wykorzystywane są, tak jak ich pierwotne założenie, jako siedziska, ale także, jako element piaskownicy – rodzaj stoliczka, oraz miejsce pierwszych zmagań z równowagą dla najmłodszych. Niestety nie są już tak zabawne jak w pierwotnym założeniu.

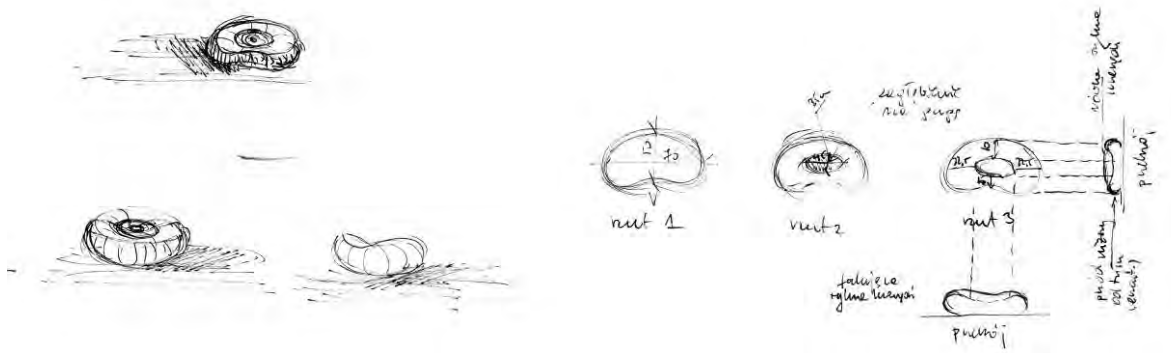

Ryc.2. Szkice pufów parkowych

Ryc.3. Zrealizowane „pufy - fasolki” w parku Ceramiczna.

„Struktura”

Ryc. 4. Szkice struktur przestrzennej w parku Ceramiczna

Drugim nietypowym elementem zaprojektowanym dla parku, mającym stanowić sporą atrakcję, jest specyficzne ukształtowanie terenu w formie biegnącej po obwodzie koła, „struktury", która będzie „zanikać" miejscami w trawniku (ryc.4). Tworzyć ją będą 3 podłużne elementy o zmiennej wysokości (maksymalna wysokość struktur - 100cm, minimalna- 67cm) oraz 10 kopuł o następujących parametrach: wysoka – wys. 100cm i średnicy – 204cm, średnia – wys. 87cm i średnicy – 164cm oraz mała – wys. 67cm, i średnicy – 124cm. Konstrukcję nośną tych elementów tworzy zbrojona forma betonowa. Elementy struktury zostaną pokryte barwną sztuczną nawierzchnią (EPDM w kolorze pomarańczowym), po której dzieci będą mogły się wspinać oraz ćwiczyć równowagę. Ponadto, „struktura" będzie wyposażona w tzw. chwyty ułatwiające wspinaczkę. Dodatkowym atutem struktury ma być jej wieczorna iluminacja (oświetlenie LED).
Sama „struktura" na razie nie powoduje żadnych komplikacji ani trudności, bowiem nie została jeszcze wybudowana (ryc.5). Jej realizacja przewidziana jest na okres letni br. Po doświadczeniach z niewielkimi, pod względem skali, „fasolkami" pozostaje sporo niepewność, w jakim zakresie uda się ją wybudować zgodnie z pierwotnymi założeniami. Wyłoniony Wykonawca poszukuje wzorów tego rodzaju budowli – pytając gdzie i kiedy zostały zrealizowane???? Aich po prostu nie ma – „struktura" w parku „Ceramiczna" będzie nowym doświadczeniem zarówno pod względem realizacyjnym, jak i przestrzennym. Na ile uda się ją zrealizować w zakładanej formie – pokażą najbliższe miesiące.

Ryc. 5. Wizualizacja struktury przestrzennej (na pierwszym planie fasolki na palcu dla średniaków).

Zespół projektowy parku „Ceramiczna":
Kinga Zinowiec-Cieplik, Katarzyna Jakubowska, Zofia Wierzbicka, Dariusz Stępiński, Paweł Wolf, Janusz Krakowski, Patrycja Kułakowska, Witold Kot.

Beata Andruszkiewicz

absolwentka Wydziału Biologii na Uniwersytecie Łódzkim. Moją pasją jest śledzenie trendów w architekturze, pogdlądanie sztuki ogrodowej w innych kulturach. Dlatego też zdecydowałam się na uczestnictwo w Studiach Podyplomowych Wzornictwo Ogrodowe SGGW.

Idea: Materiał, jaki wykorzystałam do stworzenia elementów wzornika to stal corten, której kolor kojarzy mi się z moim rudym kotem – inspiracją do mojej pracy. Ciężki materiał starałam się złagodzić ażurami oraz wzorem w kształcie zawiłych, krętych linii zwanych esy-floresy, imitujące pnące się ku światłu rośliny.

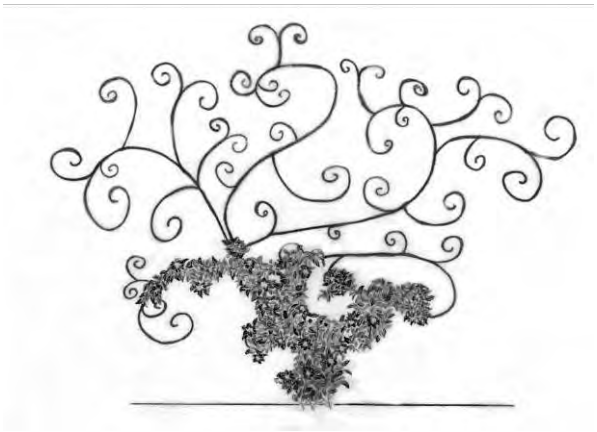

Ogród wertykalny – podpora na pnącza – stal corten. Rośliny: *Clematis* 'Jackmanii' (powojnik)

Ogród wertykalny – wizualizacja – stal corten. Rośliny: *Clematis* 'Hagley Hybrid' (powojnik), *Rhododendron* 'Pucella' (azalia), *Malus domestica* (jabłoń)

Przenośny kwietnik – wariant I – stal corten, wzór na donicy wygrawerowany

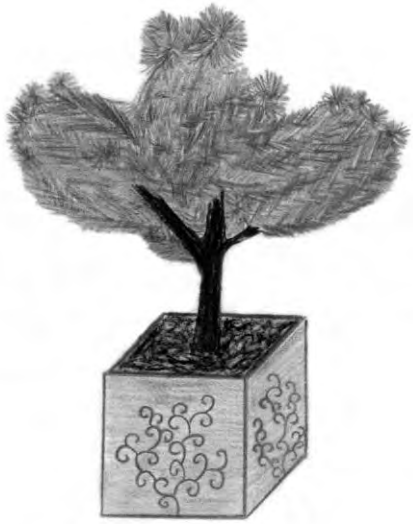

Przenośny kwietnik – wariant II – stal corten, wzór na donicy wypukły, wykonany z giętego prętu ze stali corten. Rośliny: *Pinus nigra* 'Globosa' (sosna czarna)

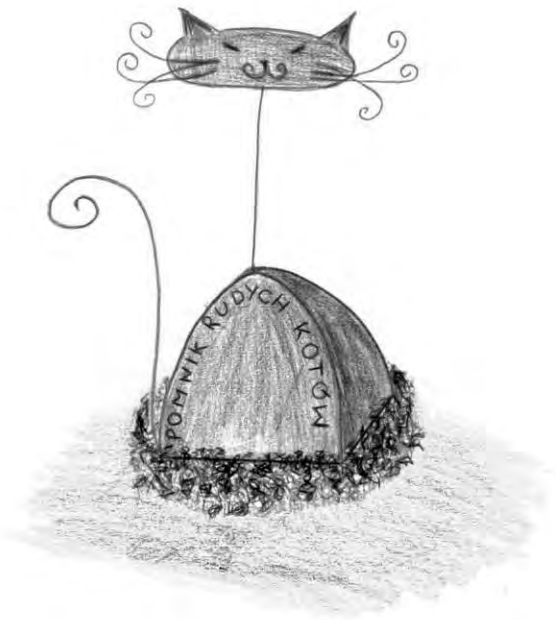

Miejsce pamięci – stal corten.
Rośliny: *Nepeta (*kocimiętka)

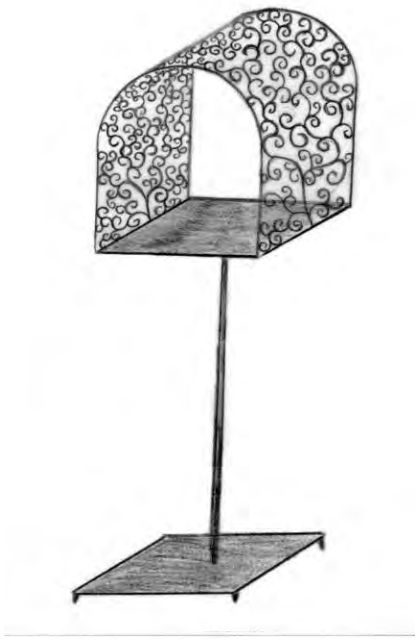

Urządzenia dla zwierząt – karmnik – stal corten, element ażurowy wykonany z cienkiego prętu, w podstawie karmnika zamiast typowych nóżek zastosowano 4 'szpilki' zapewniające stabilne ustawienie urządzenia na trawniku

Oświetlenie – wariant I – lampa - stal corten oraz mleczne szkło

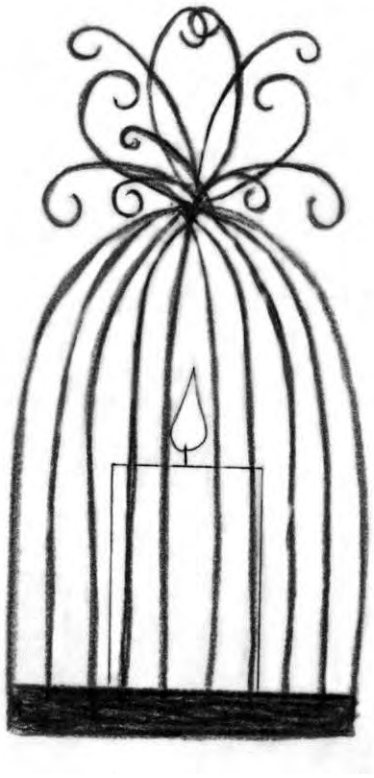

Oświetlenie – wariant II – lampion - stal corten, świeca

Meble ogrodowe – ławka – stal corten, drewno teak

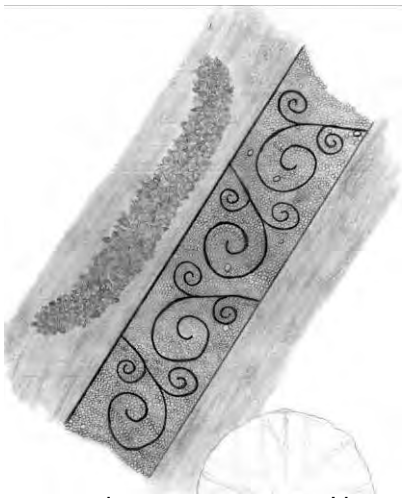

Podłoga – stal corten, otoczaki.
Rośliny: róża 'The Fairy'

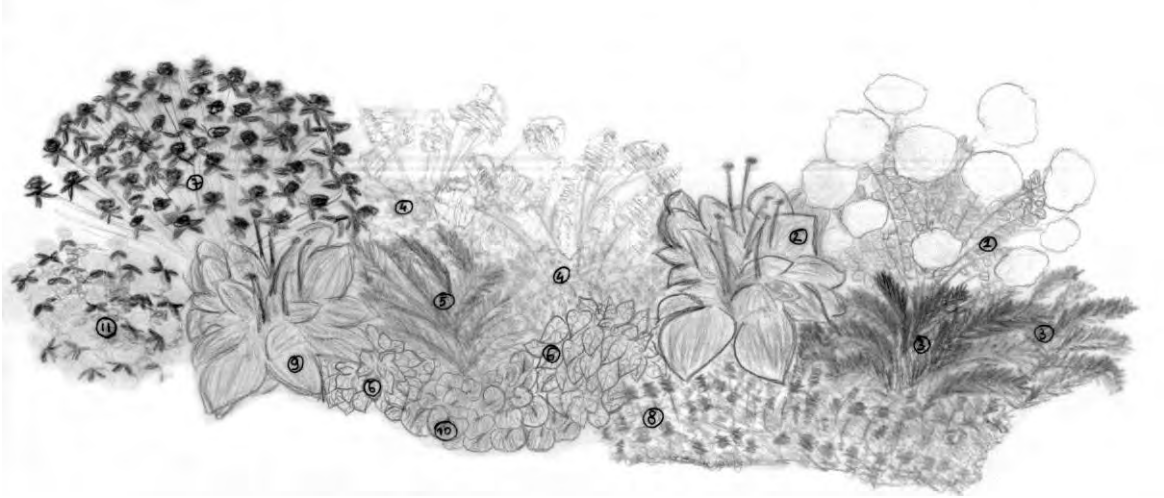

Rabata w cieniu – *Hydragena arborescens* 'Anabelle' (hortensja drzewiasta), *Hosta sieboldiana* (funkia sina), *Athyrium filix-femina (*wietlica samcza), *Aruncus dioicus* (parzydło leśne), *Dryopteris filix-mas* (nerecznica samcza), *Brunnera macrophylla* 'Jack Frost' (niezapominajka kaukaska), *Rhododendron* 'America' (różanecznik), *Astilbe* 'Showstar' (taułka), Hosta 'Sum and Substance' (funkia), *Asarum europeum* (kopytnik pospolity), Rhododendron 'Marietta' (różanecznik).

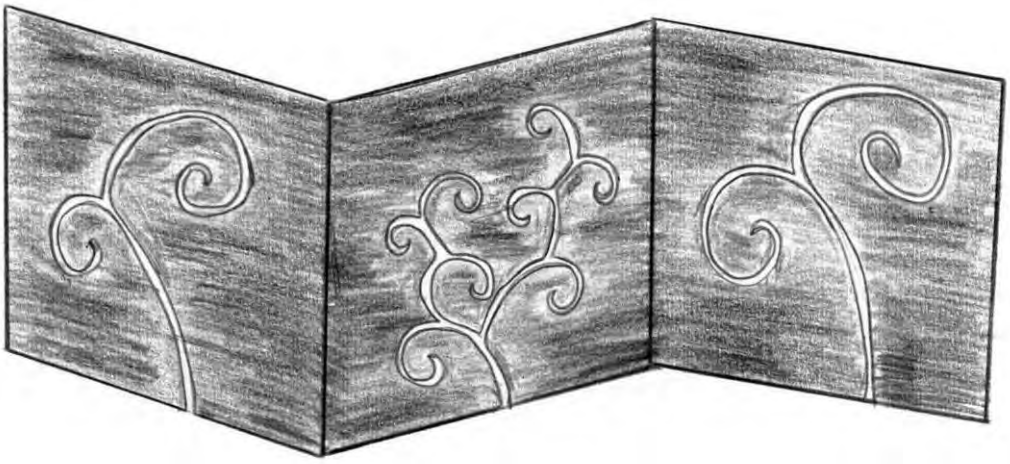

Granica – stal corten, w modułach wycięte elementy ozdobne

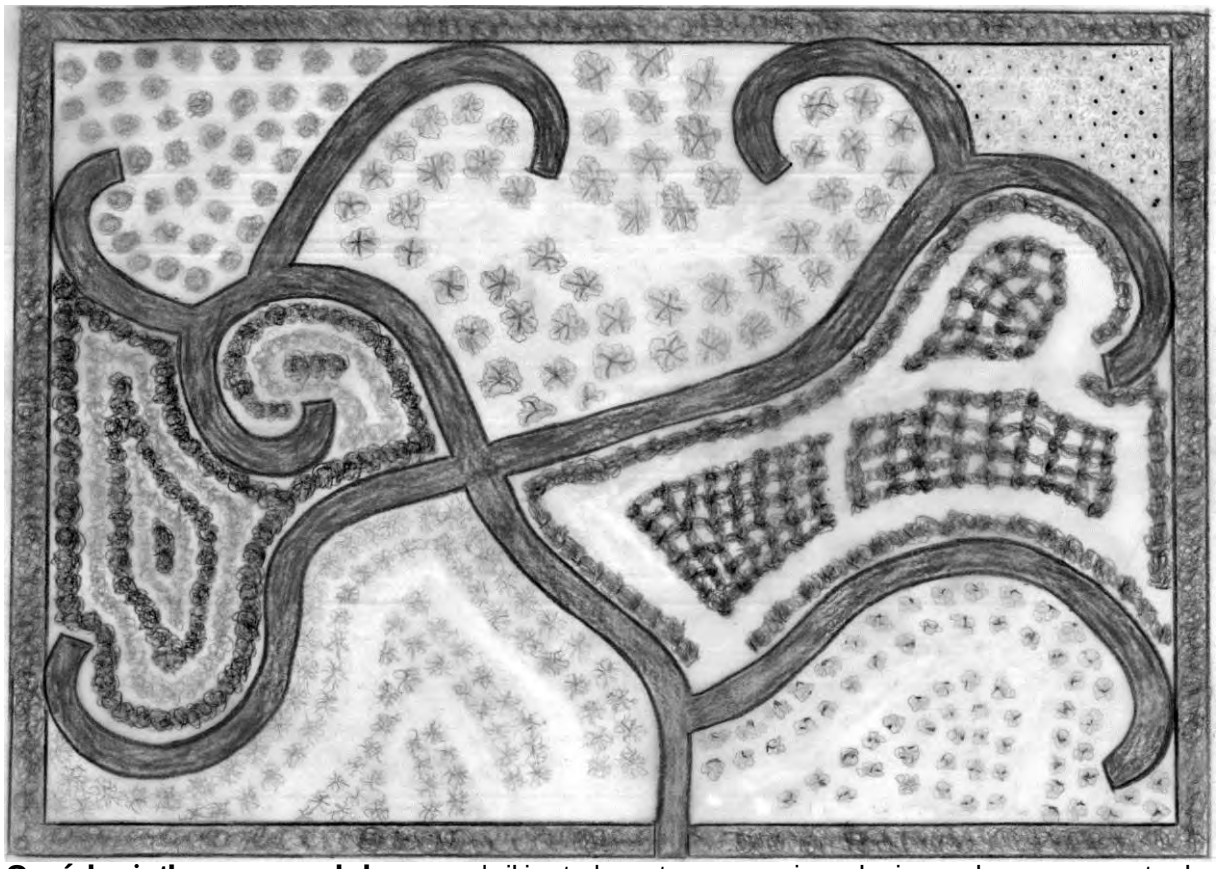

Ogród użytkowo – ozdobny – alejki: stal corten, nawierzchnie wykonane metodą HanseGrand. Rośliny: *Buxus* (bukszpan), *Foeniculum vulgare* (koper włoski), *Rheum rhaponticum* (rabarbar), *Beta vulgaris* (burak), *Rubeckia* (rudbekia), Brassica (kapusta), Lactuca (sałata ozdobna), Brassica oleracea (kapusta ozdobna).

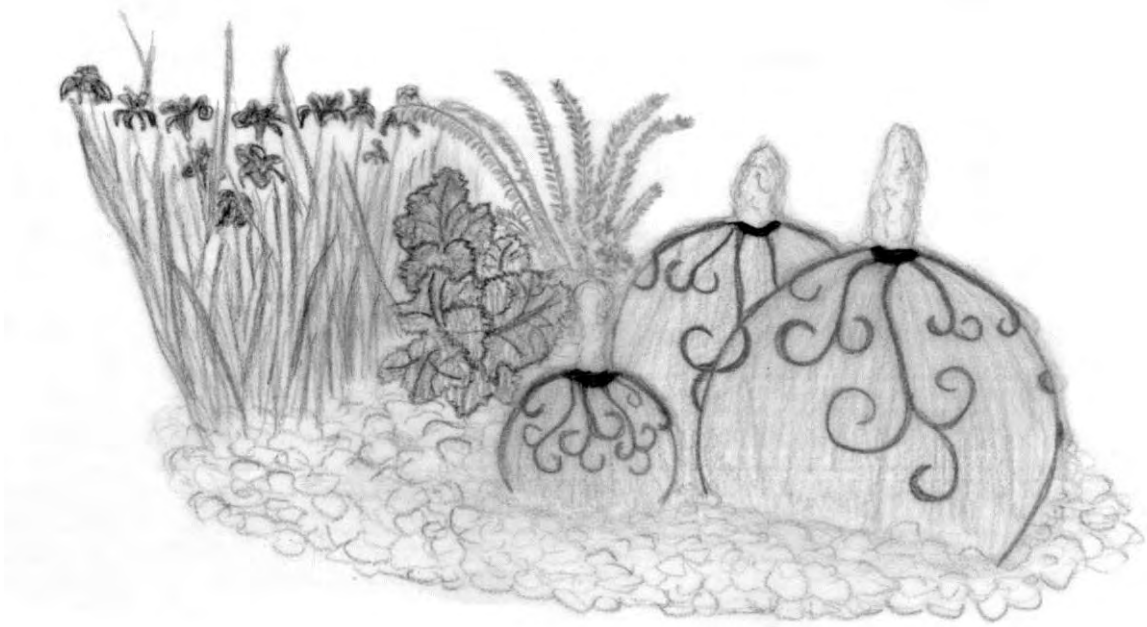

Układ wodny – fontanna – stal corten, wypukłe elementy ozdobne, otoczaki.
Rośliny: *Iris sibirica* (kosaćce), *Heuchera sanguinea* (żurawka ogrodowa), *Dryopteris filix-mas* (nerecznica samcza)

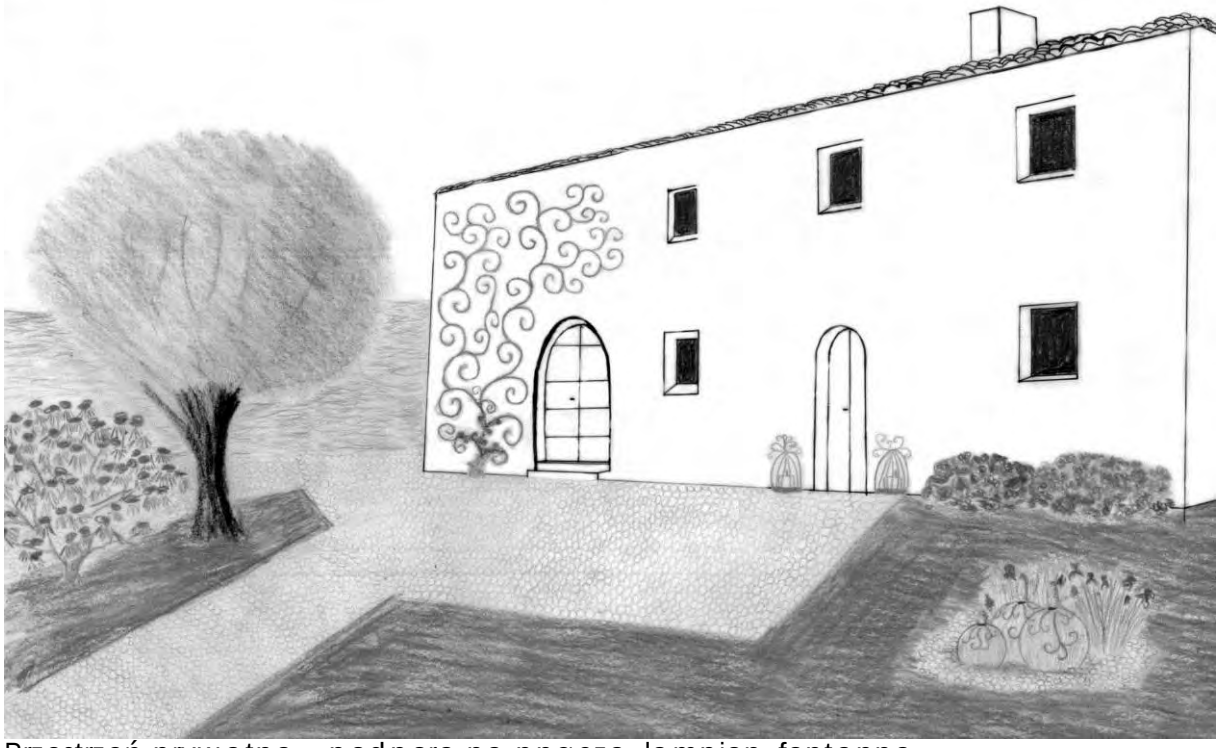

Przestrzeń prywatna – podpora na pnącza, lampion, fontanna.
Rośliny: *Rhododendron* 'Saturnus' (azalia), *Fraxinus excelsior* 'Nana' (jesion wyniosły), *Clematis* 'Kiri Te Kanawa' (powojnik), *Spirea japonica* 'Crispa' (tawuła), *Spirea japonica* 'Froebelii'(tawuła), *Iris sibirica* (kosaćce)

Przestrzeń publiczna – Park – podłoga, lampa, miejsce pamięci

Iwona Bedyńska

Z wykształcenia ubezpieczeniowiec i kadrowiec, a z zamiłowania ogrodnik i poszukiwaczka pięknych rzeczy. Inspiracją elementów wzornika były pasy łowickie i ceramika ludowa. Proponuję wprowadzenie więcej koloru do przestrzeni publicznej, a nie tylko na place zabaw dla dzieci. Powtarzalnym elementem jest kolorowy pasek łowicki. Zastosowane materiały to głównie drewno i ceramika, ale też beton i tworzywo sztuczne. Kontakt: i.bedynska@interia.pl

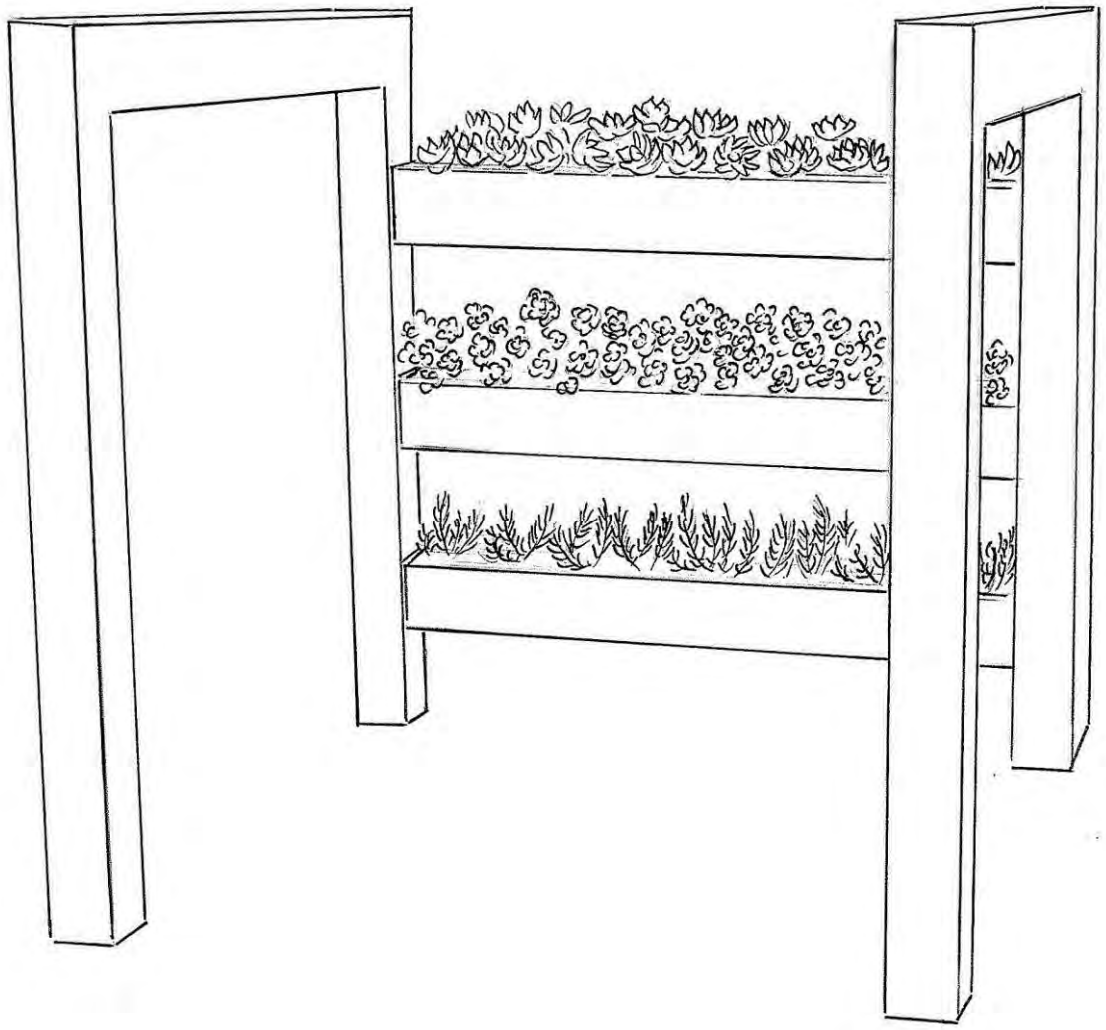

Rabata - ogród wertyklany, do miejsca słonecznego. Materiał: drewno. Rośliny: *Sempervivum* 'Othello' Rojnik, *Sedum organum* Rozchodnik lebiodkowaty, *Sedum reflexum* Rozchodnik ościsty.

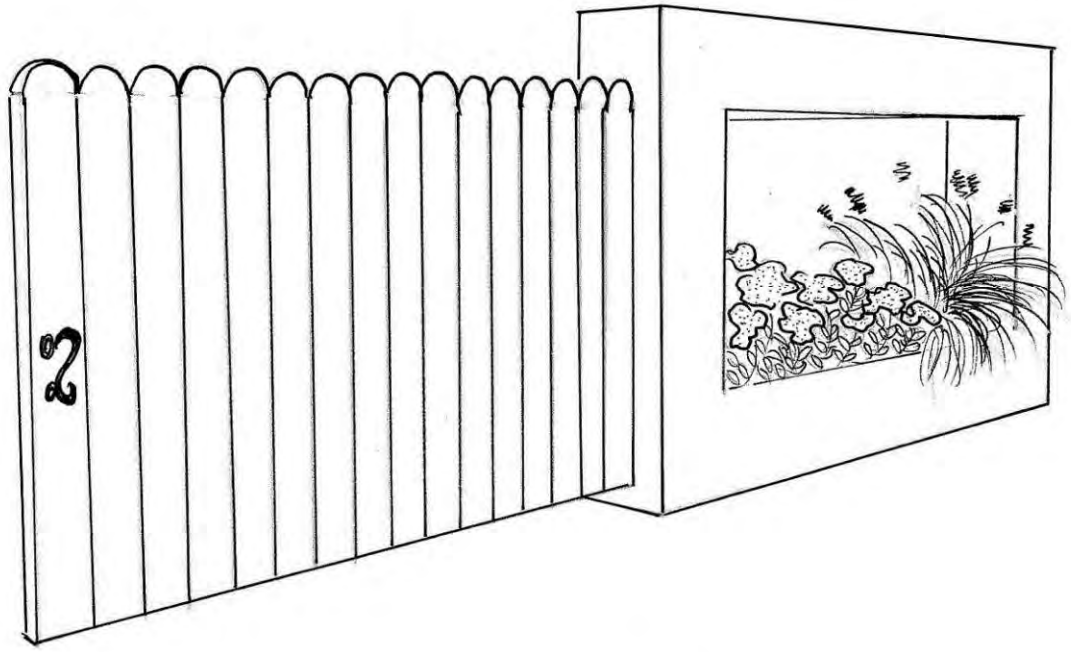

Granica - fragment ogrodzenia (brama połączona z kwietnikiem). Materiał: beton, drewno. Rośliny: *Sedum spectabile* Rozchodnik okazały,

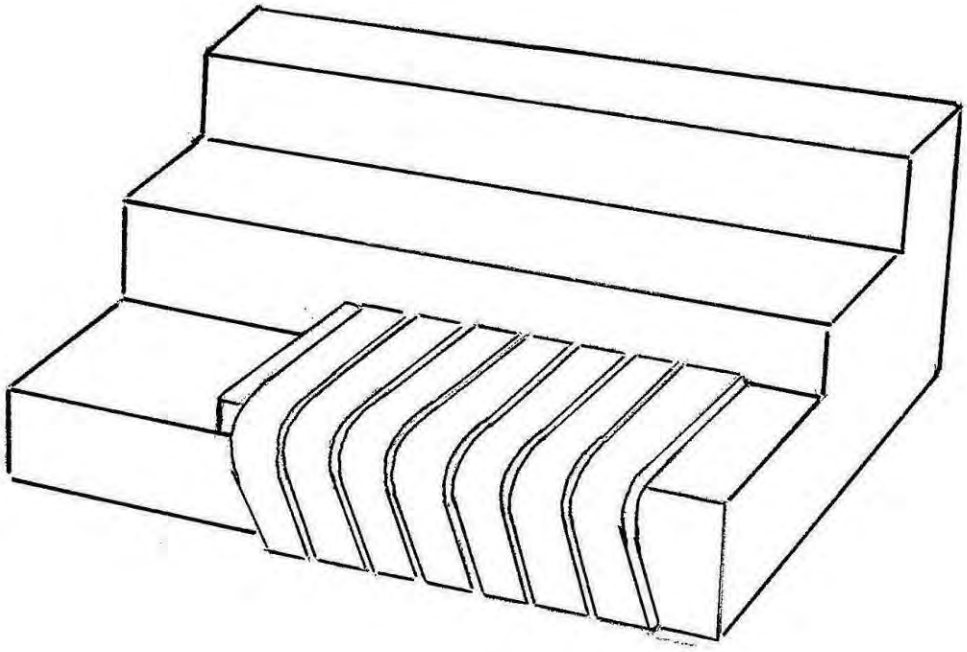

Meble ogrodowe – ławka. Materiał: beton lub metal, gięte malowane drewno lub barwione tworzywo sztuczne.

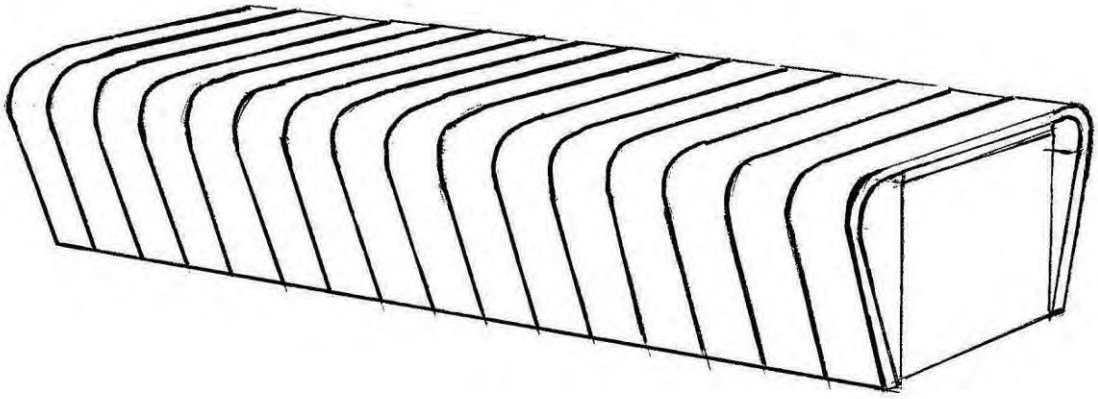

Meble ogrodowe – ławka. Materiał: gięte malowane drewno lub barwione tworzywo sztuczne. Elementy nakładane na murek lub metalową konstrukcję

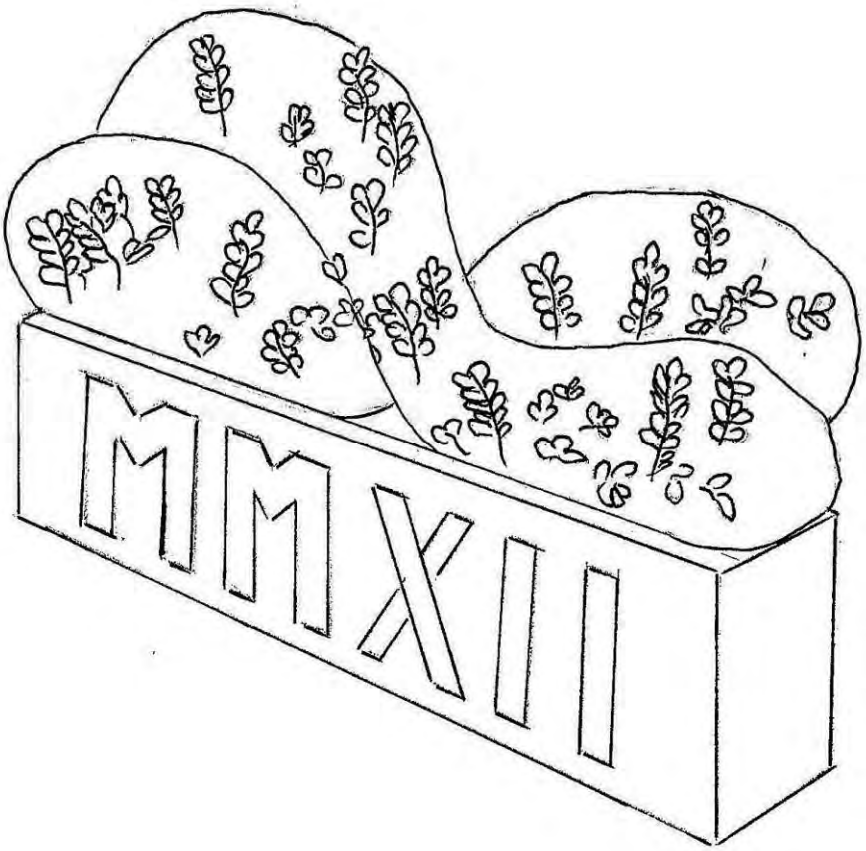

Miejsce pamięci - donica z datą (rokiem) założenia ogrodu. Materiał: barwiony beton, malowane drewno lub kolorowe tworzywo. Sztuczne rośliny: *Buxus sempervirens* Bukszpan wiecznie zielony' *Aureovariegata*' i 'Latifolia Maculata', strzyżony węzłowo.

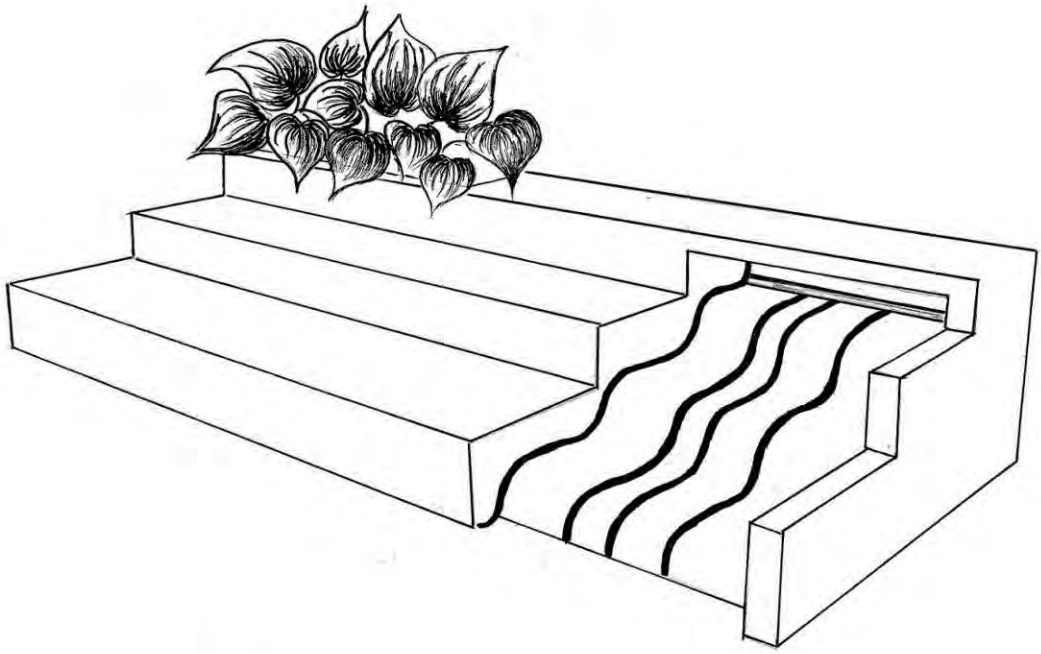

Układ wodny - kaskada łączona z kwietnikiem. Schody jako miejsce do siedzenia lub do eksponowania dekoracji ogrodowych, materiał: beton lub drewno łączone z mozaiką. Rośliny: *Hosta* 'Big Daddy' Funkia.

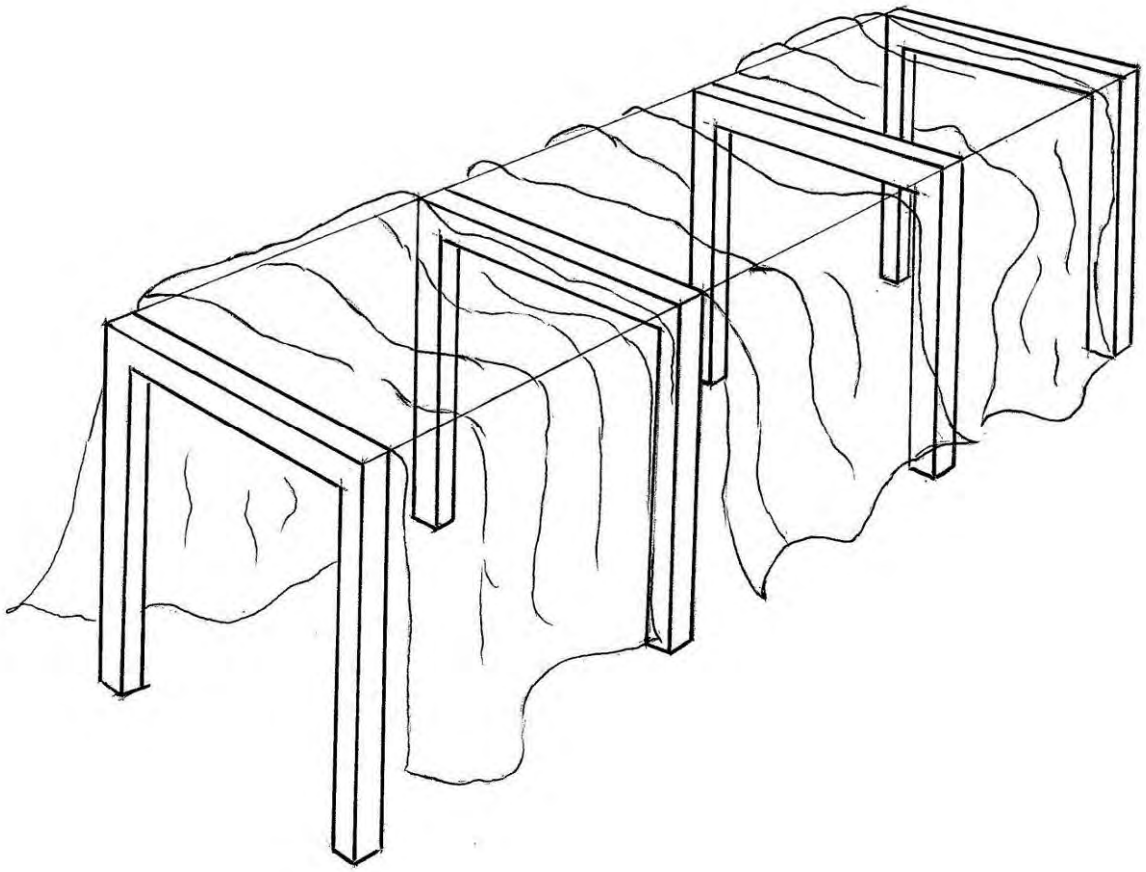

Element przestrzenny – pergola. Materiał: malowane bale drewniane, połączone stalową linką. Konstrukcja może służyć jako podpora pod pnącza lub do przewieszania tkaniny.

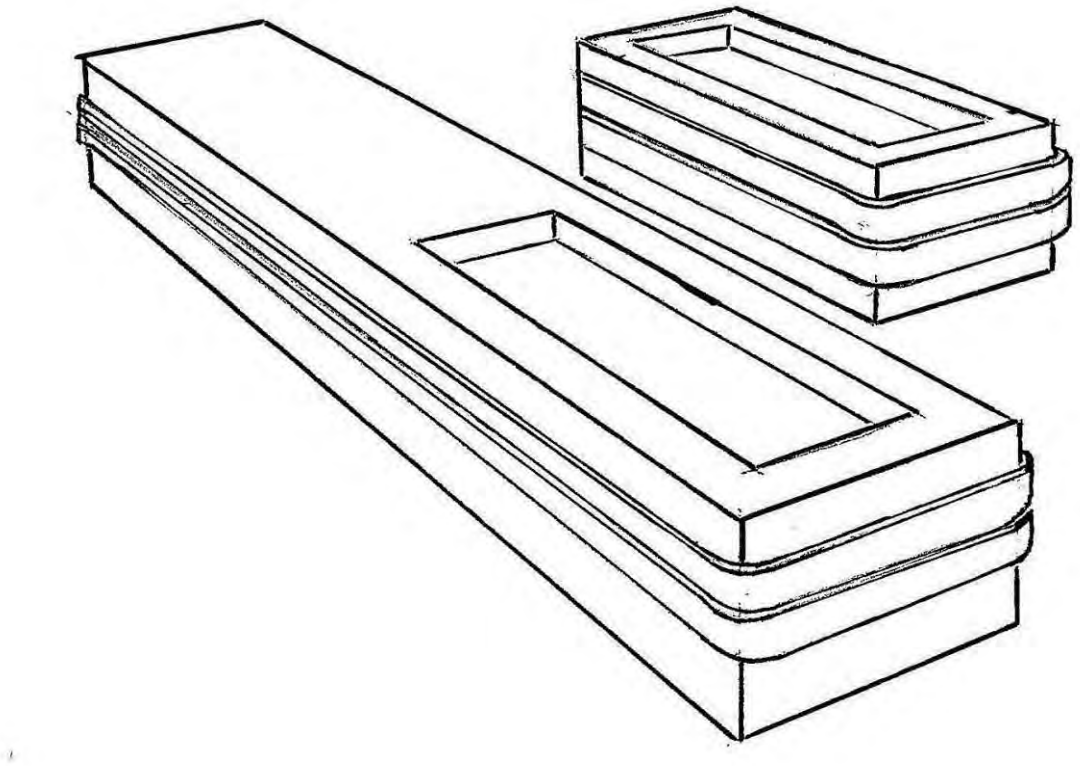

Kwietnik przenośny - donica stojąca. Materiał: beton łączony z malowanym giętym drewnem lub barwionym tworzywem sztucznym lub całość z tworzywa sztucznego.

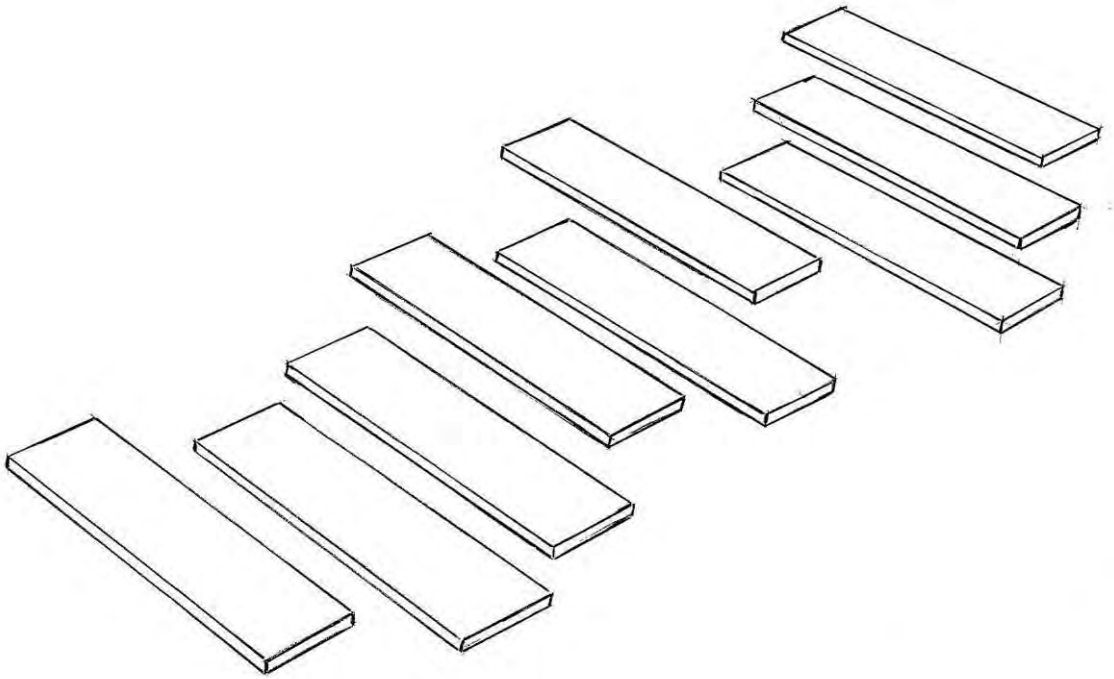

Podłoga - płyty chodnikowe. Materiał: kolorowy beton, malowane drewno' lub barwione tworzywo sztuczne.

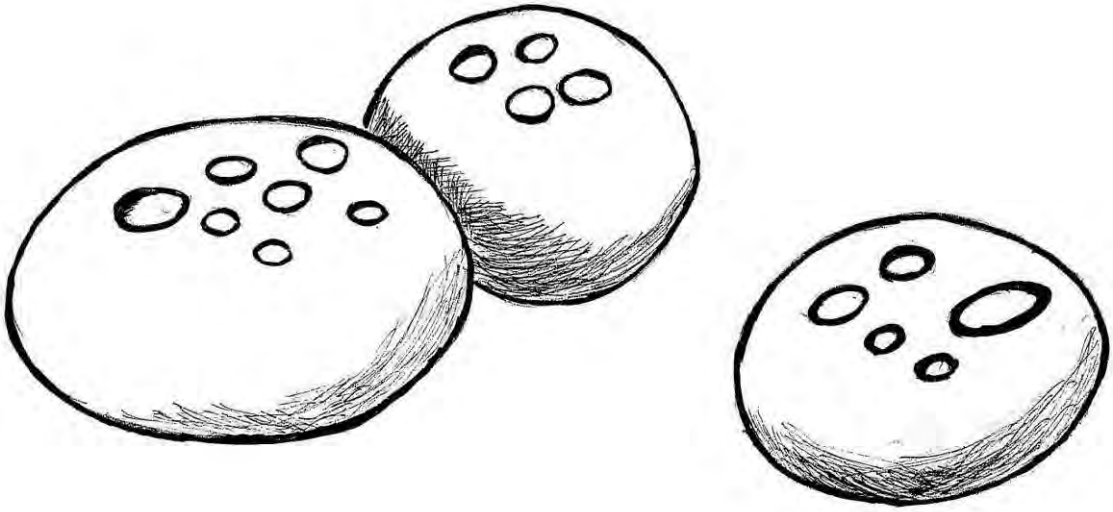

Oświetlenie - lampy w formie kamieni. Materiał: ceramika szkliwiona.

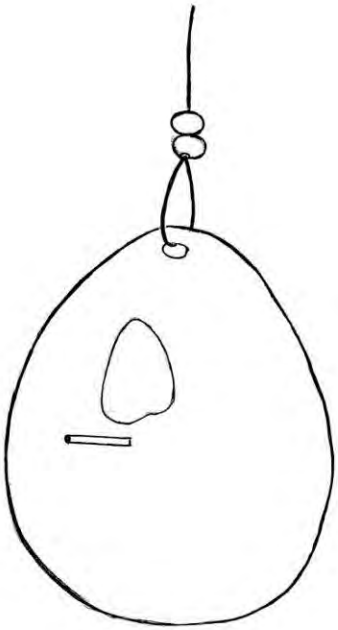

Urządzenie dla zwierząt - budka lęgowa. Materiał: ceramika szkliwiona.

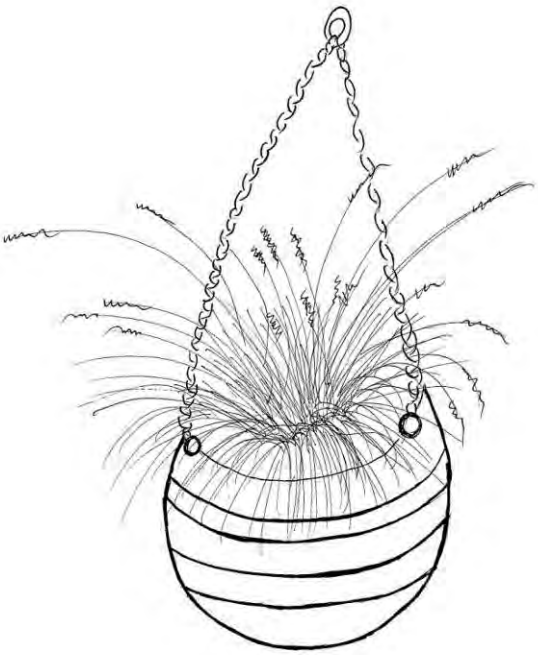

Kwietnik przenośny - donica wisząca. Materiał: ceramika szkliwiona. Rośliny: *Festuca glauca*, Kostrzewa popielata.

Małgorzata Chudy

Inspiracją wzornika była bryła prostopadłościanu, który jest dla mnie odzwierciedleniem prostoty, czytelnej formy i oszczędnego wzornictwa. Użyte materiały, to drewno i włókno szklane. Pracując nad wzornikiem zależało mi na zminimalizowaniu ilości materiałów i utrzymaniu wyrazistej formy. Ogrody są moją pasją od lat i stają się sposobem na życie. Zostają dla potomnych więc twórzmy je najpiękniej jak potrafimy. **Powtarzalny element wzornika** to wariacje na temat prostopadłościanu

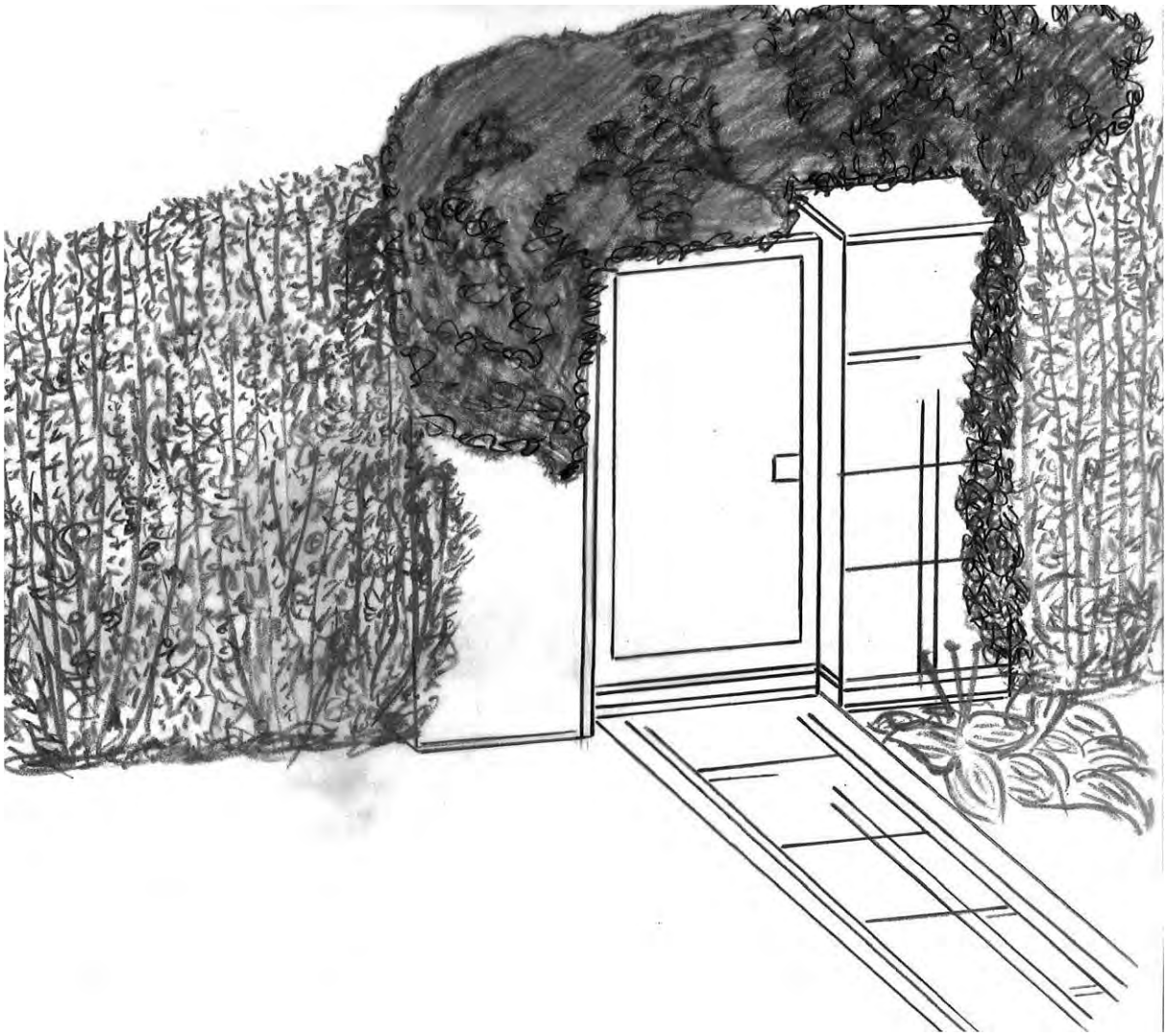

Granica i nawierzchnia – drewniana frezowana **furtka** osadzona na słupkach betonowych. Funkcję **płotu** pełni żywopłot formowany *Ligustrum vulgare* `Atrovirens`. Na furtce *Hedera helix* var. Hibernica. **Nawierzchnia** w dwóch wariantach: jako płytka elewacyjna oraz nawierzchnia przeplatana trawą.

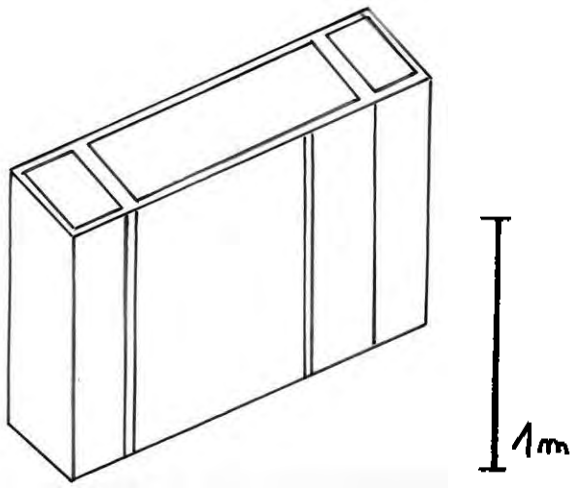

Śmietniki modułowe, włókno szklane

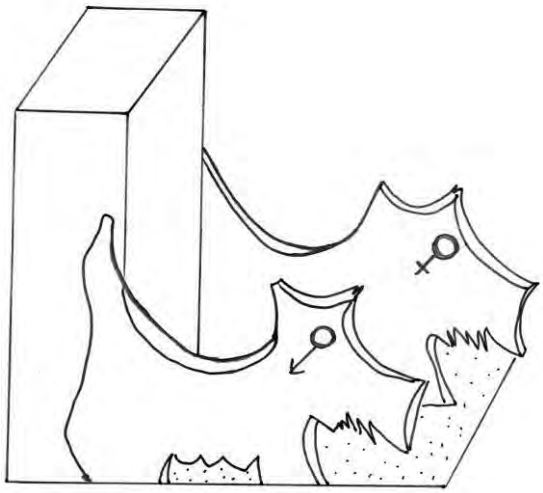

Urządzenia dla zwierząt - toaleta dla psa, włókno szklane

Przenośny kwietnik -modułowe **donice**. Włókno szklane. Rabata: *Verbena bonarieris*, *Hakonechloa macra*,*Festuca glauca*, *Achillea filipendulina*

Miejsce pamięci. Ruchome magnetyczne litery dowolnie układane. Rabata: *Hedera helix* , *Hosta `Minuteman`*,

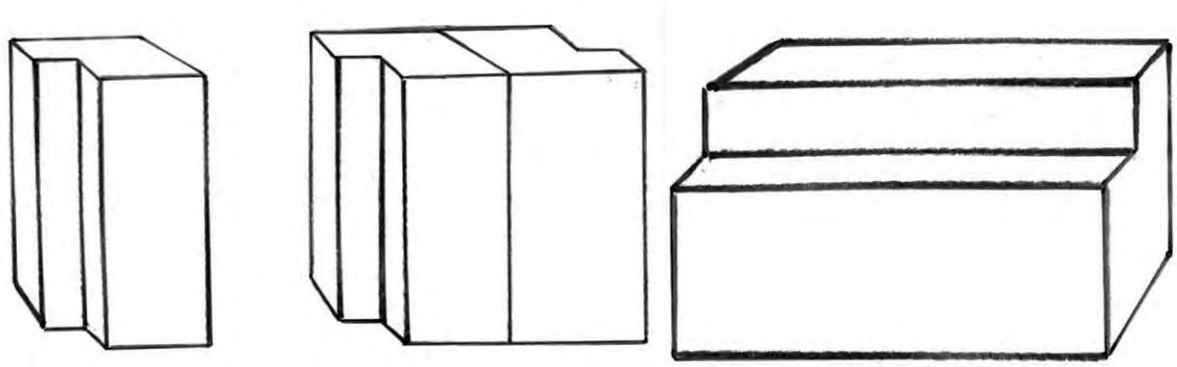

Oświetlenie - lampa LED modułowa stojąca, leżąca. Włókno szklane

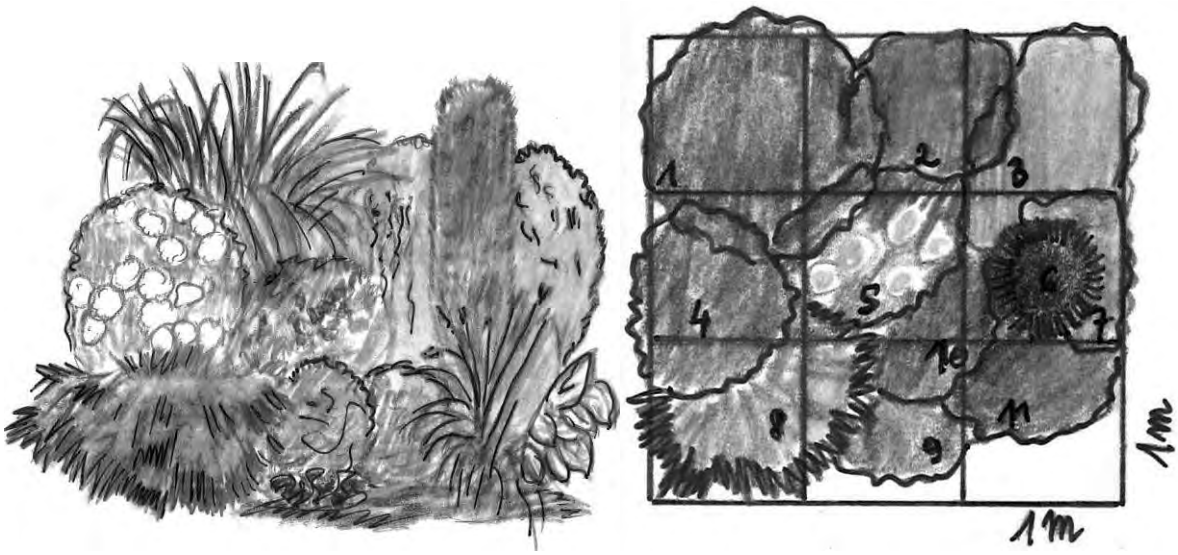

Rabata: stanowisko słoneczne *1.Miscanthussinesis* `Silberfeder`, *2.Salix caprea* `Kilmarnock`, *3.Prunus triloba 4.Viburnum carlesii* `Aurora`, *5.Rhododendron* `Sonatine` *6.Thuja occidentalis* `*Smaragd*`,*7.Hosta venticrosa 8.Taxus baccata* `Summergold`, *9.Vinca minor* `Gertrude Jekyll`, 10. *Buxus sempervirens* `*Suffruticosa* 11.*Pennisetum alopecuroides*

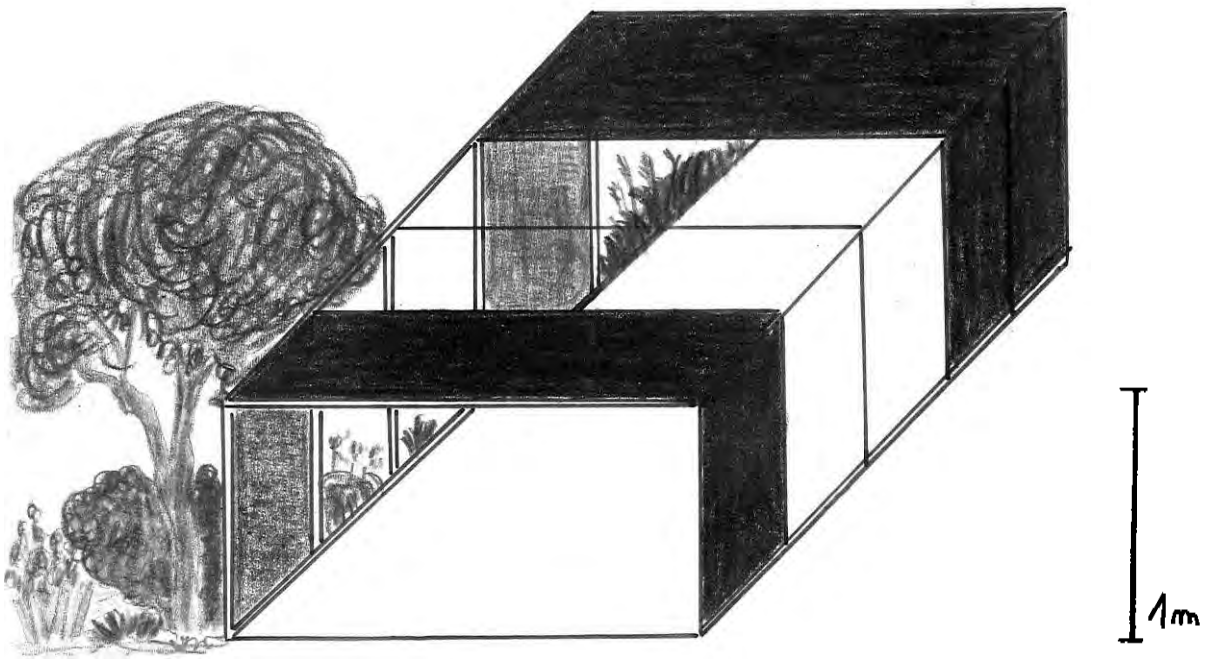

Forma przestrzenna - altana drewniana, moduły przesuwane na szynach w dowolnej kombinacji. Rabata: *Robinia pseudoacacia* `Umbraculifera`, *Spiraea japonica* `Froebelii`, *Iris sibirica.*

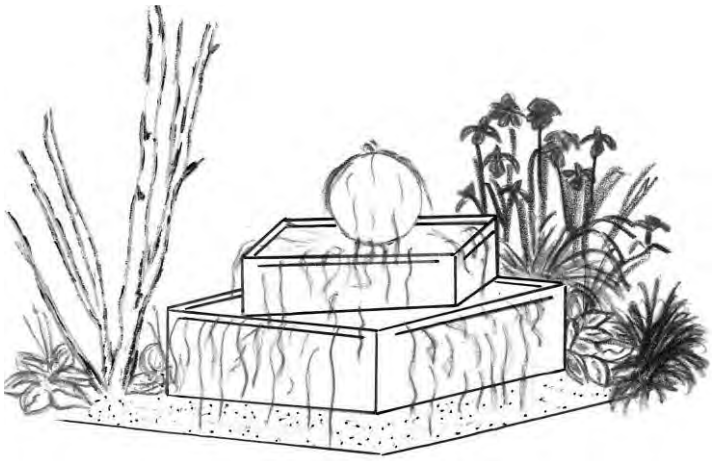

Układ wodny- fontanna z włókna szklanego. Woda wypływa z kuli i sączy się przez otwory z każdego prostopadłościanu. Obieg zamknięty. Rabata: *Betula pendula* `Gracilis`, *Iris sibirica, Hosta venticrosa*

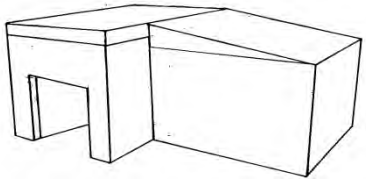

Urządzenia dla zwierząt Modułowa buda dla psa, drewno

Meble ogrodowe - drewniana **ławka**. Rabata: *Miscanthus sinesis* `Vorlaufer`, *Verbena bonarieris*, *Hakonechloa macra* `Aureola`.

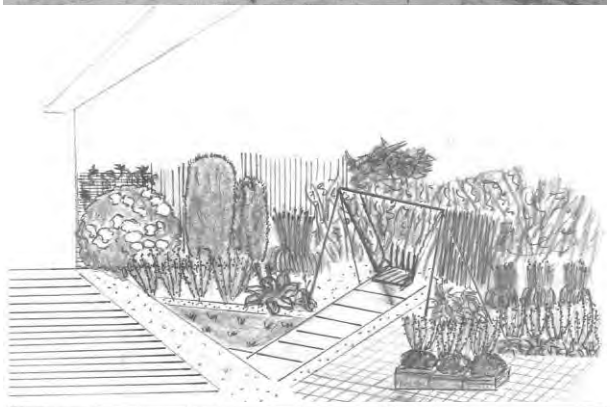

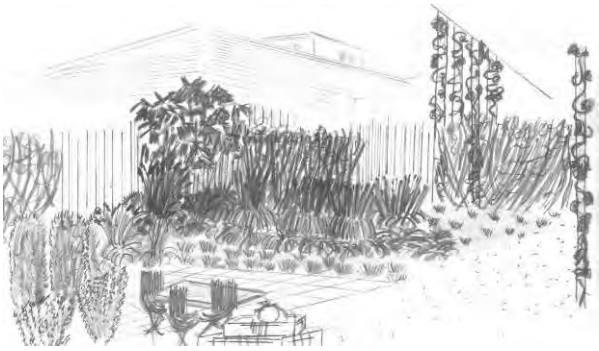

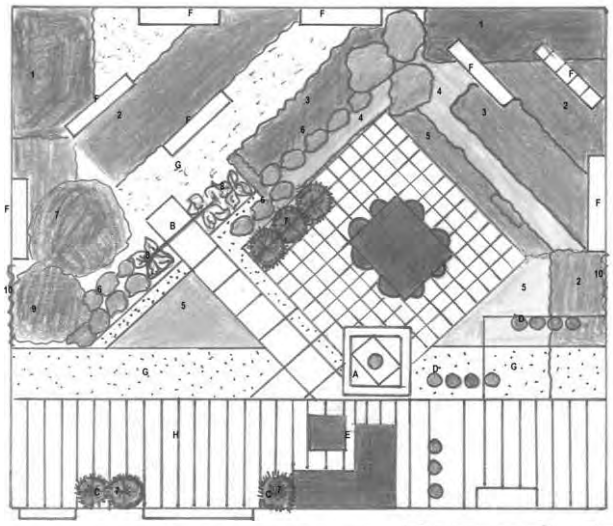

przestrzeń prywatna – A. fontanna B. huśtawka C. donice D. rynny z pnączem E. kanapa, stolik F. osłona G. żwirek H. *taras*

1.Pleioblastus viridistriatus
2.Cornus alba `Sibirica`
3. Calamagrostis x acutiflora `Overdam`
4. Hakonechloa macra `Aureola`
5. Festuca glauca
6. Berberis `Erecta`
7. Taxus baccata
8. Hosta venticrosa
9. Hydrangea arborescens `Anabelle`
10. Hedera helix

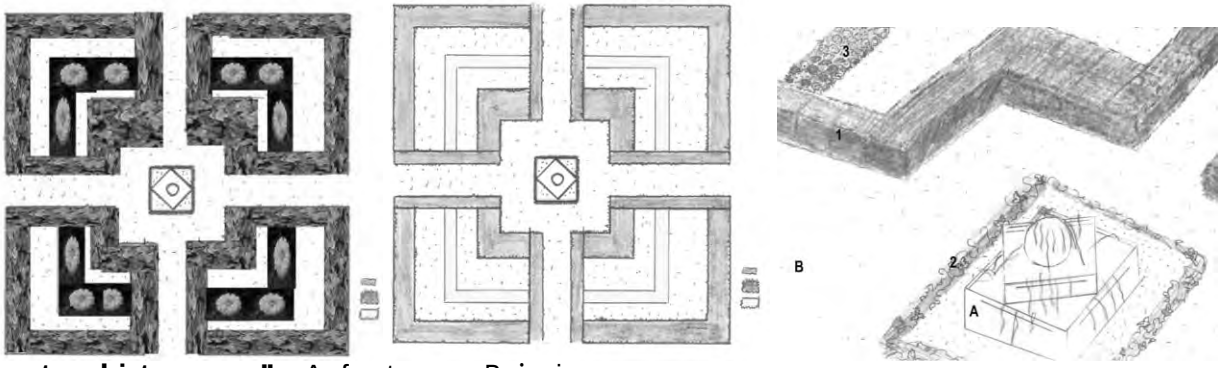

parter „historyczny" - A. fontanna B. żwir

1.Hedera hibernica *2. Buxus sempervirens* `Suffruticosa` *3. Tagetes erecta*

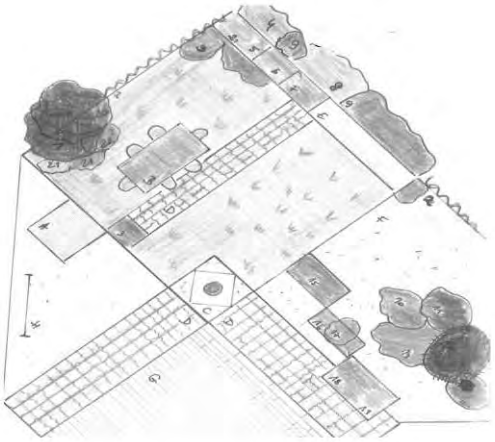

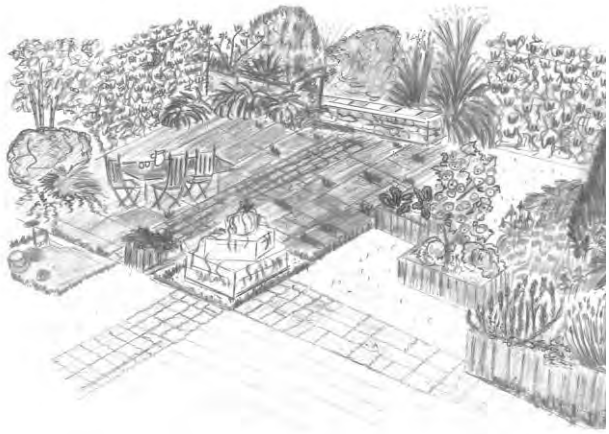

ogród użytkowo-ozdobny. *1.Buxus sempervirens* `Suffruticosa` 2. *Lonicera periclymenum* `Serotina` 3. *Pennisetum alopecuroides 4. Thuja occidenthalis* `Europe Gold`*5. Verbena bonarieris 6. Yukka filamentosa 7. Geum coccineum* `Borisii`8. *Berberis x media* `Red Jewel`9. *Miscanthus sinesis `Silberfeder`10. Iris sibirica 11. Salix purpurea* `Nana`*12. Thuja occidenthalis* ` Smaragd`*13.Arrundo donax var.* `Versicolor`14. *Calendula officinalis 15. Beta vulgaris 16. Brassica oleracea 17. Malus* `Ola`18. *Rosmarinus officinalis* `Miss Jessop`s Upright`19. *Lavandula angustifolia* `Blue Cushion`20. *Rhus typhin* `Dissecta`*21.Vinca minor* `Gertrude Jekyll` 22. *Taxus baccata* `Summergold` A. piaskownica B. stół C. fontanna (obieg zamknięty) D. nawierzchnie E. murek jako ławka F. warzywniak część robocza G. taras H. huśtawka

przestrzeń publiczna

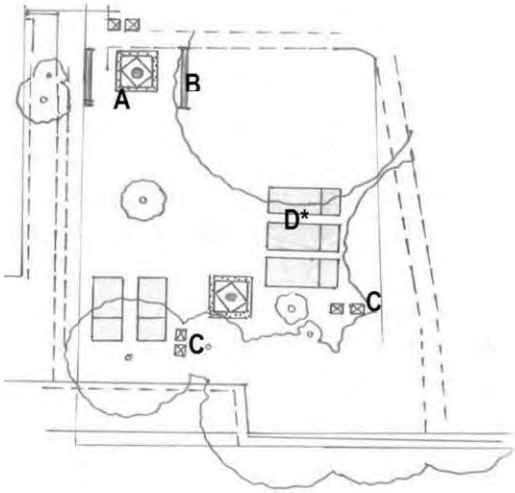

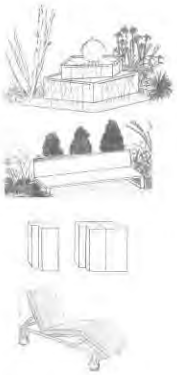

A. fontanna

B. **ławka**

C. **lampa**

D* leżanka
(spoza próbnika)

Agata Dominiczak

Motywem przewodnim wzornika jest zwykły polny mak. Poszukując inspiracji zachwyciłam się malowniczością każdej z form rozwoju tej rośliny. Zarówno pąk, kwiat główka a nawet ziarna symbolizują wiele rzeczy i mogą być wzorem dla wielu elementów ogrodu. Mak to symbol duchowości, przelotności, ale także świata marzeń. To, jaki będzie ogród, czy bajkowy, czy surowy czy wręcz psychodeliczny, poprzez np. mnogość kół, zależy od wyboru właściciela. Materiały zastosowane we wzorniku są proste i nowoczesne: aluminium, sklejka drewniana wodoodporna – np. drewno meranti oraz ceramika. Sztuka, rękodzieło i ogrody od wielu lat są moją wielką pasją.

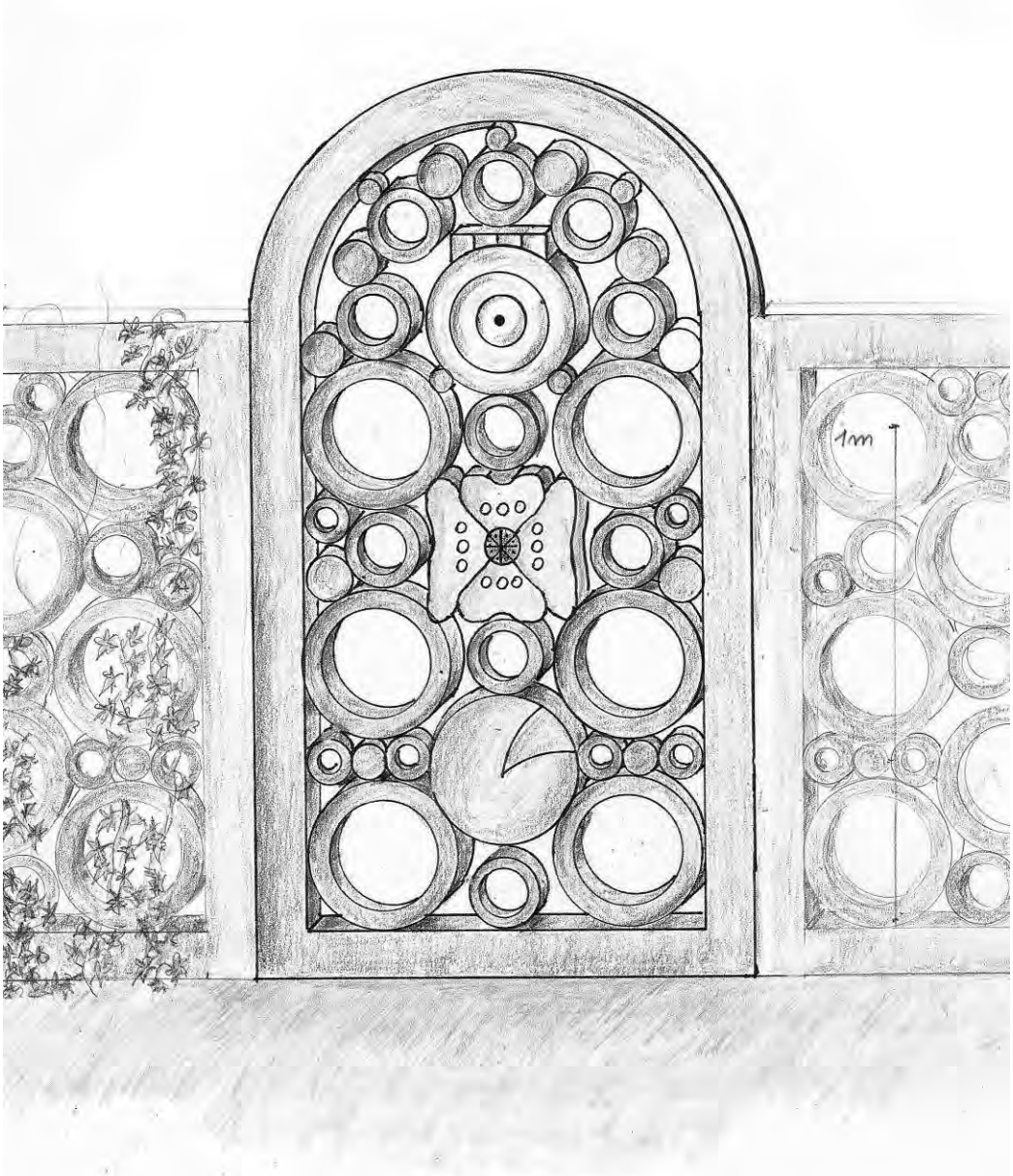

Ogrodzenie. Bramka w całości odlana z aluminium. Istnieje możliwość zamontowania w obręczach oświetlenia. Po ogrodzeniu wspina się bluszcz (*Hedera helix*).

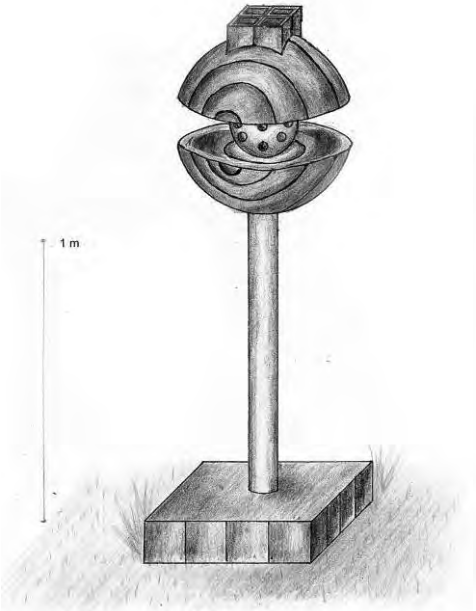

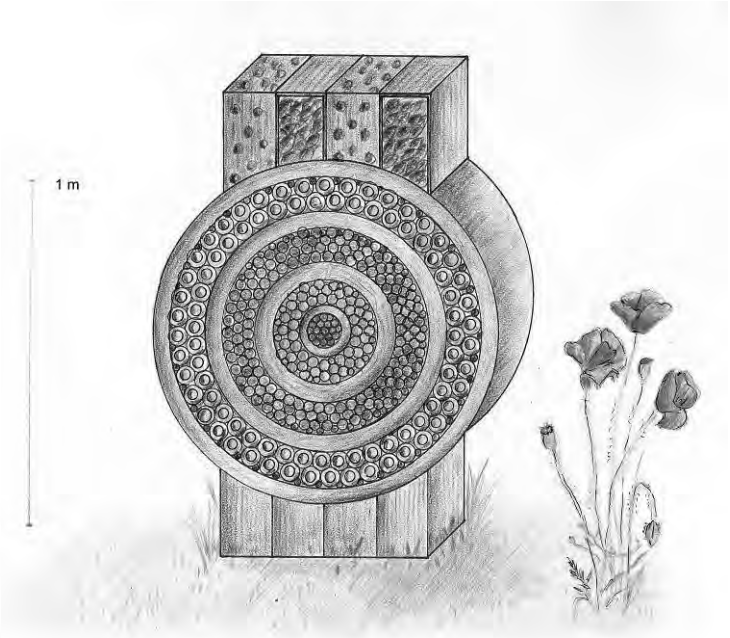

Karmnik. Karmnik wykonany z aluminium oraz ze sklejki wodoodpornej, wnętrze z aluminium połączone ze sobą. Na górze podajnik pokarmu, który wylatuje otworkami z kuli.

Domek dla owadów. Całość wykonana ze sklejki wodoodpornej; górna część posiada otwory wiercone oraz szyszki. Środek wypełniony jest suchymi łodygami: malin, forsycji i czarnego bzu.

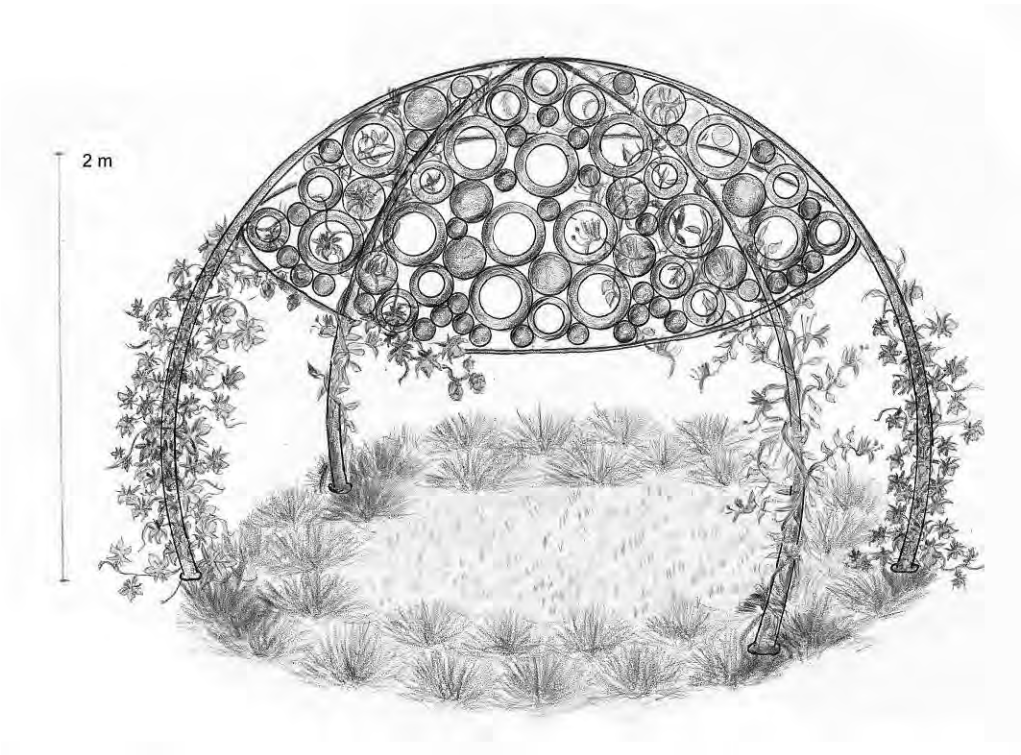

Pergola. Ten element przestrzenny w całości został odlany z aluminium. Kuliste formy na zadaszeniu są zarówno ażurowe, jak i pełne, co daje efekt światłocienia. Rośliny, które zastosowano są lekkie i przyjazne dla odpoczynku. Są to: wiciokrzew japoński (*Lonicera japonica*) 'Helliana', chmiel japoński (*Humulus japonicus*) oraz kostrzewa

Gautiera (*Festuca gautieri*).

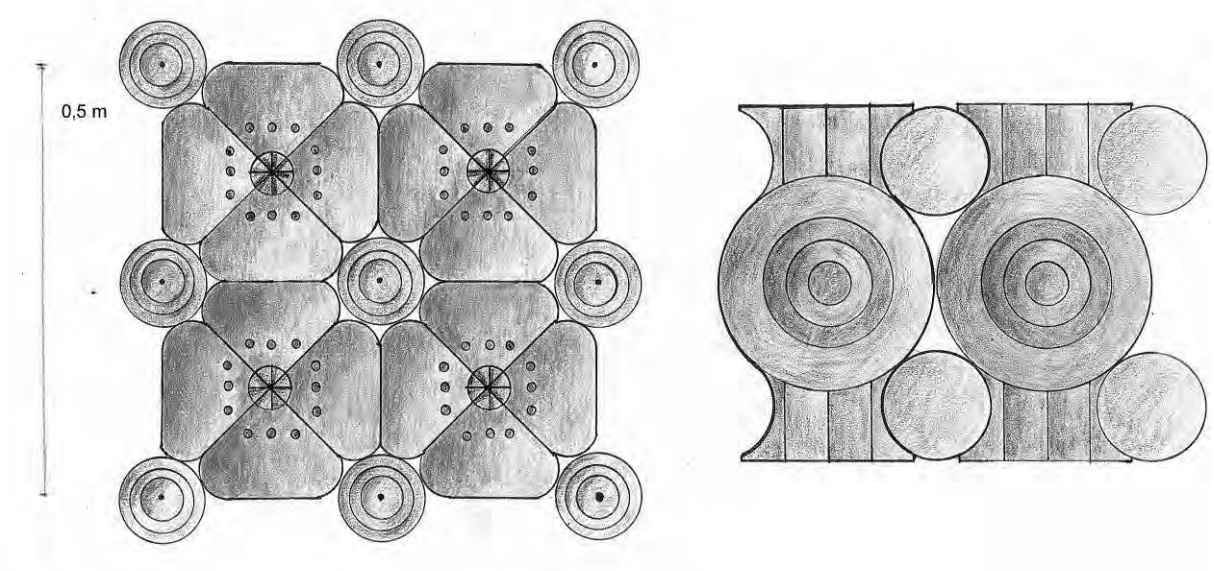

Element powtarzalny. Dwa do wyboru elementy z motywem maku: kwiatu i owocu. Możliwość wielu zastosowań.

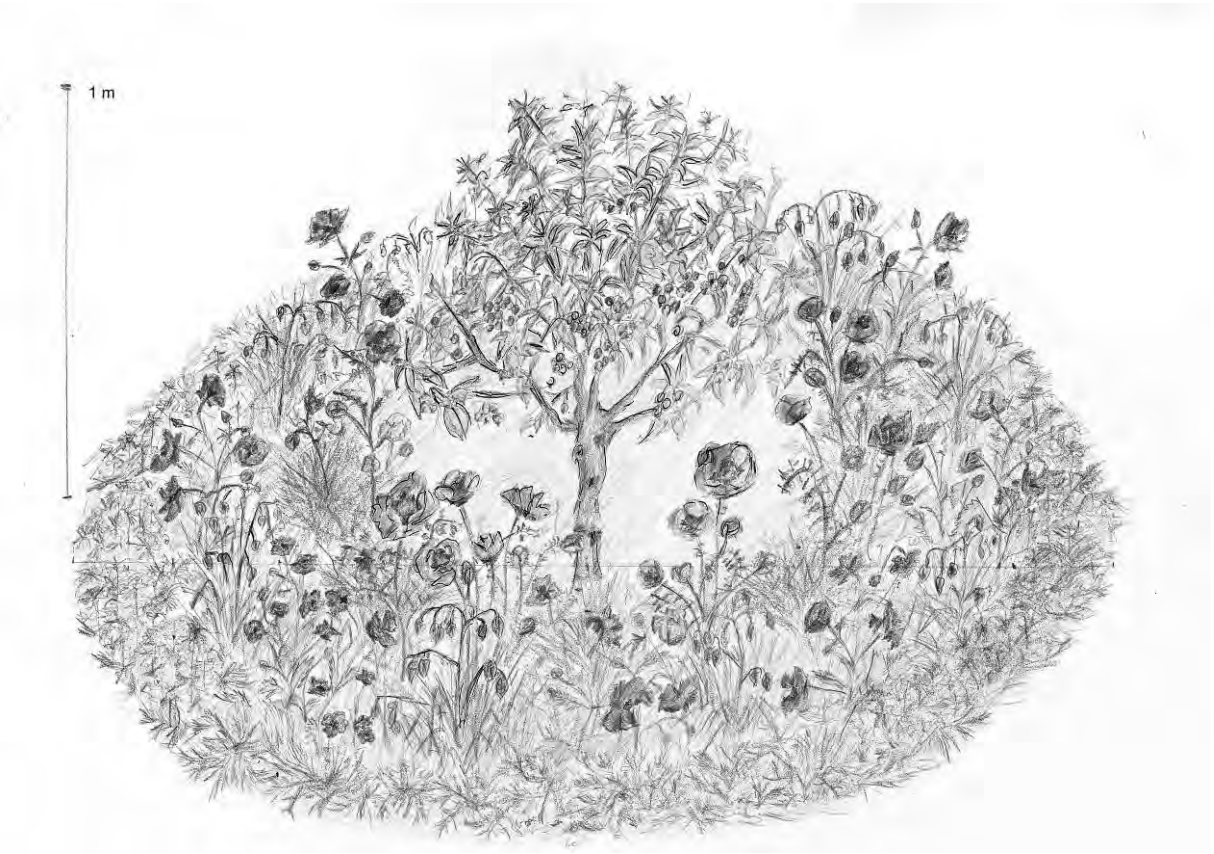

Rabata. Okrągła rabata o śr. 2,5m. Układ roślin nawiązuje do wiodącego motywu. Zastosowano na rabacie rośliny na stanowisko słoneczne o glebie przepuszczalnej. Są to: bylica Schmidta (*Artemisia*) 'Nana', drżączka średnia (*Briza media*), kuklik chilijski (*Geum chiloense*) Mrs Bradshaw', kostrzewa sina (*Festuca glauca*), mak wschodni (*Papaver orientale*) Victoria Louise', na środku miniaturowa jabłoń (*Malus*) POM 'ZAI' 'Courtabn'.

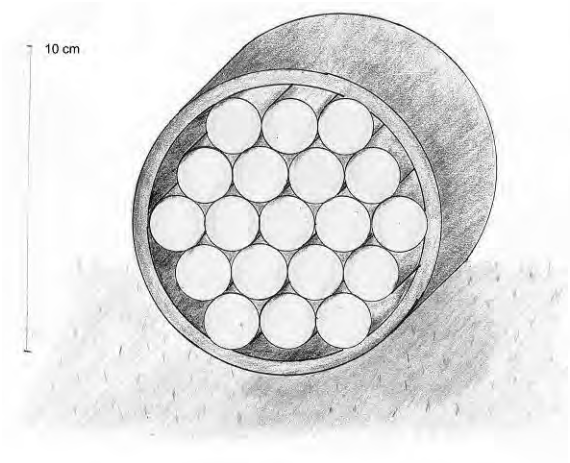

Oświetlenie. Obudowa z aluminium, wewnątrz liczne światełka ledowe. Prosta forma do wykorzystania solo lub do montowania w elementach ogrodowych.

Donica. W całości mebel wykonany został ze sklejki wodoodpornej. W środku jednoroczna roślina: kosmos podwójnie pierzasty (*Cosmos bipinnatus*).

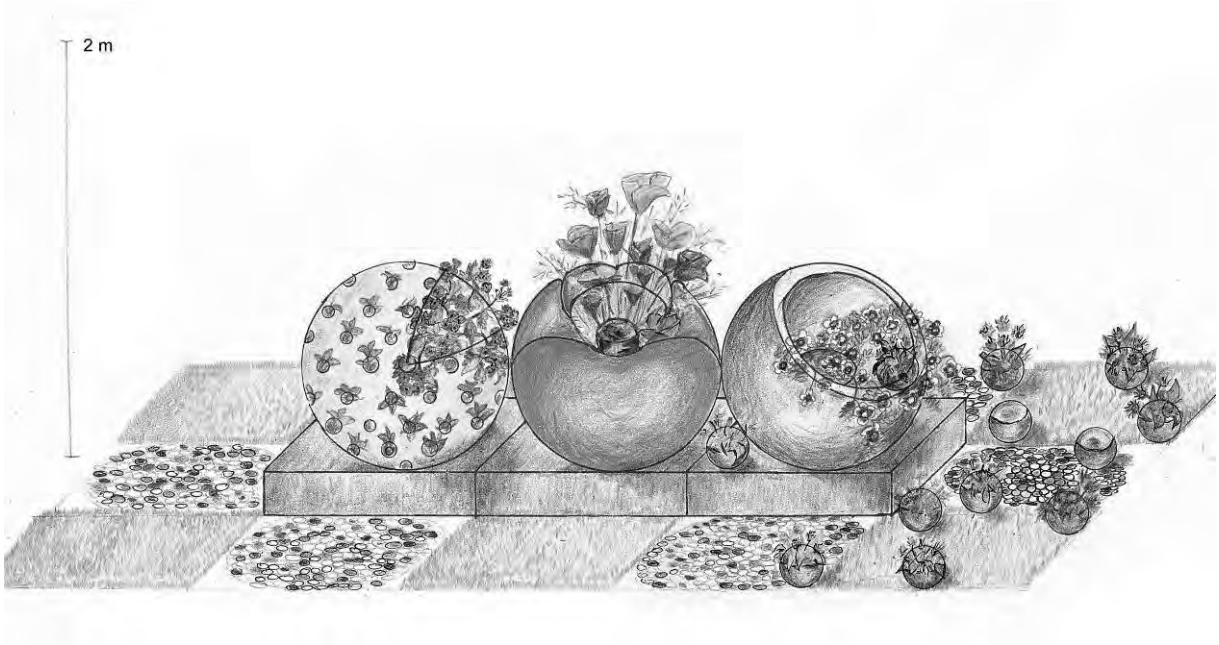

Miejsce pamięci. Trzy formy przedstawiające mak w różnych fazach rozwoju, które symbolizują cykl życia , wykonano z ceramiki. W środku kule są puste, co daje możliwość wykorzystania pomnika jako donic. Miejsce to symbolizuje pamięć rodu, i powtarzalność pokoleń. Z trzeciej formy wysypują się małe doniczki - kule jako ziarna. Zastosowano w tym wypadku rośliny jednoroczne, to są: werbena (*Verbena hybrida pendula*), czyściec wełnisty (*Stachys byzantina*), maczek kalifornijski (*Eschscholzia calironica*), porcelanka 'Penny Black' (*Nemophila discoidalis*), żeniszek (*Ageratum houstonianum*).

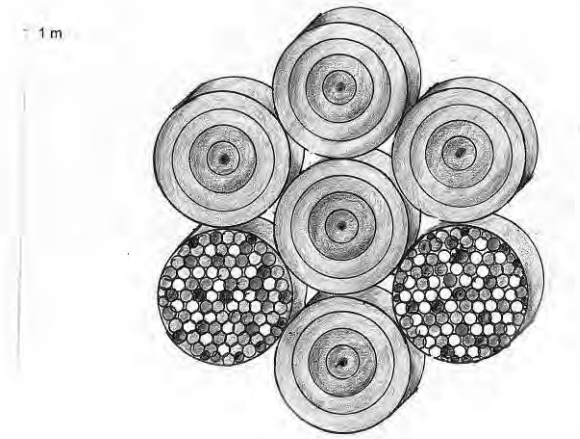

Podłoga. Kuliste płytki wykonane z ceramiki oraz małe drobne płytki - mozaika. Dominujący kolor, to odcienie szarości z czerwonym akcentem.

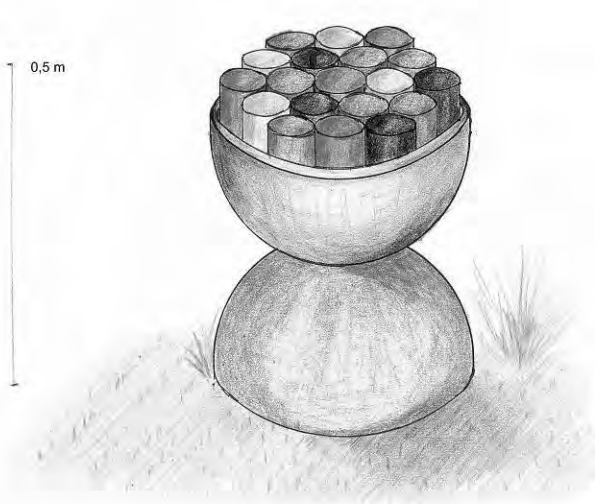

Mebel ogrodowy. Siedzisko - krzesło, górna część jest ze sklejki wodoodpornej, dolna z aluminium. Siedzisko wymienne, możliwość wyboru zestawu kolorów, wykończone filcem wełnianym.

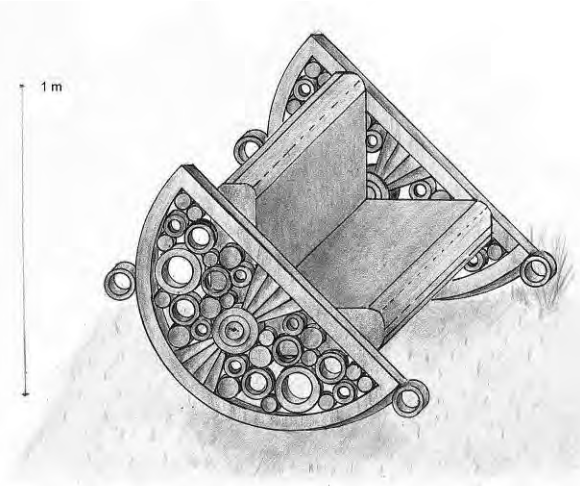

Mebel ogrodowy. Fotel bujany, możliwość regulacji oparcia, w tym złożenia. Mebel wykonany ze sklejki wodoodpornej, wykończenia z aluminium szlifowanego, siedziska - wymienne pufy pokryte na zewnątrz filcem wełnianym.

Układ wodny. Panel odlany z aluminium, woda wypływa przez otwory i swobodnie spływa po konstrukcji. Zastosowano obieg zamknięty wody. Istnieje możliwość wielu aranżacji panelu wodnego, np.: umieszczenie oświetlenia, pojemników. Rośliny, które rosną wokół konstrukcji to rośliny preferujące wilgotne podłoże; guzikowiec zachodni (*Cephalanthusoccidenthalis*), pełnik europejski (*Trollius europaeus*), turzyca muskegońska (*Carexmuskin gumensis*), manna mielec (*Glyceria maxima* 'Variegata'), funkia (*Hosta* 'June').

Greta Grabowska

gragreta@op.pl : tel. 608 36 88 04. Ukończyłam Architekturę Wnętrz na ASP w Gdańsku. Projektuję wnętrza. Fascynuje mnie przestrzeń, miasto. Teren zamknięty regularnością ulic, kwartałem domów, relacje pomiędzy... i zieleń. Kreacja zieleni w mieście. Poszukiwania kontynuuję na SGGW. Ostatni rok nauki pozwolił mi uzyskać odpowiedzi na wiele pytań, ale tym więcej ich teraz zadaję. To czas nazywania rzeczy. Dziękuję za ten rok.

Inspiracje projektowe. Inspiruje mnie świat wokół. Z miejskiego oddalenia podglądam zewnętrze, pozamiejskość. Natura przeciwstawia się strukturom powstałym w wyniku używania przykładnicy. Broni się krągłością pagórków, nieprzewidywalnością biegu rzek, kuszącą miękkością poszycia lasów. Linia prosta jest wytworem ludzkiej fantazji. Jak mawiał Hundertwasser „jest niemoralna i bezbożna". Obserwując misterium Natury, przez szacunek dla niej, ograniczam działania projektowe do minimum. Pozwalam grać przestrzeni, porośniętym zbożem i trawą pagórkom, drzewom...statystującym im kamieniom. Grają swoje role niezmiennie od lat. Nieznacznie ingeruję w zastany porządek rzeczy. Dokonuję wyborów, bardziej słuchając, starając się zrozumieć, nie zaś pozwalając sobie na indywidualną kreację.

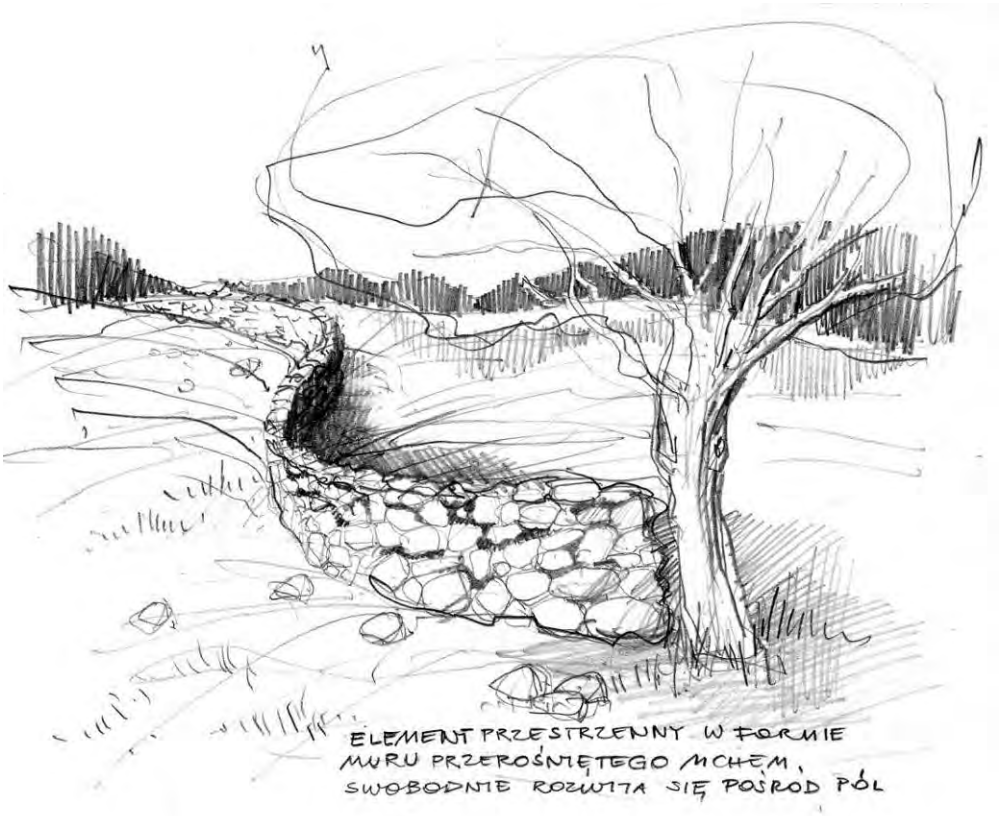

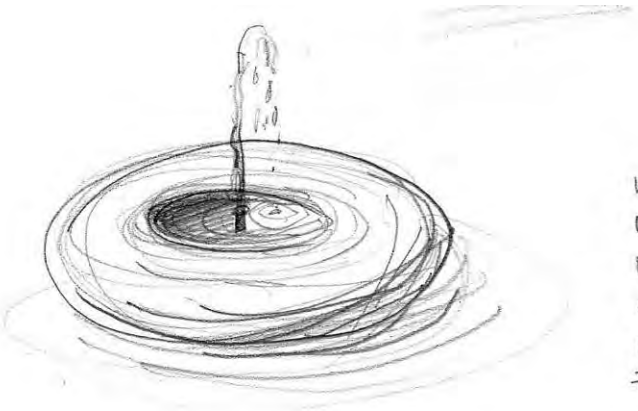

KAMIENNA MISA
WYPEŁNIONA WODĄ,
KRYSTALICZNIE CZYSTA
WODA ZAMKNIĘTA
W SZLACHETNIE PROSTEJ
FORMIE

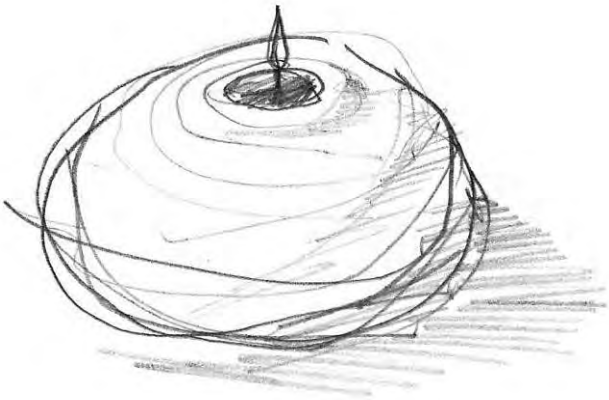

KAMIENNA
LAMPA
OLIWNA

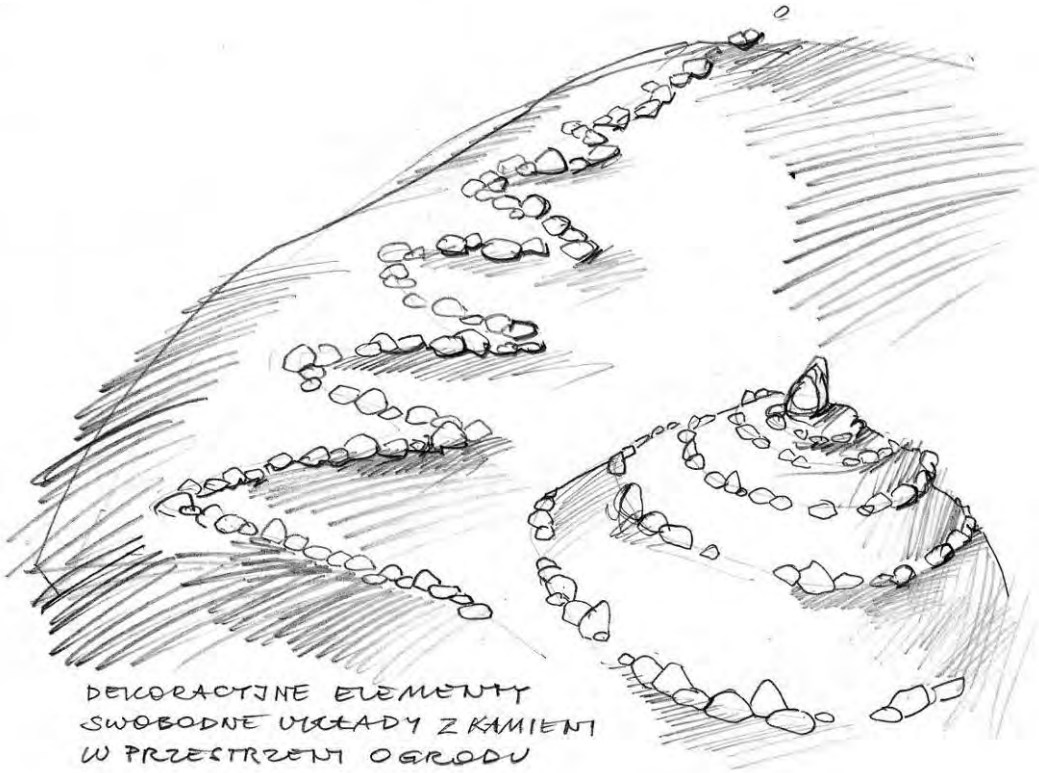

DEKORACYJNE ELEMENTY
SWOBODNE UKŁADY Z KAMIENI
W PRZESTRZENI OGRODU

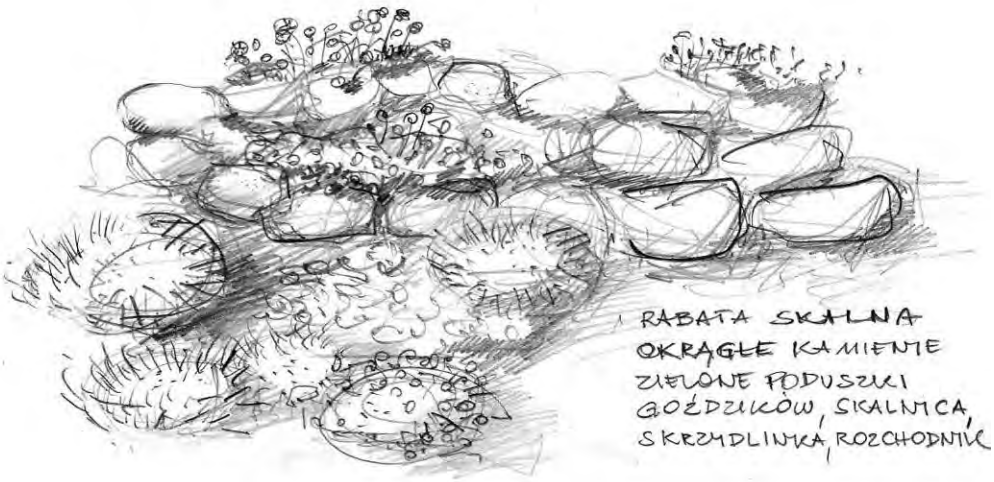
RABATA SKALNA
OKRĄGŁE KAMIENIE
ZIELONE PODUSZKI
GOŹDZIKÓW, SKALNICA,
SKRZYDLINKA, ROZCHODNIK

STOS KAMIENI UPAMIĘTNIAJĄCYCH
KOGOŚ, COŚ.... CZAS

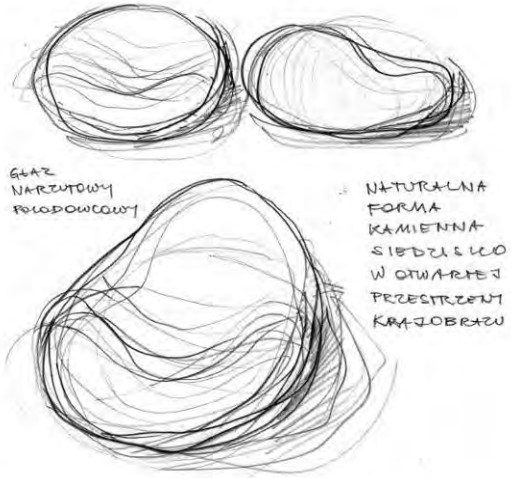
GŁAZ
NARZUTOWY
POLODOWCOWY
NATURALNA
FORMA
KAMIENNA
SIEDZISKO
W OTWARTEJ
PRZESTRZENI
KRAJOBRAZU

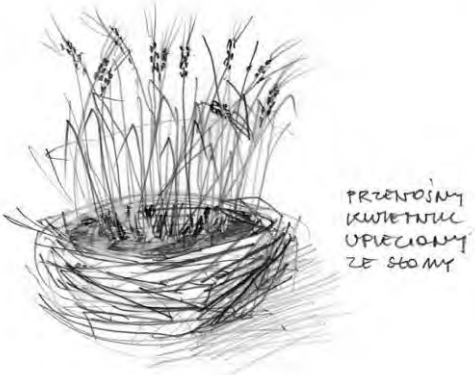
PRZENOŚNY
KWIETNIK
UPLECIONY
ZE SŁOMY

DROGA
ŚCIEŻKA
MIĘDZY
ROZCHYLONYMI
ŁANAMI ZBOŻA

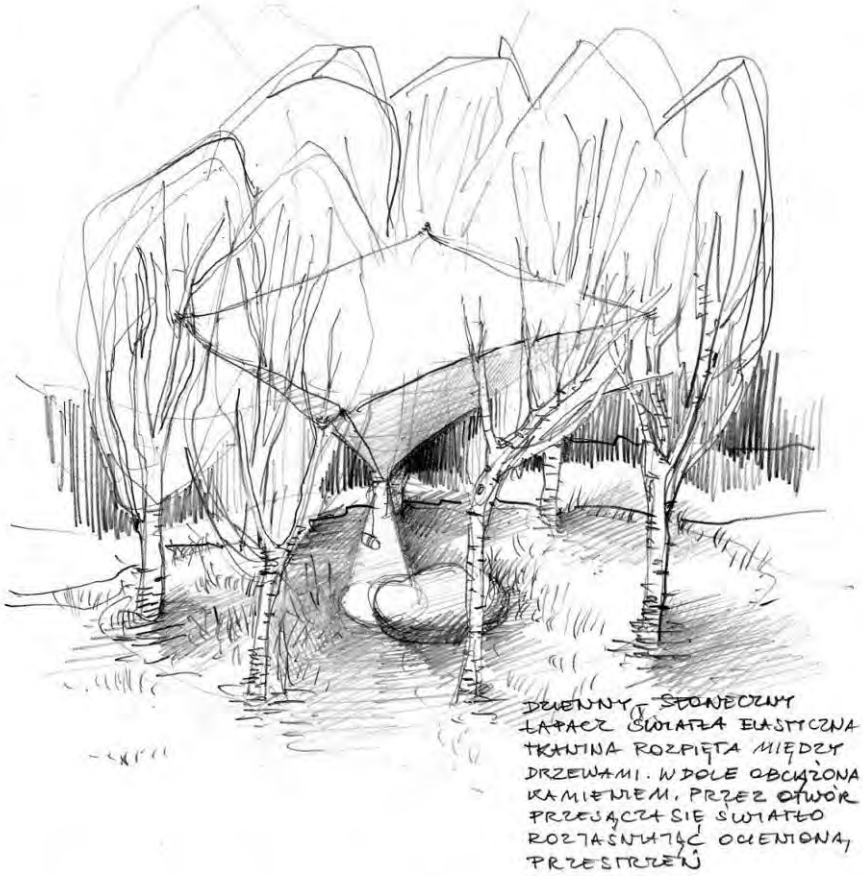
DRZEWNY, SŁONECZNY
ŁAPACZ ŚWIATŁA ELASTYCZNA
TKANINA ROZPIĘTA MIĘDZY
DRZEWAMI. W DOLE OBCIĄŻONA
KAMIENIEM. PRZEZ OTWÓR
PRZESĄCZA SIĘ ŚWIATŁO
ROZJAŚNIAJĄC OCIENIONĄ
PRZESTRZEŃ

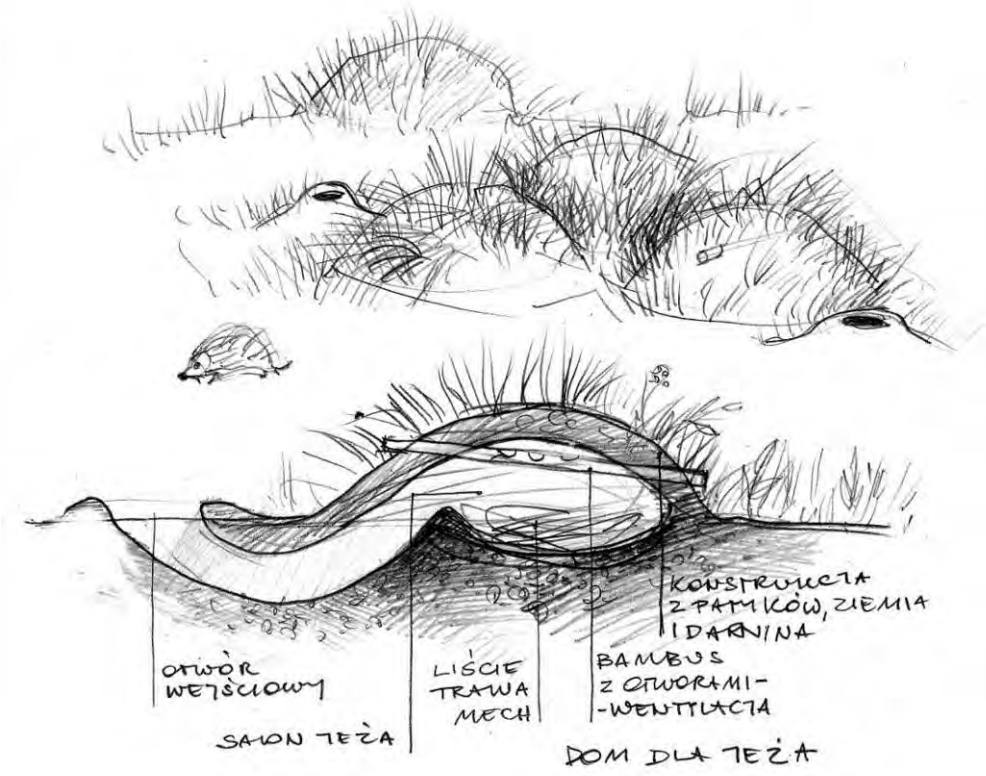
KONSTRUKCJA
Z PATYKÓW, ZIEMIA
I DARNINA
OTWÓR
WEJŚCIOWY
LIŚCIE
TRAWA
MECH
BAMBUS
Z OTWORAMI-
-WENTYLACJA
SALON JEŻA
DOM DLA JEŻA

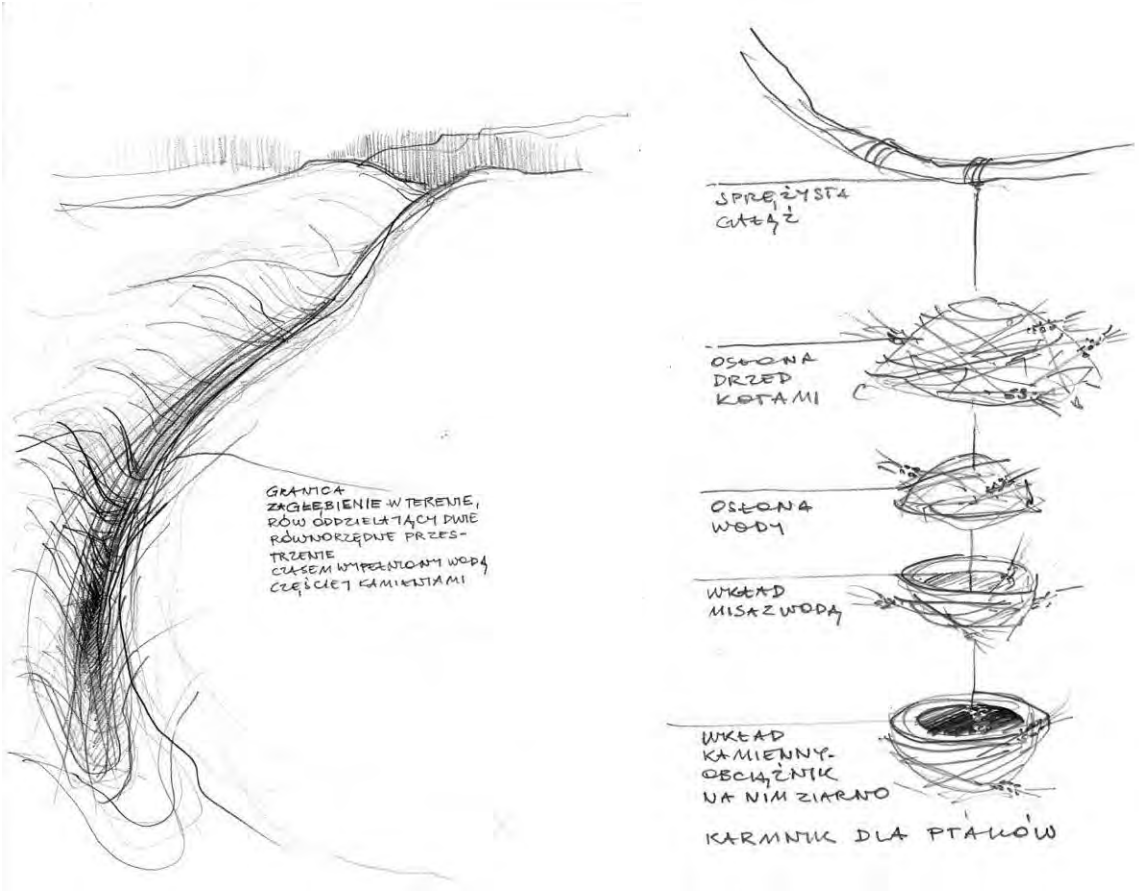
GRANICA
ZAGŁĘBIENIE W TERENIE,
RÓW ODDZIELAJĄCY DWIE
RÓWNORZĘDNE PRZES-
TRZENIE
CZASEM WYPEŁNIONY WODĄ
CZĘŚCIEJ KAMIENIAMI
SPRĘŻYSTA
GAŁĄŹ
OSŁONA
PRZED
KOTAMI
OSŁONA
WODY
WKŁAD
MISA Z WODĄ
WKŁAD
KAMIENNY-
OBCIĄŻNIK
NA NIM ZIARNO
KARMNIK DLA PTAKÓW

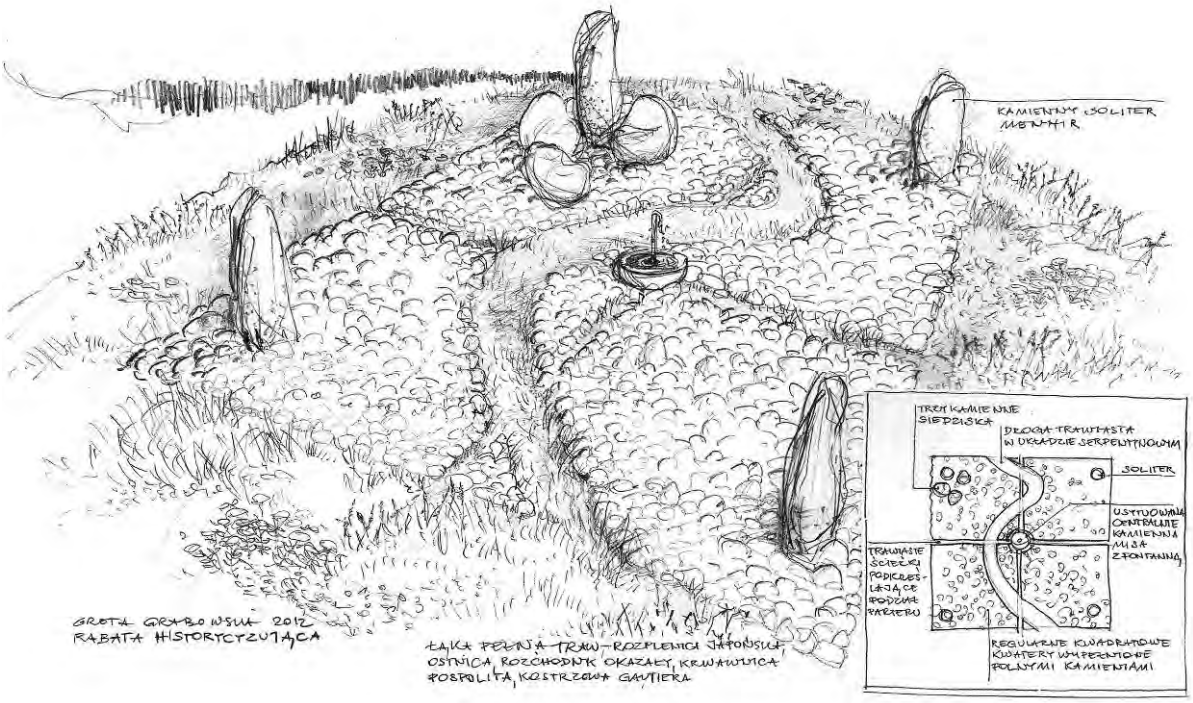
KAMIENNY SOLITER
MENHIR
TRZY KAMIENNE
SIEDZISKA
DROGA TRAWIASTA
W UKŁADZIE SERPENTYNOWYM
SOLITER
USTUDZWANE
OKRĄGŁE
KAMIENNA
MISA
Z FONTANNĄ
TRAWIASTE
ŚCIEŻKI
PODKREŚ-
LAJĄCE
PODCIĄŁ
PARTERU
REGULARNE KWADRATOWE
KWATERY WYPEŁNIONE
POLNYMI KAMIENIAMI
GROTA GRUBO WSUK 2012
RABATA HISTORYCZNA
ŁĄKA PEŁNA TRAW – ROZPLENICA JAPOŃSKA,
OSTNICA, ROZCHODNIK OKAZAŁY, KRWAWNICA
POSPOLITA, KOSTRZEWA GAUTIERA

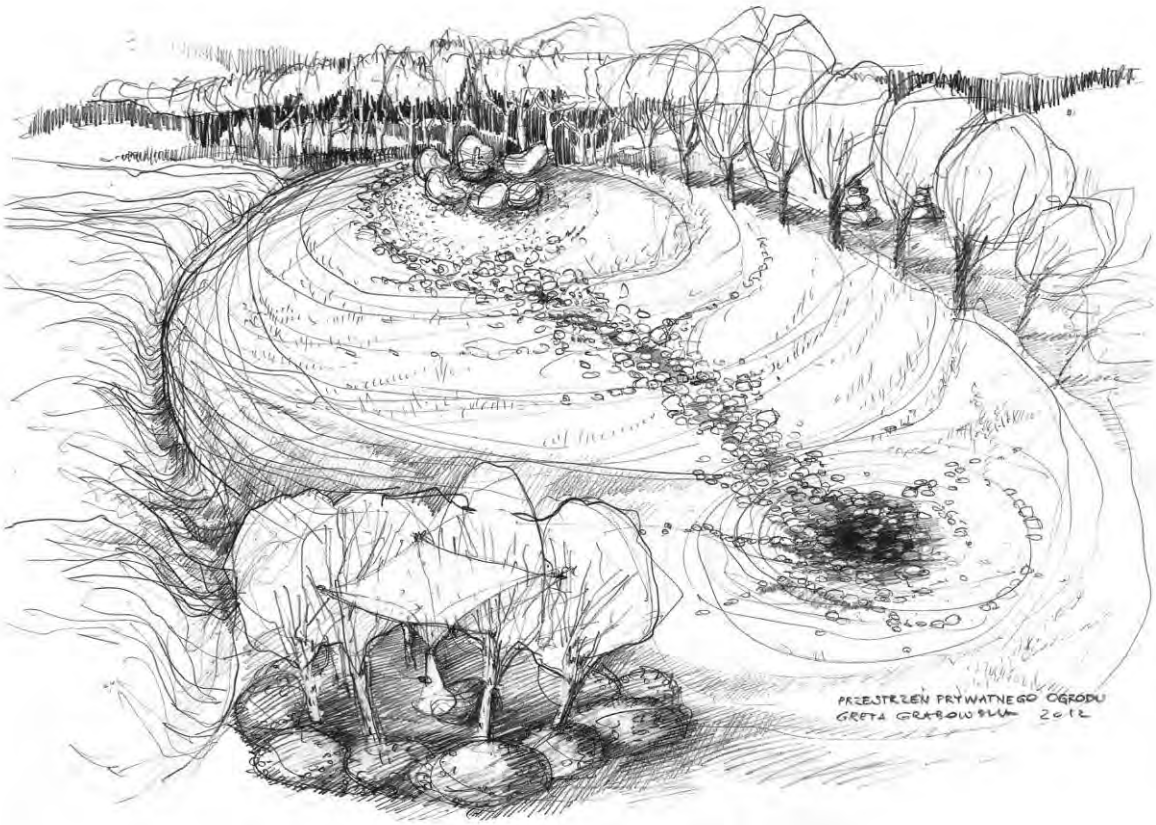
PRZESTRZEŃ PRYWATNEGO OGRODU
GRETA GRABOWSKA 2012

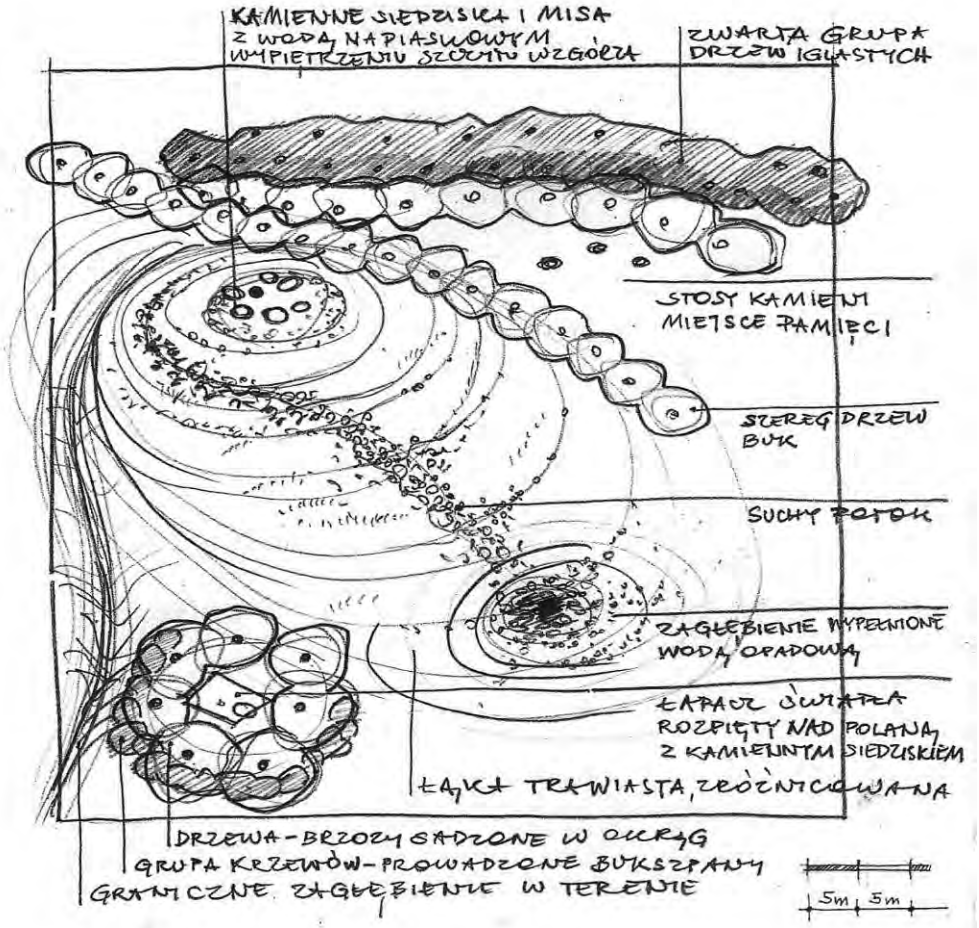
KAMIENNE SIEDZISKA I MISA
Z WODĄ NA PIASKOWYM
WYPIĘTRZENIU SZCZYTU WZGÓRZA
ZWARTA GRUPA
DRZEW IGLASTYCH
STOSY KAMIENI
MIEJSCE PAMIĘCI
SZEREG DRZEW
BUK
SUCHY POTOK
ZAGŁĘBIENIE WYPEŁNIONE
WODĄ OPADOWĄ
ŁAPACZ ŚWIATŁA
ROZPIĘTY NAD POLANĄ
Z KAMIENNYM SIEDZISKIEM
ŁĄKA TRAWIASTA, ZRÓŻNICOWANA
DRZEWA - BRZOZY SADZONE W OKRĘG
GRUPA KRZEWÓW - PROWADZONE BUKSZPANY
GRANICZNE ZAGŁĘBIENIE W TERENIE
5m
5m

WIDOK DREWNIANYCH
PODESTÓW OD STRONY
ZACHODNIEJ
WERSJA A

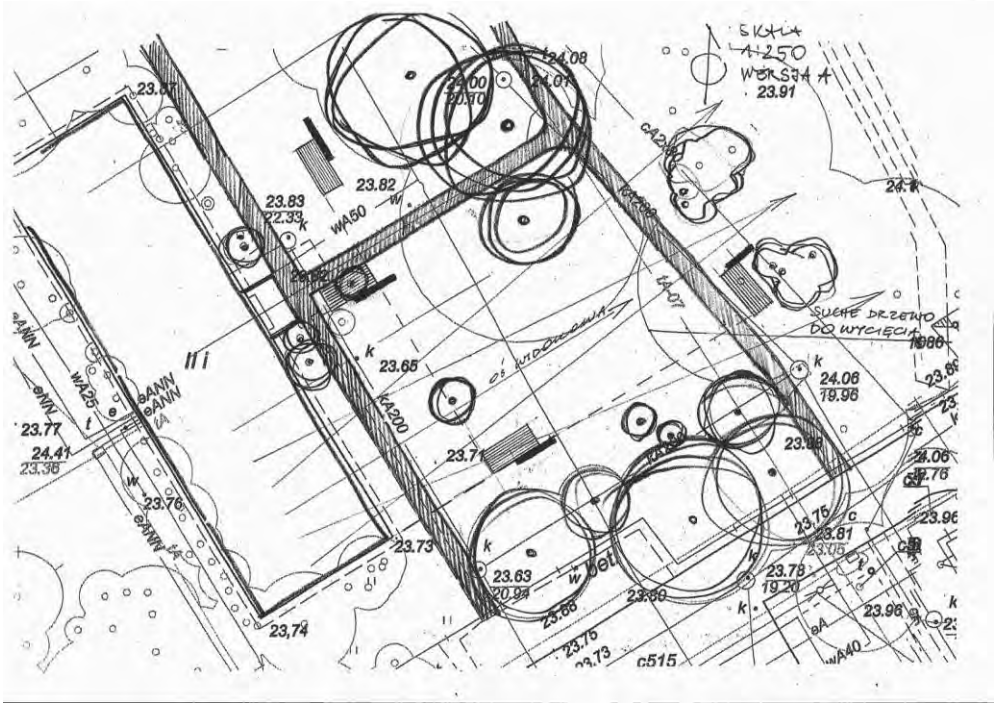
SKALA
1:250
WERSJA A
23.91
23.83
22.33
23.82
WA50
23.65
23.71
23.77
24.41
23.36
23.76
23.73
23,74
23.63
20.94
23.66
23.75
23.73
c515
23.78
19.20
23.81
23.05
24.06
19.96
SUCHE DRZEWO
DO WYCIĘCIA
WA40

WIDOK DREWNIANYCH
PODESTÓW OD STRONY
POŁUDNIOWEJ
WERSJA A
40
40
160
400

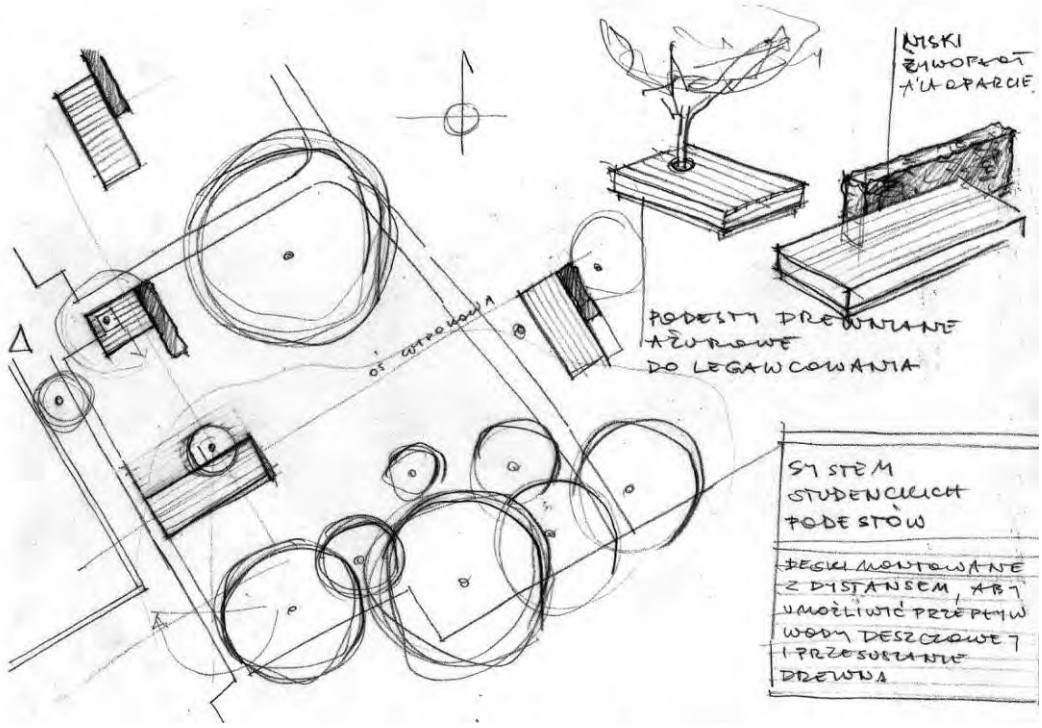
NISKI
ŻYWOPŁOT
A'LA OPARCIE
PODESTY DREWNIANE
AŻUROWE
DO LEGAWCOWANIA
SYSTEM
STUDENCKICH
PODESTÓW
DESKI MONTOWANE
Z DYSTANSEM, ABY
UMOŻLIWIĆ PRZEPŁYW
WODY DESZCZOWEJ
I PRZESUWANIE
DREWNA

WIDOK KAMIENNYCH
SIEDZISK PRZY WEJŚCIU
DO BUDYNKU NR 13
WERSJA B

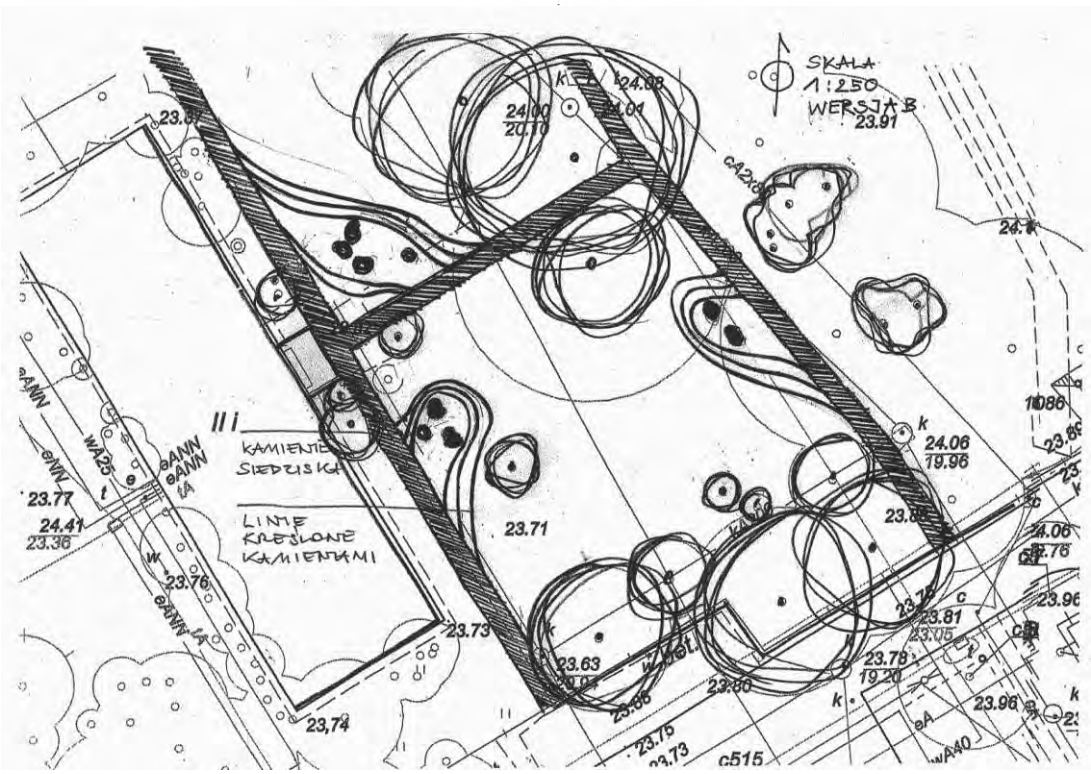
SKALA
1:250
WERSJA B
KAMIENNE
SIEDZISKA
LINIE
KREŚLONE
KAMIENIAMI
23.71
23.73
23,74
23.77
24.41
23.36
23.76
24.06
19.96
23.91
23.81
23.78
19.20
23.63
23.96
C515

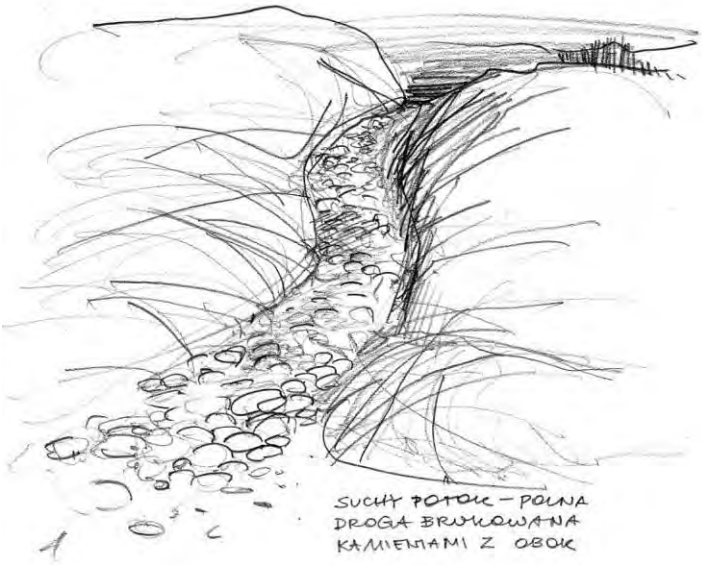

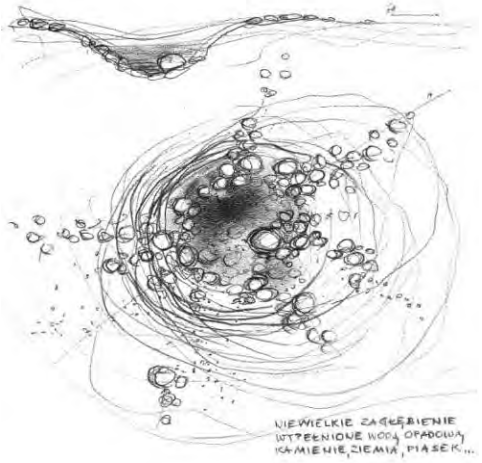

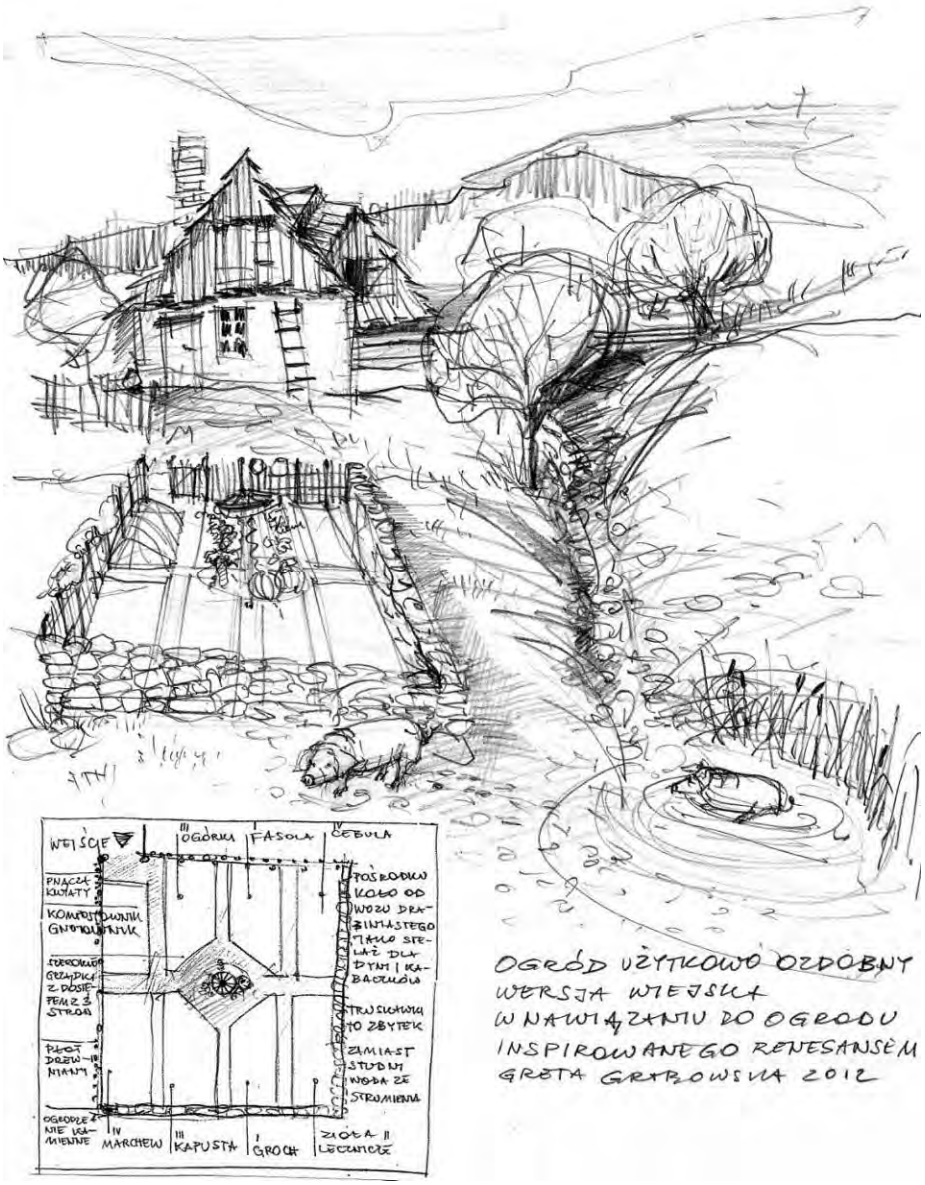

OGRÓD UŻYTKOWO OZDOBNY
WERSJA WIEJSKA
W NAWIĄZANIU DO OGRODU
INSPIROWANEGO RENESANSEM
GRETA GRABOWSKA 2012

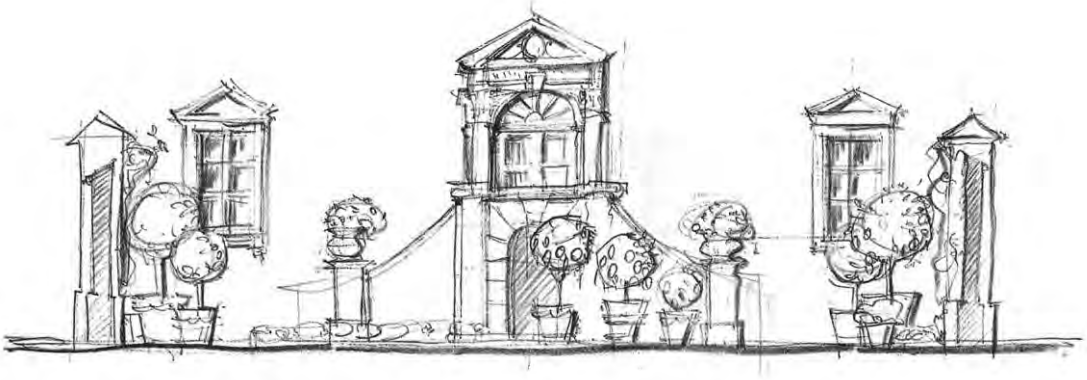

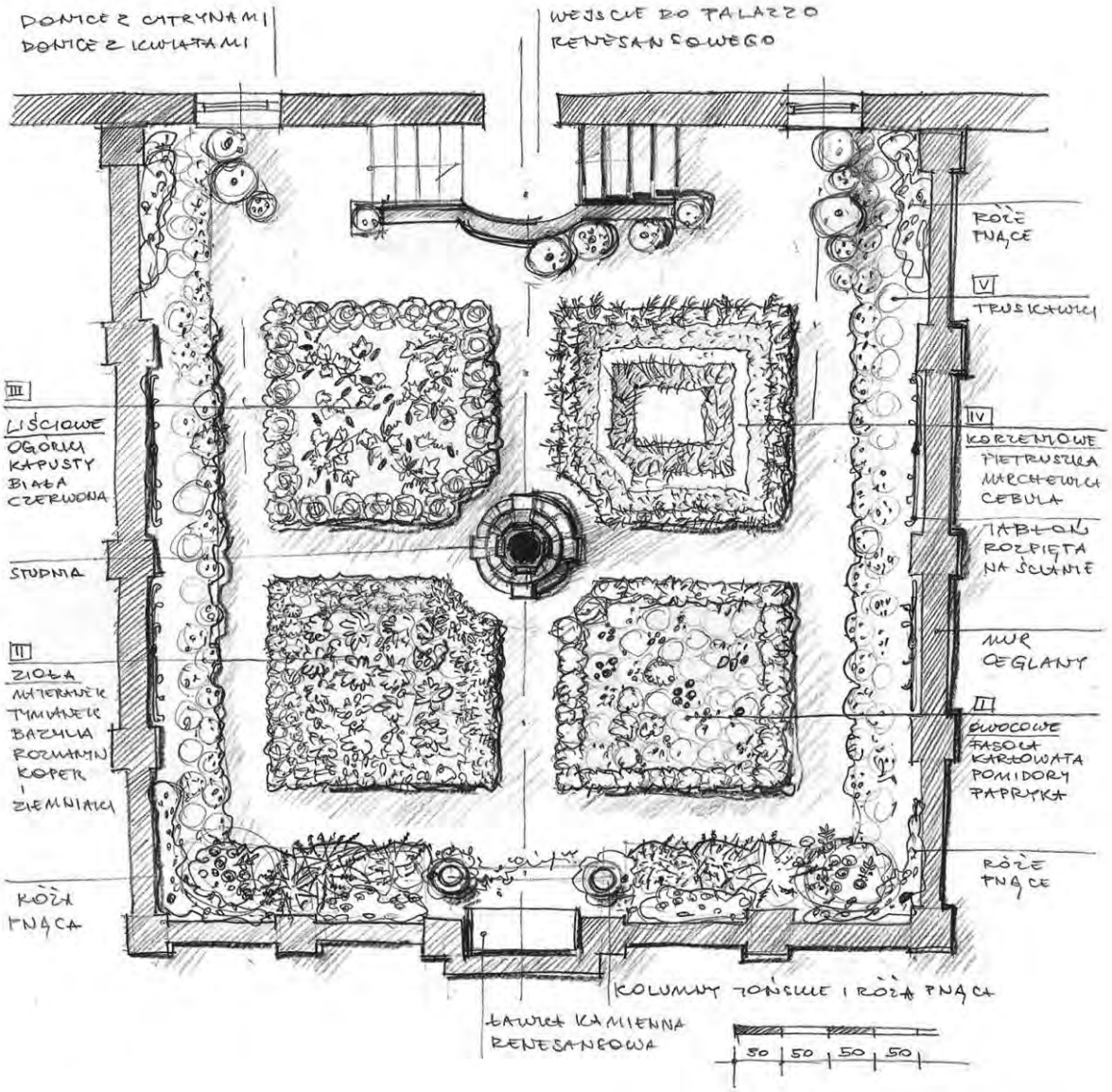
DONICE Z CYTRYNAMI
DONICE Z KWIATAMI
WEJŚCIE DO PALAZZO RENESANSOWEGO
RÓŻE PNĄCE
V
TRUSKAWKI
III
LIŚCIOWE
OGÓRKI
KAPUSTY
BIAŁA
CZERWONA
IV
KORZENIOWE
PIETRUSZKA
MARCHEWKI
CEBULA
TABLON ROZPIĘTA NA ŚCIANIE
STUDNIA
MUR CEGLANY
II
ZIOŁA
MAJERANEK
TYMIANEK
BAZYLIA
ROZMARYN
KOPER
I
ZIEMNIAKI
II
OWOCOWE
FASOLA KARŁOWATA
POMIDORY
PAPRYKA
RÓŻE PNĄCE
RÓŻA PNĄCA
KOLUMNY TOŃSKIE I RÓŻA PNĄCA
ŁAWKA KAMIENNA RENESANSOWA
50 50 50 50

Magdalena Greń

Inspiracją wzornika jest wąż. Gad o niezwykłej budowie. Bohater gry komputerowej. Uroboros - wąż zjadający własny ogon - to antyczny symbol wieczności i nieśmiertelności, symbol odnowy oraz wiecznego powtarzania.

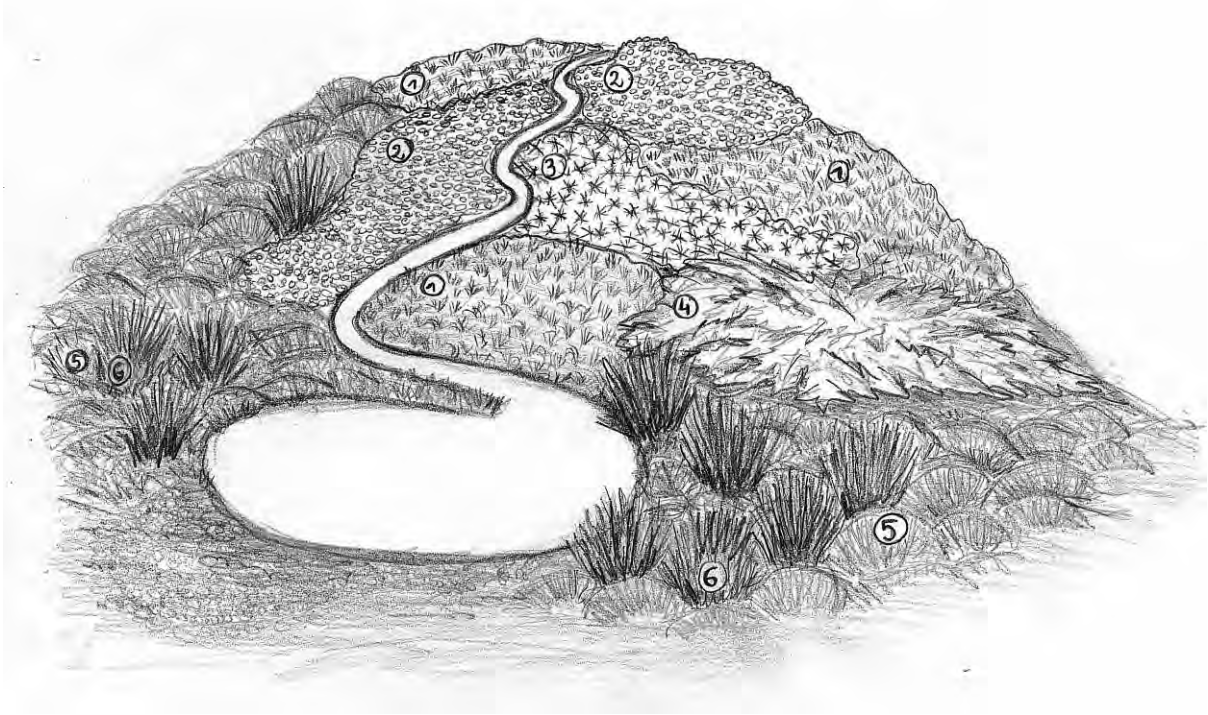

Układ wodny wijący się po zboczu wzniesienia strumyk zakończony oczkiem wodnym 1. *Aubrieta x cultorum* (żagwin ogrodowy) 2. *Alyssum saxatile* (smagliczka skalna) 3. *Phlox subulata* (floks, płomyk szydlasty) 4. *Juniperus horizontalis* (jałowiec płożący) 'Blue Chip, 5. *Festuca pallens* (kostrzewa blada) 6. *Koeleria grandis* (strzęplica polska)

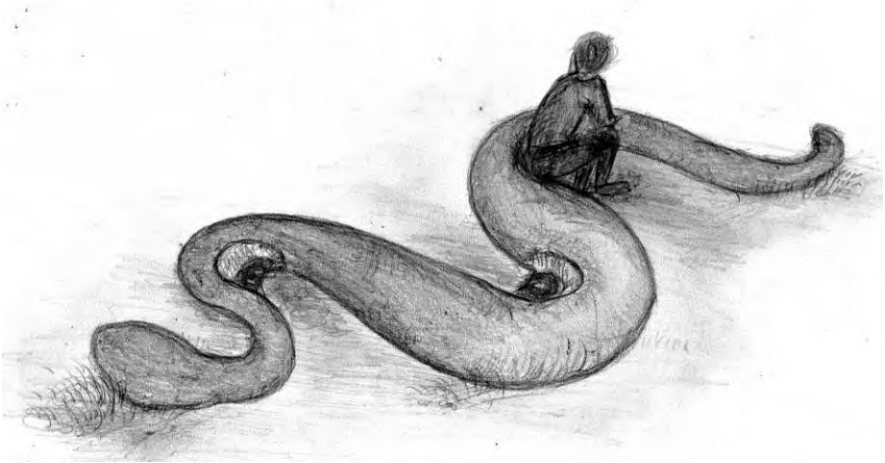

Meble ogrodowe ławka z tworzywa długość 5m

Kwietnik przenośny donica ceramiczna, wysokość 0,6m

Pelargonium hortorum (pelargonia rabatowa)

Urządzenie dla zwierząt poidełko ceramiczne, wysokość 0,6m

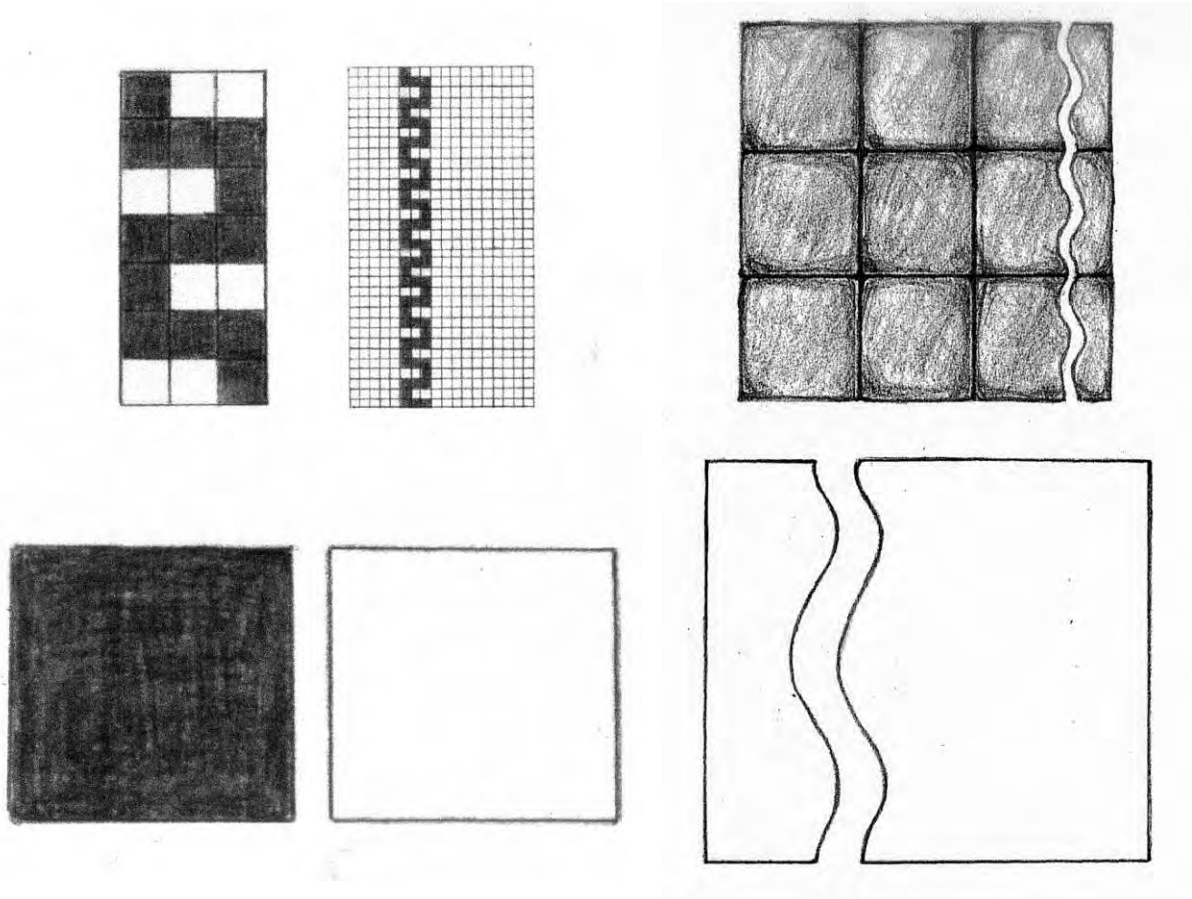

Podłoga betonowe płyty, wym. 0,3 x 0,3m

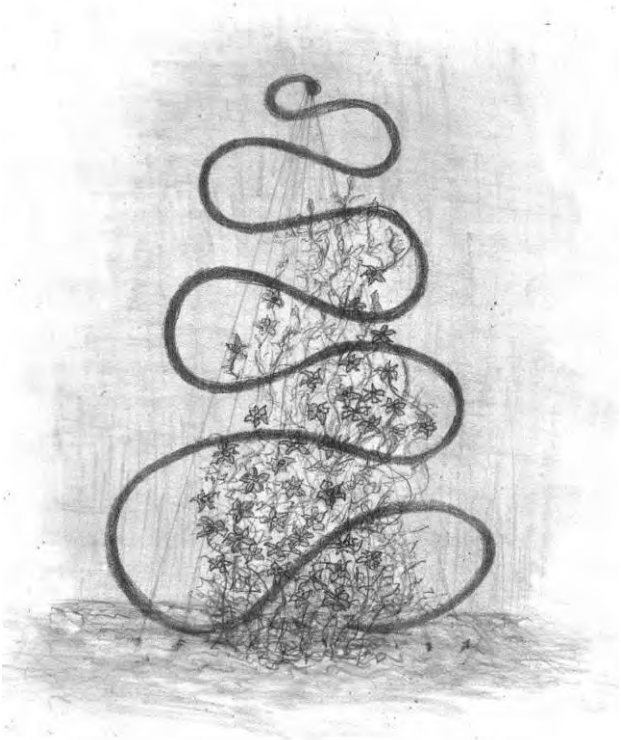

Elementy przestrzenne trejaż ze stali ocynkowanej, wysokość 2,5m
Clematis (powojnik) 'Błękitny Anioł'

Miejsce pamięci płyta z symbolem Uroborosa
Festuca pallens (kostrzewa blada)

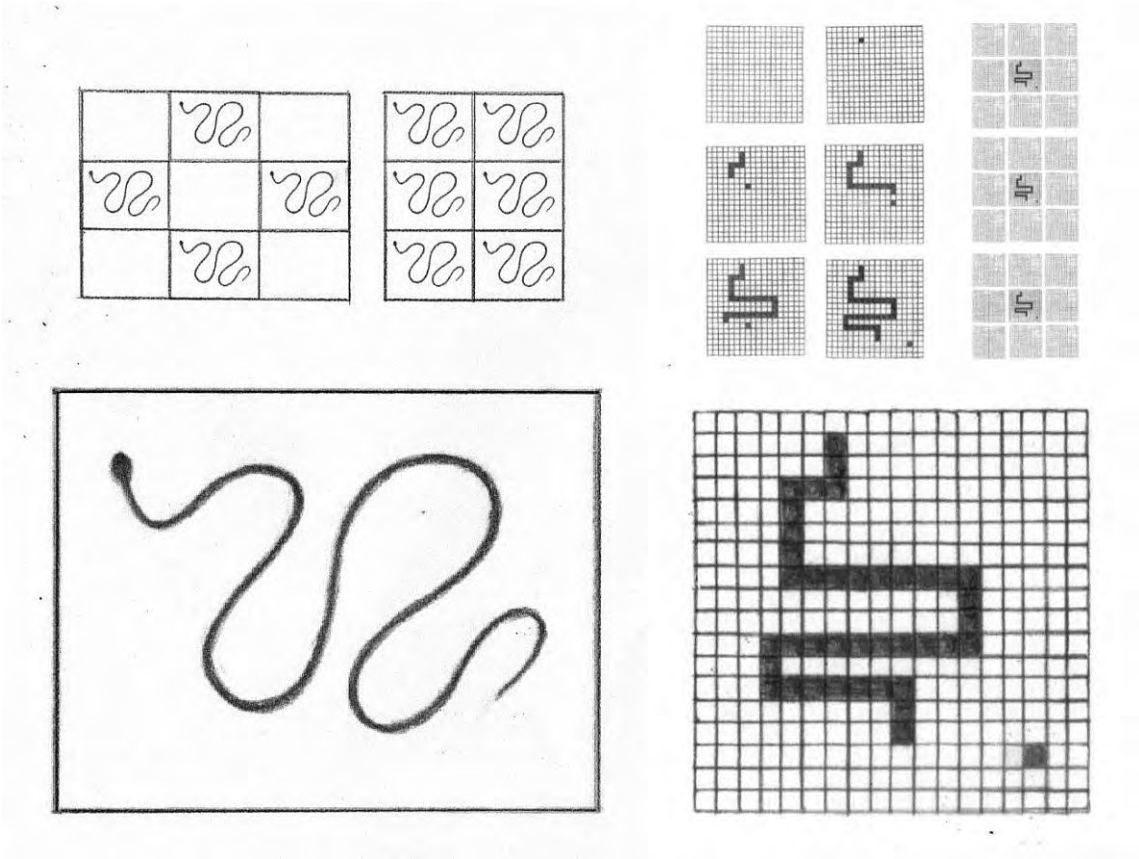

Powtarzalne elementy dekoracyjne
płytki ceramiczne, wymiary 0,1 x 0,1m oraz 0,2 x 0,3m

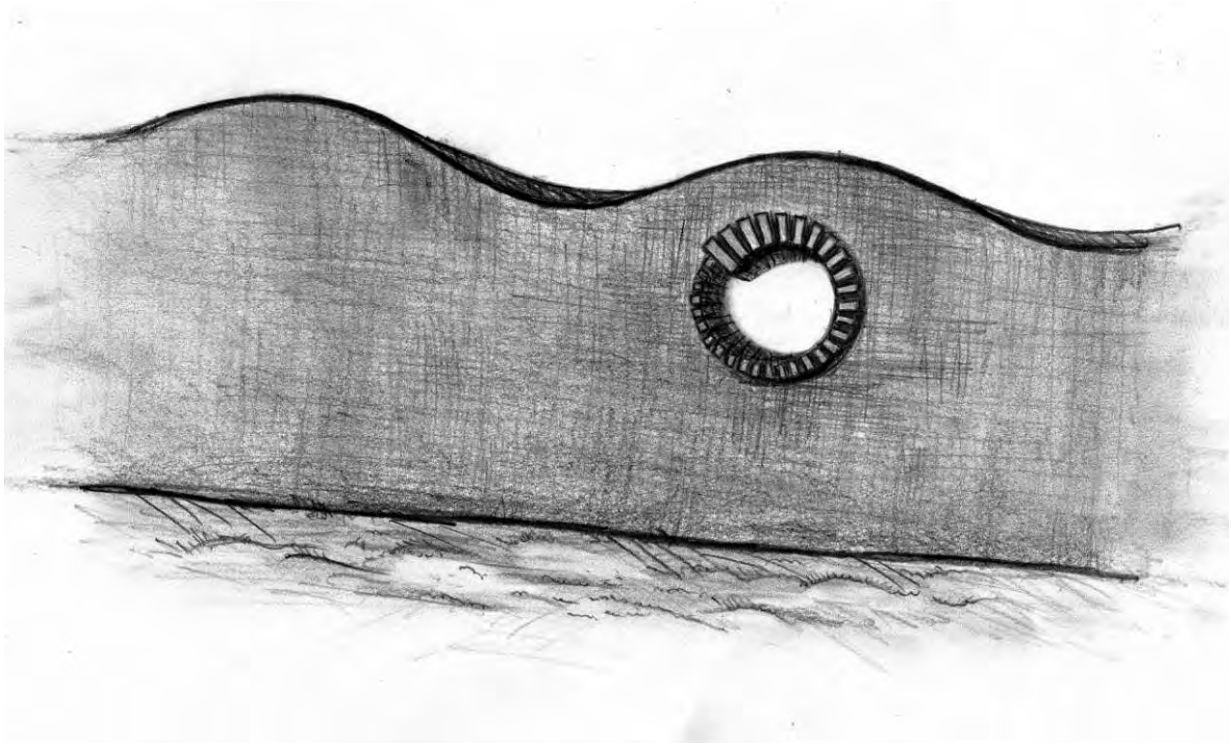

Granice: ogrodzenie z cegły, wysokość 1,6m

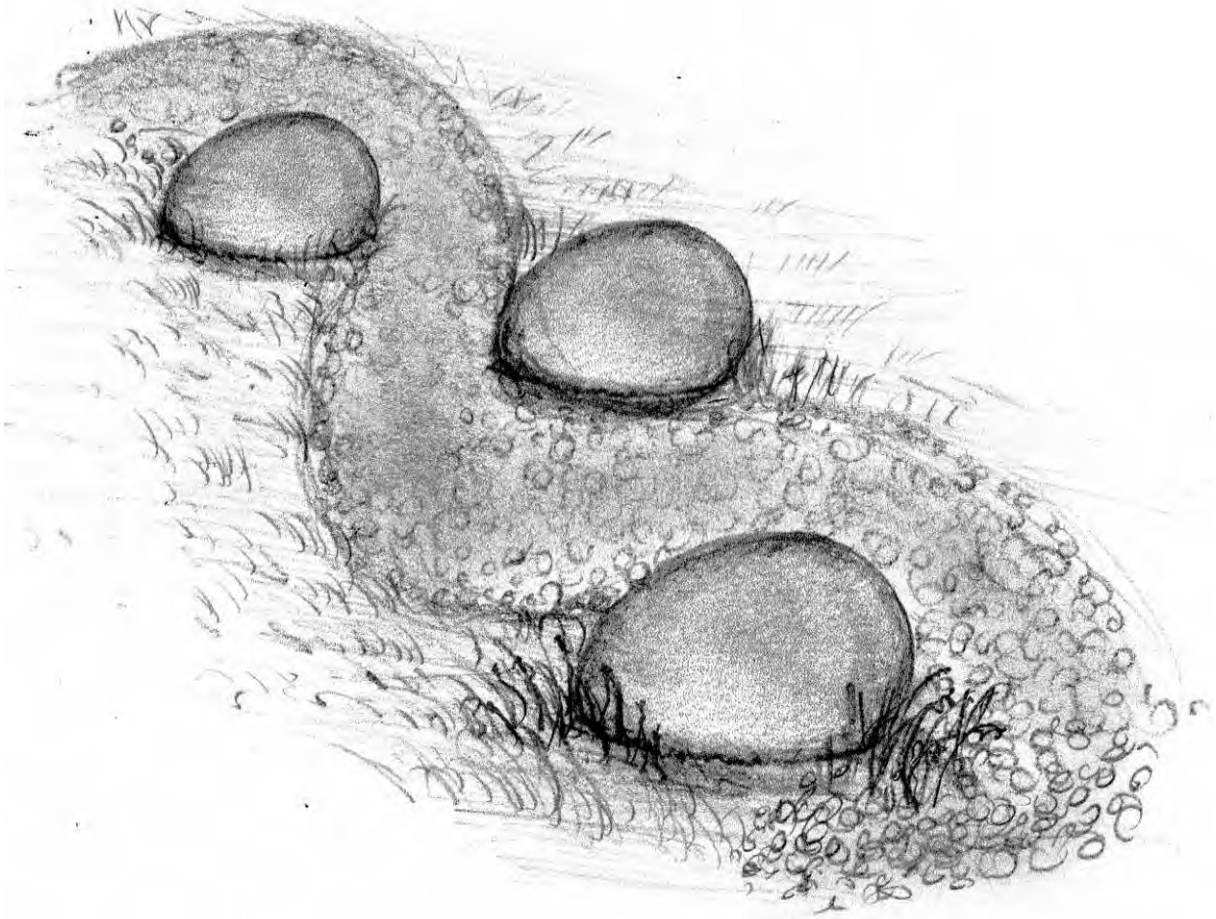

Oświetlenie lampy z tworzywa długość 0,8m

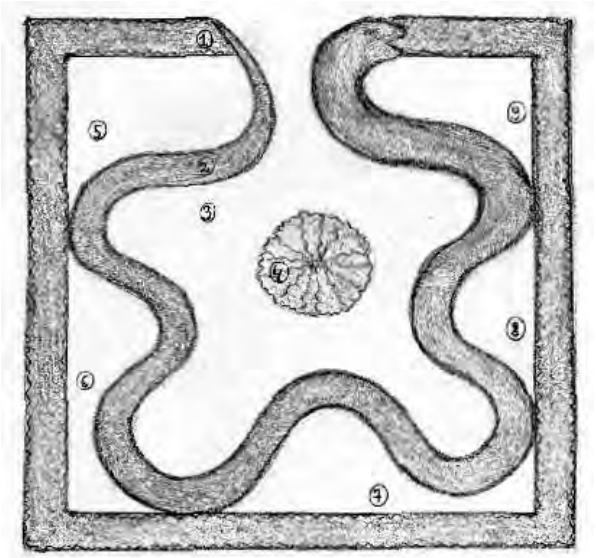

Ogród użytkowo – ozdobny
1. *Ligustrum vulgare* (ligustr pospolity)
2. żwirowa ścieżka 3. trawnik 4. *Malus domestica* (jabłoń domowa) 'Kosztela'
5. truskawki 6. ogórki 7. pomidory
8. sałata 9. marchew

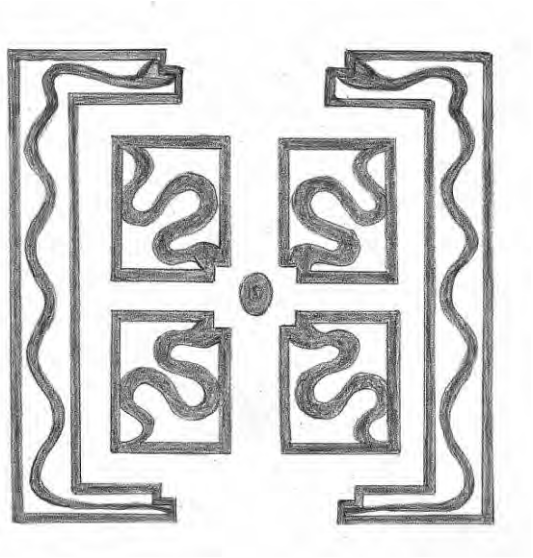

Parter „historyczny”
Buxus sempervirens (bukszpan wiecznie-zielony)

Rabata długość 1,2 m
1. *Viola sororia* (fiołek motylkowaty) 'Albiflora'
2. *Tulipa* (tulipan) 'Queen of Night'

Dorota Krug

Magister architektury krajobrazu, absolwentka Wydziału Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu SGGW. Ogrodnik z zamiłowania, obecnie doktorantka w Katedrze Sztuki Krajobrazu, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Idea. Idea została oparta na geometrycznej bryle graniastosłupa foremnego o podstawie kwadratowej. W zamyśle wykorzystano uniwersalność tej formy i możliwości jej szerokiego zastosowania. Wszystkie elementy wzornika są oparte na powyższej bryle. Zaproponowane elementy utrzymane są w konwencji minimalistycznej i odzwierciedlają zasadę „mniej znaczy więcej". Materiałem wiodącym jest naturalny kamień- granit w połączeniu z innymi- drewnem, metalem, eko- skórą ale też z innymi rodzajami kamienia jak marmur.

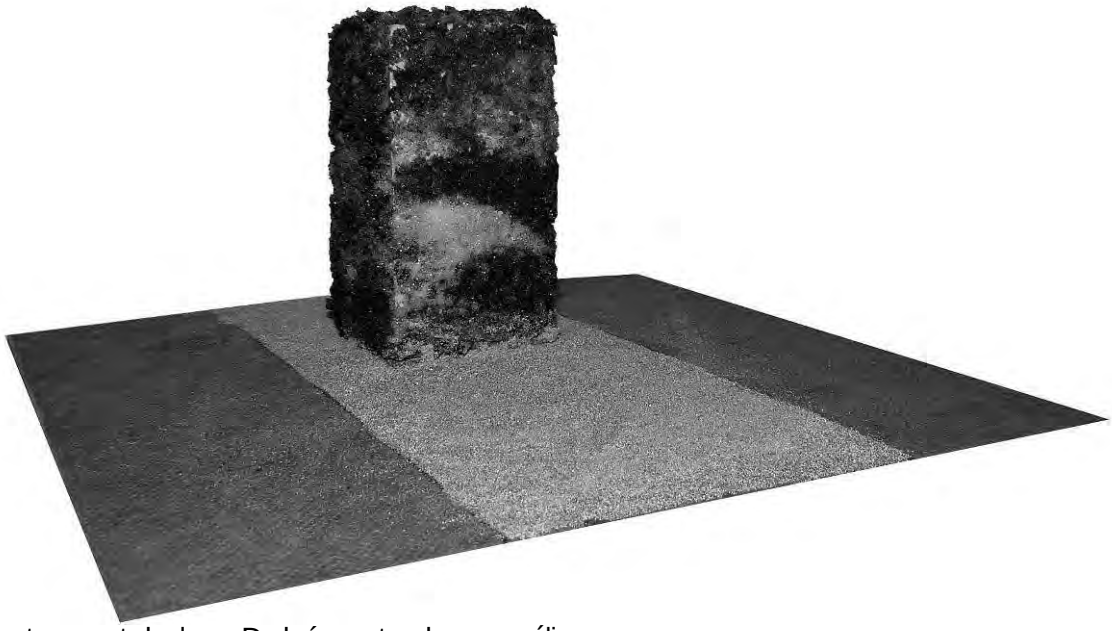

Rabata wertykalna. Dobór gatunkowy roślin:
Ajuga reptans– dąbrówka rozłogowa 'Burgund Glow'
Bergenia cordifolia – bergenia sercolistna
Festuca gautieri – kostrzewa Gautiera
Festuca glaca – kostrzewa popielata
Heuchera 'Regina' – żurawka 'Regina'
Sedum acre 'Aureum' – rozchodnik ostry 'Aureum'
Sedum cauticolum 'Lidakense' – rozchodnik naskalny 'Lidakense'
Sempervivum cilliosum var *Borisie* – rojnik orzęsiony
Sempervivum tectorum – rojnik murowy
Thymys praecox 'Pygmaens' – macierzanka wczesna

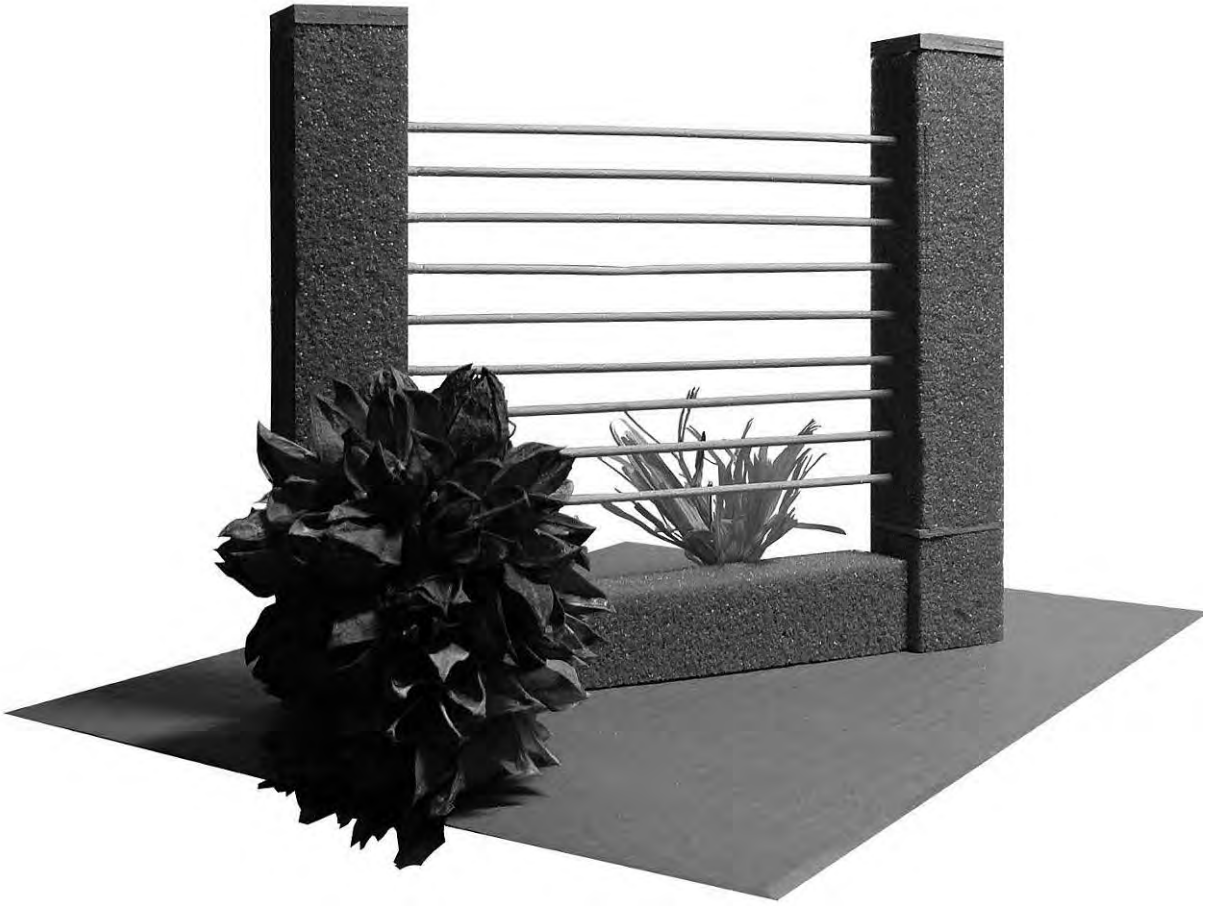

Granica

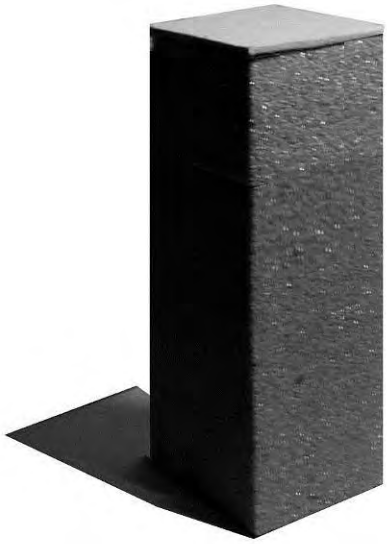

Dekoracyjny element powtarzalny

Donice

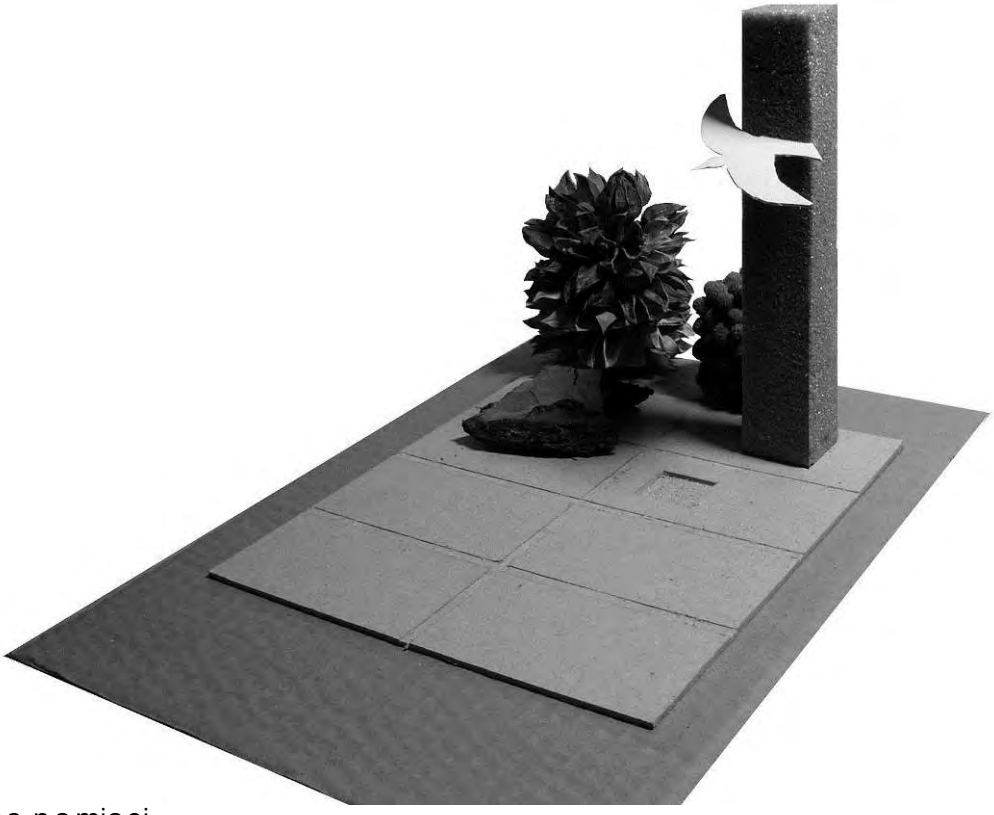

Miejsce pamięci

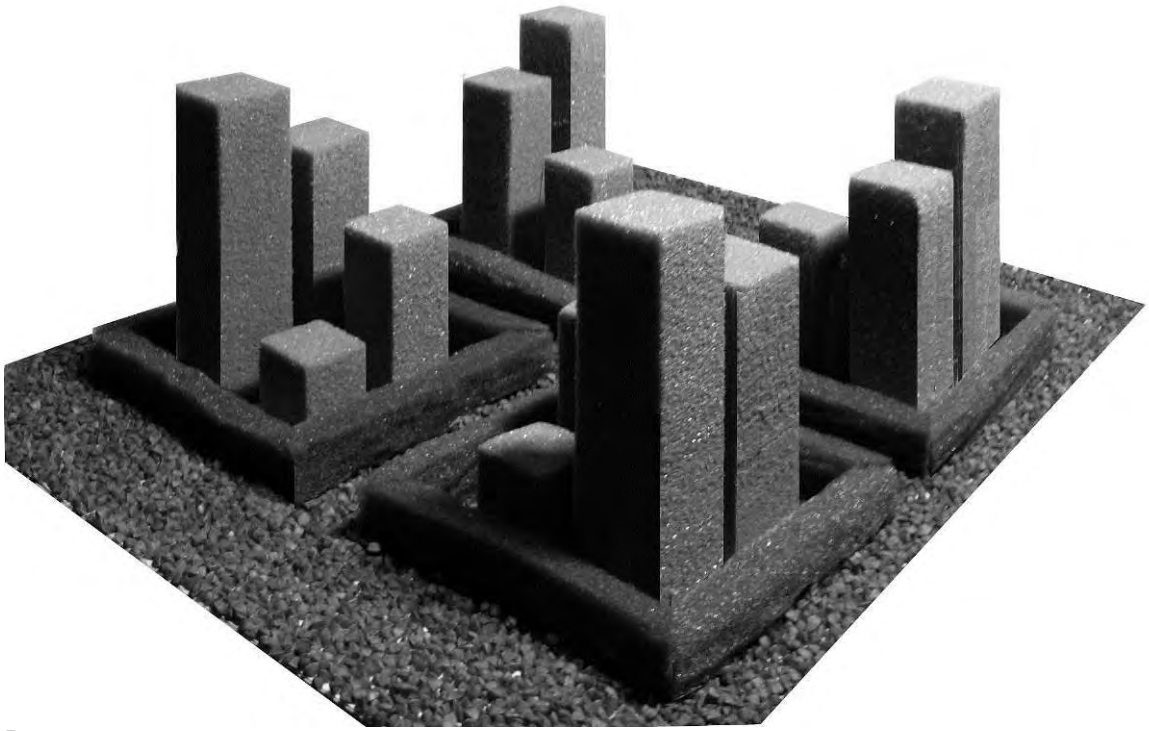

Parter

Oświetlenie

Fotel

Pufa

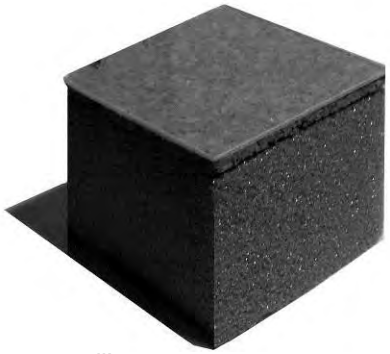

Stolik

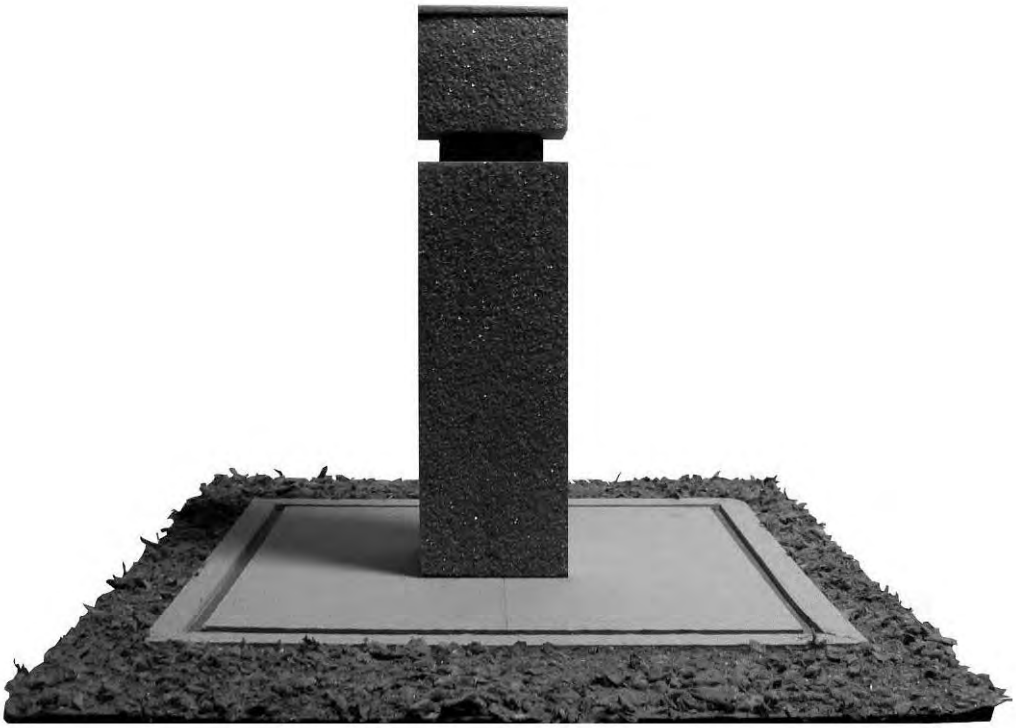

Fontanna

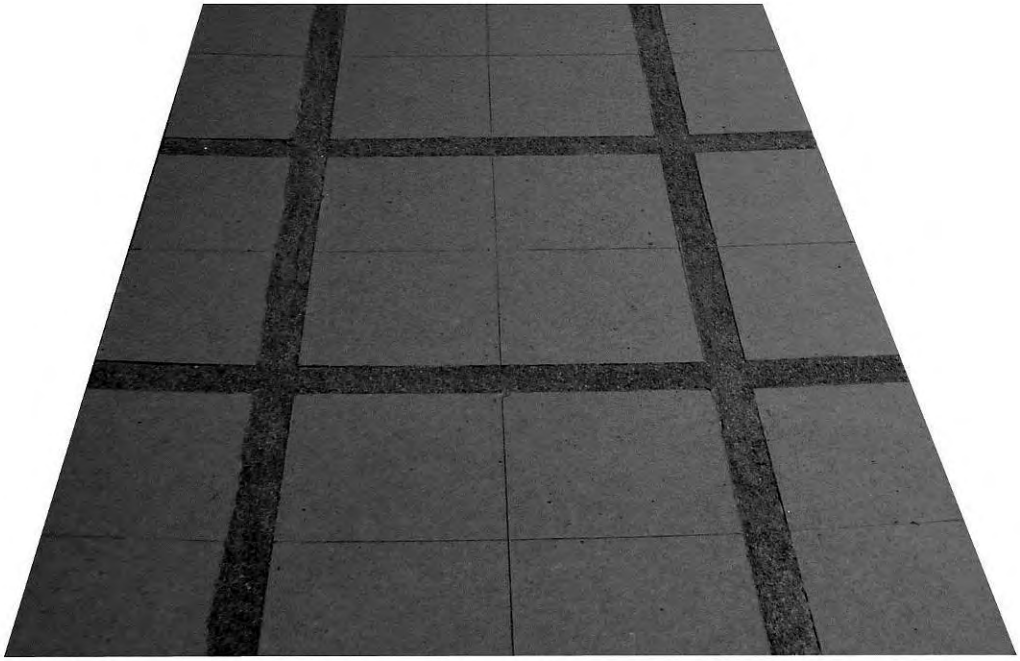

Podłoga

Kosze do śmieci

Karmnik

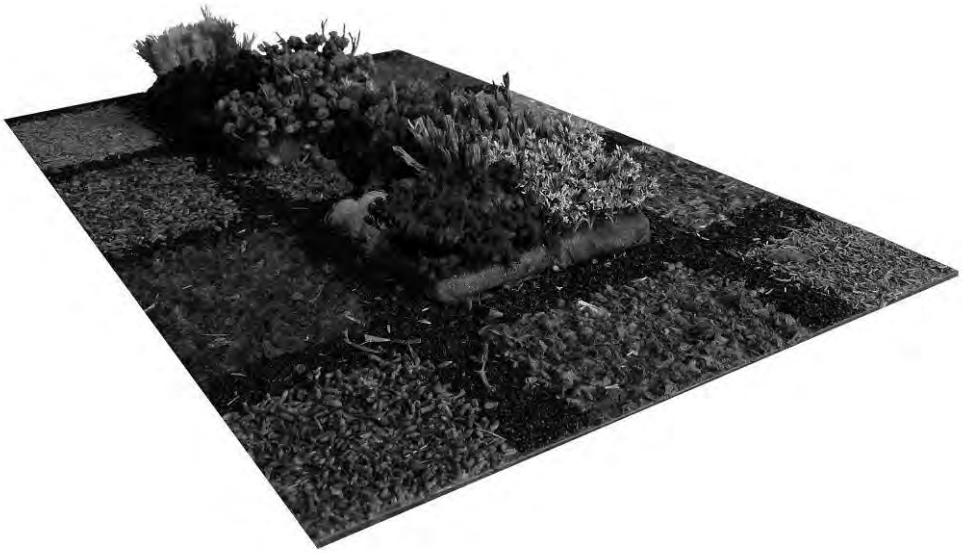

Dobór gatunkowy roślin do ogrodu użytkowo – ozdobnego:

Rośliny ozdobne:

Brassica oleracea – kapusta ozdobna

Kosmos bipinatus – kosmos podwójniepierzasty

Lavandula angustifolia – lawenda wąskolistna

Rudbeckia fulgida – rudbekia błyskotliwa

Serum spectabilis – rozchodnik okazały

Rośliny użytkowe:

Brassica oleracea L. var botrytis L. 'Idol' - kalafior

Beta vulgaris – burak zwyczajny

Allium porrum L. 'Pinola' – por

Brassica oleracea L. var *italica* - brokół

Aliium sativum 'Harnaś' – czosnek pospolity

Apium graveolens L. var. dulce Pers - seler naciowy

Michalina Mikłos-Rakowska

Jestem absolwentką Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego. Przedmiotem mojej specjalizacji, jak również obszarem zainteresowań jest ochrona przyrody i środowiska naturalnego. Stąd narodziła się idea wzornika, który wpisuje się w zasady ekodesignu. Wszystkie zaprojektowane elementy są przyjazne środowisku poprzez zastosowanie materiałów naturalnych podlegających w efekcie końcowym biodegradacji lub nadających się w 100% do recyklingu. Wybrałam nowoczesne surowce plecionkarskie z włókien polietylenowych, które nie odbiegają wyglądem od wikliny, ale są od niej znacznie trwalsze. Elementy wykonane z tego materiału wyplatane są na konstrukcjach aluminiowych. Pozostałe materiały są pochodzenia naturalnego, tj: drewno, kamień, len, płótno, przy czym drewno powinno posiadać certyfikat FSC, czyli pochodzić z lasu zarządzanego według prawidłowej gospodarki leśnej zgodnej ze standardami ochrony środowiska. Wybrana roślinność to gatunki rodzime lub przyjazne zwierzętom. Wygląd elementów wzornika podyktowany jest chęcią połączenia ekologii z elegancją, możliwych do zastosowania w miejskich ogrodach, gdzie także możemy żyć „eko".

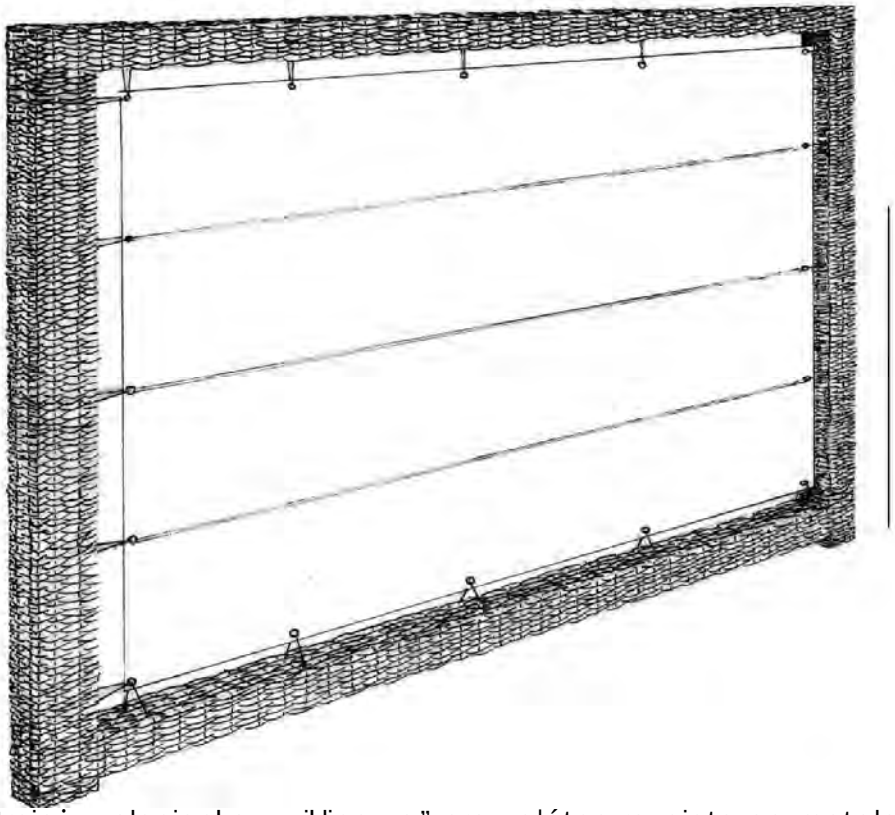

Granica – trejaż – plecionka „wiklinowa" oraz płótno rozpięte na metalowych oczkach.

Donice – plecionka „wiklinowa” oraz drewno dębowe.

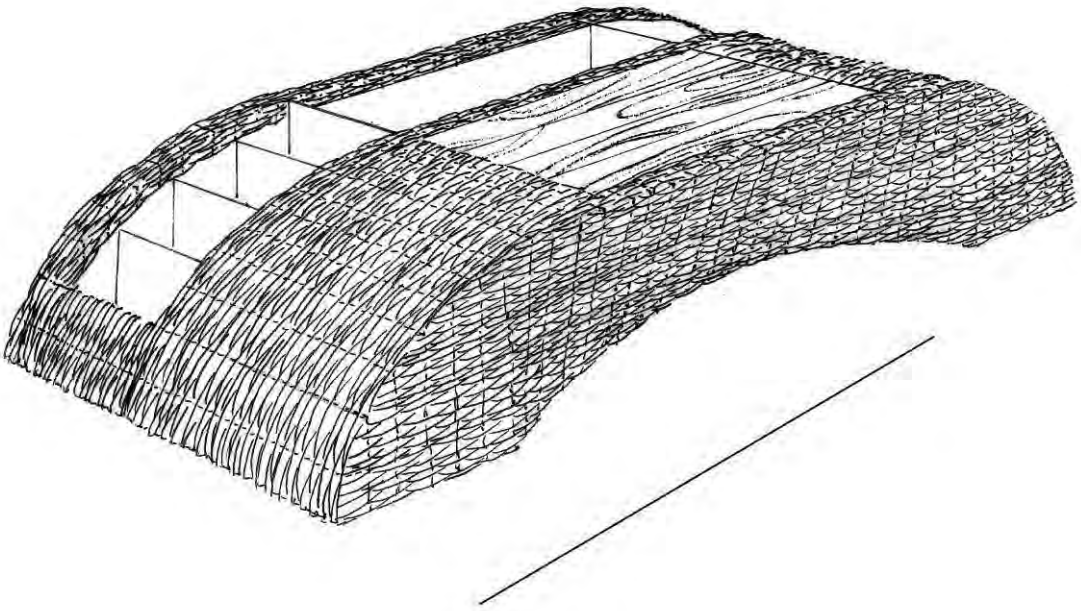

Kwietnik przenośny – plecionka „wiklinowa” oraz siedzisko wykonane z drewna dębowego.

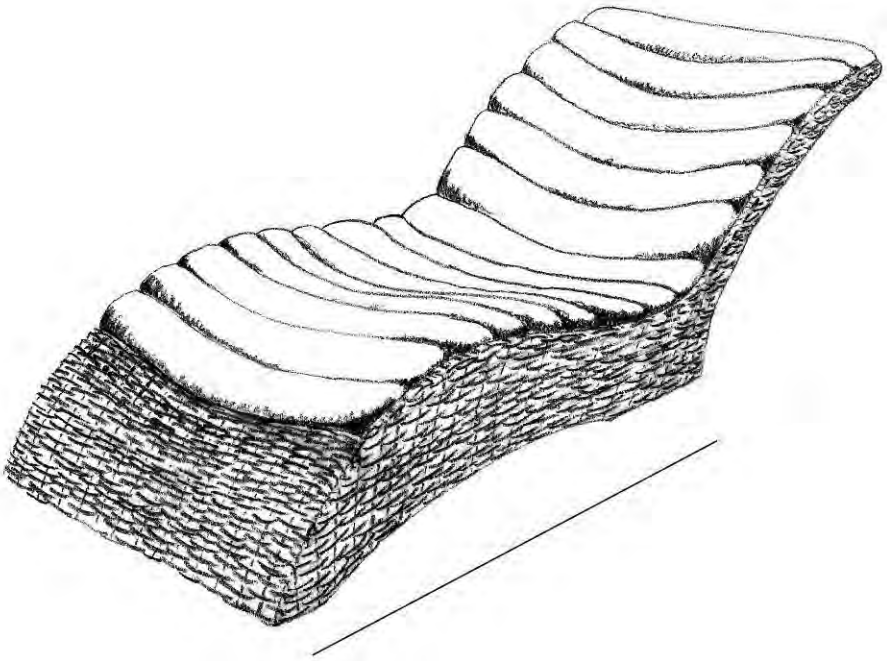

Mebel. Leżak – plecionka „wiklinowa" z włókien polietylenowych (potocznie „technorattan") wyplatana na aluminiowej konstrukcji dające lekkość i wytrzymałość. Materac wykonany z lnu wypełniony łuską gryczaną – zapewnia cyrkulację powietrza zapobiegając poceniu, antyalergiczny, dostosowujący się do ciała. Ponadto zastosowanie znajduje sama łuska gryczana, często traktowana jako odpad pozostały z ziarna gryki przy produkcji kaszy.

Mebel. Stół – plecionka „wiklinowa" oraz blat wykonany z rodzimego drewna dębowego.

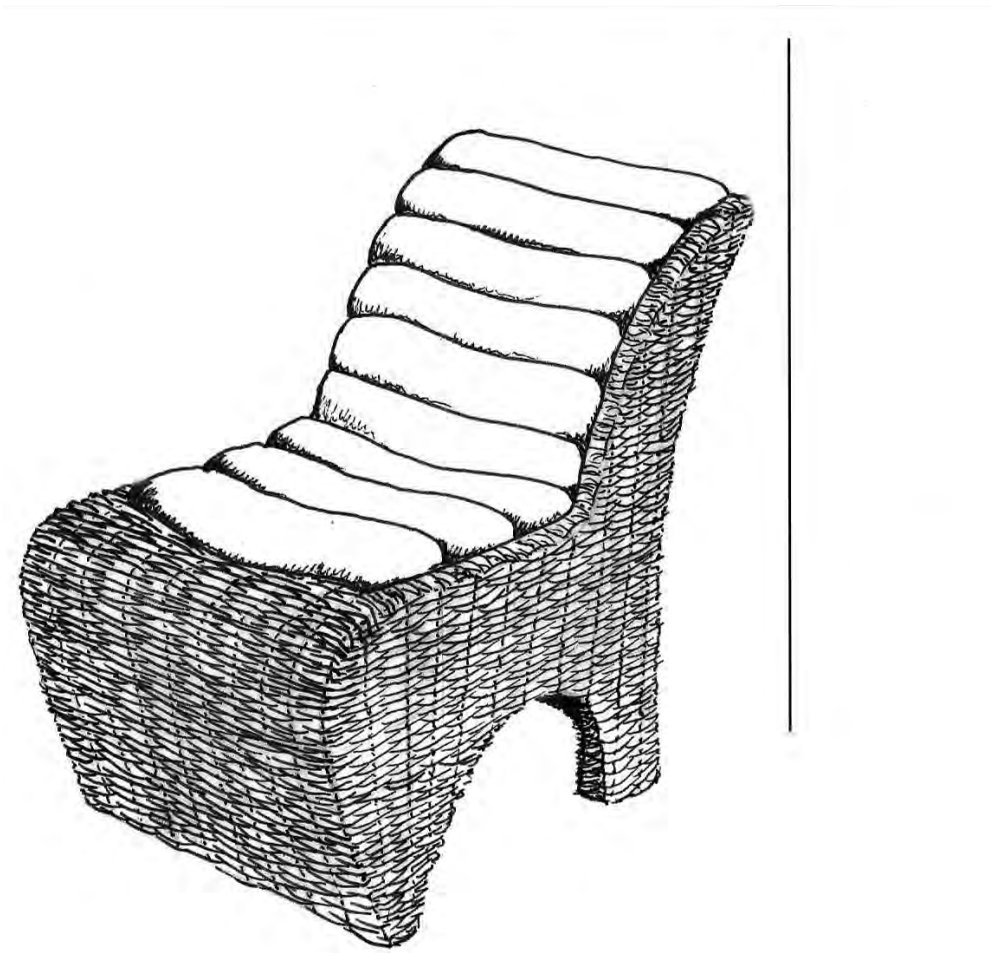

Mebel. Krzesło – plecionka „wiklinowa” na aluminiowej konstrukcji. Materac lniany wypełniony łuską gryczaną

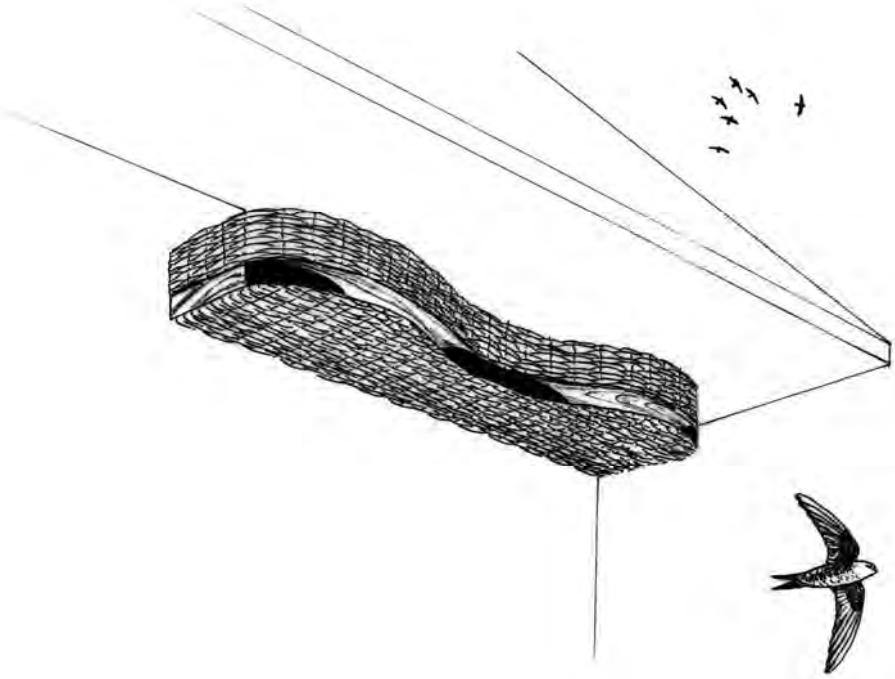

Budka lęgowa dla ptaków - przeznaczona dla jeżyków. Posiada cztery komory lęgowe wykonane z drewna. Na zewnątrz plecionka „wiklinowa” i drewno.

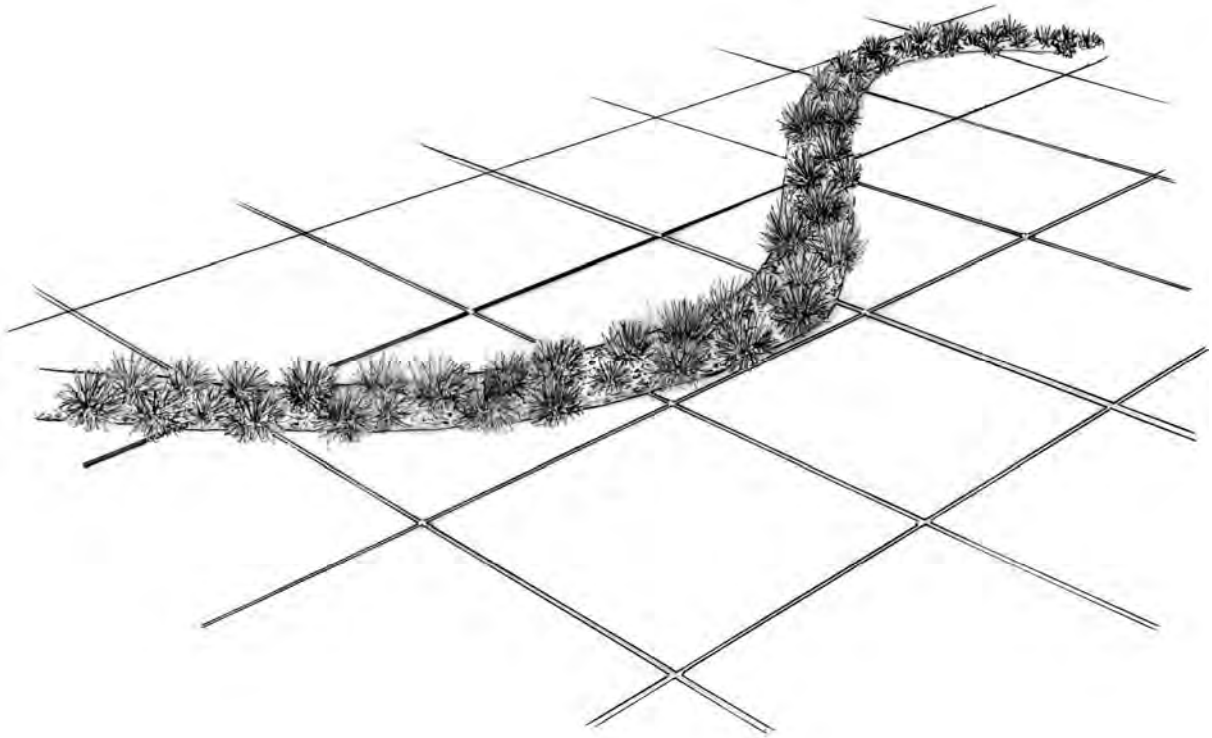

Podłoga – płytki z kamienia naturalnego. Powtarzalnym elementem ozdobnym jest rabata w kształcie falistej linii, porośnięta trawą (*Festuca glauca*). Dodatkową funkcją rabaty jest odbiór wody deszczowej spływającej z nawierzchni

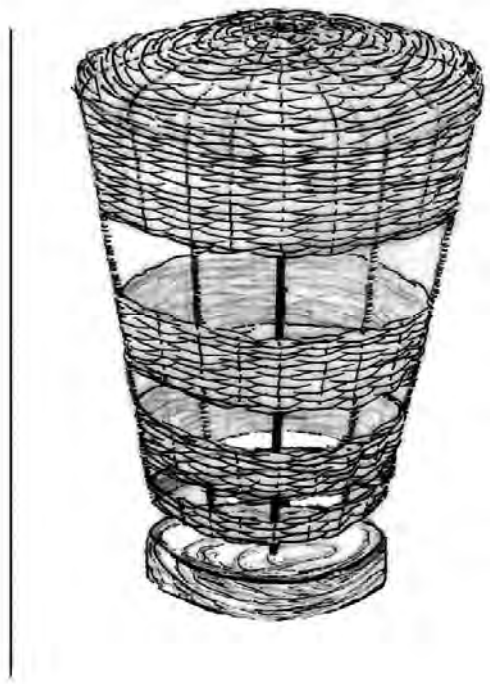

Lampa – plecionka „wiklinowa na aluminiowej konstrukcji oraz drewno.

Magdalena Mizerska

Natura lubi spirale. W ogrodzie możemy odnaleźć ją w pędach paproci czy kwiatach róży. Spirala w „kwadratowej" wersji stała się motywem przewodnim tego wzornika. Ponieważ bardzo lubię nowoczesne zestawienia w kolorach szarości, brązu i mlecznej bieli, postanowiłam wykorzystać w konstrukcji elementów wzornika polerowaną lustrzanie stal, drewno, stal cortenową czy corian.
Projektowanie małych, miejskich ogrodów jest moją pasją. Uważam, że mimo niewielkich rozmiarów posiadają ogromny potencjał. Dobrze zaprojektowane, mogą stać się przedłużeniem wnętrza mieszkalnego. Miejscem, w którym możemy odpoczywać, ciesząc się bliskim kontaktem z naturą.

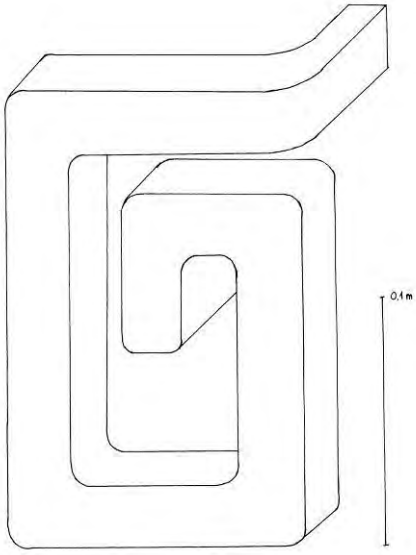

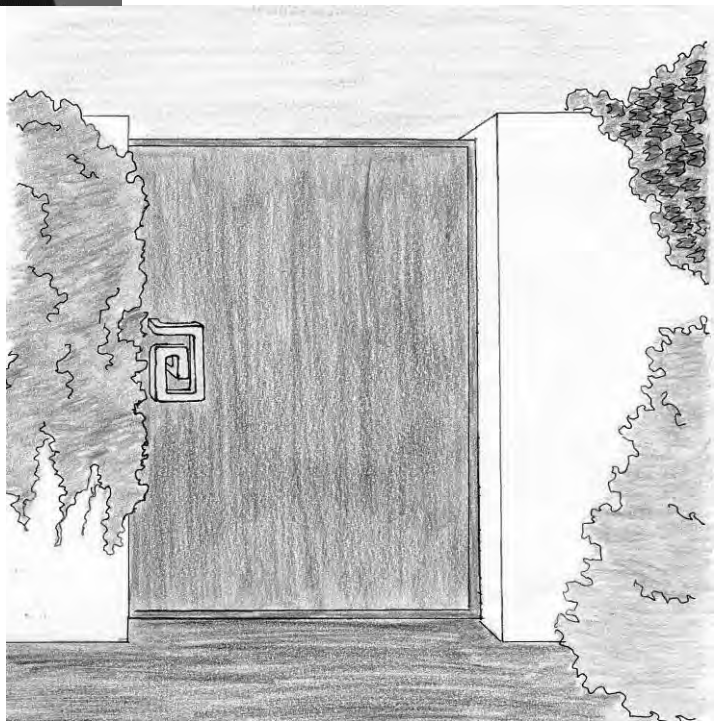

Granice. Furtka na posesję ogrodzoną murem. Proste skrzydło obite jest blachą cortenową, natomiast w kontraście do „starej", zardzewiałej powierzchni cortenu, klamka wykonana jest z polerowanej lustrzanie stali.

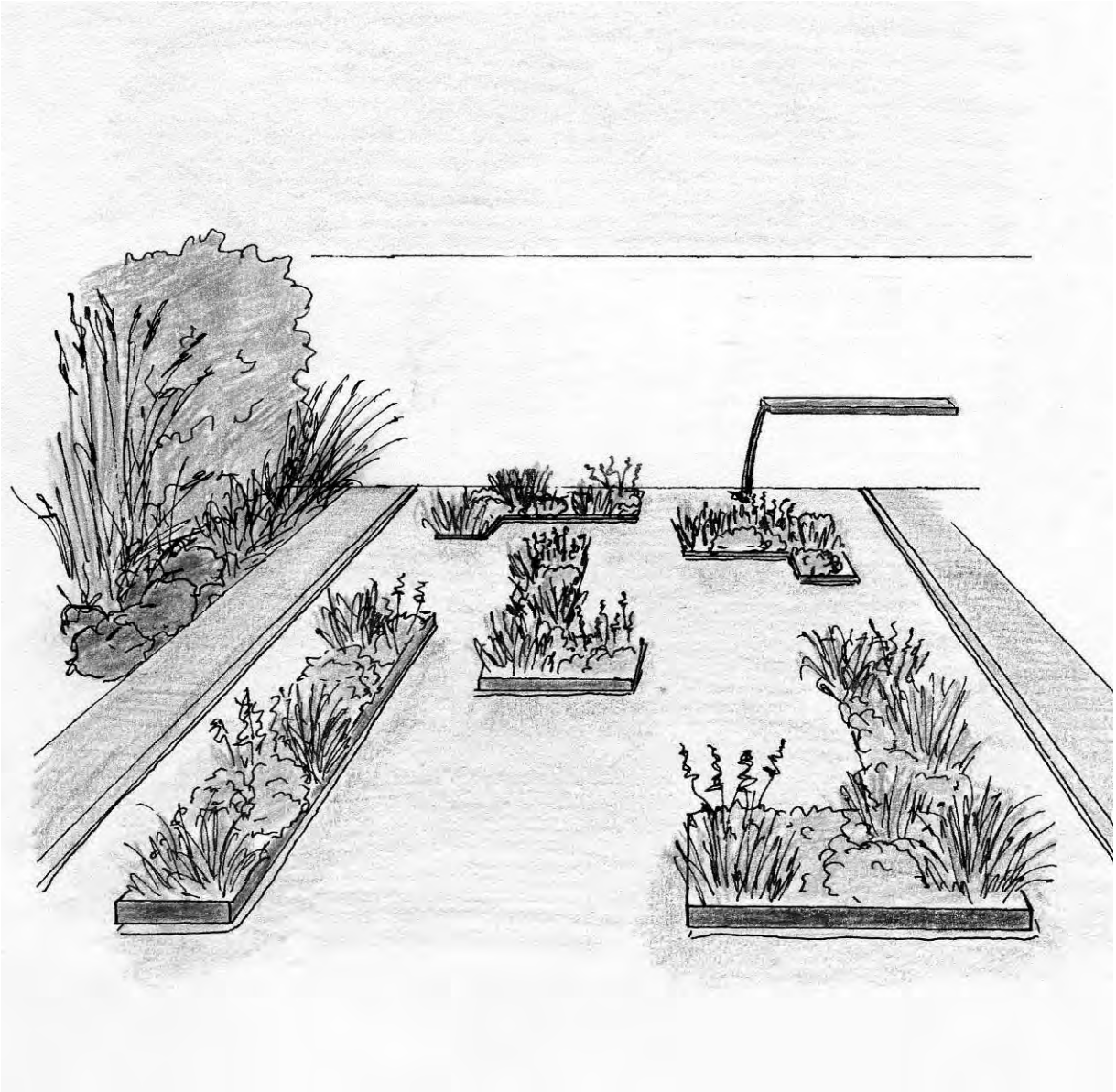

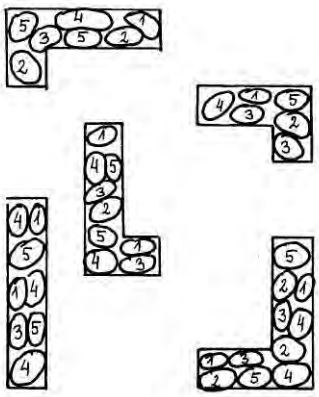

Układy wodne. W tym elemencie polerowaną stal zastępuje woda. Płytka niecka basenu wykonana została z betonu. Unoszące się nad taflą wody rabaty są w rzeczywistości zakotwiczone w ziemi i obudowane stalą cortenową, podobnie jak rynna, z której spływa woda.

Nasadzenia: 1. *Astilbe arendsii* (tawułka Arendsa) 'Showstar'; 2. *Briza media* (drżączka średnia); 3. *Caltha palustris* (kaczeniec błotny); 4. *Luzula nivena* (Kosmatka śnieżna); 5. *Polemonium reptans* (wielosił rozesłany)

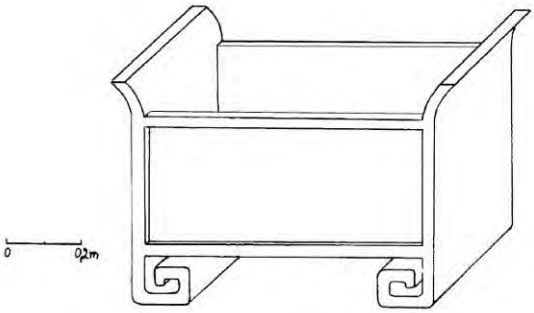

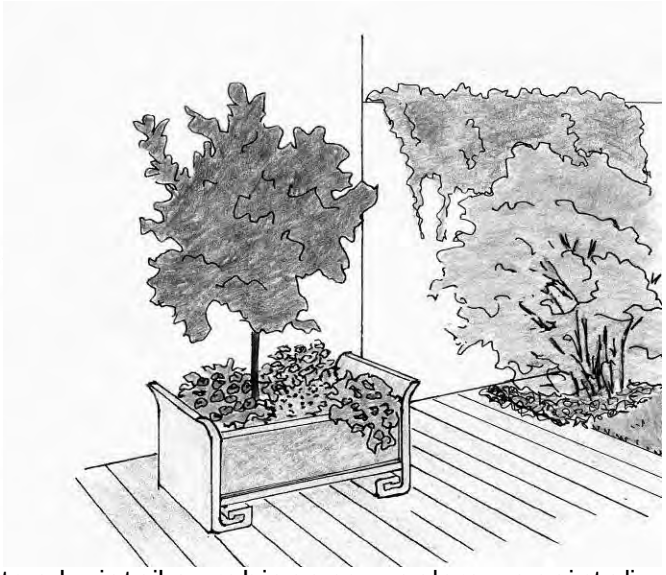

Kwietnik przenośny. Rama, boki i wnętrze kwietnika zrobione są z polerowanej stali , z przodu i z tyłu znajdują się panele z klejonego drewna jatoba.

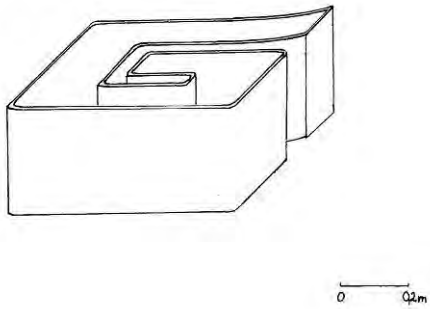

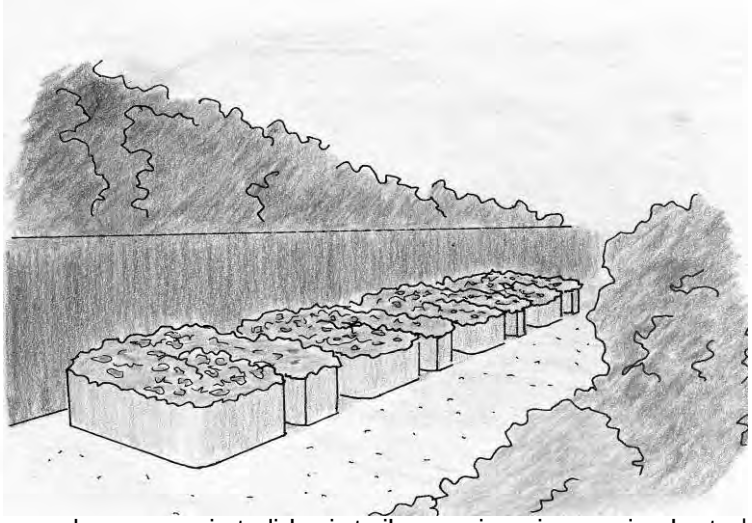

Kwietnik przenośny. Wykonany z polerowanej stali kwietnik nawiązuje swoim kształtem do greckiego wzoru meandra.

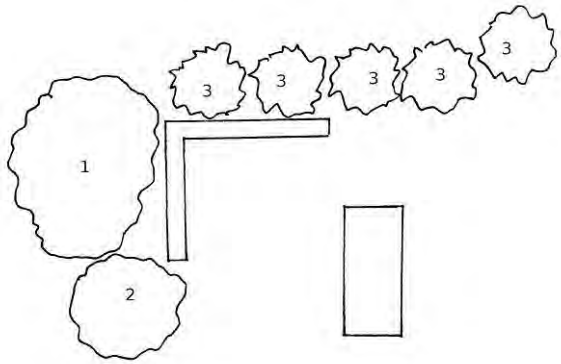

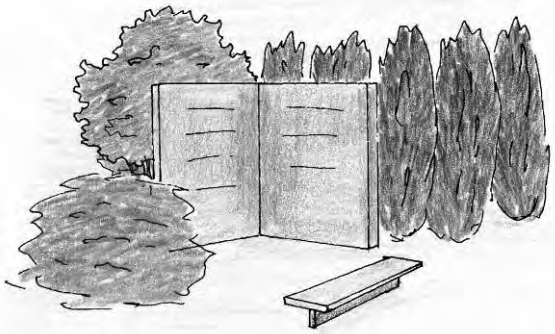

Miejsce pamięci. Celem było stworzenie miejsca pamięci, kontemplacji, które będzie wyglądać dekoracyjnie przez cały rok. Płyta oraz ławeczka zostały zrobione z polerowanego szarego granitu, natomiast nawierzchnię stanowi żwir, w miarę możliwości stabilizowany spoiwem.
Nasadzenia: 1. *Rosa* (róża) 'Marguerite Hilling'; 2. *Spiraea japonica* (tawuła ja-

pońska) ‘Little Princess’

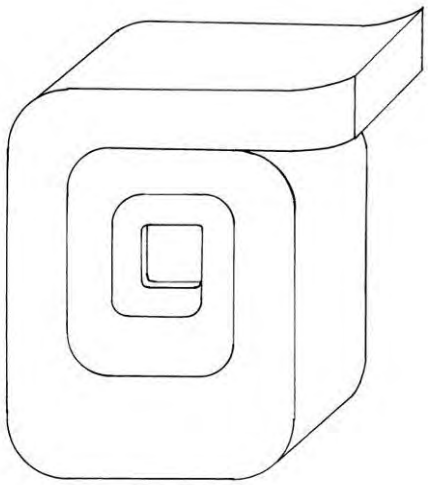

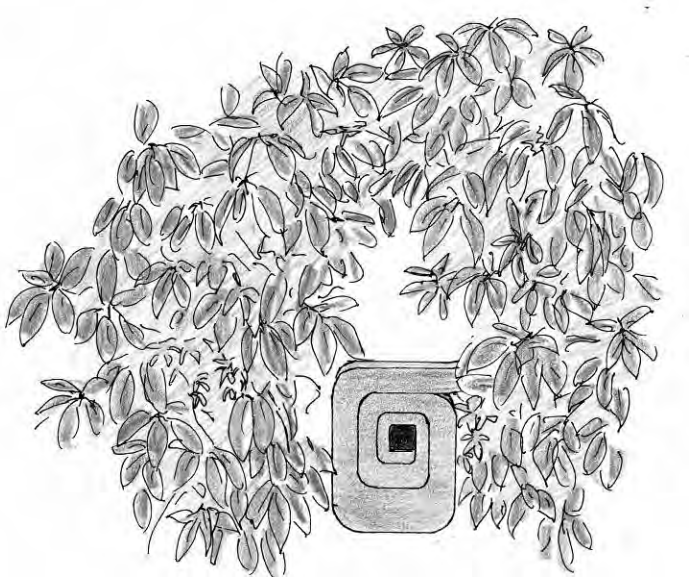

Urządzenia dla zwierząt. Boki i tył budki lęgowej dla ptaków wykonane są z giętej sklejki . Lico wycięte z drewna jatoba posiada wyfrezowany spiralny wzór. Boki obłożone blachą z polerowanej stali. Zawinięty górny element czysto dekoracyjny, uformowany z blachy i zamknięty licem oraz tylną ścianką .

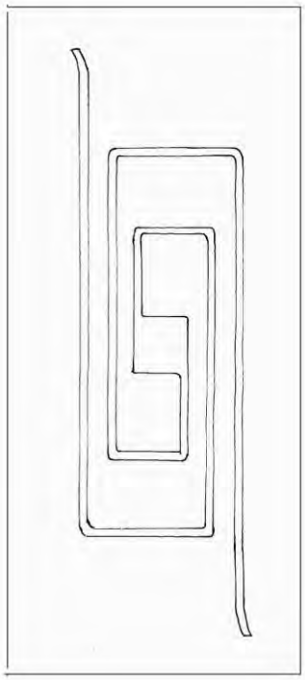

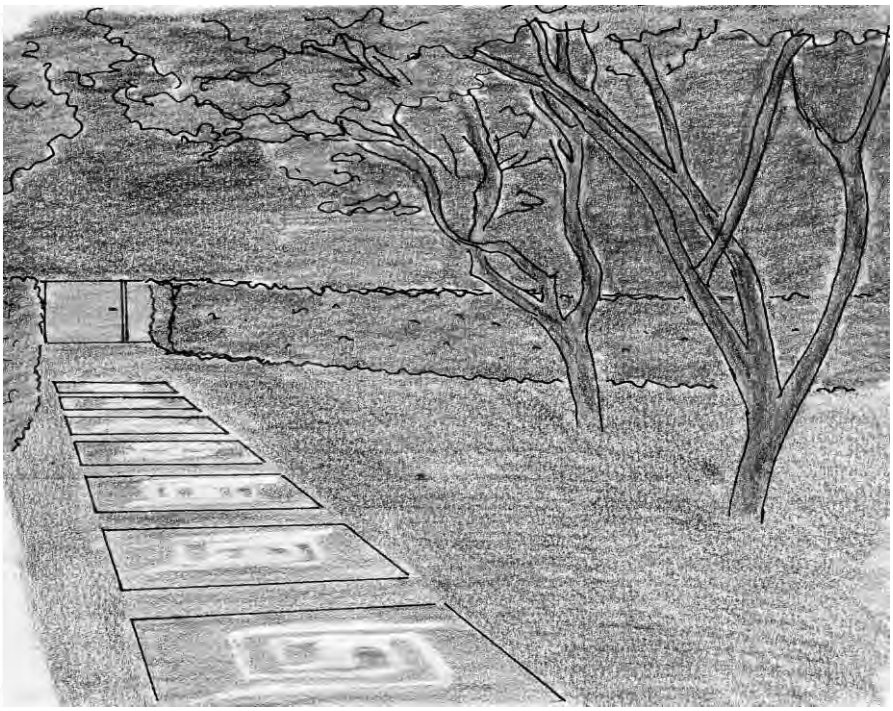

Podłoga. Płyta zrobiona z betonu przepuszczającego światło. Wzór staje się widoczny po zmroku gdy włącza się iluminacja ogrodu. Odpowiednio ułożone pod płytą oświetlenie z listew LED generuje pojawienie się świetlistej spirali

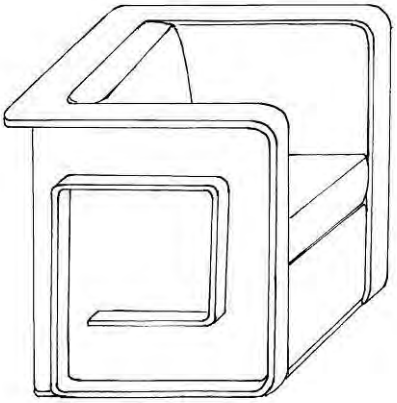

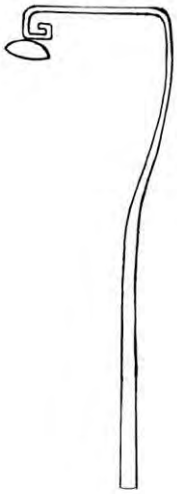

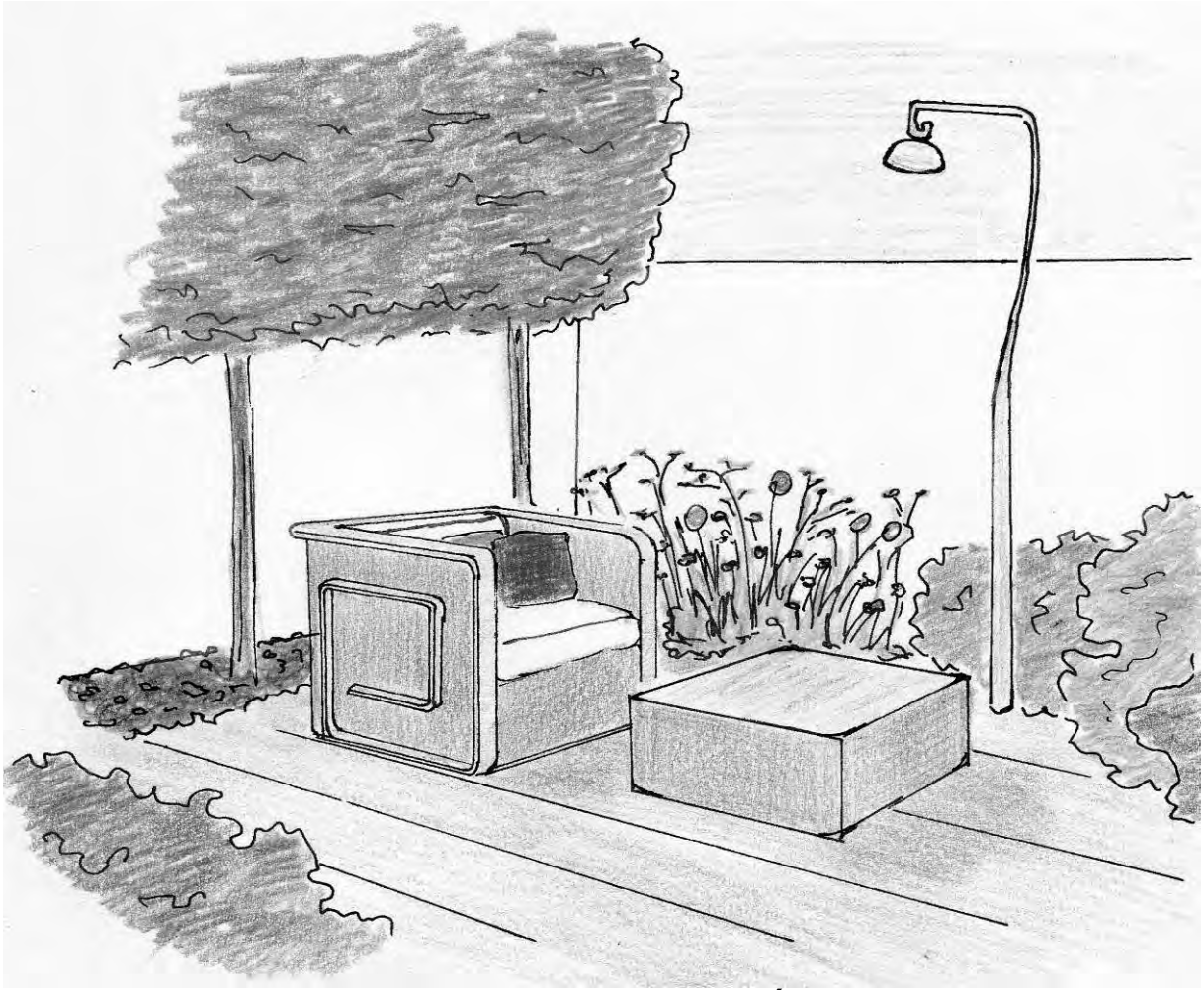

Meble ogrodowe. Meble ogrodowe. Fotel. Boki, plecy, siedzisko i przód fotela wykonane są z giętego, klejonego drewna jatoba i osadzone w ramie z polerowanej stali. Dodatkiem zwiększającym komfort są poduszki w kolorze złamanej bieli.

Oświetlenie. Lampa wykonana z polerowanej stali pomyślana jako silne źródło światła np. do czytania czy wieczornego spotkania przy stole.

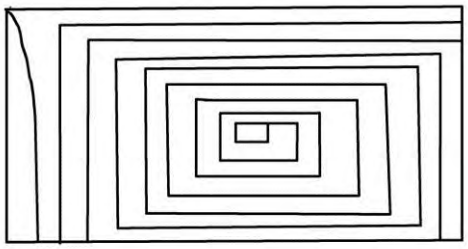

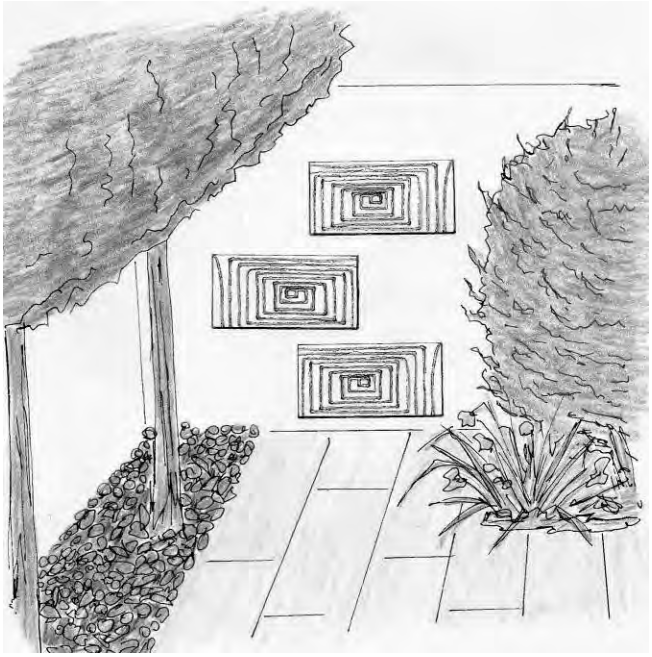

Powtarzalny element dekoracyjny. Kafel ceramiczny pokryty prawie w całości białym szkliwem. Jedynie spiralny wzór pozostaje nieszkliwiony. Na jego porowatej powierzchni ma być zaszczepiony mech.

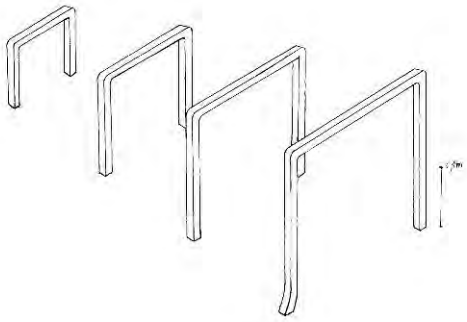

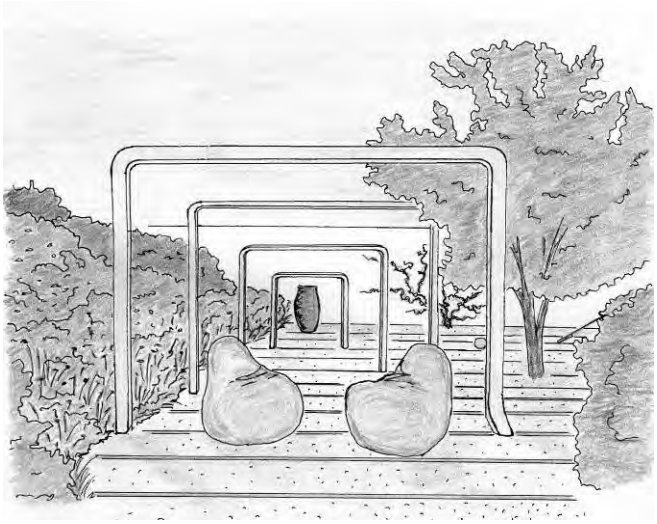

Element przestrzenny. Pergola wykonana ze stali polerowanej. W tym przypadku zastosowana jako wejście na odizolowany plac zabaw.

Nasadzenia to *Malus* (jabłoń) 'Red Sentinel' krzewy *Cornus sanguinea* (dereń świdwa) 'Midwinter Fire' i *Cornus sericea* (dereń rozłogowy) 'Flaviramea' podsadzone bylinami wieloletnimi t.j.:*Salvia nemorosa* (szałwia omszona), *Penstemon digitalis* (penstemon palczasty) 'Husker Red', *Papaver orientale* (mak wschodni) 'Brilliant', *Filipendula vulgaris* (wiązówka bulwkowa), *Digitalis grandiflora* (naparstnica zwyczajna), *Achillea ageratifolia* (krwawnik żeniszkowaty), *Briza media* (drżączka średnia) czy *Helenium* (dzieżan) 'Moerheim Beauty'.

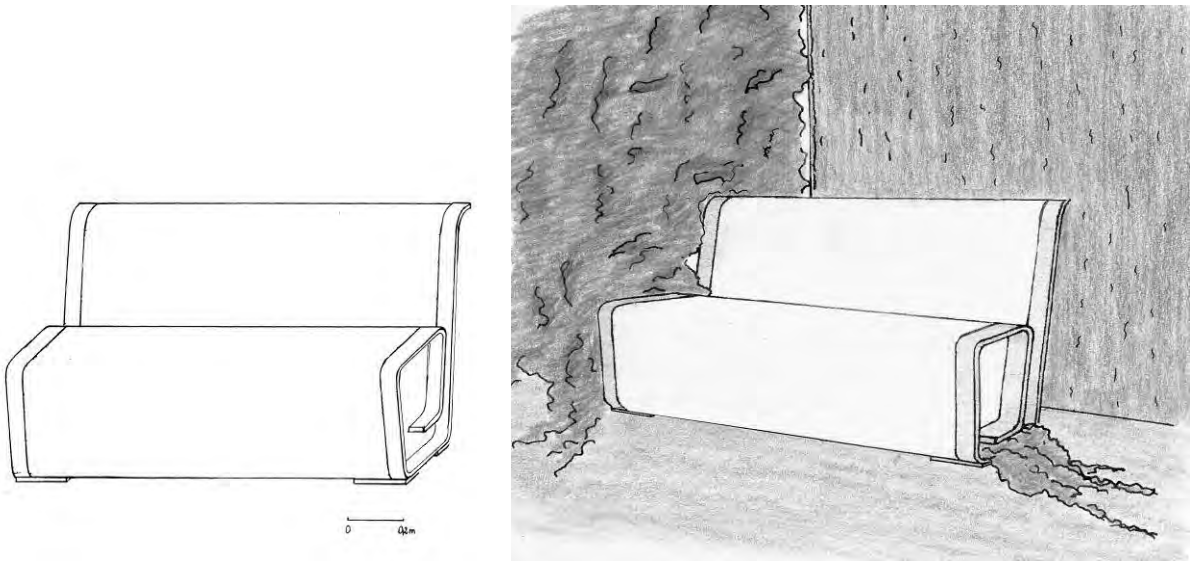

Meble ogrodowe. Ławka. W projekcie ławki przypominającej rozwijający się rulon wykorzystana została płyta z corianu, materiału który jest wytrzymały i odporny na warunki atmosferyczne, a jednocześnie daje się formować w ciekawe kształty. Boki obłożone są blachą ze stali polerowanej.

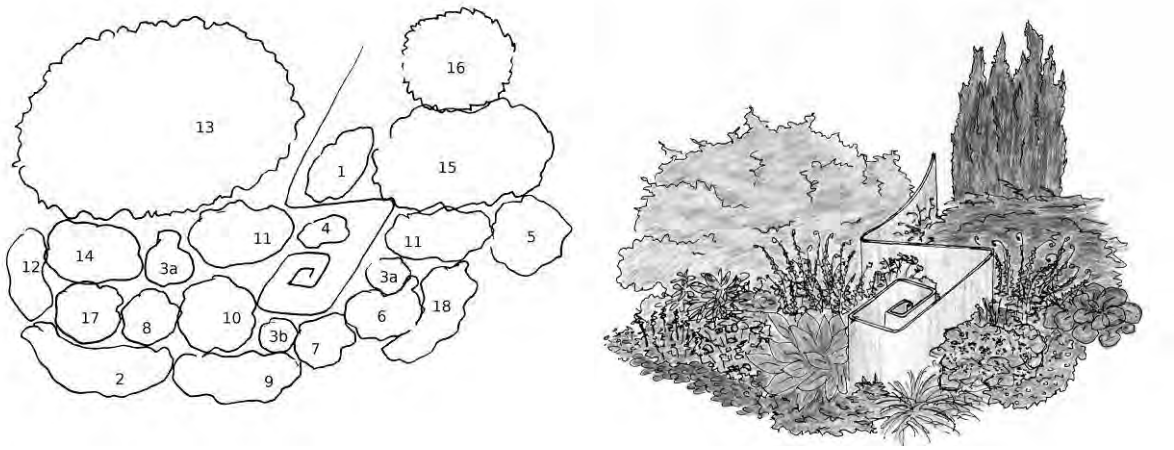

Rabata. Rabata w miejscu cienistym. Centralny element stanowi spirala z polerowanej stali.

Nasadzenia: 1. *Anemone hupehensis* (zawilec japoński), 2. *Asarum europaeum* (kopytnik), 3.*Astilbe arendsii* (tawułka arendsa) a-'Irrlicht', b-' Showstar', 4. *Aquilegia* (orlik) 'Nora Berlow', 5. *Bergenia cordifolia* (bergenia sercowata), 6. *Brunnera macrophylla* (brunnera wielkolistna), 7. *Carex ornithipoda* (turzyca) 'Variegata', 8. *Geranium macrorrhizum* (bodziszek korzeniasty), 9.*Hepatica nobilis* (przylaszczka pospolita),10. *Hosta* (funkia) 'Stiletto', 11. *Matteuccia struthiopteris* (pióropusznik strusi), 12. *Omphalodes verna* (ułudka wiosenna), 13. *Philadelphus* (jaśminowiec) 'Innocence', 14. *Rodgersja aesculifolia* (rodgersja kasztanowcolistna), 15. *Spiraea japonica* (tawuła japońska) 'Candlelight', 16. *Taxus x media* (cis pośredni) 'Wojtek', 17. *Tiarella wherryi* (tiarella Wherry'ego), 18. *Viola sororia* (fiołek motylkowaty) 'Abiflora"

Adam Miziołek

Główną ideą i pomysłem, z którego autor czerpał inspirację jest przestrzeń kosmiczna, galaktyka, elipsa, okrąg, koło i owal. W każdym elemencie wzornika jest nawiązanie do w/w elementów.
Z jednej strony widz, który ogląda wzornik może zauważyć chaos i dysproporcję np. w postaci nierówno rozmieszczonych kół i woali wpisanych w podłogę z drugiej jednak strony może dostrzec łat i harmonię jak chodźmy spiralna fontanna lub rabata w kształcie układu słonecznego.

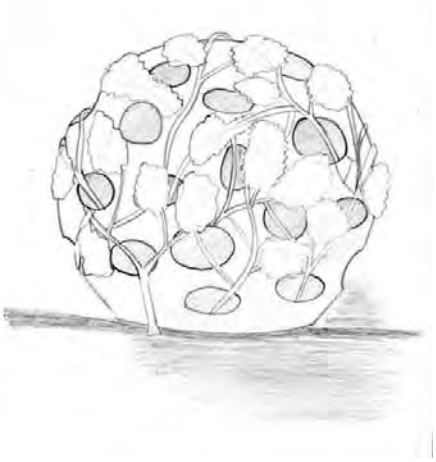

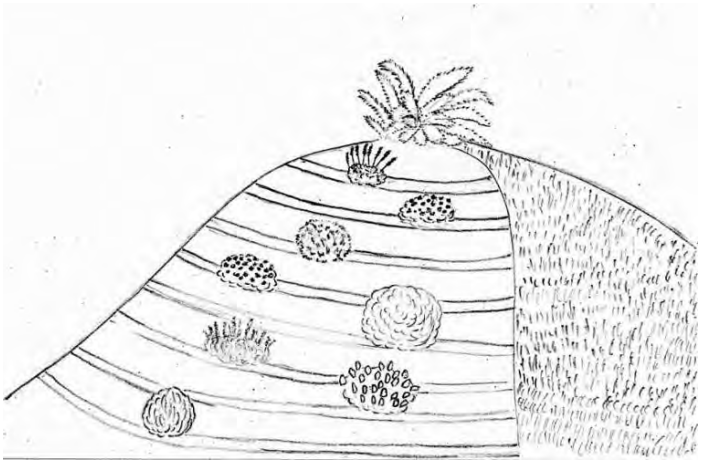

Element przestrzenny. Konstrukcja wykonana z miedzi o kształcie kulistym i wysokości 1,5 m z ażurowymi otworami umożliwiającymi wspięcie się po niej pnączy. Przy ziemi, zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz kuli, posadzony jest winobluszcz trójklapowy 'Veitchii' oraz bluszcz pospolity 'Thorndale'. Dodatkowo w środku znajduje się podświetlenie, dzięki czemu konstrukcja wygląda dekoracyjne także nocą.

Rabata. Myślą przewodnią rabaty jest odniesienie do układu słonecznego. Rabata wykonana jest na pagórku o wysokości 3 metrów. Krzewy zostały dobrane tak, aby symbolizowały planety układu słonecznego, ich kolor i wielkośd. Orbity wykonane są z jasnych otoczaków. Natomiast miejsca pomiędzy orbitami wypełnione są trawą, która widoczna jest także z boku pagórka.

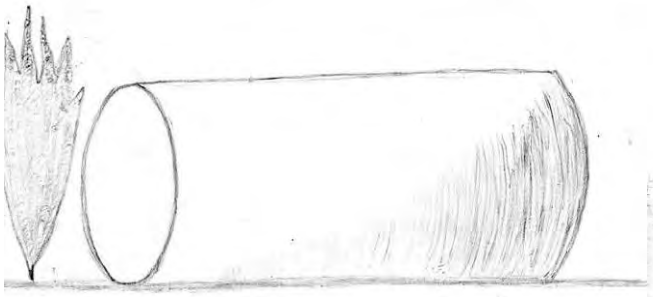

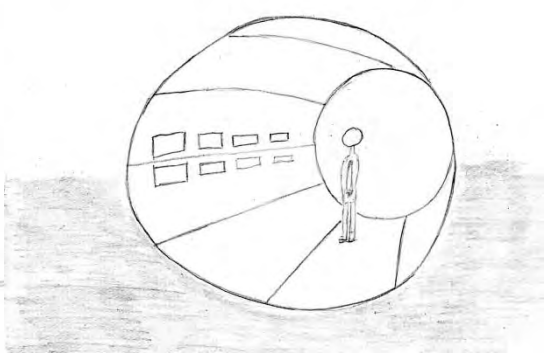

Miejsce pamięci. Rura wykonana z miedzi o średnicy 3 metrów i długości 6 metrów. W środku znajdują się pamiątkowe fotografie z naszych wycieczek, podróży, wakacji itd. Obok niej posadzony jest dekoracyjny wiąz holenderski 'Wredei'

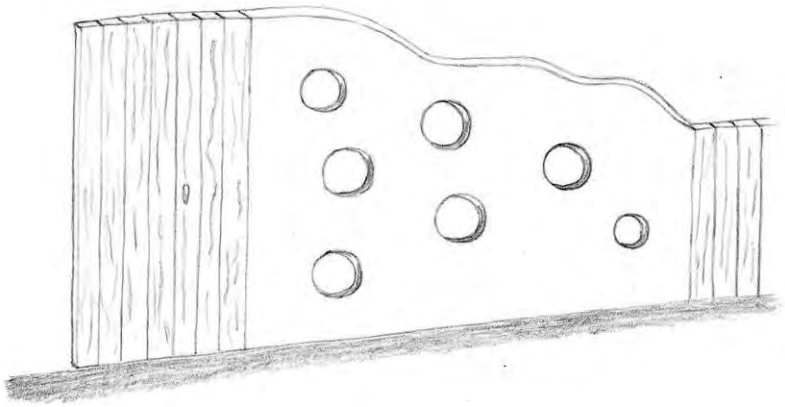

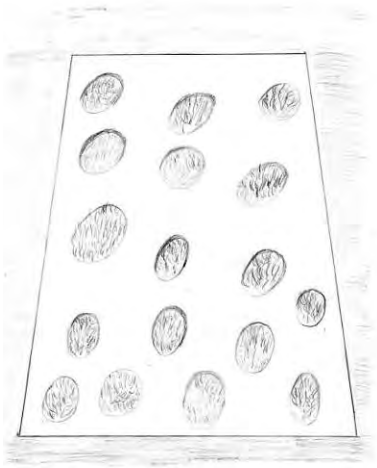

Granica. Ażurowa brama wjazdowa na posesję o długości 4 metrów, wykonana z miedzi. Stanowi oryginalny element architektoniczny będąc asymetryczną ozdobą. W bramie widoczny jest powtórzony motyw okrągłego otworu.

Podłoga. Fragment chodnika wykonany z betonu. Charakteryzuje się niesymetrycznie rozłożonymi okrągłymi i owalnymi otworami, do których nasypano ziemi, a następnie zasiano trawę.

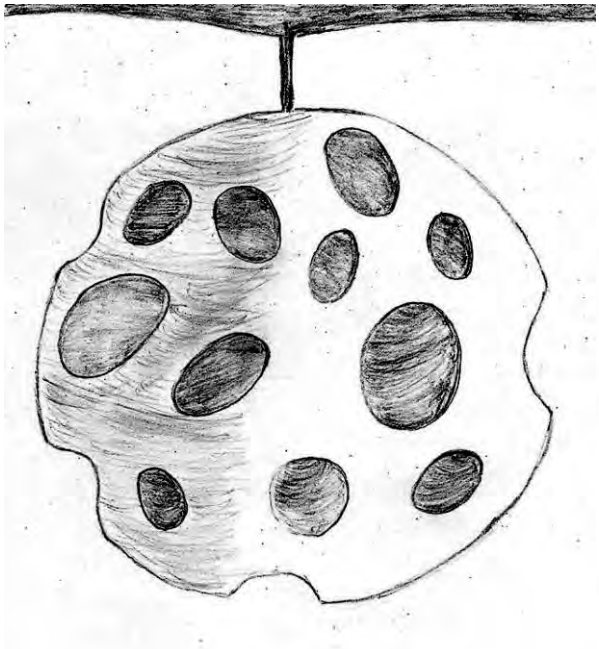

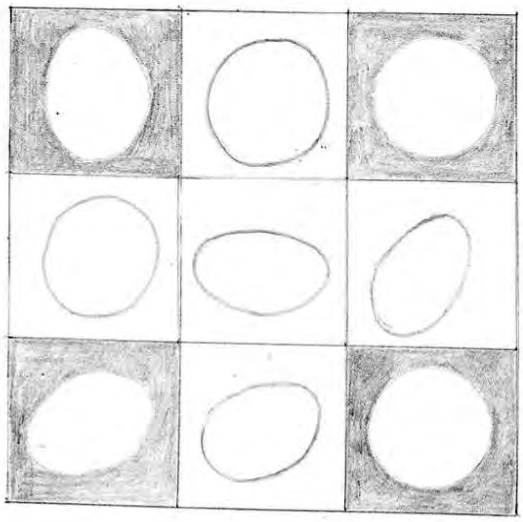

Oświetlenie. Podwieszona ażurowa kula o średnicy 0,5m wykonana z miedzi ze szklanymi wstawkami, z umieszczoną w środku żarówką. Światło będzie wydostawać się z oszklonych otworów, którego kolor będzie uzależniony od barwy użytego szkła.

Powtarzalny element dekoracyjny. Rysunek ten przedstawia główny motyw, który powtarza się w wzorniku – koła i owale. Figury te chodź dość banalne są pięknie wpisane w każdy element wzornika. Dzięki temu tworzą jedną wspólną myśl przewodnią pracy dyplomowej.

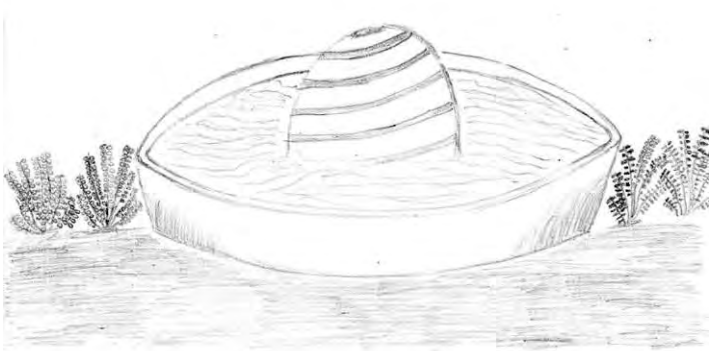

Kwietnik przenośny. Donica wykonana z miedzi o wysokości 0,7m w kształcie kuli . Znajdują się na niej delikatne wgłębienia nawiązujące do motywu przewodniego wzornika. W górny otwór włożona jest doniczka o średnicy 20cm. Posadzone są w niej Pelargonie Calliope 'Dark Red'.

Układ wodny. Fontanna w kształcie półkuli o wysokości 1,3 m ze spiralnie wyżłobionym wokół rowkiem, którym spływa woda ze szczytu kuli wprost do zbiornika o głębokości 40cm. Obok fontanny posadzone są berberysy thunberga 'Maria'.

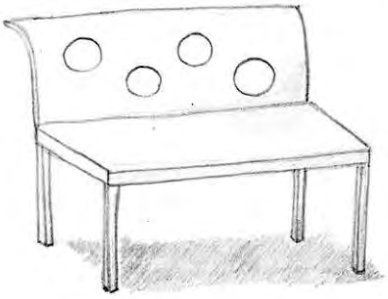

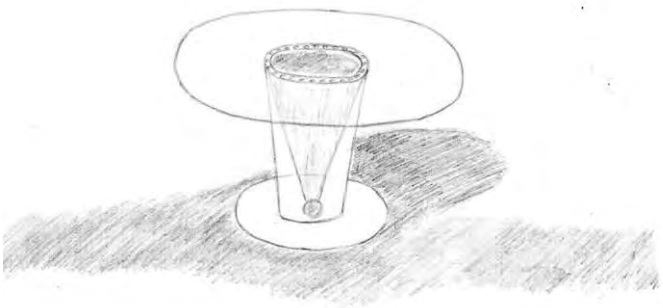

Meble ogrodowe. Ławka o długości 2 metrów wykonana z miedzi. Urządzenie funkcjonalne, które pasuje do przestrzeni publicznej i prywatnej. Na oparciu znajduje się motyw przewodni użyty we wzorniku – ażurowe otwory.

Meble ogrodowe. Stolik. W całości wykonany ze szkła z metalowymi wstawkami. Zewnętrzna część blatu jest przezroczysta natomiast wewnętrzna matowa i od spodu podświetlona światłem LED.

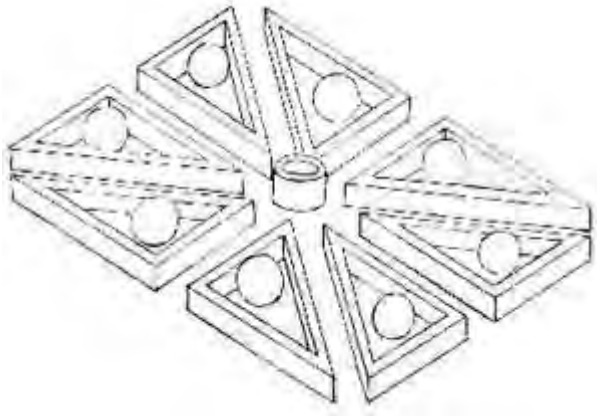

Ogród historyczny. Ogród składający się z symetrycznych trójkątów. W centrum ogrodu znajduje się studnia. Żywopłot wykonany jest z bukszpanu wiecznie zielonego (*Buxus sempervirens*). W każdym z trójkątów znajdują się wysokie na około 1m kule, które z kolei wykonane są z cisa pospolitego (*Taxus media*).

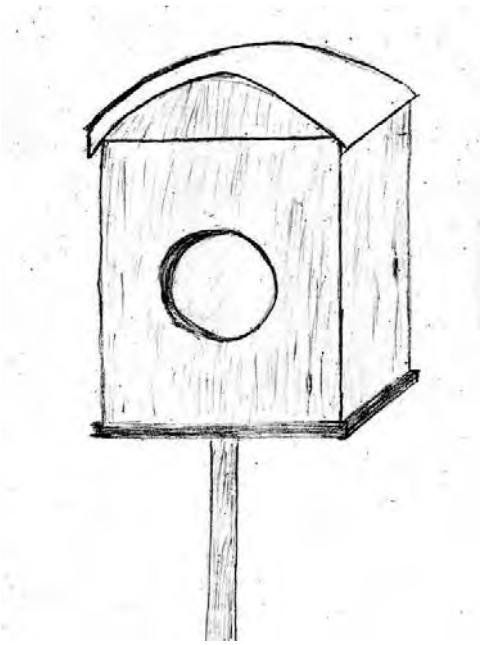

Urządzenia dla zwierząt. Budka dla ptaków o długości 50cm i szerokości 30cm. Wykonana z drewna. Daszek łukowaty, pomalowany zielonym mchem. Może być ona przypięta do drzewa lub umieszczona na palu o wysokości 2 metrów.

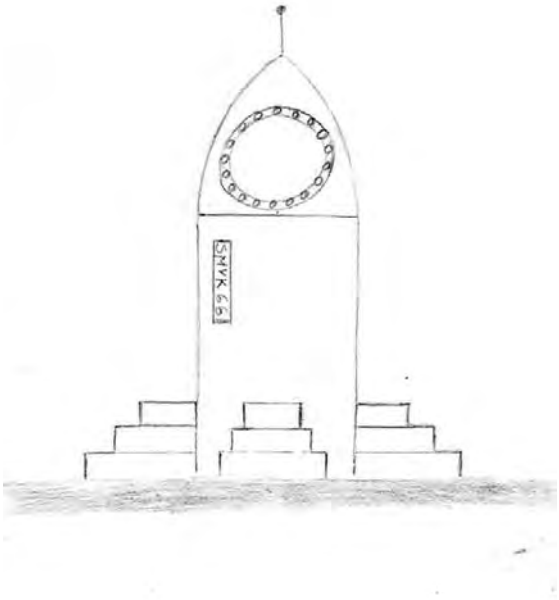

Urządzenia dla zwierząt. Karmnik w kształcie rakiety kosmicznej o wysokości 1,5m – ciekawa konstrukcja. Specyficzna, ale bardzo praktyczna. Do ustawienia w ogrodzie np.: kąciku dla dzieci. Dziecko bez problemu nasypie karmę w jedno z czterech okienek. Stanowi zarówno element dekoracyjny jak i urządzenie funkcjonalne.

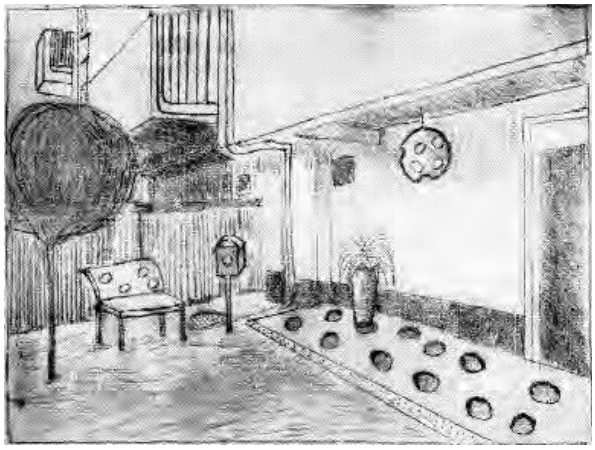

Przestrzeń prywatna. Rysunek przedstawia fragment ogrodu oraz elewacji budynku. W projekcie zostały zastosowane następujące elementy wzornika: oświetlenie, urządzenie dla zwierząt, podłoga, mebel ogrodowy. Po lewej stronie ławki znajduje się klon pospolity '*Globosum' (Acer platanoides*).

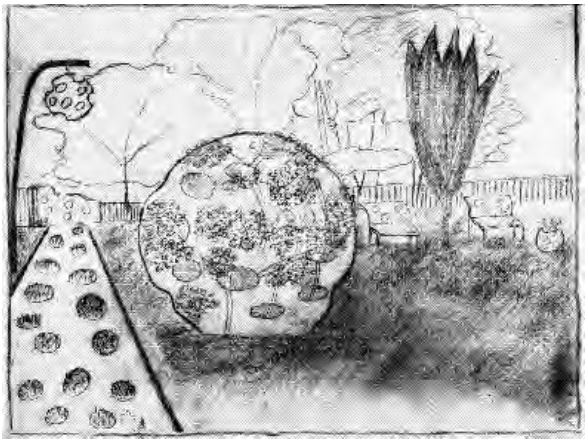

Przestrzeń publiczna. Znajdująca się przed nowoczesnym budynkiem użyteczności publicznej. Wpisane w nią zostały następujące elementy wzornika: kwietnik przenośny, meble ogrodowe, podłoga, oświetlenie, granica oraz element przestrzenny, który stanowi dominantę projektu. Pomiędzy ławkami znajduje się wiąz holenderski 'Wrede' (*Ulmus holandica*).

Alicja Mułkowska

Kilka słów o mnie: Jestem absolwentką Uniwersytetu Gdańskiego na Wydziale Zarządzania. Od 12 lat pracuję w firmie produkcyjnej na stanowisku menadżera sprzedaży. W wolnych chwilach oddaję się mojej pasji, jaką jest ogrodnictwo. Od niedawna stawiam pierwsze kroki, jako projektant ogrodów. Jestem szczęśliwą mamą Julki i Piotra.

Idea wzornika: motywem przewodnim jest kosz szańcowy wypełniony kamieniami, czyli gabion. Stylistyka wzornika utrzymana jest w formie minimalistycznej z przeznaczeniem do nowoczesnych wnętrz ogrodowych.

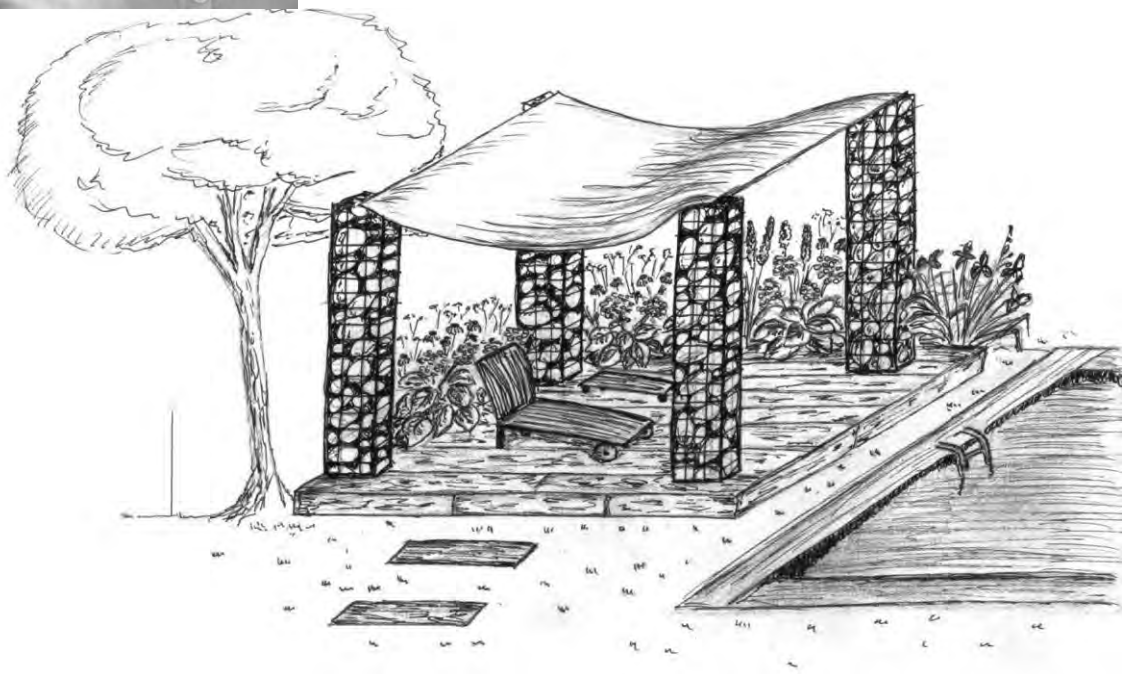

Element przestrzenny

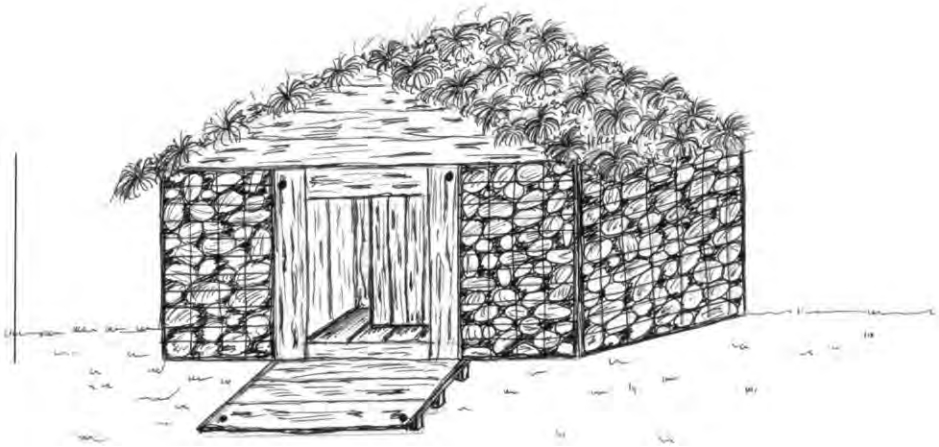

Buda dla psa z „zielonym dachem”

Druciany karmnik

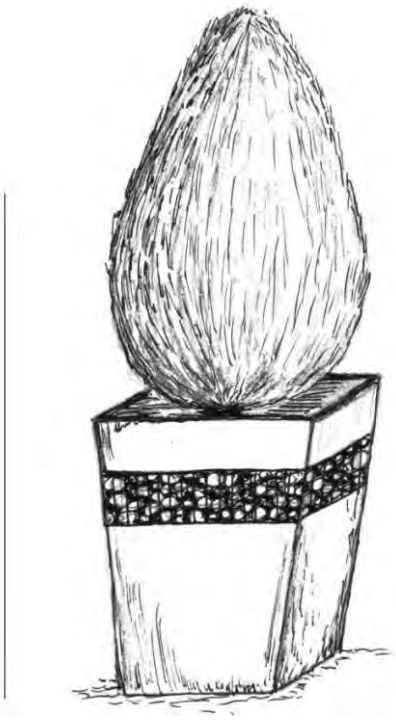

Donica metalowa z elementem powtarzalnym

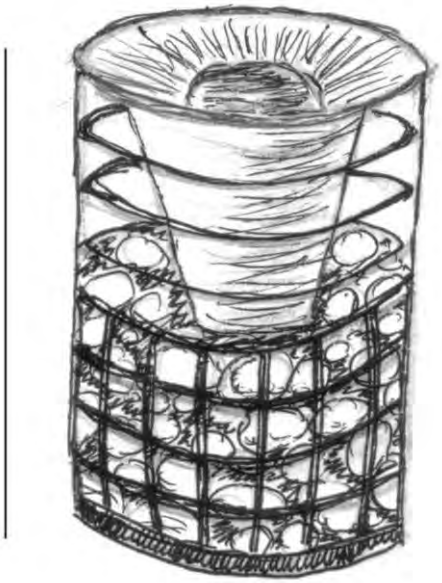

Kosz na śmieci

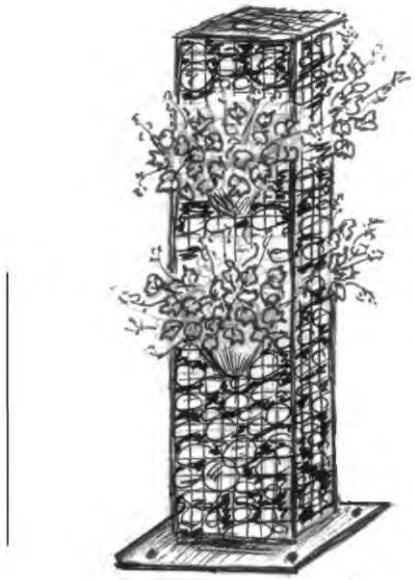

Kwietnik

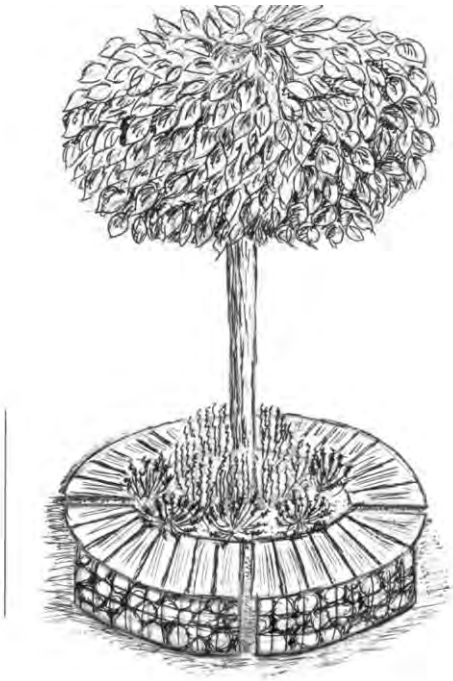

Ławka

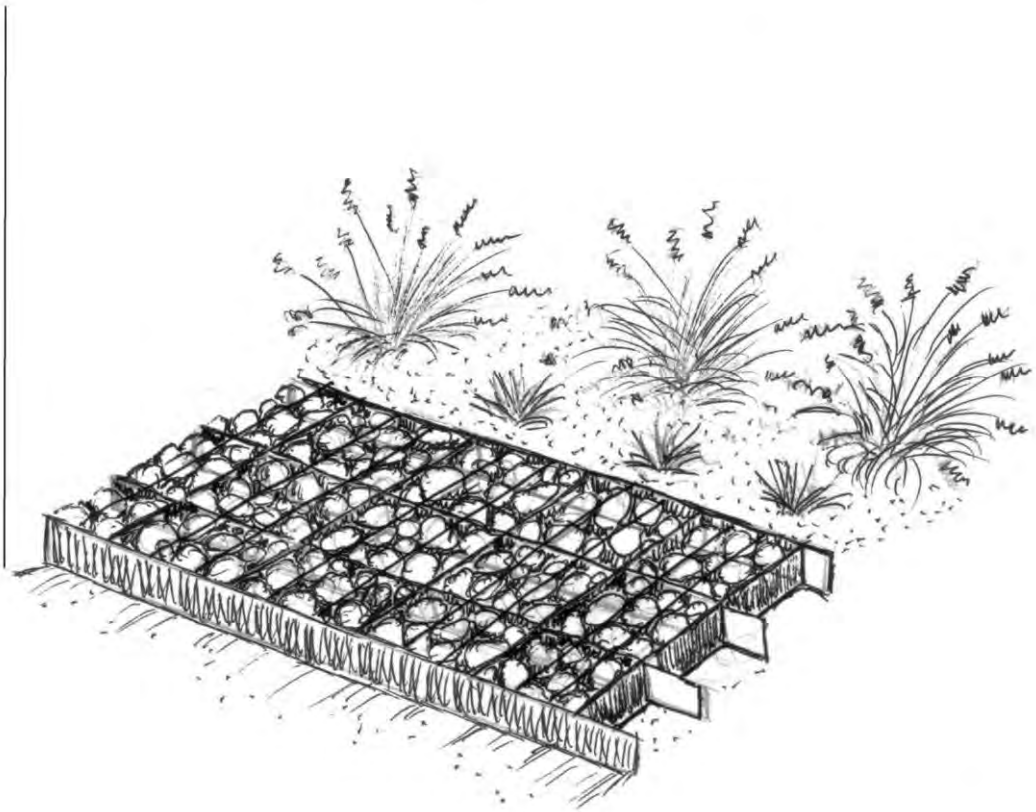

Nawierzchnia

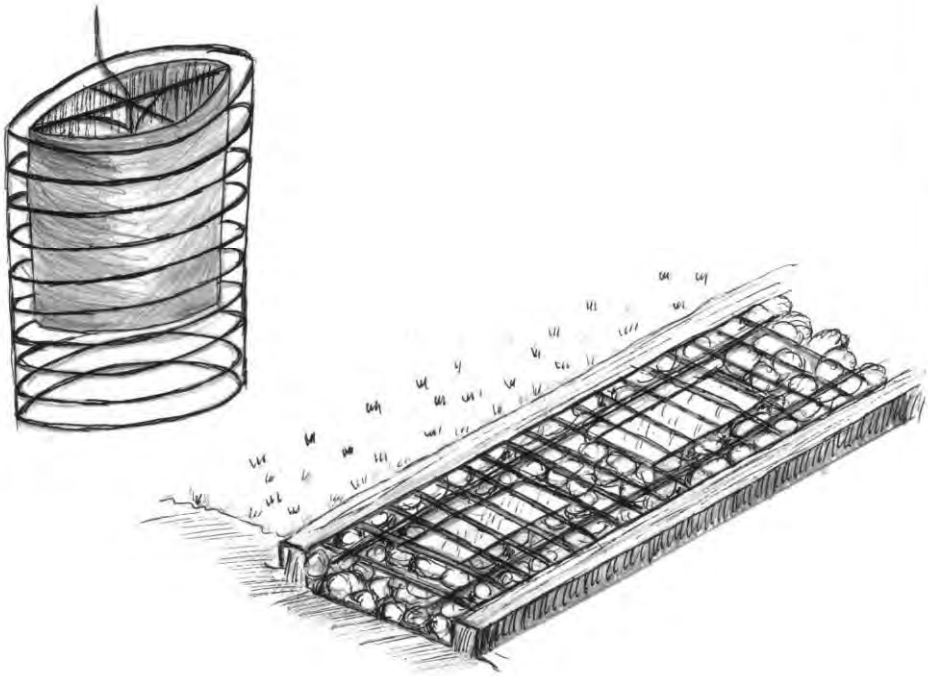

Oświetlenie

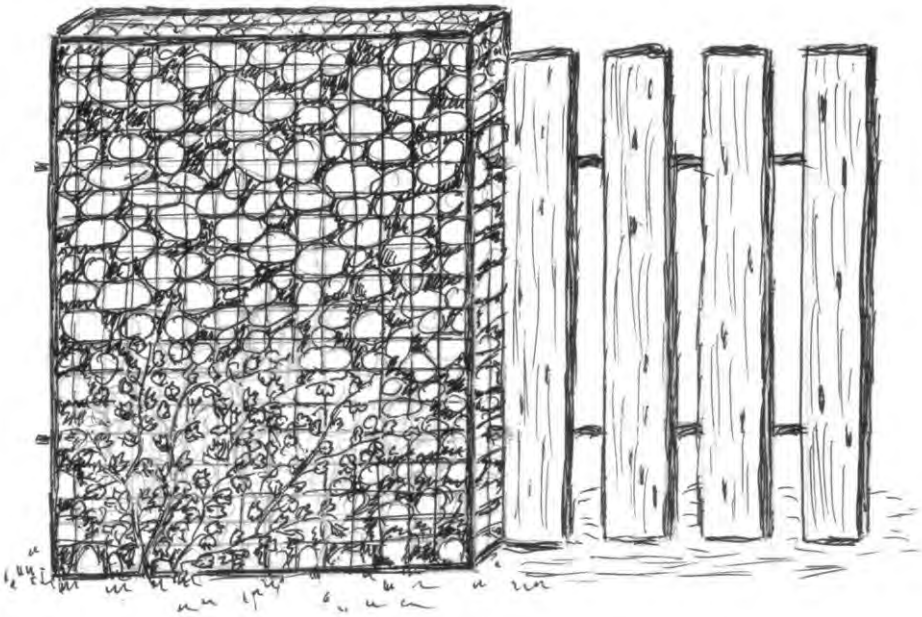

Ogrodzenie

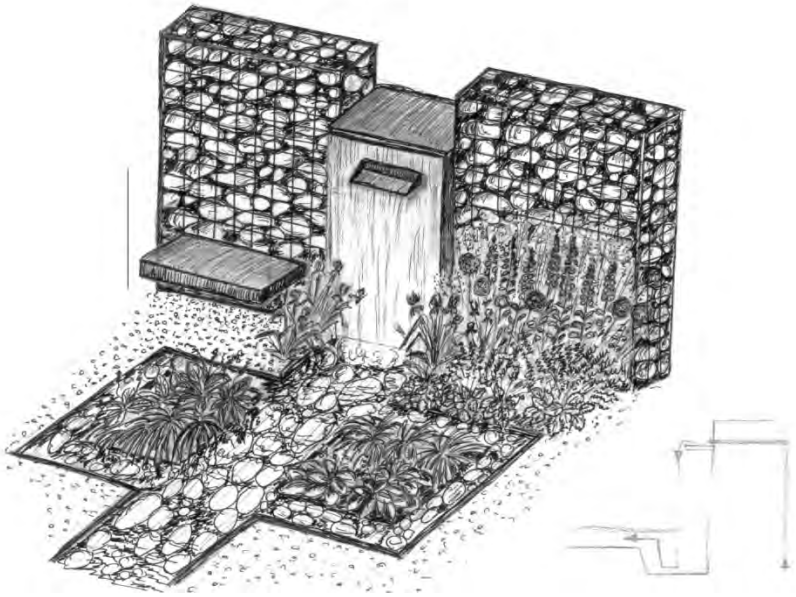

Układ wodny

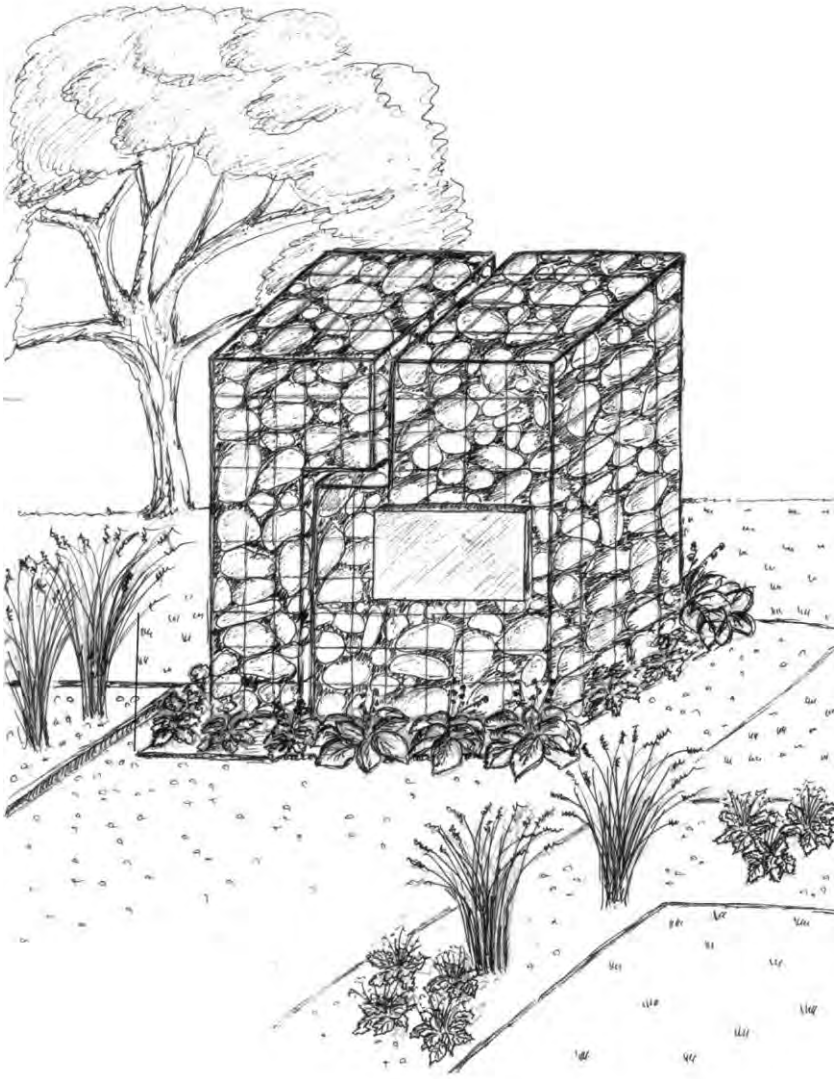

Miejsce pamięci

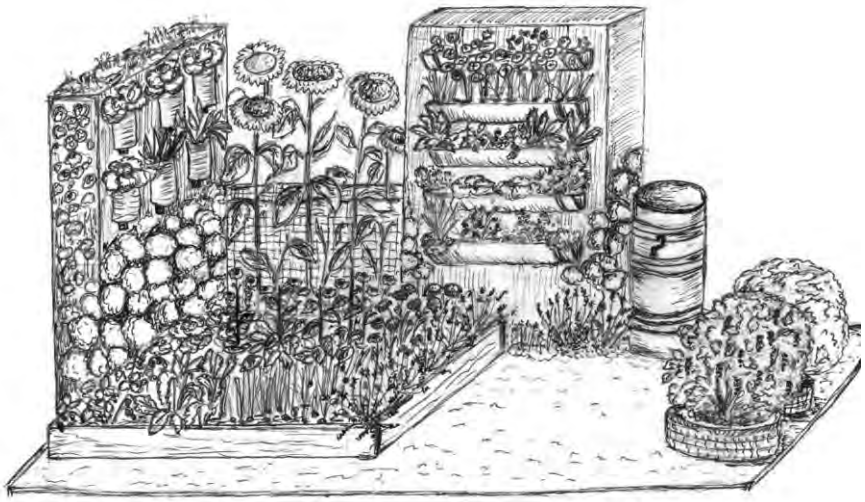

Ogród użytkowo ozdobny. Szata roślinna do ogrodu użytkowo-ozdobnego:

1. W skrzyni: ogórek gruntowy – *Cucumis sativus*, sałata roszponka – *Valerianella locusta*, cebula dymka – *Allium cepa* L., czosnek – *Allium sativum* , lawenda wąskolistna – *Lavandula angustifolia*, truskawka – *Fragaria x ananassa Duchesne*, jeżówka purpurowa – *Echinacea purpurea*

1. Ściana 1: w plastikowych butelkach sałata masłowa – *Lactuca sativa* L. var.*capitata*, botwina – *Beta vulgaris* L. , a ścianę obrasta rojnik górski – *Sempervivum montanum* L. , rozchodnik oregoński- *Serum oregonense* , macierzanka piaskowa- *Thymus serpyllum* , skalnica Arendsa – saxifraga arendsii

2. Ściana 2: w rynnach rosną zioła – bazylia – Ocimum basilicum, tymianek – Thymus vulgaris, oregano – *Origanum vulgare*, pietruszka naciowa - Petroselinum , cebulka dymka - *Allium cepa* L,oraz nasturcja – Tropaeolum majus L.

3. W oponach krzewy porzeczki czerwonej i czarnej – *Ribes rubrum* i *Ribes nigrum*

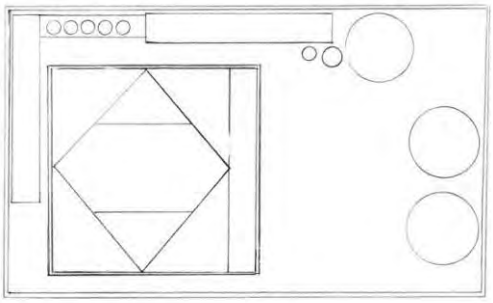

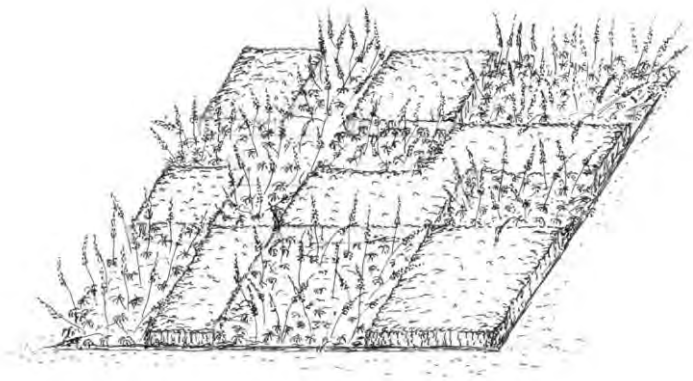

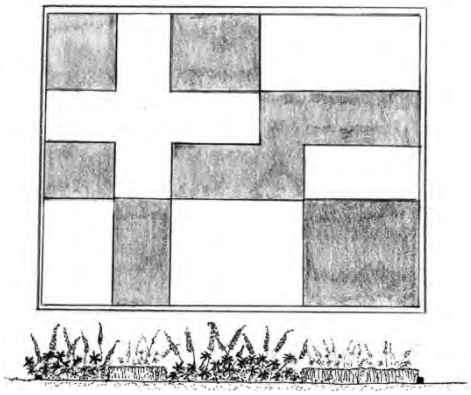

Parter. Szata roślinna w parterze historycznym:

1. Bukszpan wiecznie zielony – *Buxus sempervirens* 'Rotundifolia'
2. Łubin trwały – *Lupinus polyphyllus*

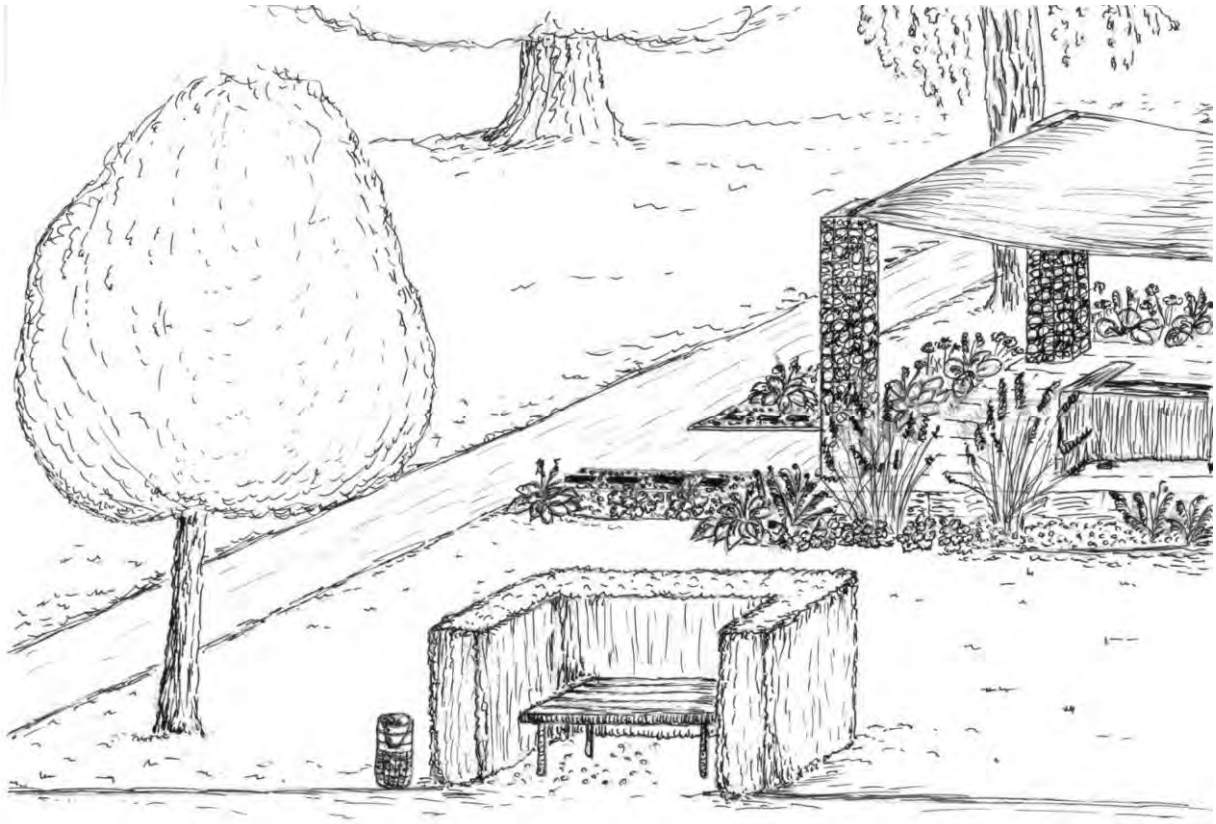

Przestrzeń publiczna

Szata roślinna w ogrodzie publicznym:

1. Cis pośredni – Taxus baccata 'Hicksii'
2. Hosta – różne odmiany
3. Pióropusznik strusi – *Matteuccia struthiopteris*
4. Kokoryczka - *Polygonatum*
5. Żurawka - *Heuchera* 'Plum Royal'
6. Żurawka krwista – *Heuchera sandguinea*
7. Miskant chiński – *Miscanthus sinensis* 'Silberfeder'
8. Bergenia sercolista – *Begonia cordifolia*
9. Dabrówka rozłogowa – *Ajuga reptans* 'Atropurpurea'
10. Brunera wielkolistna – *Brunnera macrophylla*
11. Bodziszek himalajski – *Geranium himalayense* 'Johnson's Blue'
12. Hortensja piłkowana– *Hydrangea serrata* 'Intermedia'

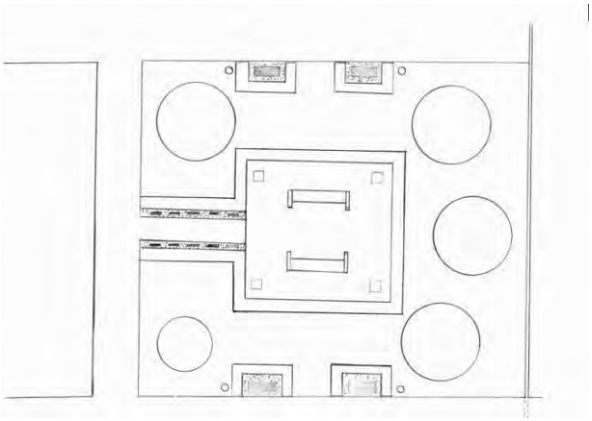

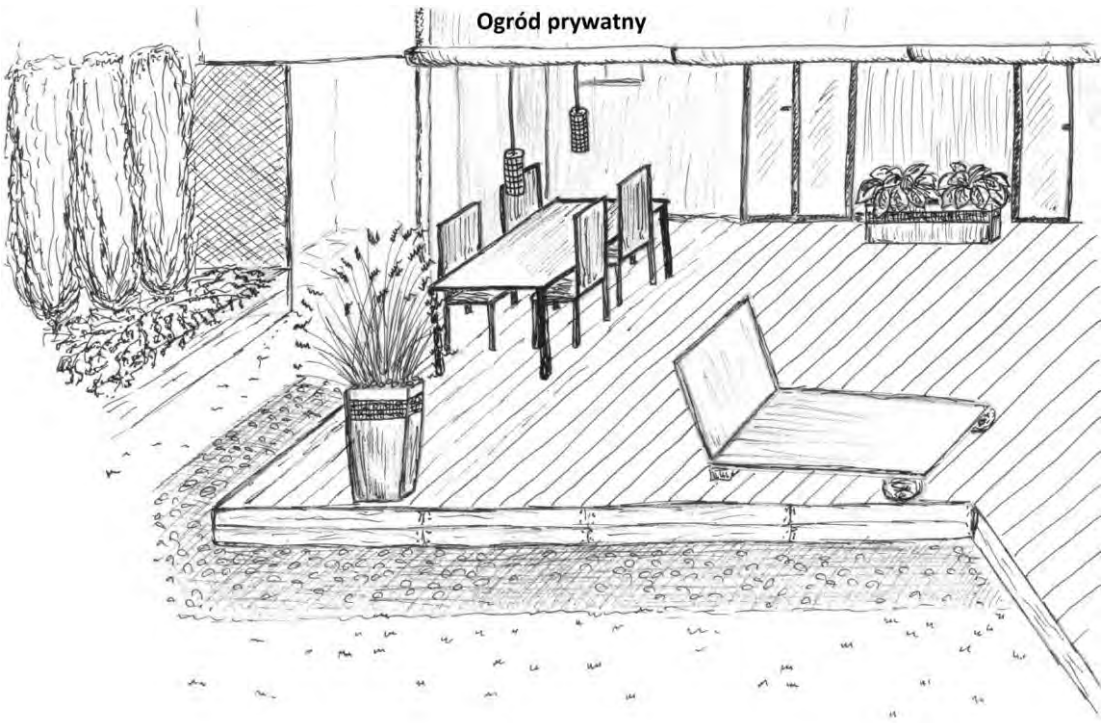

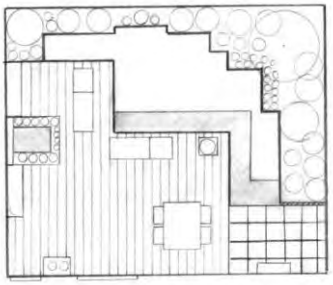

Ogród prywatny

Szata roślinna w ogrodzie prywatnym:

1. Bluszcz – *Hedera helix*, runianka japońska – *Pachysandra terminalis* 'Green Carpet', funkia Siebolda – *Hosta sieboldiana* 'Elegans', pióropusznik strusi – *Matteuccia struthiopteris* , kokoryczka - *Polygonatum*
2. Hortensja bukietowa – *Hydrangea paniculata* 'Limelight'
3. Grab pospolity rozpięty na ścianie – Carpinus betulus L.
4. Rododendron wielkokwiatowy – *Rododendron hybrids* 'Catawbiense Album'
5. Trzmielina Fortune'a – *Euonymus Fortunei* 'Silver Queen'
6. Tawuła japońska - *Spiraea japonica* Klon jesionolistny – *Acer negundo* 'Flamingo'
7. Berberys Thunberga- *Berberis thunbergii* 'Helmond Pillar'
8. Budleja skrętolistna – *Buddleja alternifolia*
9. Lawenda wąskolistna - *Lavandula angustifolia*
10. Irga purpurowa – *Cotoneaster atropurpureus* 'Variegatus'
11. Cis pośredni – *Taxus baccata* 'Wojtek'
12. Rozplenica japońska – Pennisetum alopecuroides 'Genpei'('Shirobana')

Izabela Myszka-Stąpór

Ogrodniczka, pasjonatka ogrodów. Zajmuje się semantyczną warstwą ogrodu, elementami znaczącymi w kompozycji ogrodowej. Symbol, który stał się inspiracją do wzornika jest odczytywanym i rozumianym odniesieniem ogrodu - raju. Materiały, z których projektowane są elementy wzornika to: metal, drewno, ziemia. Rośliny jako elementy podkreślające znaczenie form to: dęby, jabłonie, róża i bukszpan, trawy, rośliny użytkowe.

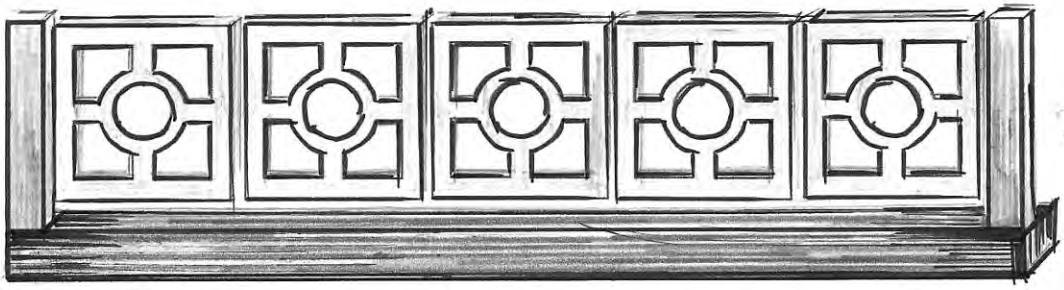

Granice. Panele ogrodzenia wykonane z metalowej, gęstej siatki o kwadratowym splocie, z elementem dekoracyjnym w wybranych fragmentach.

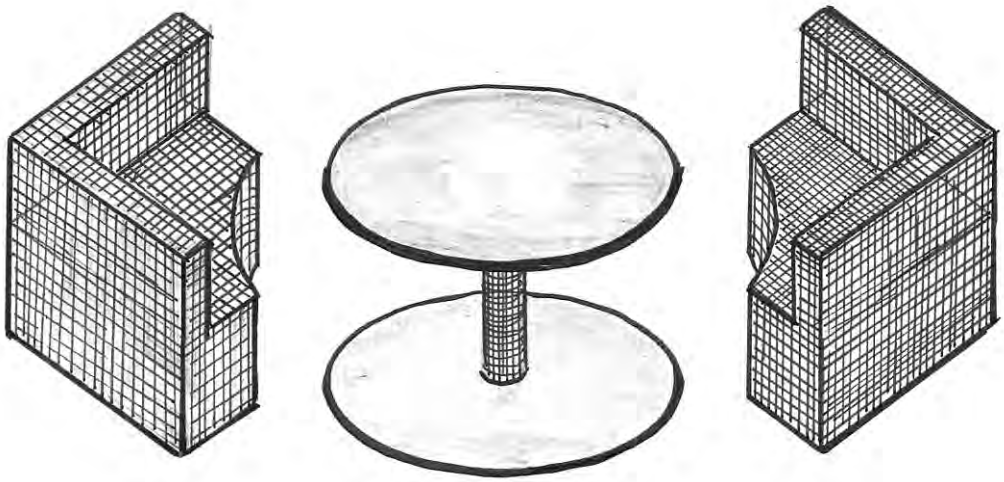

Meble ogrodowe. Fotele i stół z gęstej siatki drucianej. Lekkie, mobilne, wykonane jak gabiony umożliwiają wypełnienie ich wnętrza – kamieniem, drewnem, roślinami.

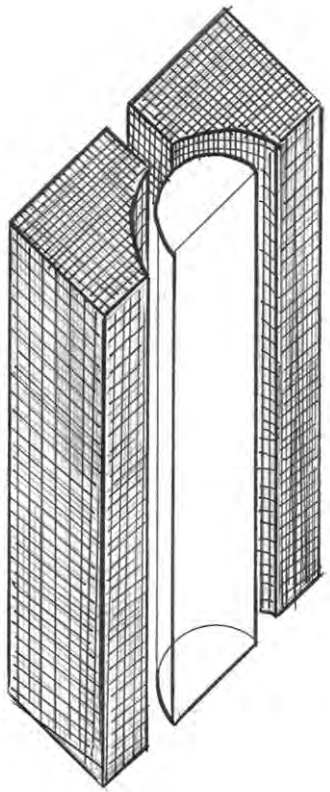

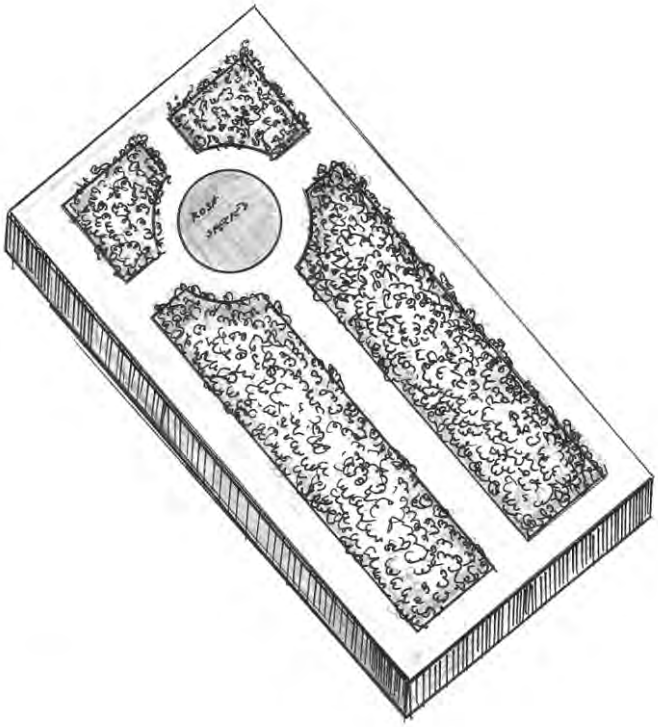

Oświetlenie. Światło jako element kompozycji przestrzeni ogrodu. Źródło światła znajduje się między ażurowymi elementami dzięki czemu możemy uzyskać ciekawe iluminacje zależnie od ustawienia. Oświetlenie o wysokości 180 cm staje się w ciągu dnia przestrzennym elementem dekoracji ogrodu.

Miejsca pamięci. Nagrobek zbudowany z kamiennej płyty, w której pozostawiono przestrzeń aby móc w niej sadzić rośliny.

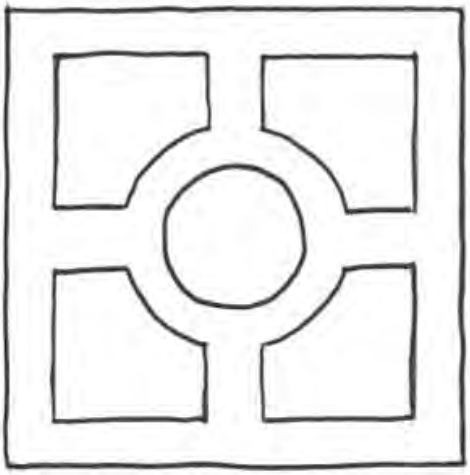

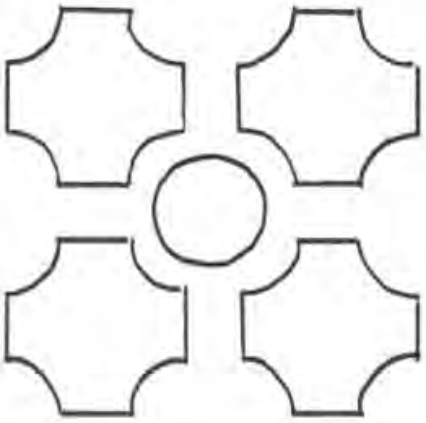

Powtarzalne elementy dekoracyjne. Powstał przez wprowadzenie wariantów w podstawowy kształcie, na którym oparto wzornik. Wzory wykorzystywane będą do projektowania elementów kompozycji ogrodowej.

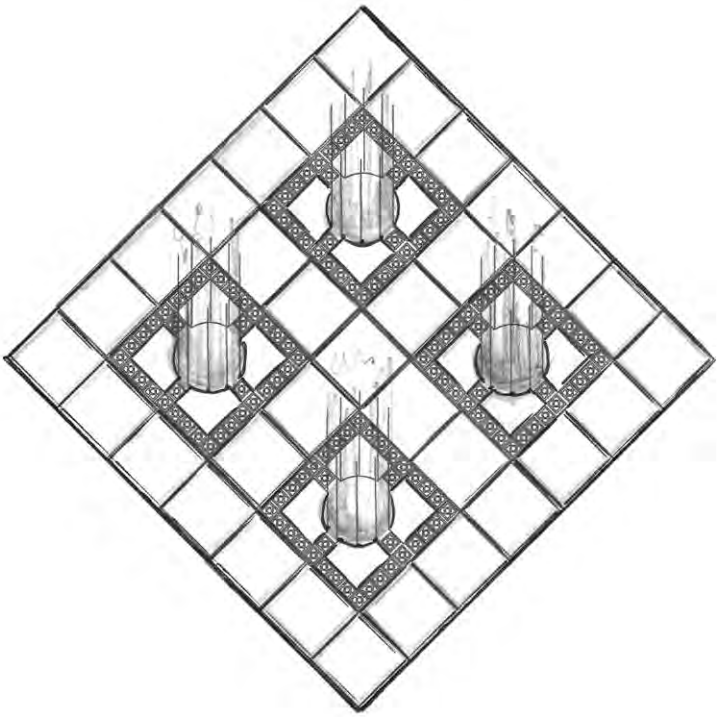

Układy wodne. Ustawione na podłodze ogrodowej fontanny, z których wypływa woda odbierana metalowym odpływem z motywem dekoracyjnym.

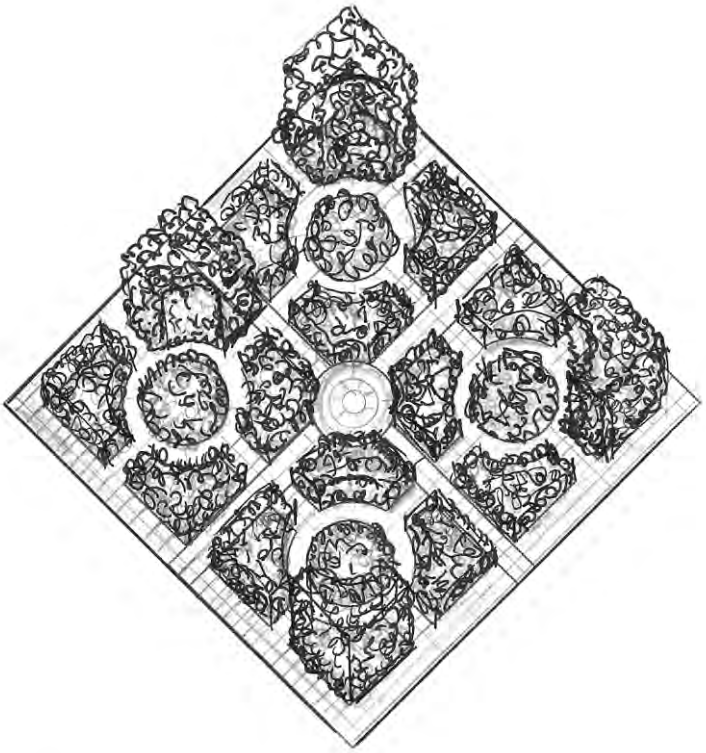

Partery do ogrodów historycznych. Parter ogrodu historycznego oparty o dekoracyjny element powtarzalny we wzorniku. Bukszpan wypełnia przestrzenie, inaczej niż w ogrodach historycznych gdzie stanowił obwódkę.

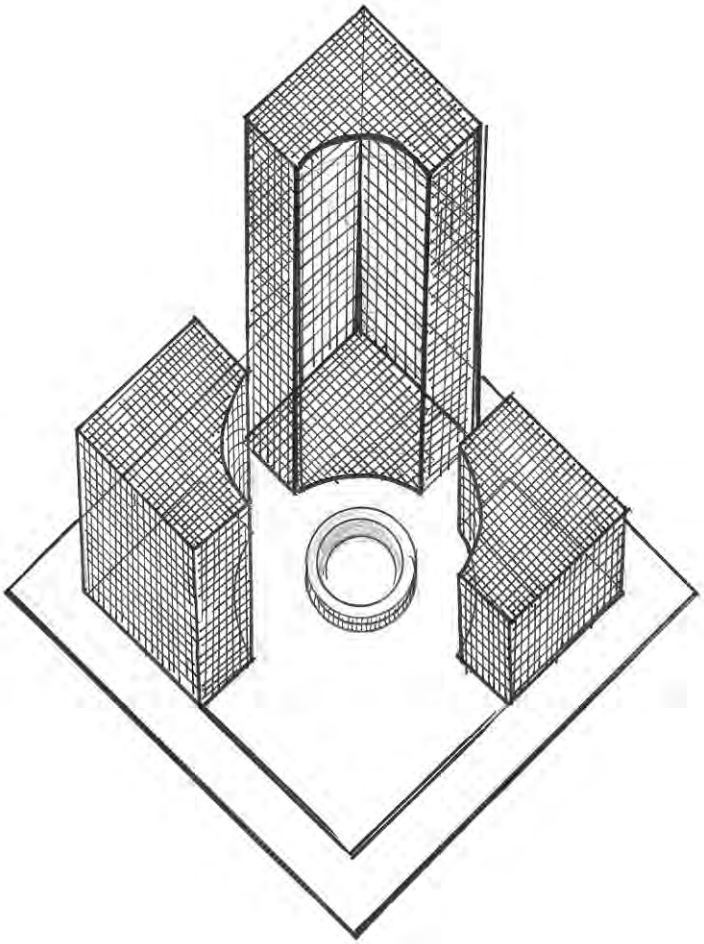

Elementy przestrzenne. Gabiony wypełnione podłożem dzięki czemu mogą w nich rosnąć rośliny.

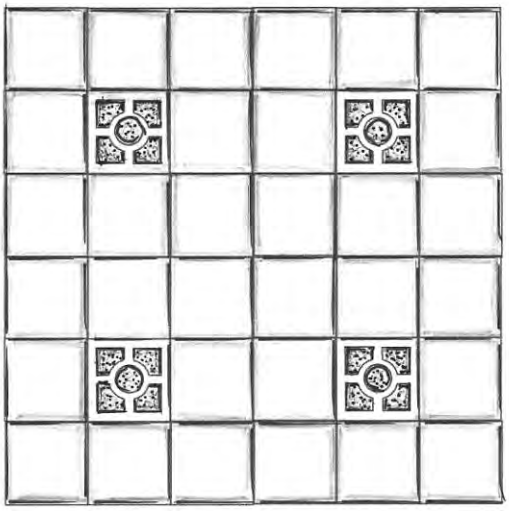

Podłoga. Podłoga budowana z kamiennych elementów ułożonych w ustalonym porządku. Fugi mogą swobodnie przerastać rośliny. W podłogę wprowadzony jest ażurowy element dekoracyjny, wykonany z metalu.

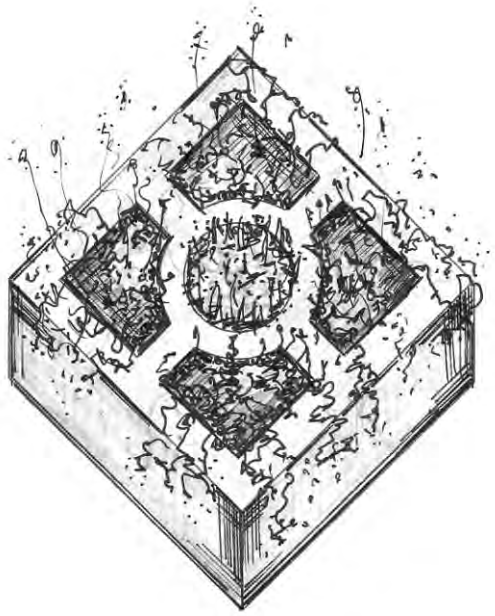

Kwietniki przenośne. Forma kwietników pozwala ustawiać je w różnych wariantach i miejscach. Kwietniki wykonane z kamiennej formy.

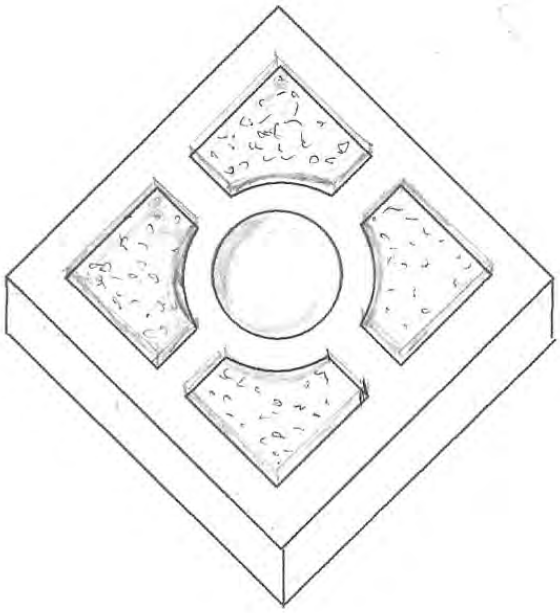

Urządzenia dla zwierząt. Karmnik dla ptaków z poidełkiem w centrum, przenośny, może być ustawiany w różnych miejscach ogrodu. Forma wykonana z drewna.

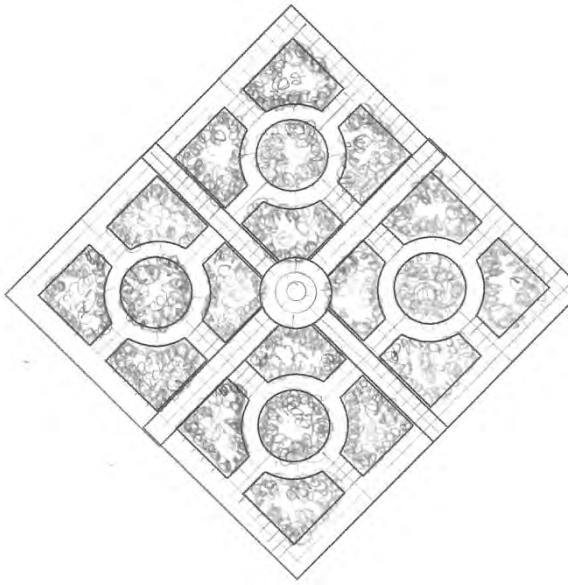

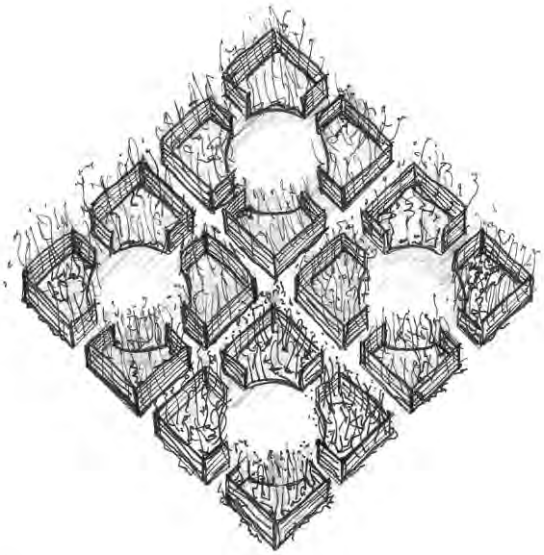

Ogrody użytkowo ozdobne. Układ ogrodu oparty o wybrany symbol. Rośliny uprawiane w ogrodzie zgodnie z zasadami biodynamiki. W wyznaczonych kwaterach zachowana jest coroczna zmienność upraw, są też rośliny ozdobne – drzewa, krzewy, byliny – dekorujące rabatę.

Michał Nowicki

Wzornik modernistyczny. Głównym założeniem wzornika jest stworzenie zestawu form charakteryzujących się prostotą i surowością. Do tego celu wykorzystano materiały jak: beton architektoniczny, drewno, stal nierdzewna i szkło hartowane. Rośliny charakteryzują się architektonicznym pokrojem. Występują formy strzyżone oraz nasadzenia monolityczne.

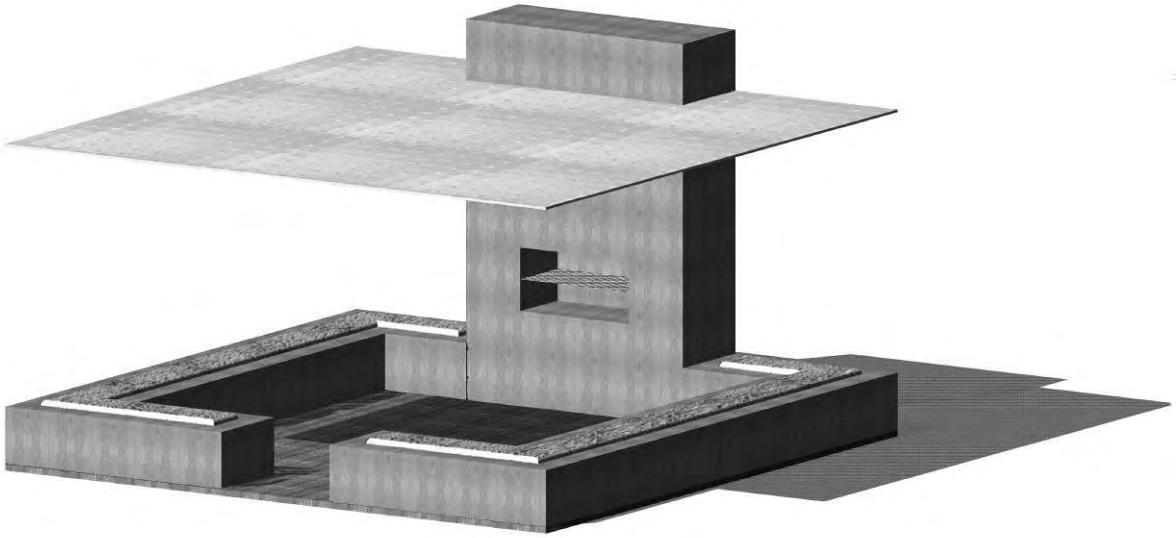

Element przestrzenny - zadaszony grill ogrodowy z miejscem do ustawienia mebli ogrodowych, otoczony wyniesionym murem oporowym z ławą darniową opcjonalnie służącą do wypoczynku.

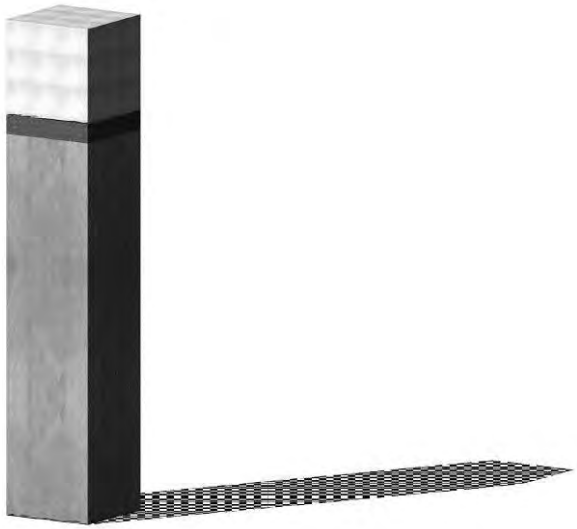

Lampa - stojący betonowy słupek ze szklanym kloszem.

Kwietnik przenośny - o wymiarach 40x40cm

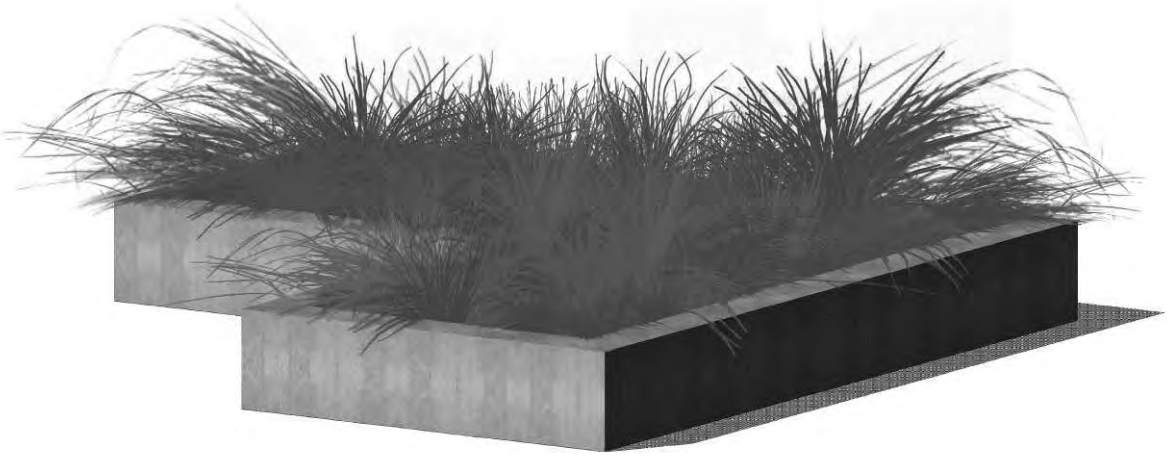

Rabata - wyniesiony kwietnik z ostnicami mocnymi *(Stipa tenuissima).*

Nawierzchnie - wykonane z porowatego ciemnego betonu w formie płyt o wymiarach 100xl00cm. Modyfikacją będą nawierzchnie "rozluźnione" otoczakami oraz macierzanką pisakową *(Thymus serpyllum).*

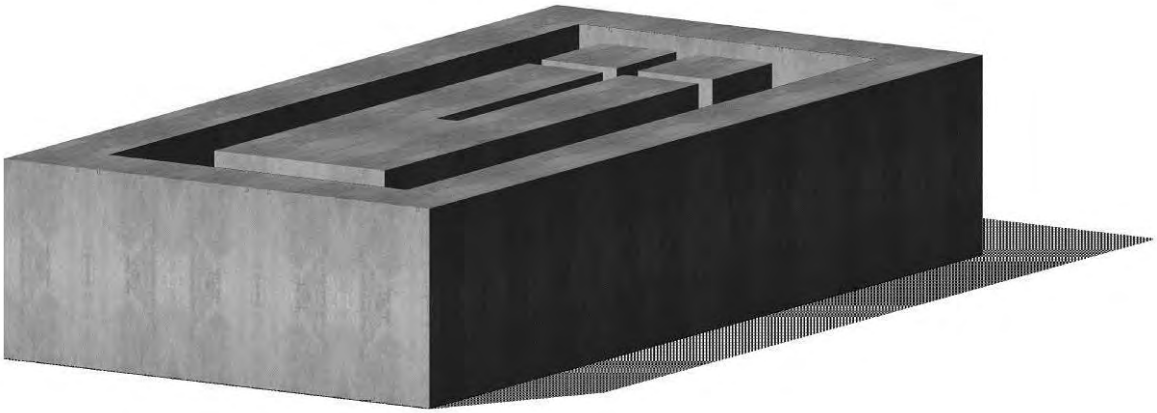

Miejsce pamięci - teren pod płytą wierzchnią obniżony o 50cm i obsadzony bluszczem pospolitym *(Hedera helix).*

Ławka - prosta betonowa forma, siedzisko wykonane z drewna, podłużny otwór wykonany celem dodania lekkości oraz przestrzenności formy

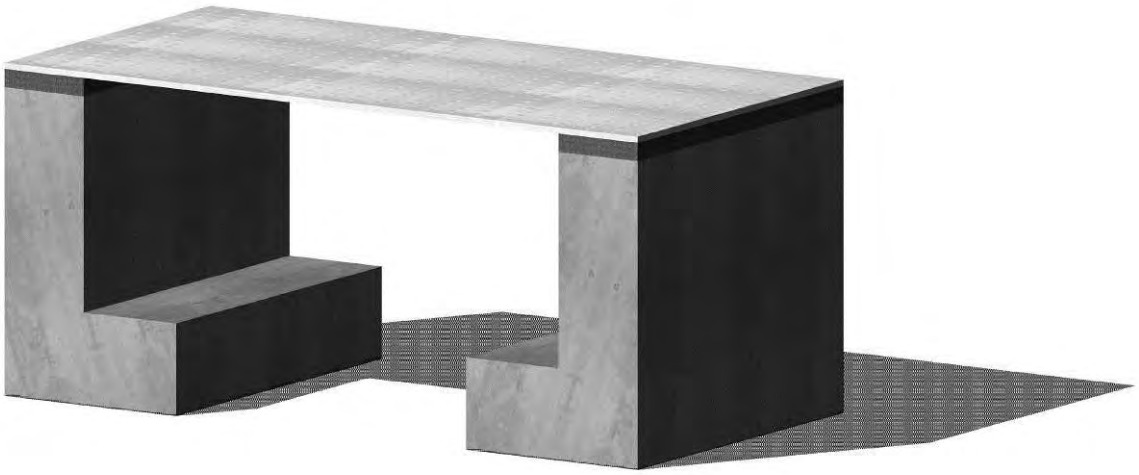

Stół - złożony z trzech elementów: szklany blat i dwa betonowe boki; konstrukcja ułatwia transport i przenoszenie.

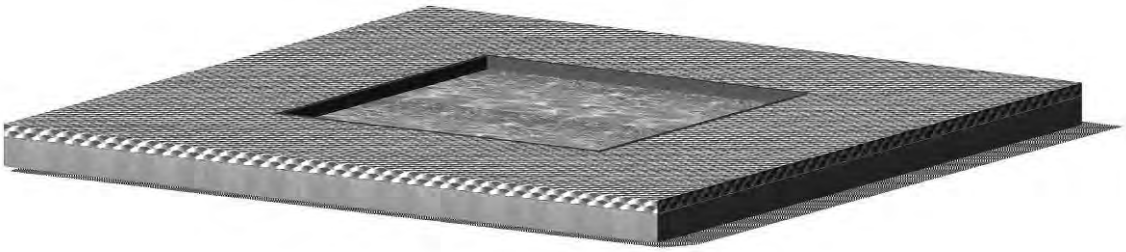

Element wodny - zbiornik wodny ukryty pod powierzchnią terenu, zabudowany częściowo od góry kratownicą ze stali

Granica - ogrodzenie wykonane ze słupów betonowych o wymiarach 15xl5cm zakotwionych w podłożu, brama i furtka wykonane z drewna i hartowanego szkła zawieszone na słupach o wymiarach 40x40cm.

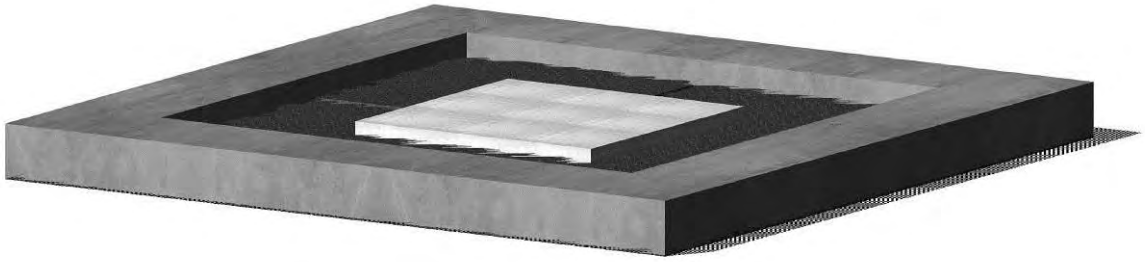

Powtarzalne elementy dekoracyjne - kafel łączący trzy podstawowe materiały: beton, drewno i szkło o wymiarach 50x50cm.

Karmnik z poidełkiem dla ptaków

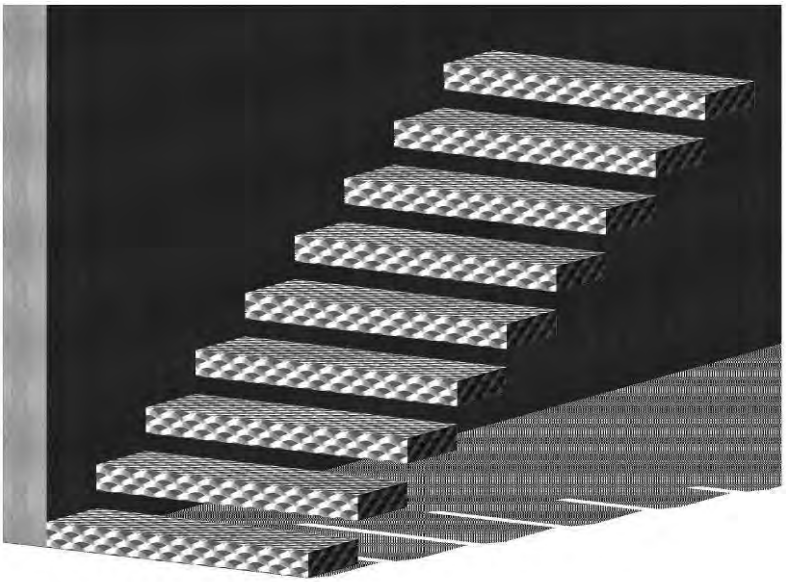

Element wariantowy - schody samonośne wykonane ze stalowej kratownicy.

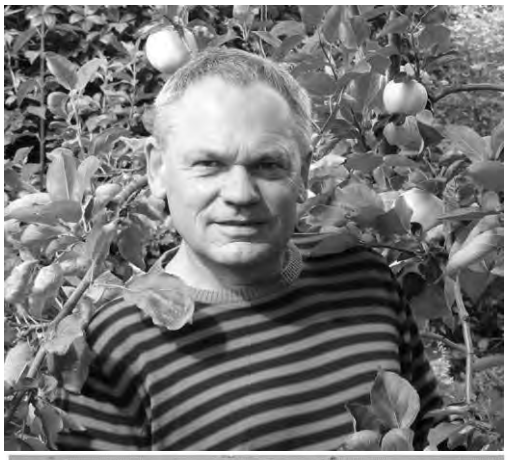

Bogdan Plomin

Idea. Próba stworzenia ogrodu przywołującego klimat słonecznych, nadmorskich wakacji. Przyjaznego, naturalistycznego, z zastosowaniem prostych, ciepłych materiałów takich jak piasek, żwir, deska. Z wykorzystaniem roślin światłolubnych, odpornych na suszę.

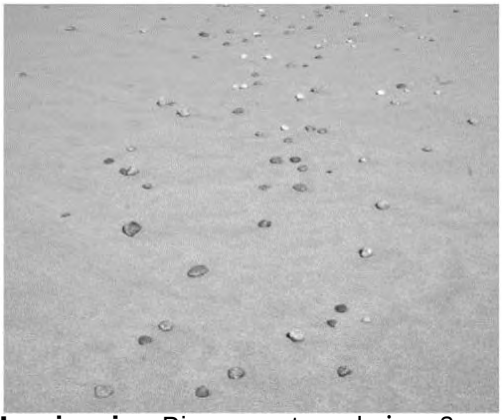

Inspiracja. Piaszczysta plaża. Szara, wypolerowana przez morze deska wyrzucona na brzeg. Wydma porośnięta trawami.

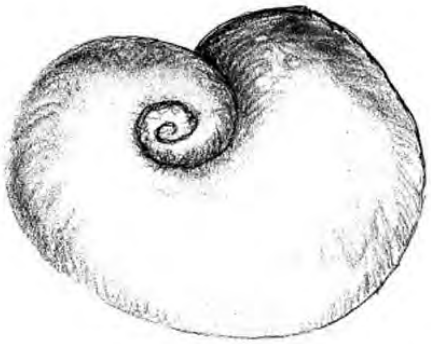

Powtarzalny element dekoracyjny. Muszla z konglomeratu piasków krzemowo-kwarcowch spojonych żywicą poliestrową (np. siedzisko, oświetlenie).

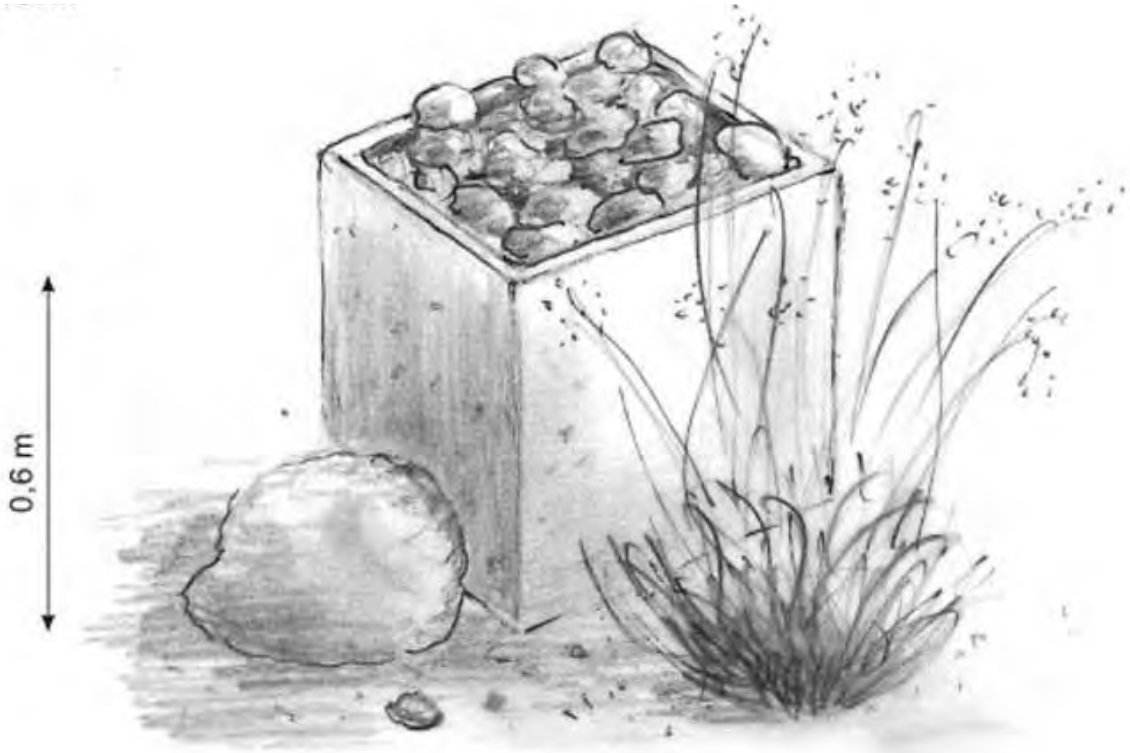

Kwietnik przenośny. Donica z betonu o chropowatej fakturze, do nasadzeń lub kolekcji ozdobnych kamieni.

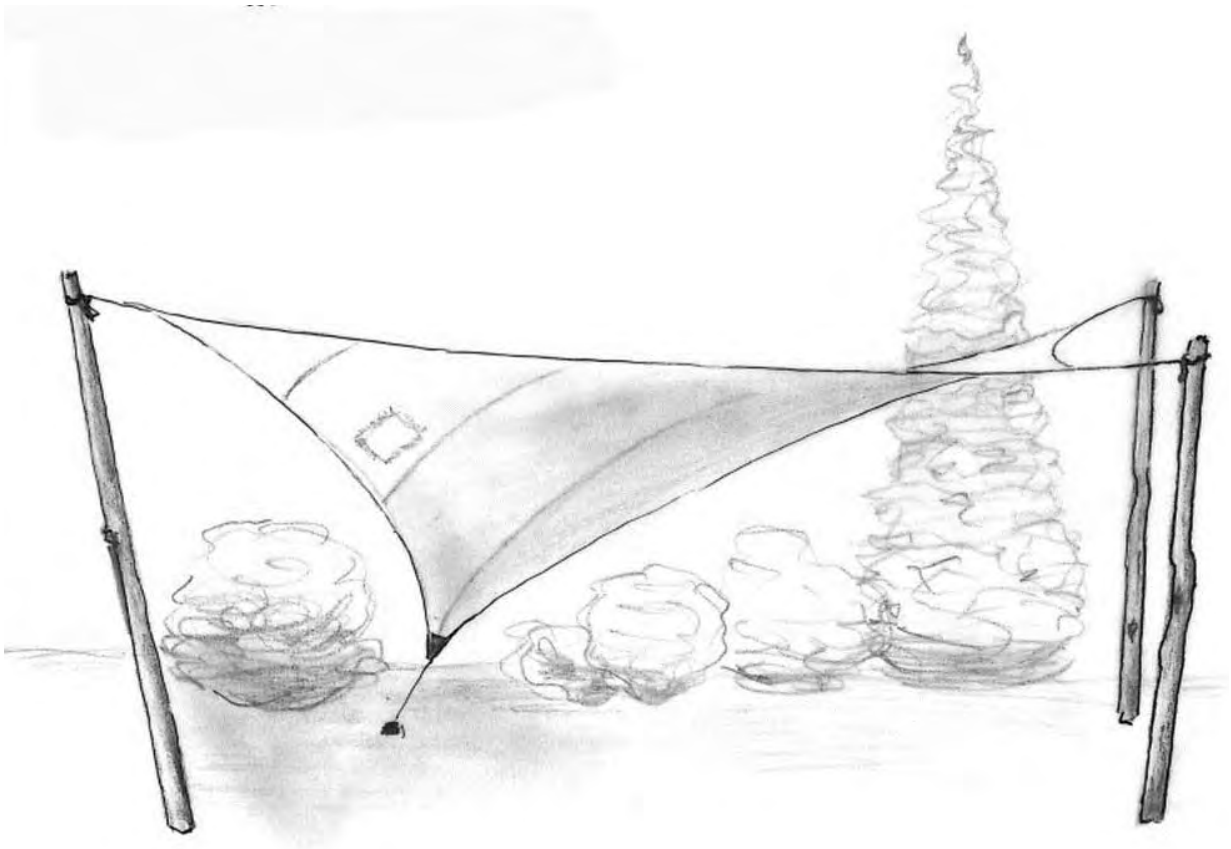

Element przestrzenny. Żagiel – przeciwsłoneczny dach z białego płótna, przymocowany do żerdzi, jednym końcem przyszpilony do trawnika.

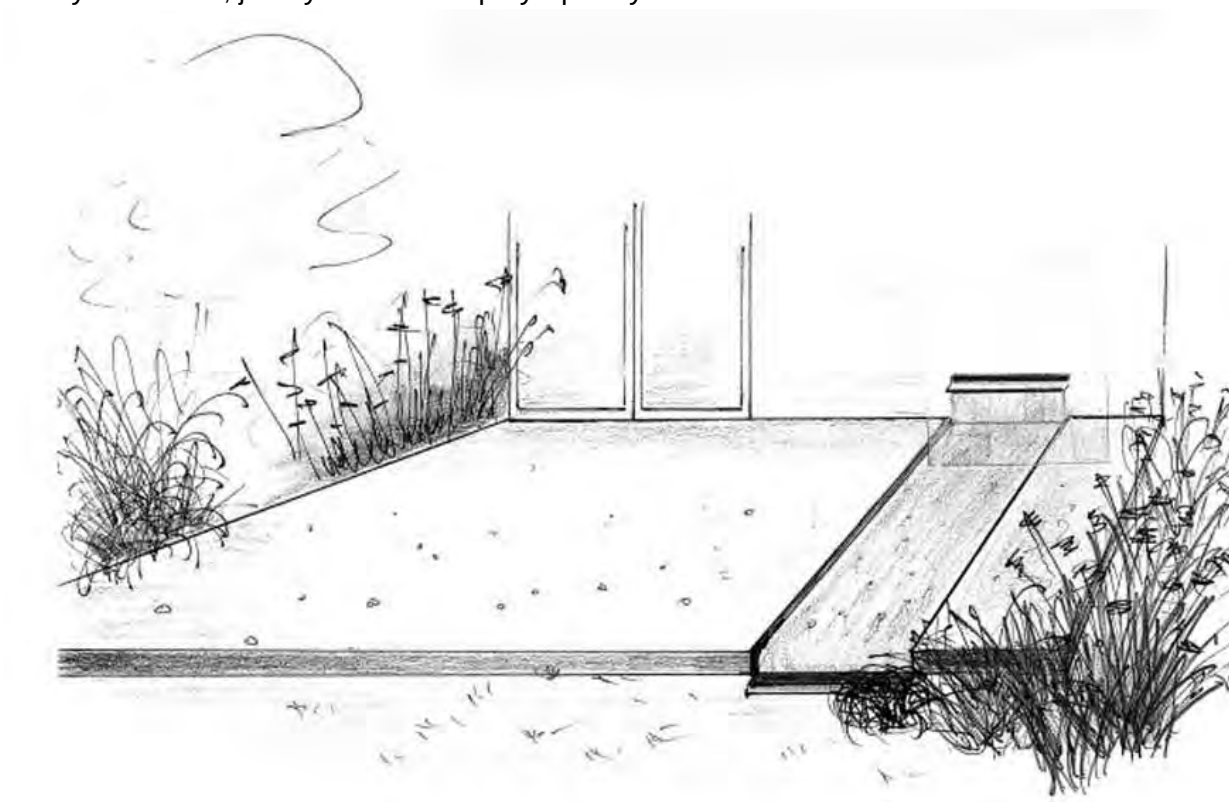

Układ wodny. Taras betonowy z wtopionymi drobnymi otoczakami, z płytkim zagłębieniem na strumień wody w obiegu zamkniętym. Nasadzenia z ozdobnych traw.

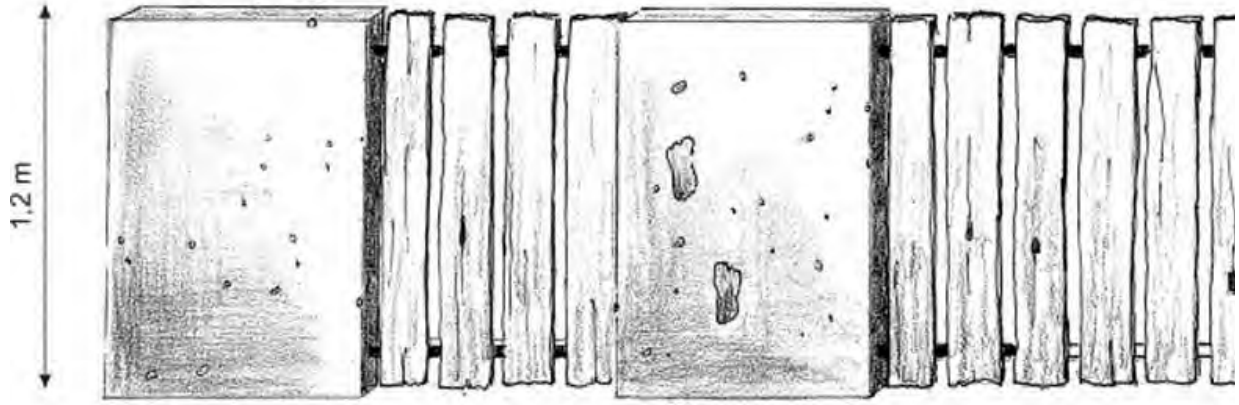

Granica. Ogrodzenie z szarych desek i modułów z betonu architektonicznego. Beton o fakturze mokrej plaży, z widocznymi kamykami, ze śladami stóp (dla żartu), wykonany za pomocą elastycznych matryc RECKLI. Moduły stawiane na fundamentach nie wystających ponad ziemię.

Rabata. Rabata w otoczeniu suchego strumienia. Plan nasadzeń:
1 – *Eleagnus angustifolia* Oliwnik wąskolistny
2 – *Miscanthus sinensis* Miskant chiński 'Silberfeder'
3 – *Pennisetum alopecuroides* Rozplenica japońska 'Hameln'
4 – *Iris* Kosaciec bródkowy 'Nightfall'
5 – *Sedum spectabile* Rozchodnik okazały 'Brillant'
6 – *Nepeta x faassenii* Kocimiętka Faassena
7 – *Phlox subulata* Płomyk szydlasty

Urządzenie dla zwierząt. „Biblioteczka" dla owadów – w roli książek kawałki desek, pniaków, wiązka trzciny, cegła-dziurawka.

Podłoga. Molo – chodnik z szarych desek nad żwirową rabatą.

Słój pamięci. Wspomnienia z wakacji – piasek z różnych plaż świata.

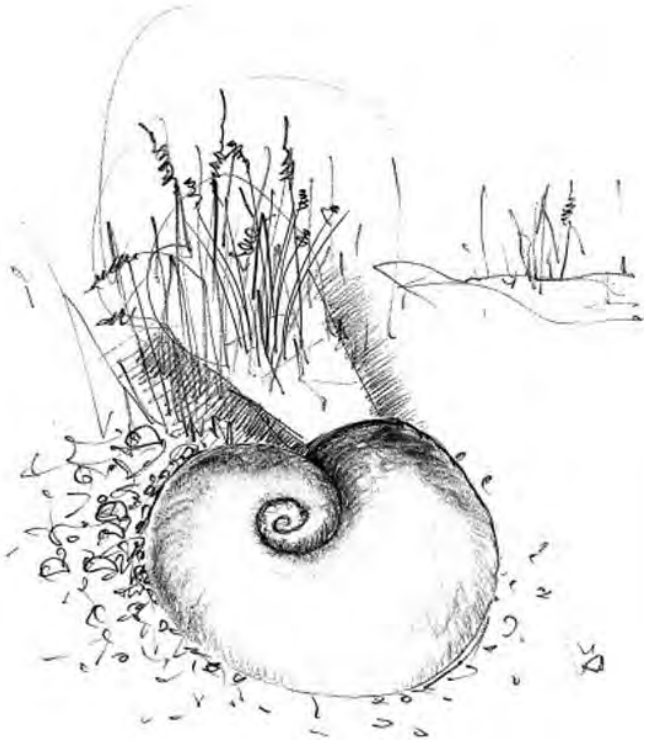

Oświetlenie. Muszla z konglomeratu, z ukrytym w środku reflektorem do podświetlenia atrakcyjnej rośliny.

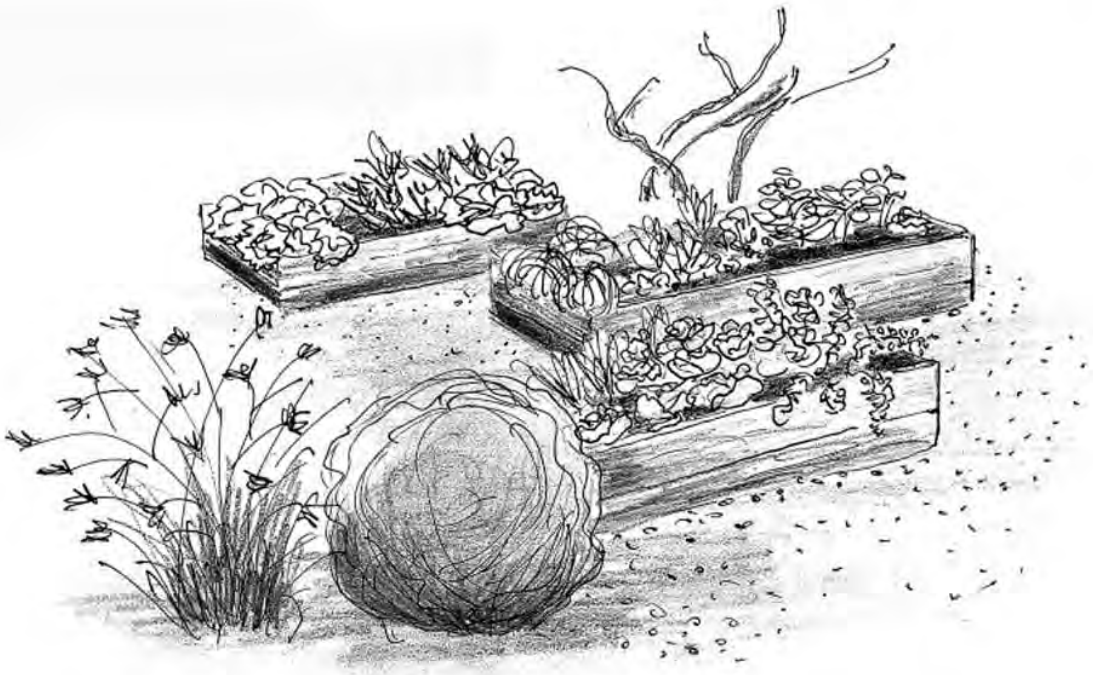

Donice na warzywa. Wzniesione rabaty obwiedzione szarą deską, między nimi nawierzchnia żwirowa.

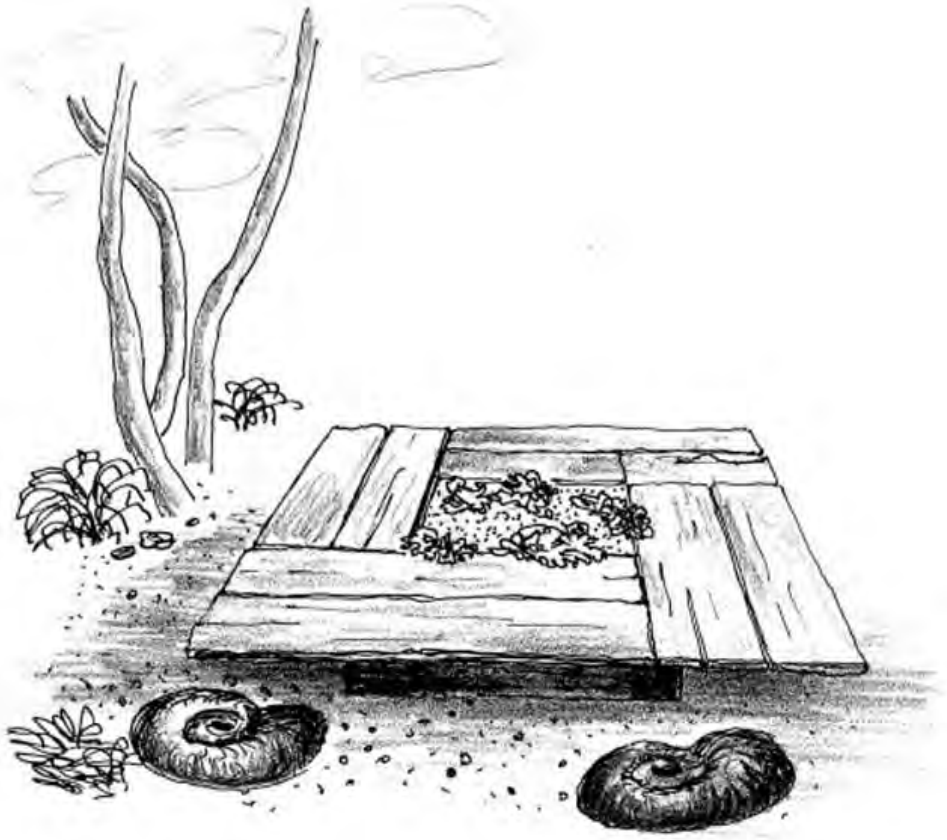

Mebel. Niski stolik z surowych, szarych desek, pośrodku żwirowy kwietnik obsadzony macierzanką piaskową. Siedziska – muszle z konglomeratu, puste w środku.

Kwietnik dekoracyjny. Skrzynia skarbów. Kufer obsadzony sucholubnymi roślinami – opuncjami, rojnikami i rozchodnikami.

Marta Szafnicka

architekt, absolwentka Wydziału Architektury Politechniki Łódzkiej. Pracuję w jednym z łódzkich biur architektonicznych, w zespole projektującym głównie duże obiekty użyteczności publicznej i przemysłowe. Indywidualnie projektuję również budynki prywatne, wnętrza i meble. W wolnym czasie aktywnie korzystam z uroków przyrody - góry, rower, bieganie... - i to z niej chciałabym czerpać inspiracje do moich działań ogrodowych.

Idea projektowa. Punktem wyjścia do stworzenia prezentowanego wzornika był geometryczny wzór powtarzalnych elementów. Siatka pięcioboków i wpisany w nią równomierny układ okręgów stały się inspiracją do zabawy kształtem i bryłą. Budulec, który proponuję na poszczególne elementy wzornika to kamień i drewno - materiały naturalnie występujące w przyrodzie, swoją strukturą dobrze wpisujące się w ogród, a z czasem, w wyniku korozji biologicznej, przeobrażające się w naturalny element krajobrazu.

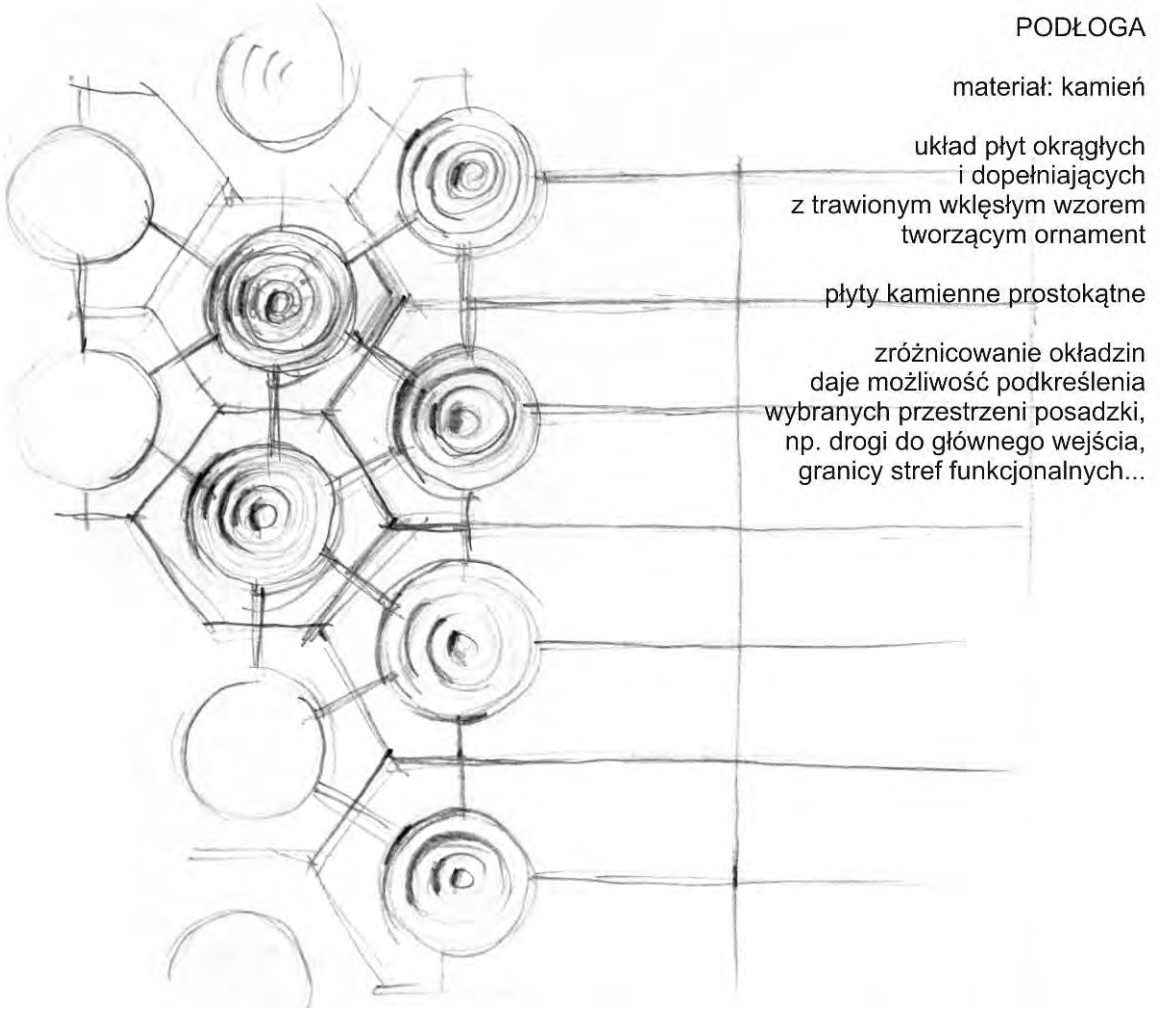

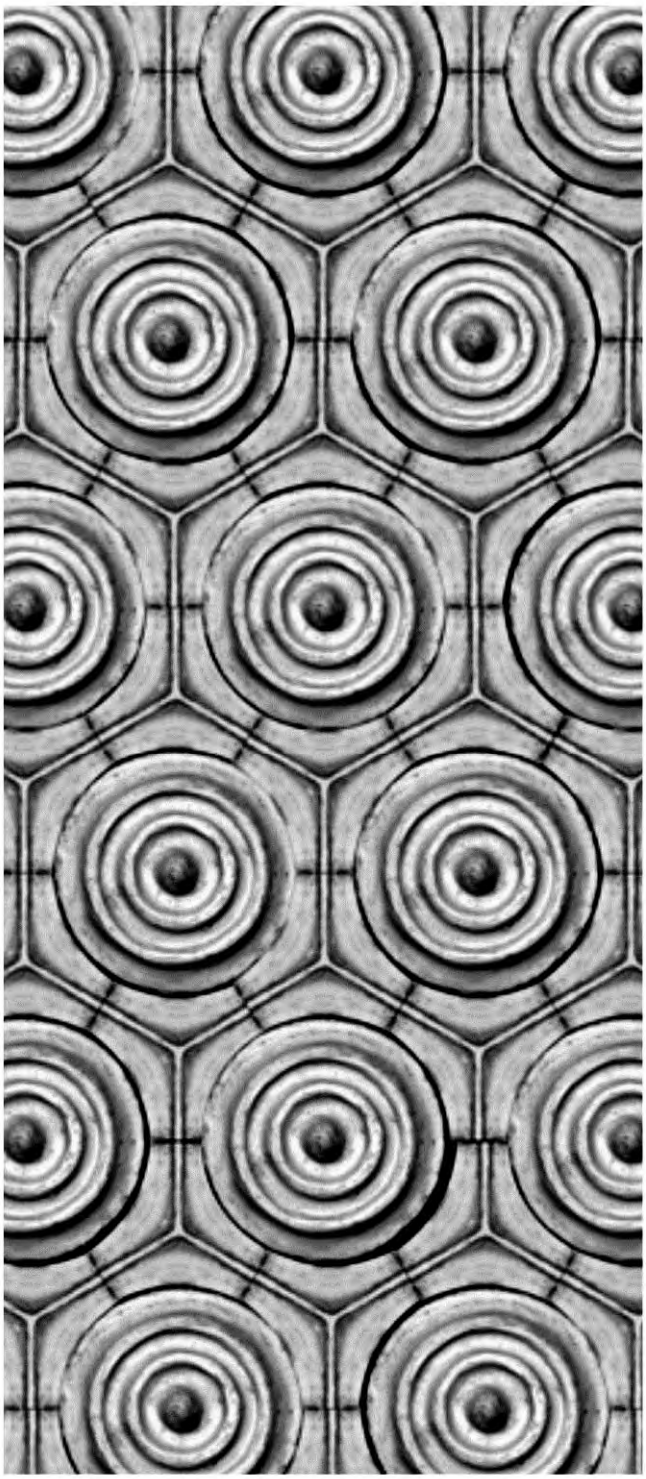

POWTARZALNE ELEMENTY
DEKORACYJNE

pojedyncze płytki
lub cały ich układ stanowią
dekoracyjny wzór podkreślony
grą światła i cienia

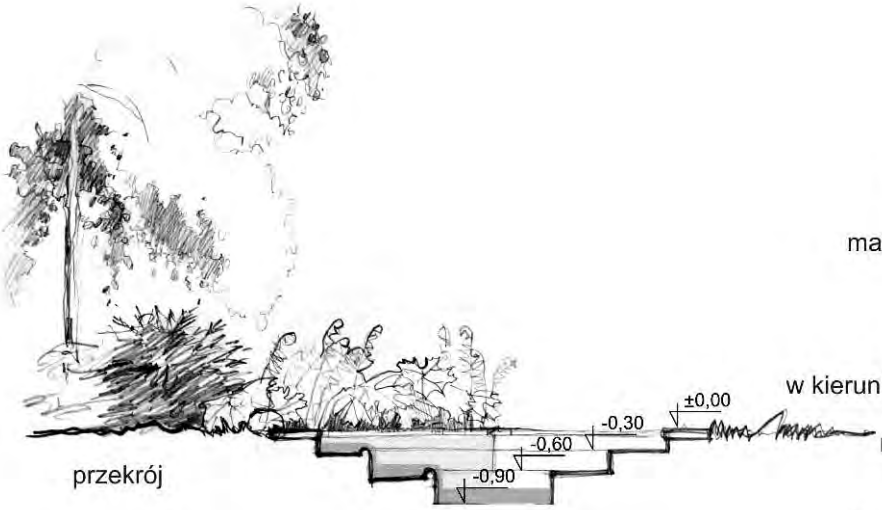

przekrój

UKŁADY WODNE

materiał: kamień i woda

kamienna misa
na rzucie koła
z obniżającymi się
w kierunku środka stopniami,
woda wypływa spod
najwyższego stopnia
i kaskadami spływa
do najniższego
(centralnego) zbiornika;
wycinek koła pozostaje suchy
i daje dostęp
do wody na każdym poziomie

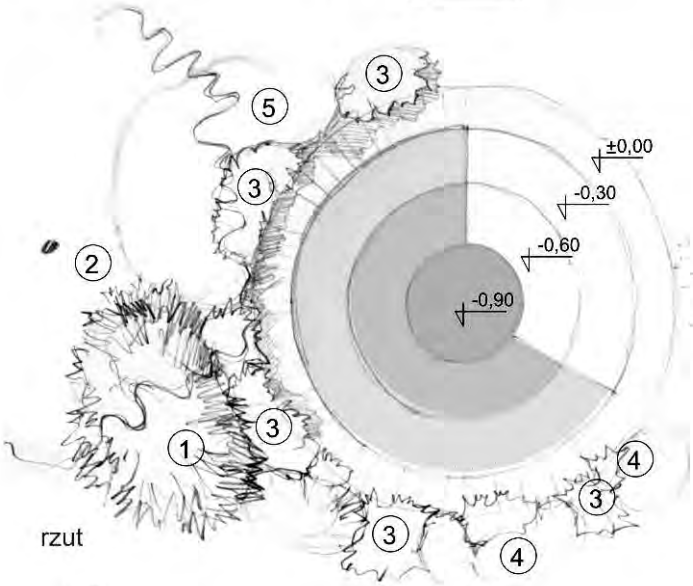

rzut

projektowane nasadzenia:

1. *Acer palmatum* (klon palmowy) 'Dissectum Nigrum'
2. *Almus incana* (olsza szara) 'Pendula'
3. *Damera peltata* (tarczownica tarczowata)
4. *Iris iberica* (kosaciec syberyjski)
5. *Matteuccia struthiopteris* (pióropusznik strusi)

perspektywa

MIEJSCE PAMIĘCI
wspomnienie z Tatr

materiał: kamień i rośliny

rabata w układzie
koncentrycznym w kamiennym
obramieniu
z nasadzeniami typowymi
dla Tatr,
obok zlokalizowany blok
granitowy,
który, nagrzany słońcem,
świetnie nadaje się
do posiedzenia i kontemplacji

przekrój

projektowane nasadzenia:

1. *Aconitum firmum*
(tojad mocny)
2. *Juncus trifidus*
(sit skucina)
3. *Campanula polymorpha*
(dzwonek wąskolistny)
4. *Gentiana clusii*
(goryczka Klusjasa)
5. *Crocus scepusiensis*
(szafran spiski)
6. *Colchicum autumnale*
(ziemowit jesienny)

perpektywa

OGRÓD WERTYKALNY

materiał: rośliny

nasadzenie roślin skalnych na przygotowanej płaszczyźnie pionowej

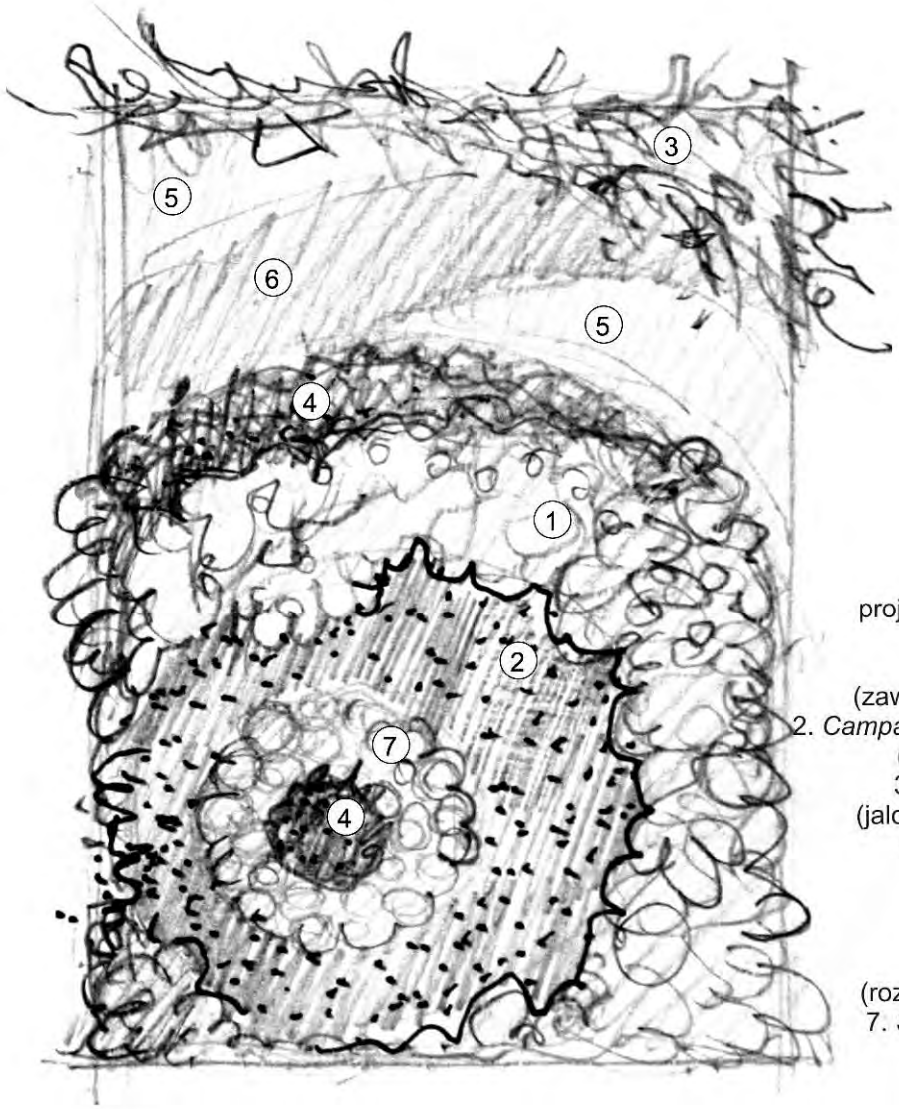

projektowane nasadzenia:

1. *Armeria maritima* (zawciąg nadmorski) 'Alba'
2. *Campanula portenschlagiana* (dzwonek dalmatyński)
3. *Juniperu horizontalis* (jalowiec płożący) 'Glauca'
4. *Saxifraga* (skalnica) 'Peter Pan'
5. *Sedum ewersii* (rozchodnik Ewersa)
6. *Sedum oreganum* (rozchodnik lebiodkowaty)
7. *Sempervivum tectorym* (rojnik murowy)

widok

GRANICE

materiał: drewno i rośliny

parawan oddzielający
przestrzenie o różnych
funkcjach,
konstrukcja oparta
na pionowo ustawionych
elementach drewnianych,
przegroda w zależności od kąta
patrzenia
ma różny stopień przezierności

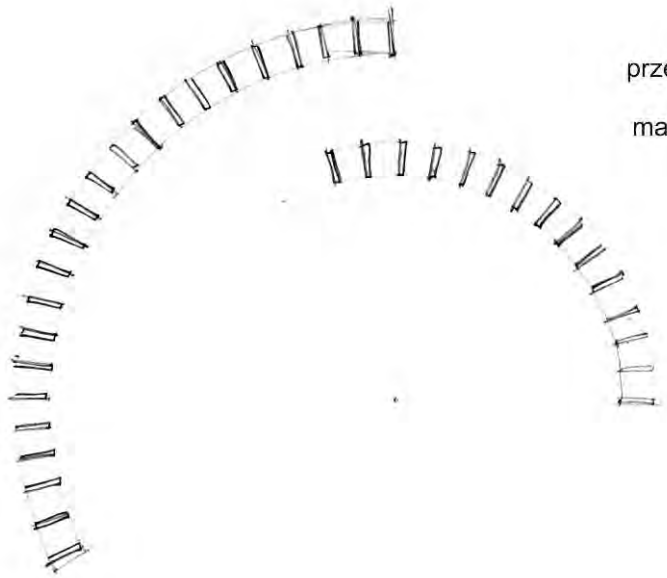

rzut

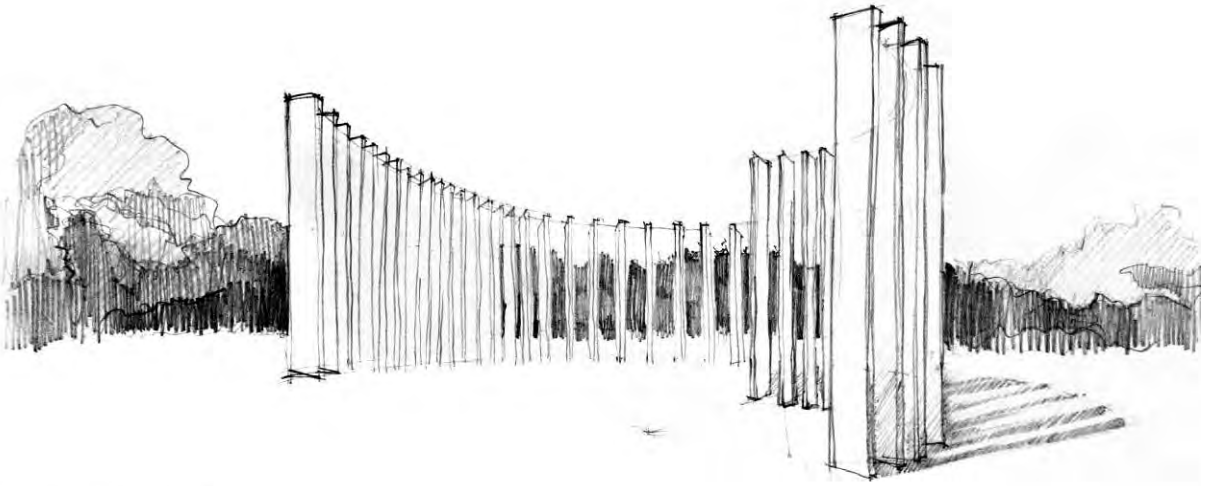

perspektywa

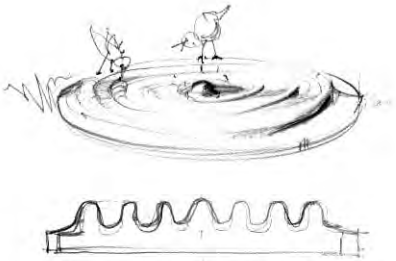

poidło - perspektywa i przekrój

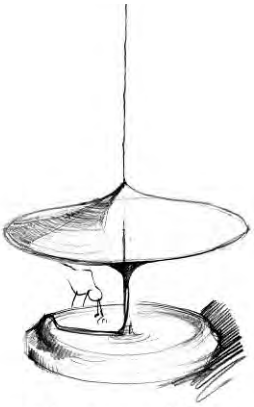

karmnik - perspektywa

URZĄDZENIA DLA ZWIERZĄT

materiał: kamień, konglomerat

MEBLE OGRODOWE

materiał: kamień, drewno, kolorowe poduszki

kamienna ława zbudowana z segmentów opartych na wycinku koła, daje możliwość zestawiania w różnych układach (wokół stołu, drzewa, jako wijąca się linia...) dla odmiany do masywnej ławy drewniany stół i siedziska na rzucie koła - lżejsze, mobilne, dzięki czemu układ mebli można modyfikować w zależności od funkcji ogrodu i placu w danym momencie

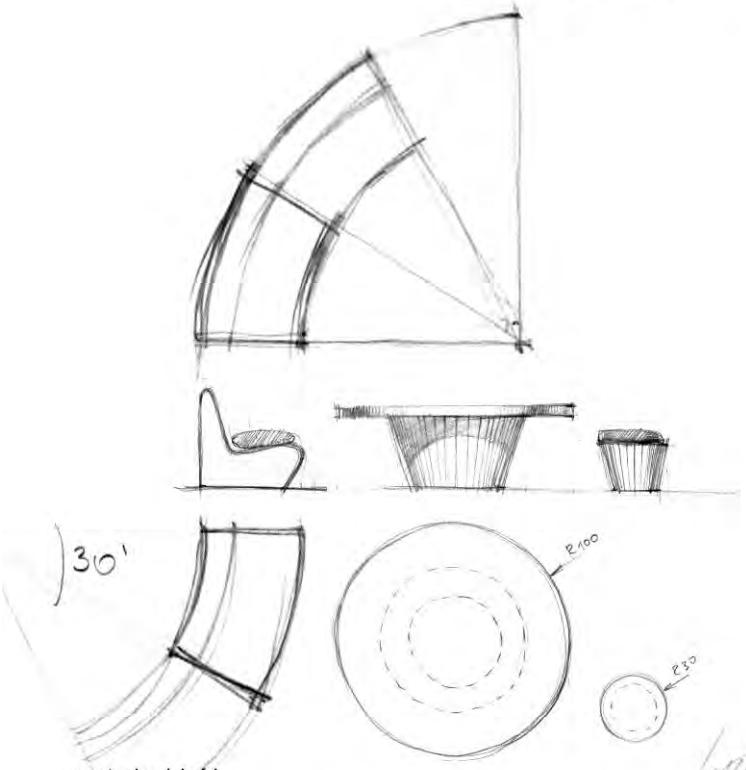

rzuty i widoki pojedynczych segmentów ławki stołu i siedziska

perspektywa

przykładowe ustawienie ławki - rzut

KWIETNIKI PRZENOŚNE

materiał: drewno

donice w kształcie "wyciętym" przez tworzące wzór koła, modularny układ daje możliwość zestawiania ze sobą i z innymi elementami wzornika

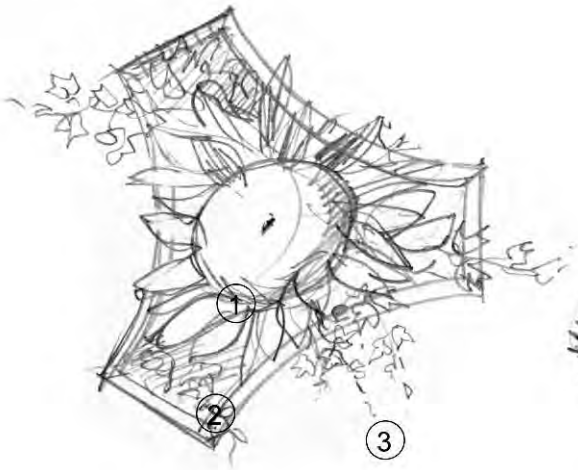

rzut I

perspektywa I

projektowane nasadzenia:

1. *Chamaecyparis lawsoniana* (cypryśnik Lawsona w formie drzewka)
2. *Hosta* (funkia) 'Patriot'
3. *Hedera helix* (bluszcz pospolity)

4. *Festuca glauca* (kostrzewa popielata)
5. *Thymus pracox* 'Coccienus' (macierzanka piaskowa)

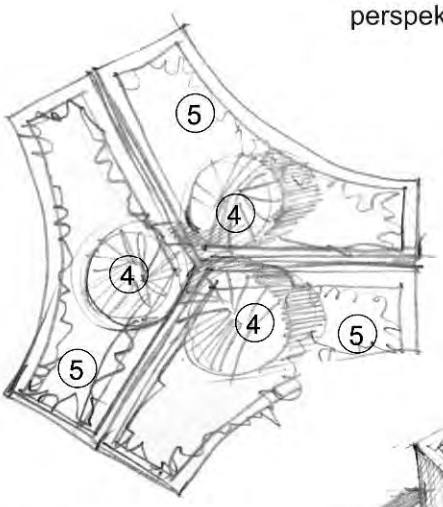

rzut II

perspektywa II

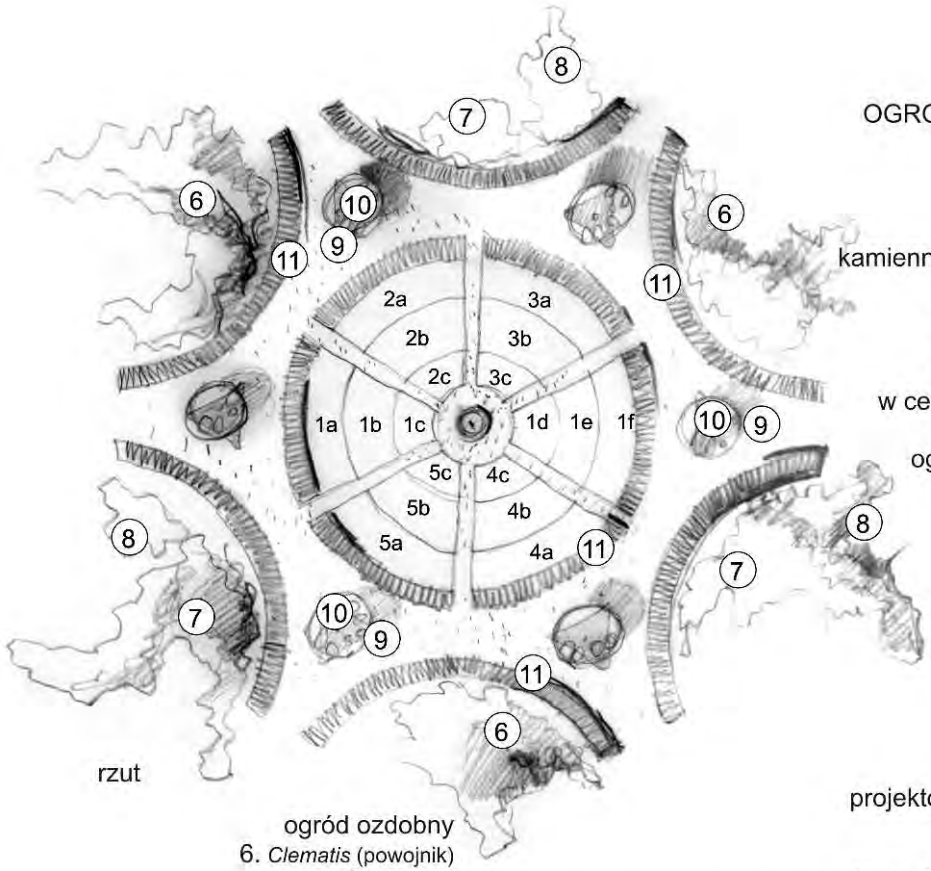

rzut

OGRODY UŻYTKOWO - OZDOBNE

materiał: rośliny, żwirowe alejki, kamienna misa wodotrysku

rzut ogrodu oparty na wycinku wzoru geometrycznego, w centrum symetryczne kwatery ogrodu warzywnego, na zewnątrz rabaty kwiatowe wylewające się w otoczenie, wejść do warzywniaka strzegą różane drzewka..

projektowane nasadzenia:

ogród ozdobny

6. *Clematis* (powojnik) 'Constance'
7. *Clematis* (powojnik) 'Emilia Plater'
8. *Clematis sibirica* (powojnik)
9. *Arbies caucasica* (gęsiówka kaukaska) 'Plana'
10. *Rosa* (róża wielokwiatowa) BONICA 82
11. *Taxus baccata* (cis pospolity)

ogród warzywny (w systemie płodozmianu)

1. a pomidory, b papryka, c ogórek, d ogórek, e fasola, f groch
2. a topinambur, b zioła lecznicze, c nasturcja, d majeranek, e zioła lecznicze, f kwiaty cięte
3. a ogórek, b kalarepa, c boćwina, d brukselka, e kapusta czerwona, f kapusta biała
4. a pietruszka, b por, c rzepa, d seler, e burak ćwikłowy, f marchew
5. a truskawki, b truskawki, c truskawki, d truskawki, e truskawki, f truskawki.

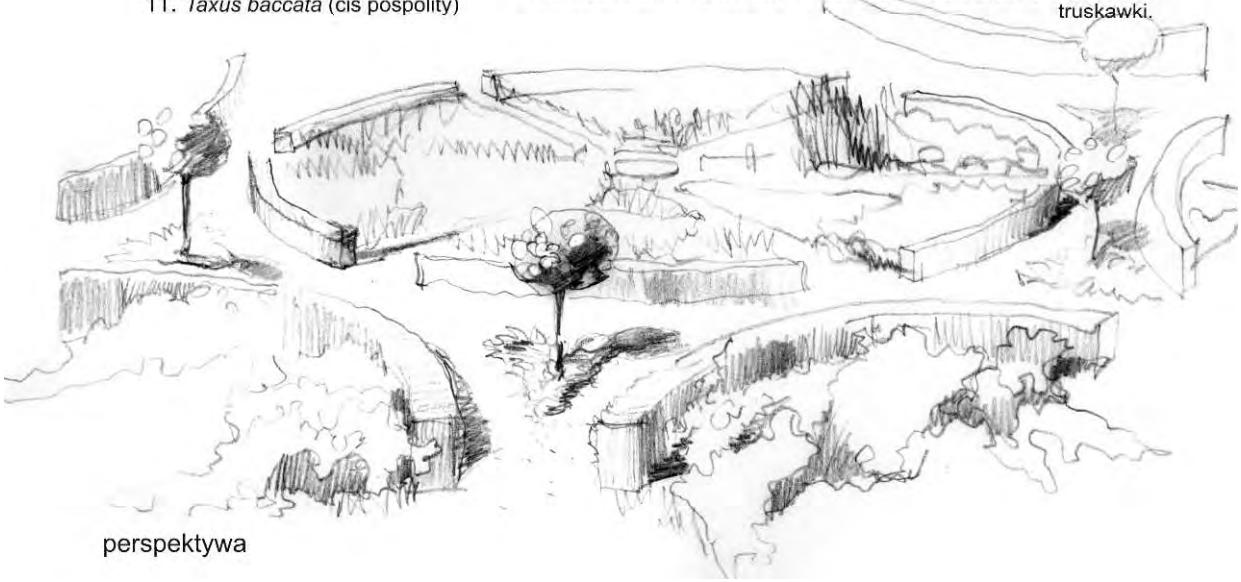

perspektywa

ELEMENTY PRZESTRZENNE -
PERGOLA

materiał: drewno i rośliny

drewniana pergola
z zadaszeniem zbudowanym
na siatce sześcioboków

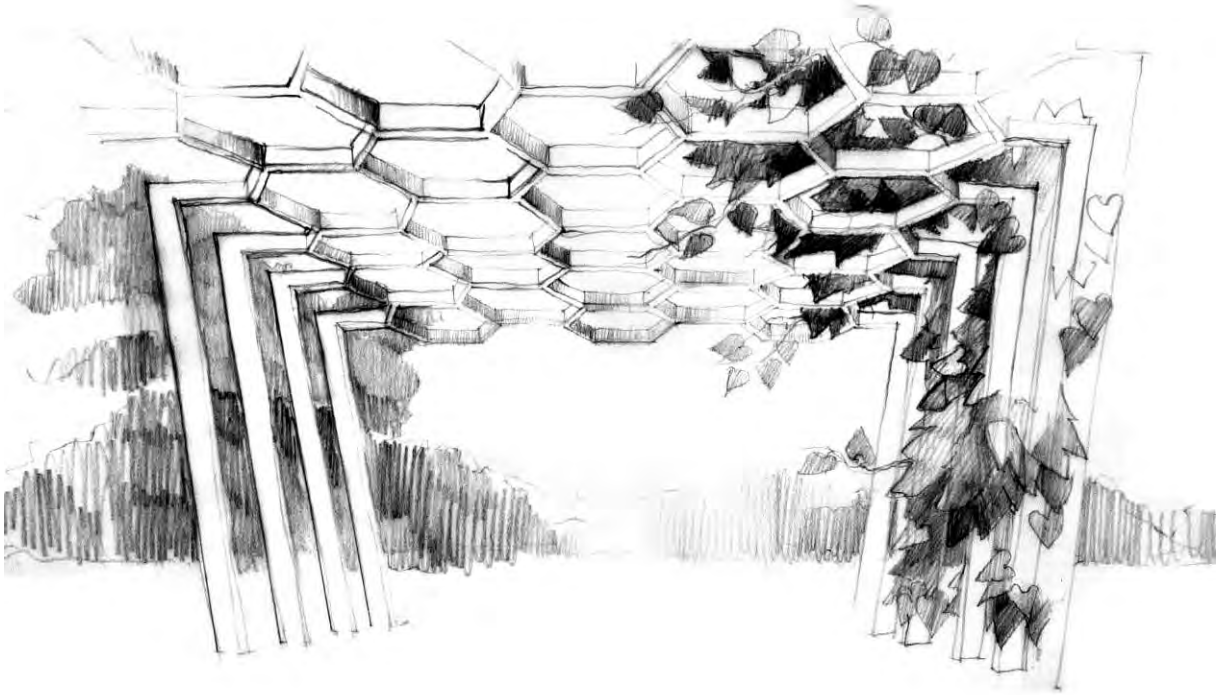

perspektywa

perspektywa

ARANŻACJA OGRODU PRYWATNEGO
Z WYKORZYSTANIEM ELEMENTÓW WZORNIKA

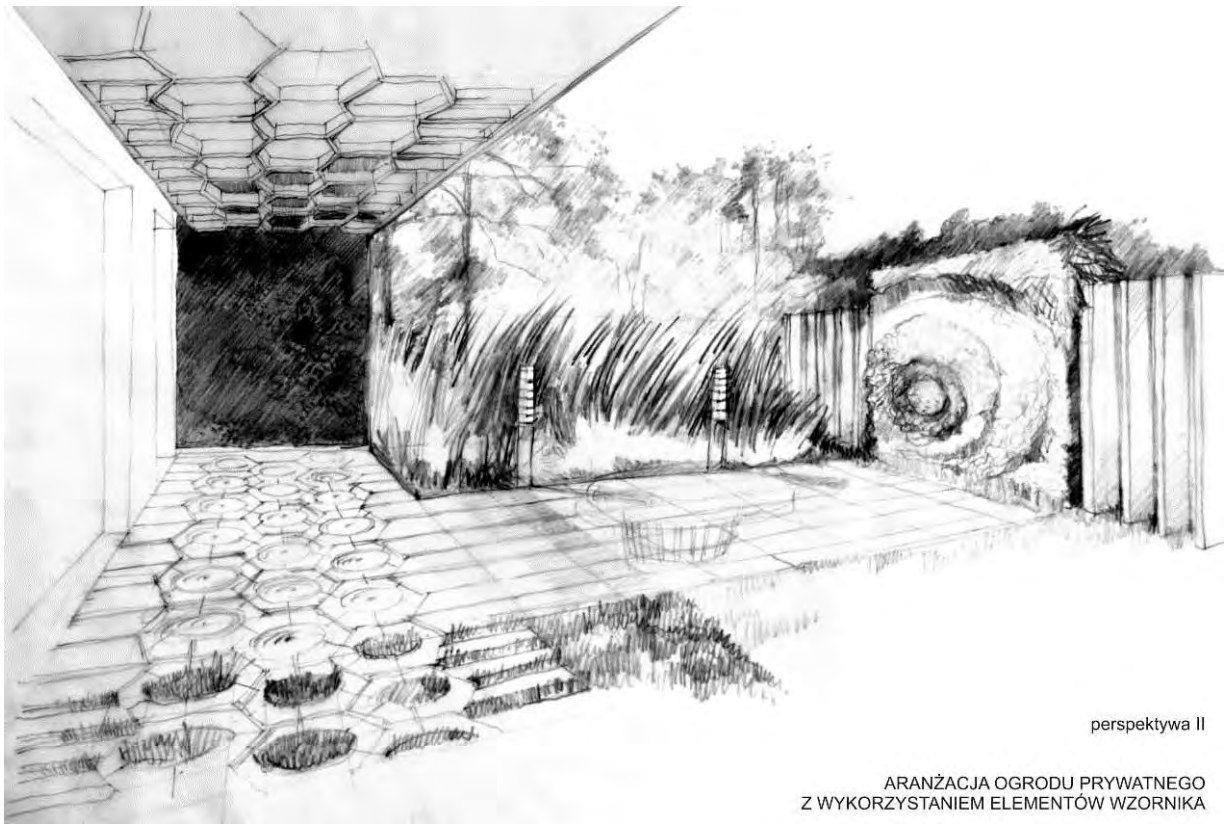

perspektywa II

ARANŻACJA OGRODU PRYWATNEGO
Z WYKORZYSTANIEM ELEMENTÓW WZORNIKA

Magdalena Urbańska

(ur.15.05.1980 w Łodzi) architekt. W latach 1999-2004 studia na Wydziale Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Instytutu Architektury i Urbanistyki w Łodzi. Od czerwca 2009 uprawnienia projektowe w specjalności architektonicznej bez ograniczeń, od listopada 2009 członek SARP. Zatrudniona w pracowni architektonicznej Cezarego Furmanka i Islandzko-Polskim biurze projektów elektroenergetycznych Ispol-Projekt. Od roku 2008 współpracuje z biurem architektonicznym Diehl Architekci – bierze udział w konkursach architektonicznych, m.in. w konkursie na opracowanie koncepcji zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie Placu Niepodległości w Łodzi – II miejsce, w konkursie urbanistycznym "U źródeł Piotrkowskiej" na opracowanie koncepcji zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta obejmującego Stary Rynek, wschodnie przedpole Manufaktury oraz kwartały ograniczone ulicami: Wschodnia, Rewolucji 1905 r., Próchnika, Zachodnia, Legionów, Gdańska, Ogrodowa – II miejsce, w konkursie urbanistycznym zatytułowanym „Wielkomiejska Piotrkowska" na opracowanie koncepcji zagospodarowania fragmentu miasta Łodzi obejmującego ulicę Piotrkowską na odcinku od ulicy Próchnika/Rewolucji 1905 r. do ulicy Żwirki/Wigury-wyróżnienie.

Projektowane elementy wzornictwa ogrodowego w sposób dość swobodny nawiązują do porcelanowego kafla z motywem ozdobnym, który wykonałam własnoręcznie używając foremki do ciastek przywiezionej z Portugalii. Większość elementów wykonana jest z ceramiki szkliwionej, choć zdarzają się wyjątki, gdzie funkcjonalność elementu wymusiła użycie innego materiału. W wielu elementach pojawia się też motyw ozdobny w całości lub traktowany jako zespół elementów - klocków, które można dowolnie układać. W projektowaniu założyłam użycie szkliw w różnych kolorach. Godnym podkreślenia jest fakt, że żadna wizualizacja czy rysunek nie jest w stanie oddać niesamowitej nieprzewidywalności szkliwa, które wypalane może się przebarwiać w sposób nieoczekiwany i zaskakujący, co nadałoby elementom mojego wzornika dodatkowe ciekawe oblicze.

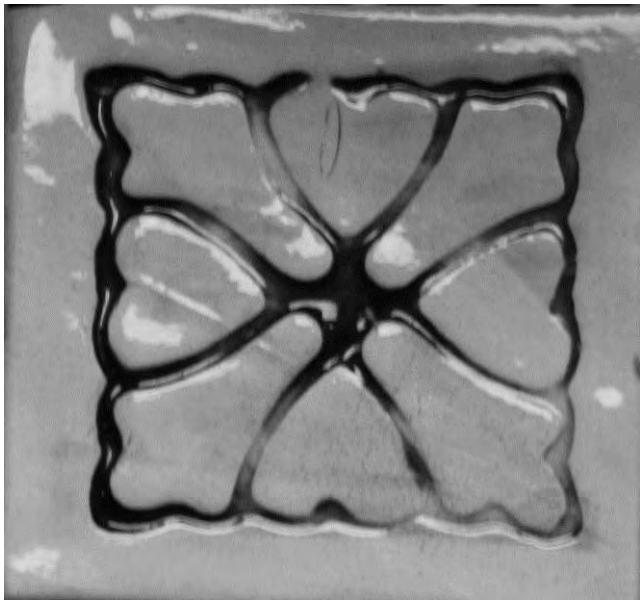

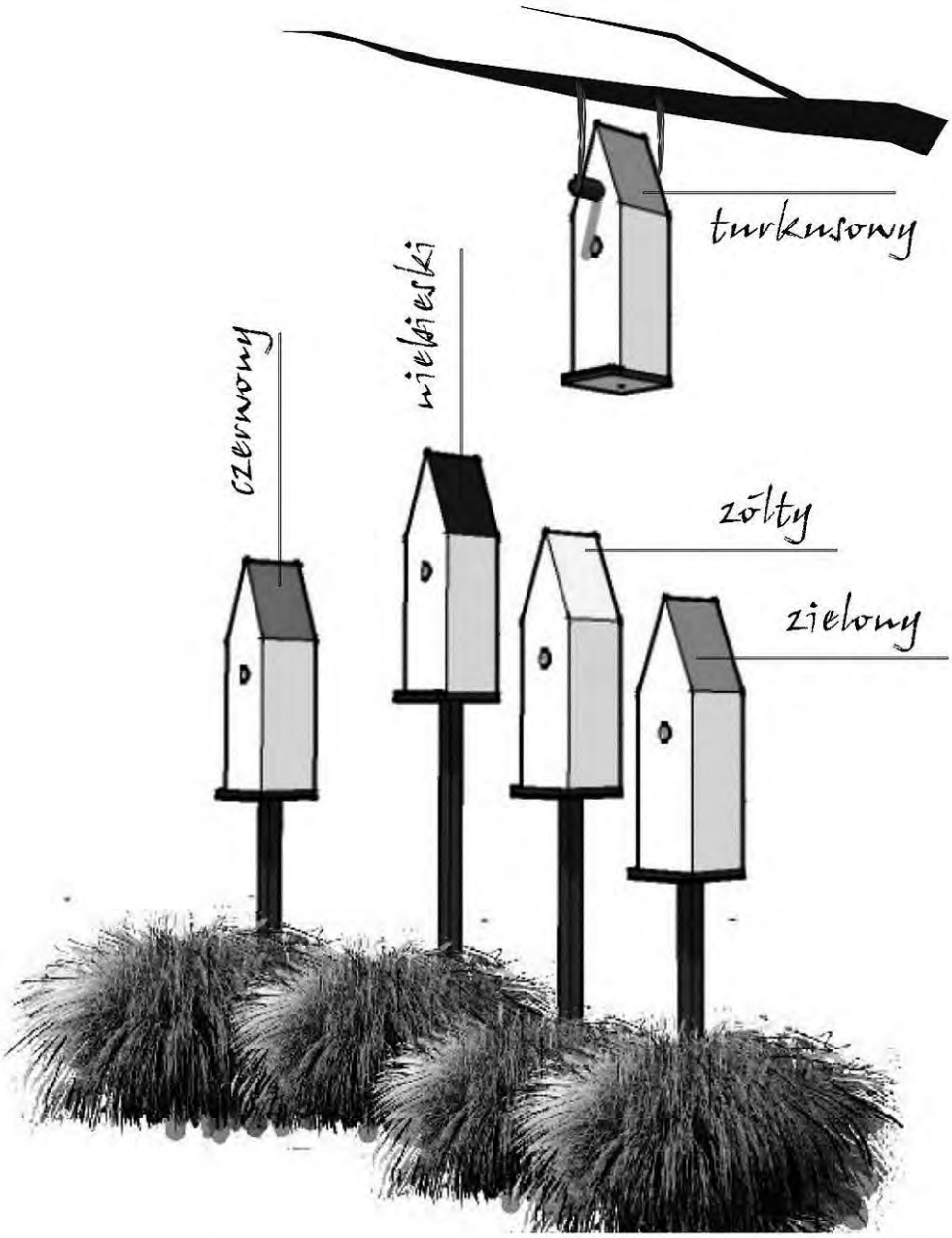

- ceramiczne budki dla ptaków, dachy szkliwione różnymi kolorami, wersja stojąca lub wisząca
- trawa *Cortaderia selloana*

magdalena urbańska | urządzenia dla zwierząt-dom dzikich pszczół

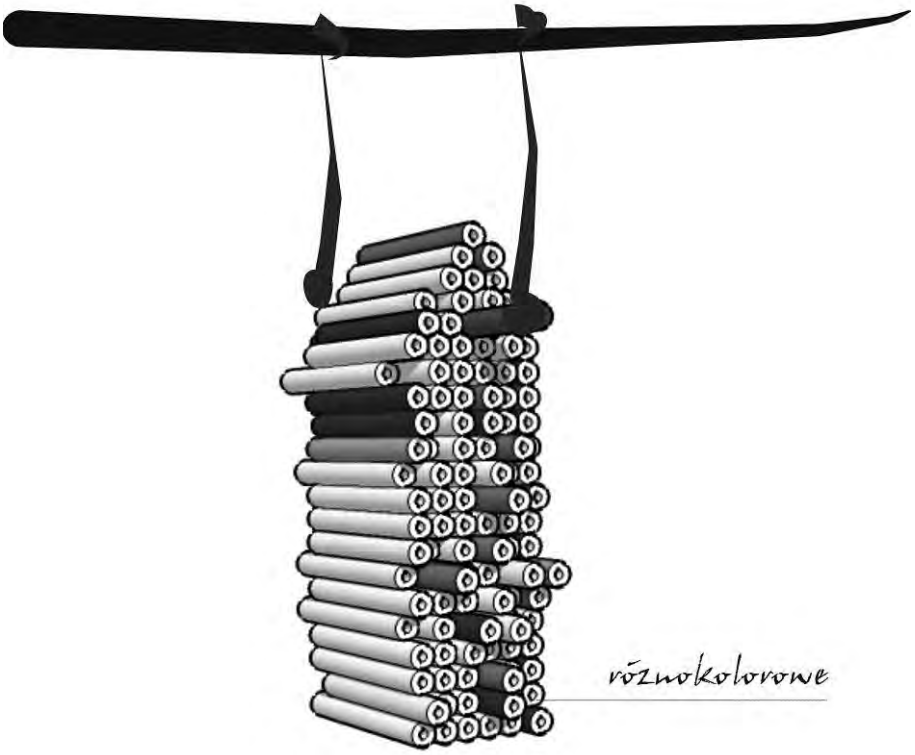

- szkliwione kolorowo ceramiczne “rurki”

magdalena urbańska | układy wodne - fontanna

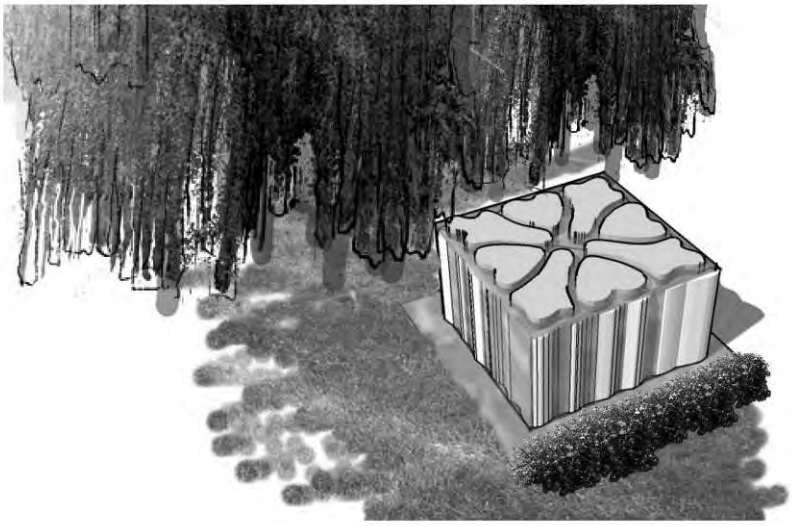

- ceramiczne fontanna z motywem przewodnim, po którym przelewa się woda
- *Salix babilonica, Myosotis* L.

magdalena urbańska | podłoga

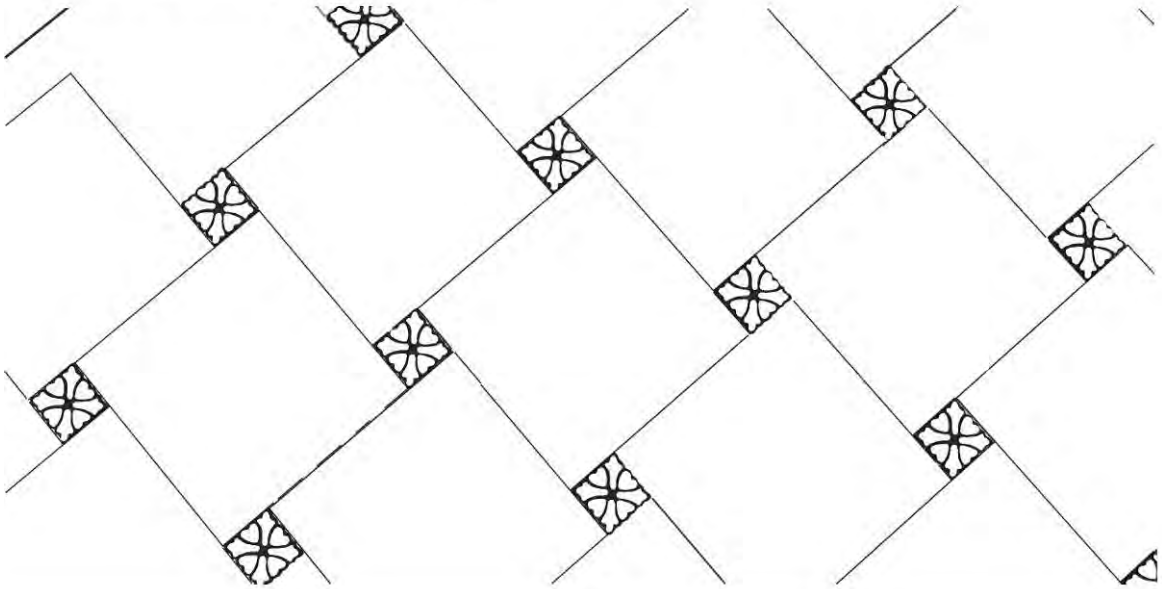

- ceramiczne kafle podłogowe w dwóch wielkościach: duży gładki, mały dekorowany motywem przewodnim

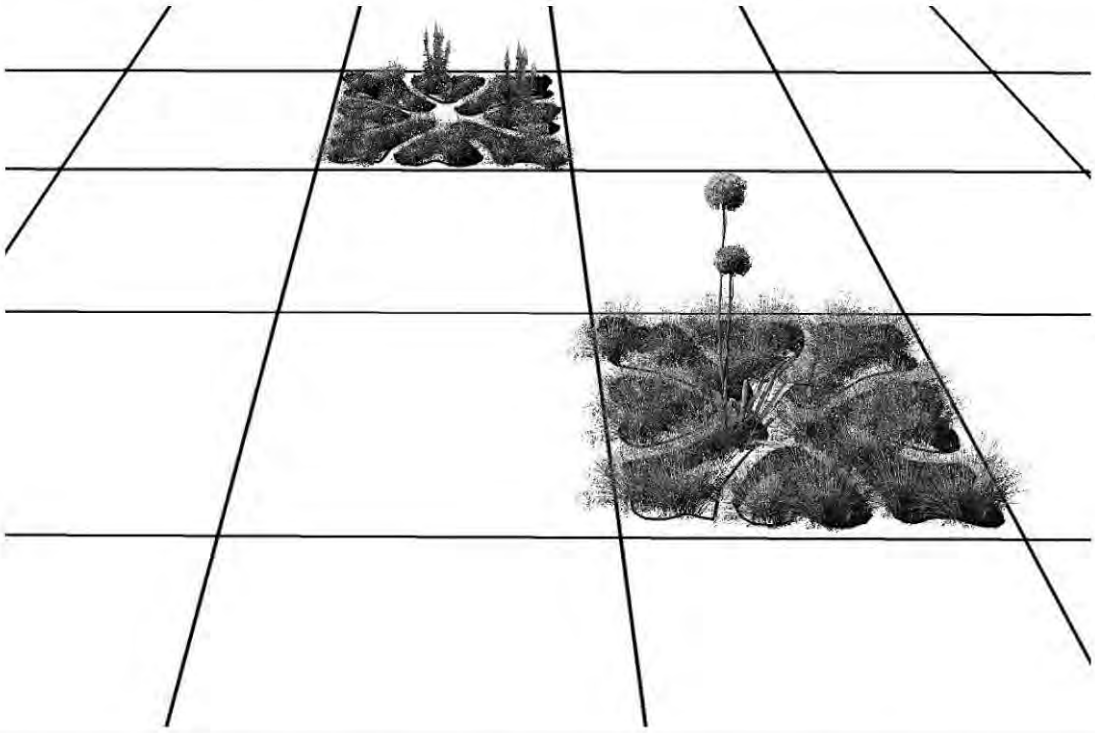

- ceramiczne kafle podłogowe otwór w kształcie motywu przewodniego, służący jako donica na rośliny

magdalena urbańska | donice

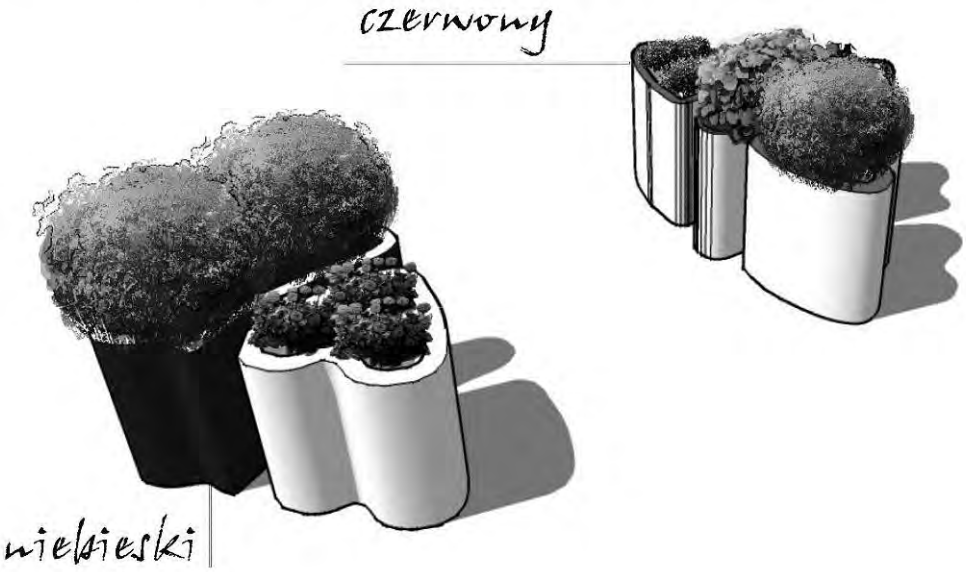

- ceramiczne donice w kształtach“wyjętych” z motywu przewodniego
- *Lobelia erinus, Zinnia elegans, Tropaeolum majus, Gypsophila paniculata*

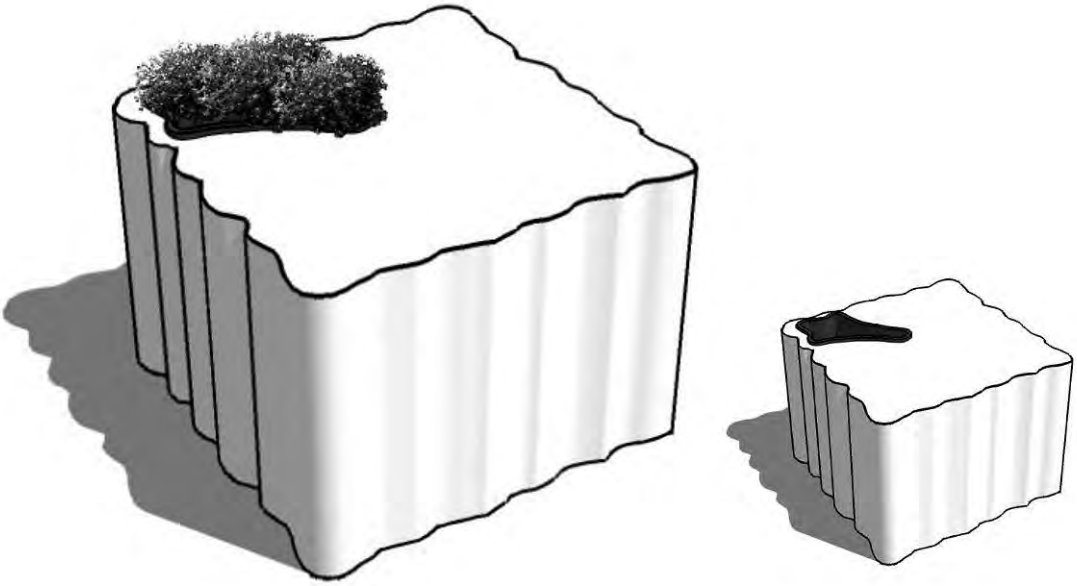

- ceramiczne połączenie donicy ze stolikiem
- *Lobelia erinus*

magdalena urbańska

meble ogrodowe

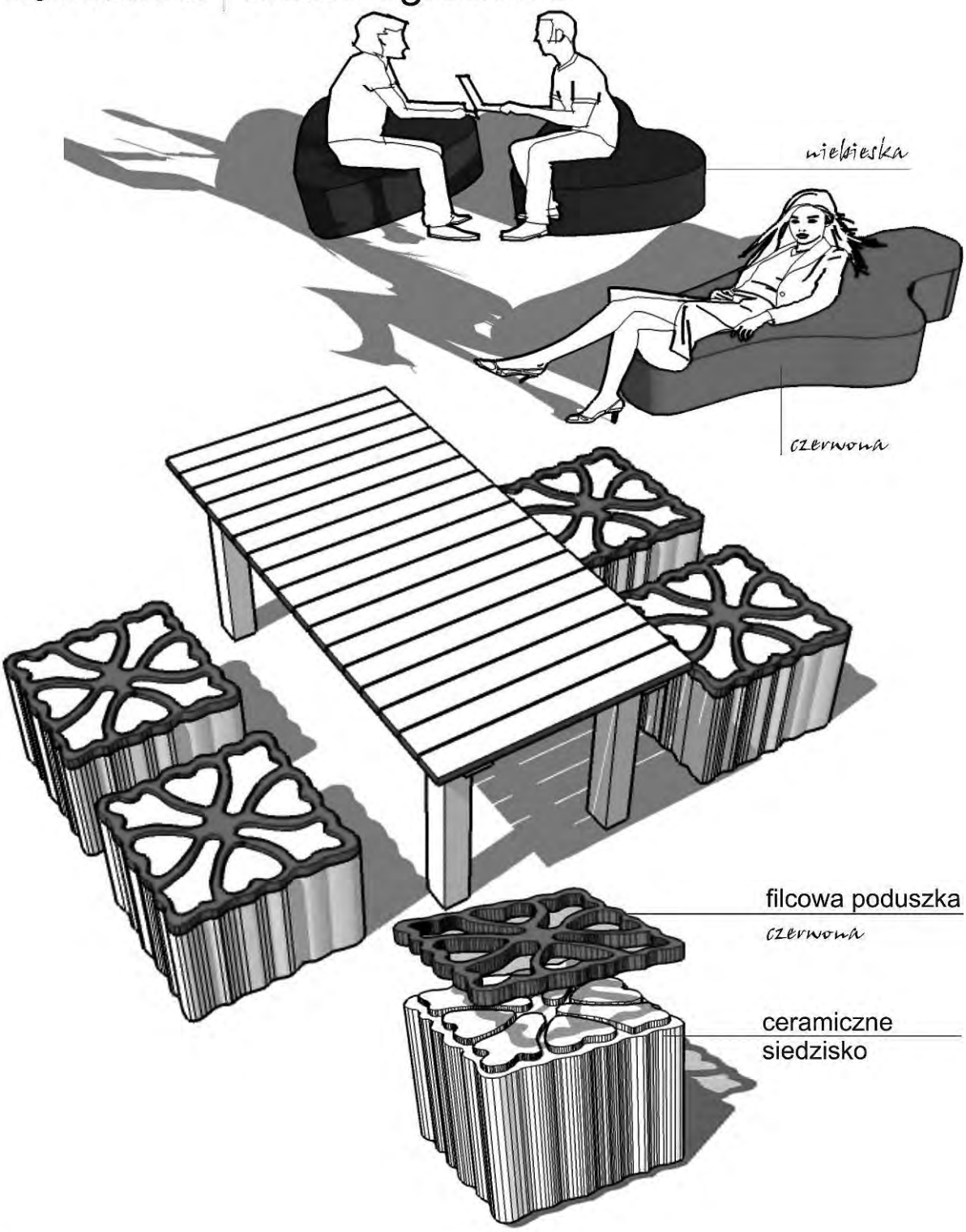

- miękkie siedziska
- stół konstrukcja stalowa, blat z ceramicznych “desek” szkliwionych na rantach
- siedziska ceramiczne z filcową poduszką, powielają motyw przewodni

magdalena urbańska | lampa

- ceramiczne lampa stojąca na podłodzem, światło przenika przez szklenie w kształcie powielającym motyw przewodni

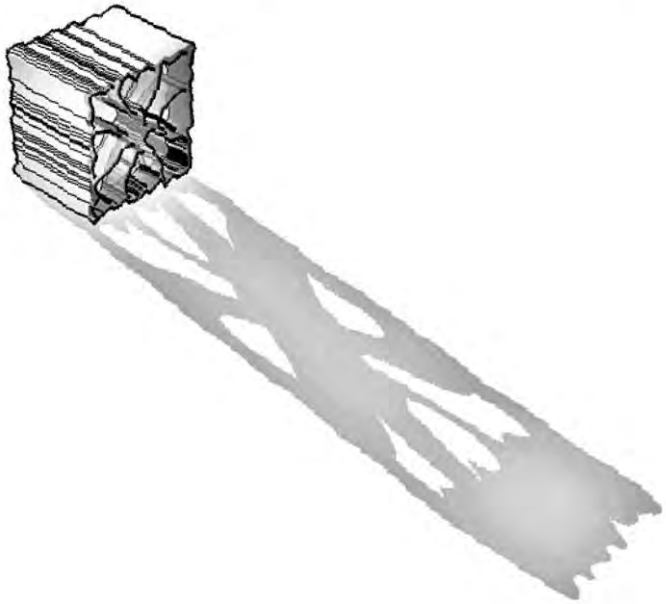

magdalena urbańska | element przestrzenny-konstrukcja dla pnączy

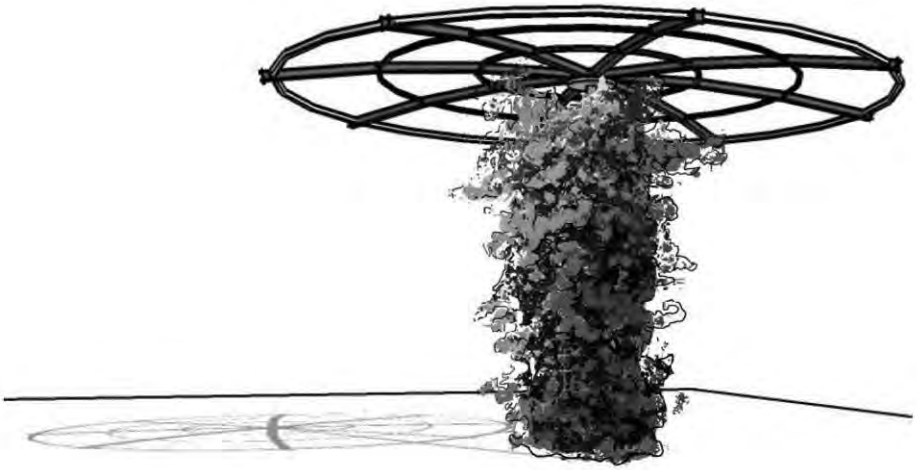

- element przestrzenny, stalowa konstrukcja wsporcza dla pnącza z elementami ceramicznymi
- *Lonicera periclymenum L.*

magdalena urbańska | granice

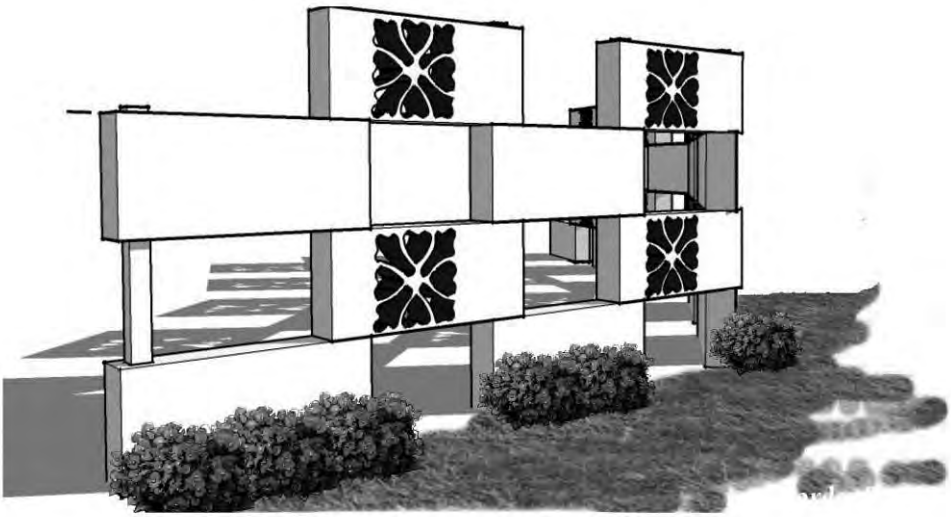

- przegroda z ceramicznych “pustaków”
- *Begonia sempreflorens*

magdalena urbańska | miejsce pamięci Ojca Pio

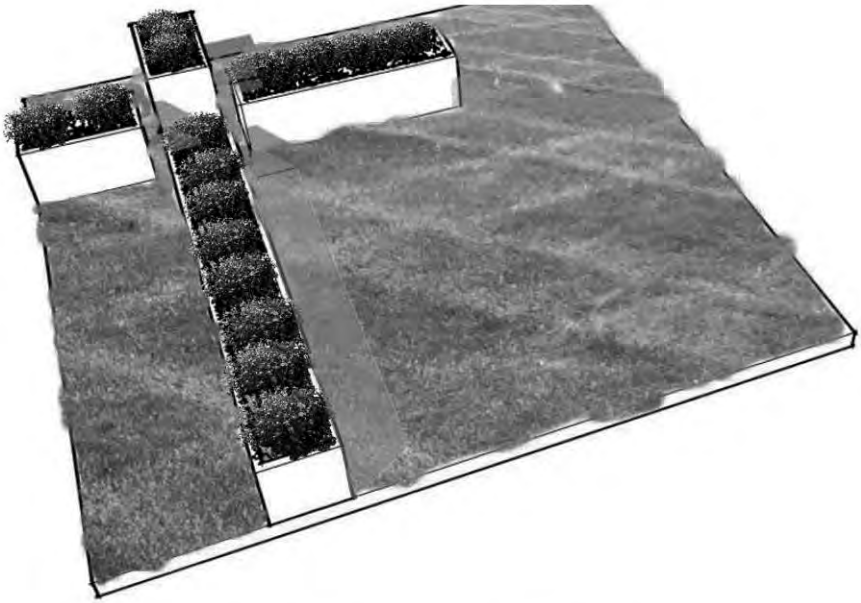

- miejsce pamieci Ojca Pio, ceramiczne donice tworzace formę krzyża na płaszczyźnie mchu, obsadzone fiołkami - charakterystyczny zapach fiołków kojarzony jest z obecnością Ojca Pio
- *Viola odorata,*

magdalena urbańska

ogród użytkowo-ozdobny

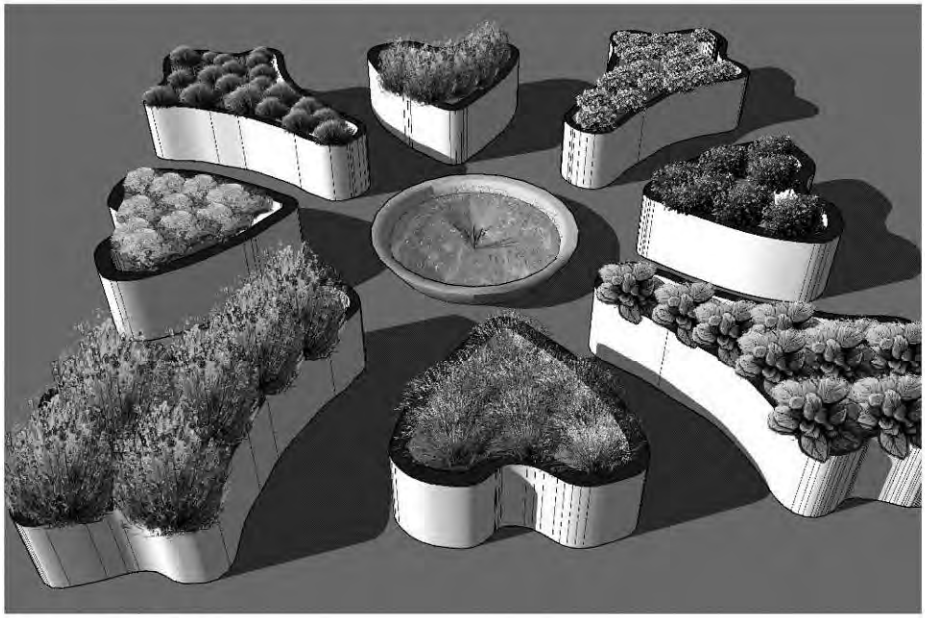

- ceramiczne donice
1. *Lavendula augustifolia*
2. *Origanum majorana* L.
3. *Rosmarinus* L.
4. *Salvia officinalis* L.
5. *Thymus vulgaris* L.
6. *Thymus* L.
7. *Viola tricolor*

magdalena urbańska

parter ogrodu historycznego

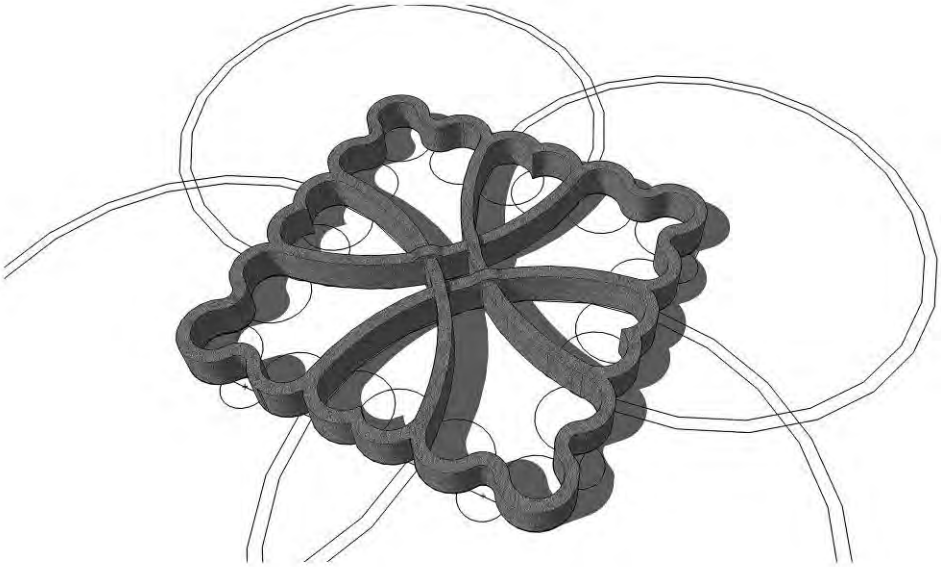

parter renesansowy, węzłowy zamknięty

magdalena urbańska | przestrzeń prywatna

kolorowe budki dla ptaków

linki utrudniające ucieczke kotom, na nich porcelanowe ptaszki-ozdoby

użyte elementy:
- budki dla ptaków
- poduchy
- kafel

kafel

czerwone poduchy

magdalena urbańska | przestrzeń publiczna

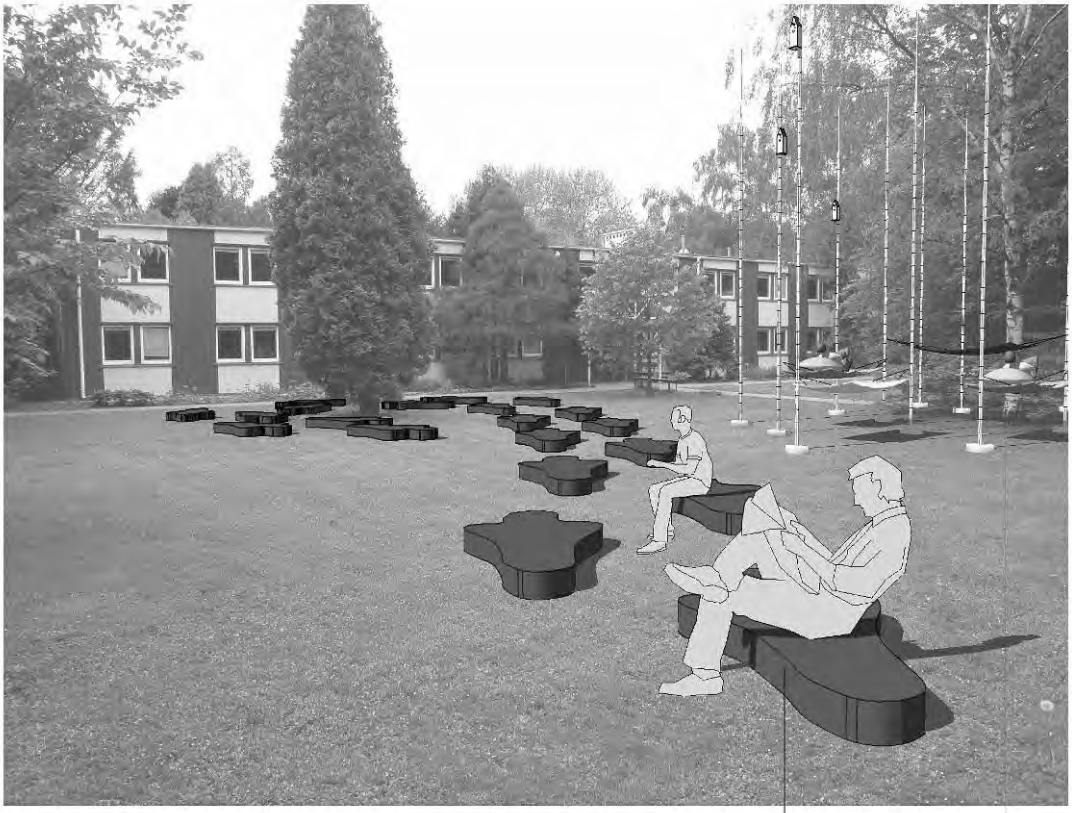

użyte elementy:
- budki dla ptaków
- budki dla pszczół
- poduchy

czerwone poduchy

kolorowe hamaki

Izabela Wilk

Moją pasją są ogrody i kwiaty. Zachwycają mnie piękne rośliny ich kompozycje, barwy i kształty. Jestem miłośniczką podróży i języka hiszpańskiego. Lubię odkrywać nowe miejsca, poznawać inne kultury i ludzi z pasją.

Motywem przewodnim wzornika jest styl rustykalny. W ogrodach w stylu wiejskim panuje swobodny, sielski klimat, nastrajający do wypoczynku. Rabaty pełne roślin, które cieszą oko i sprzyjają wyciszeniu i relaksowi. Wzornik zawiera naturalny materiał, jakim jest drewno. Drewno pomalowane na biało zawiera kolorowe motywy kwiatowe.

Mebel ogrodowy - stół

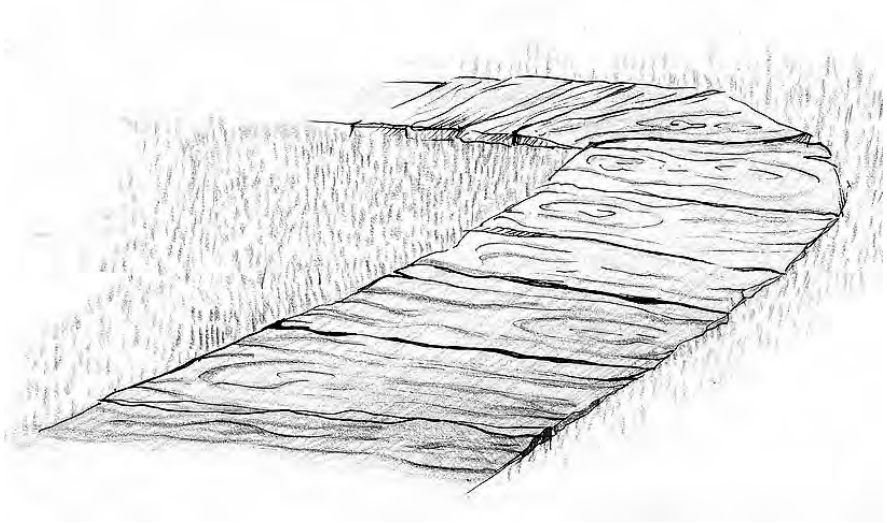

Podłoga

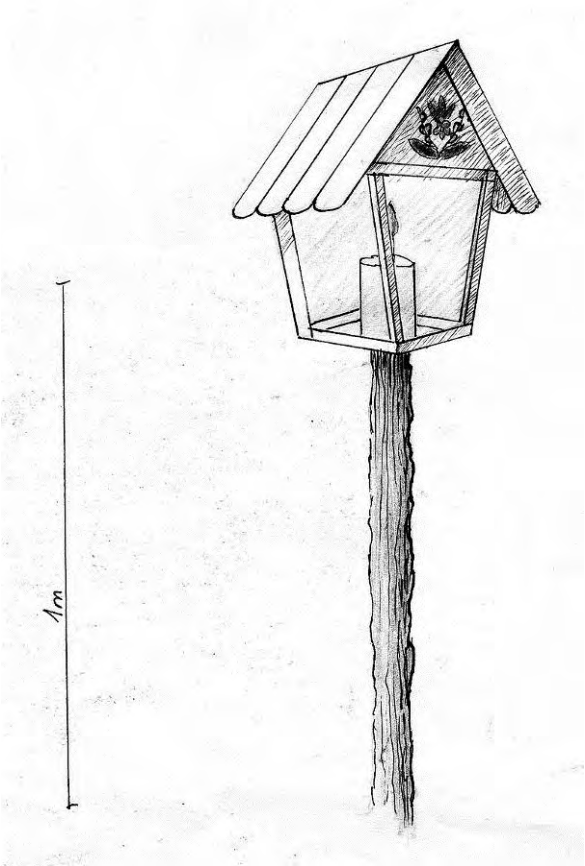

Lampa ogrodowa

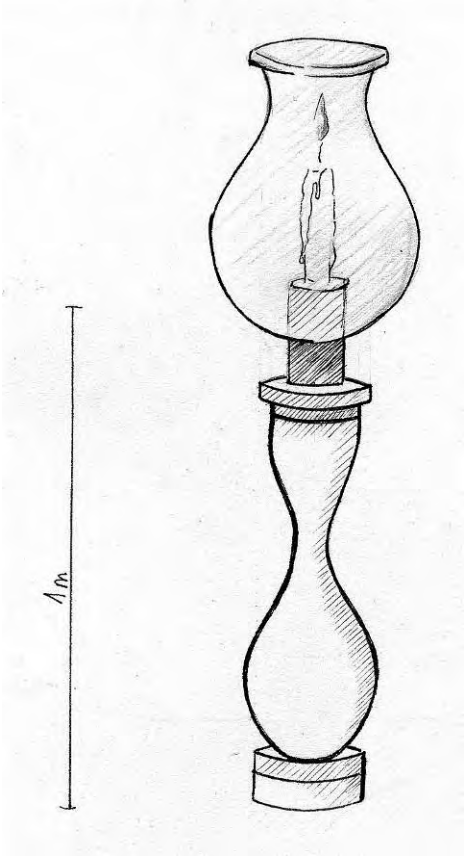

Lampa ogrodowa

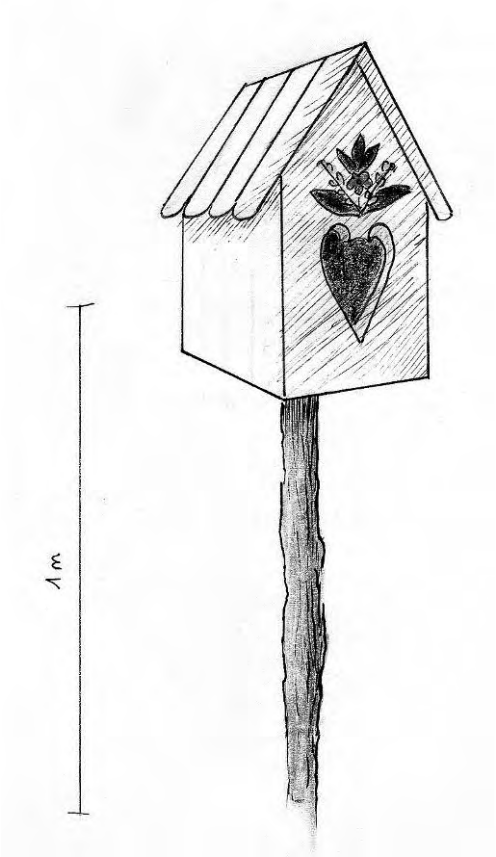

Karmnik dla ptaków

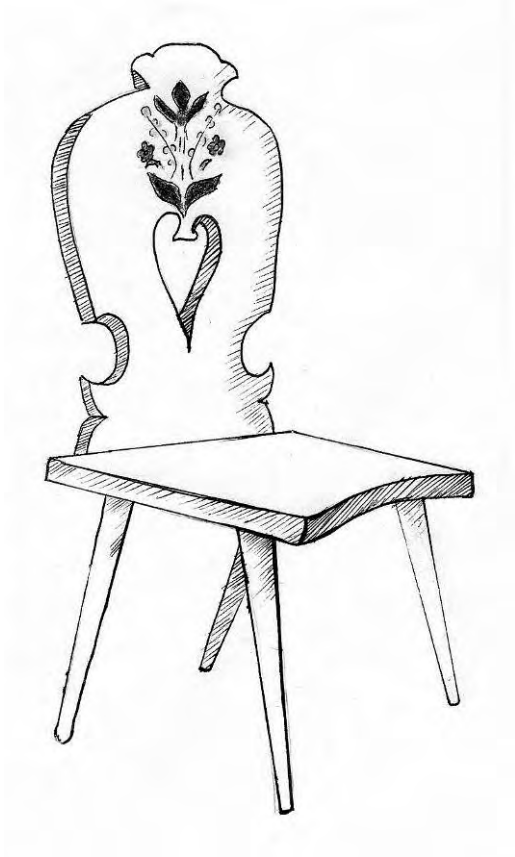

Mebel ogrodowy - krzesło

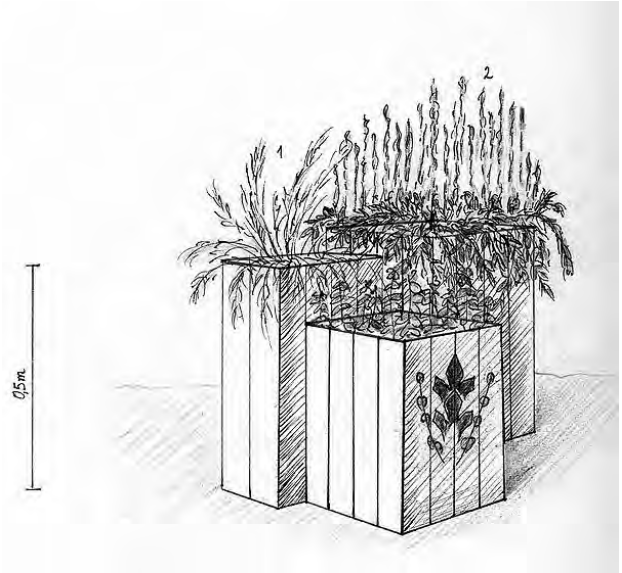

Kwietniki przenośne
1. *Rosmarinus officinalis* (rozmaryn lekarski)
2. *Lavandula angustifolia* (lawenda wąskolistna)
3. *Origanum vulgare* (lebiodka pospolita

Miejsce pamięci
Salix x sepulcralis
(wierzba płacząca)

Element przestrzenny – trejaż *Wisteria floribunda* (glicynia kwiecista)

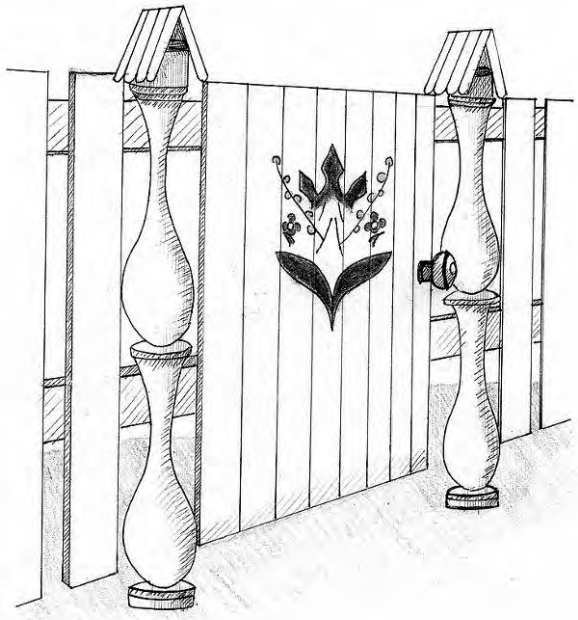

Granica - furtka

Powtarzalne elementy dekoracyjne

Rabata

Spis roślin:

1. *Stachys bysantina* (czyściec wełnisty)
2. *Monarda* (pysznogłówka)
3. *Chrysanthemum maximum* (złocień wielki)
4. *Alcea rosea (*malwa ogrodowa)
5. *Delphinium* 'Black Knight' (ostróżka)
6. *Lavatera olbia* (ślazówka)
7. *Lobelia erinus* (stroiczka przylądkowa)

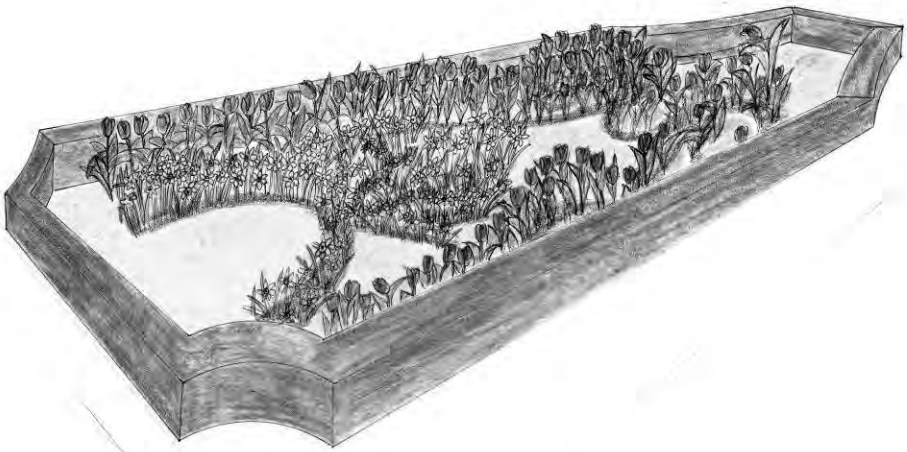

Parter ogrodowy
Spis roślin:

1. *Narcissus x jonquilla* 'Sun Disc` (narcyz 'Sun Disc`)
2. *Tulipa fosteriana* 'Orange Emperor` (tulipan Fostera 'Orange Emperor`)
3. *Buxus sempervirens* (bukszpan wieczniezielony

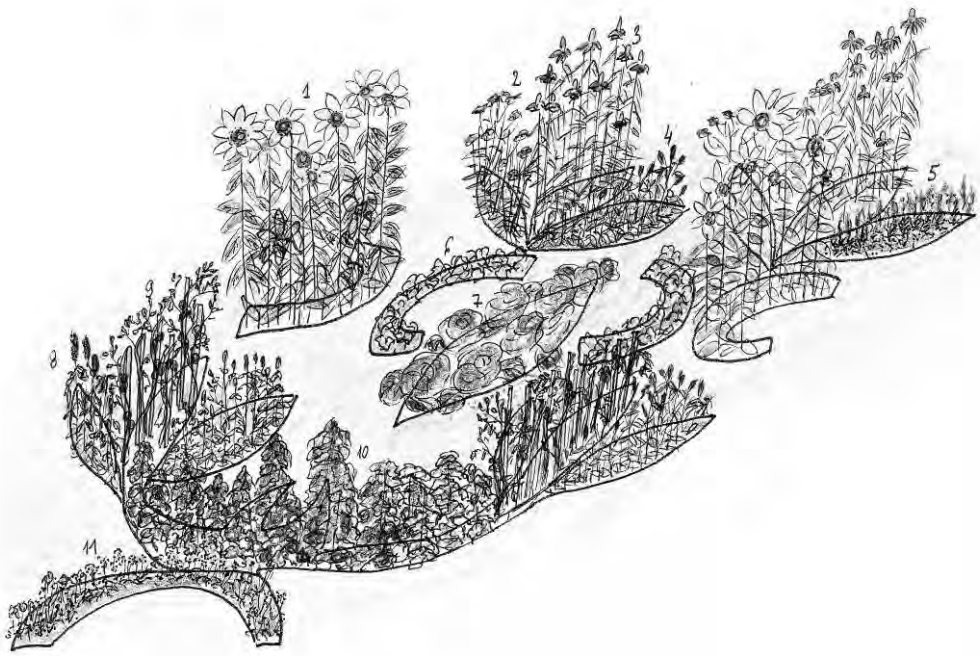

Ogród użytkowo - ozdobny
Spis roślin:

1. *Narcissus x jonquilla* 'Sun Disc` (narcyz 'Sun Disc`)
2. *Tulipa fosteriana* 'Orange Emperor` (tulipan Fostera 'Orange Emperor`)
3. *Buxus sempervirens* (bukszpan wieczniezielony

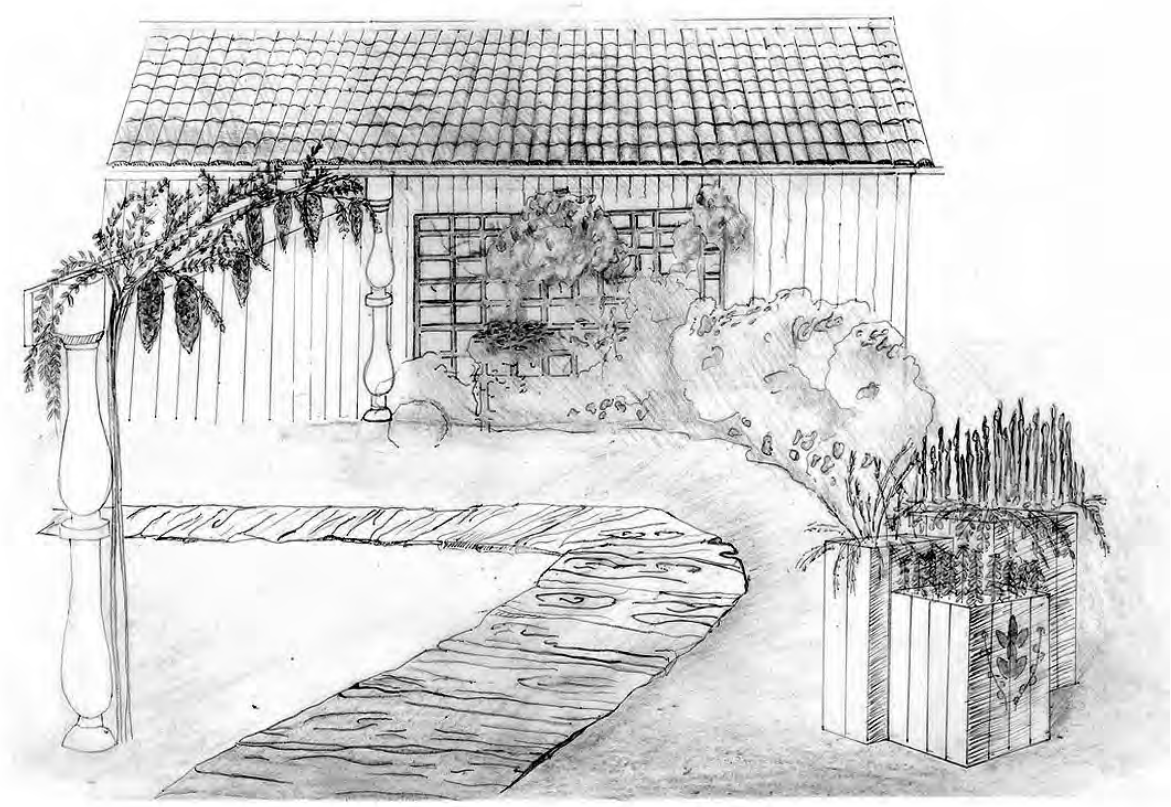

Przestrzeń prywatna

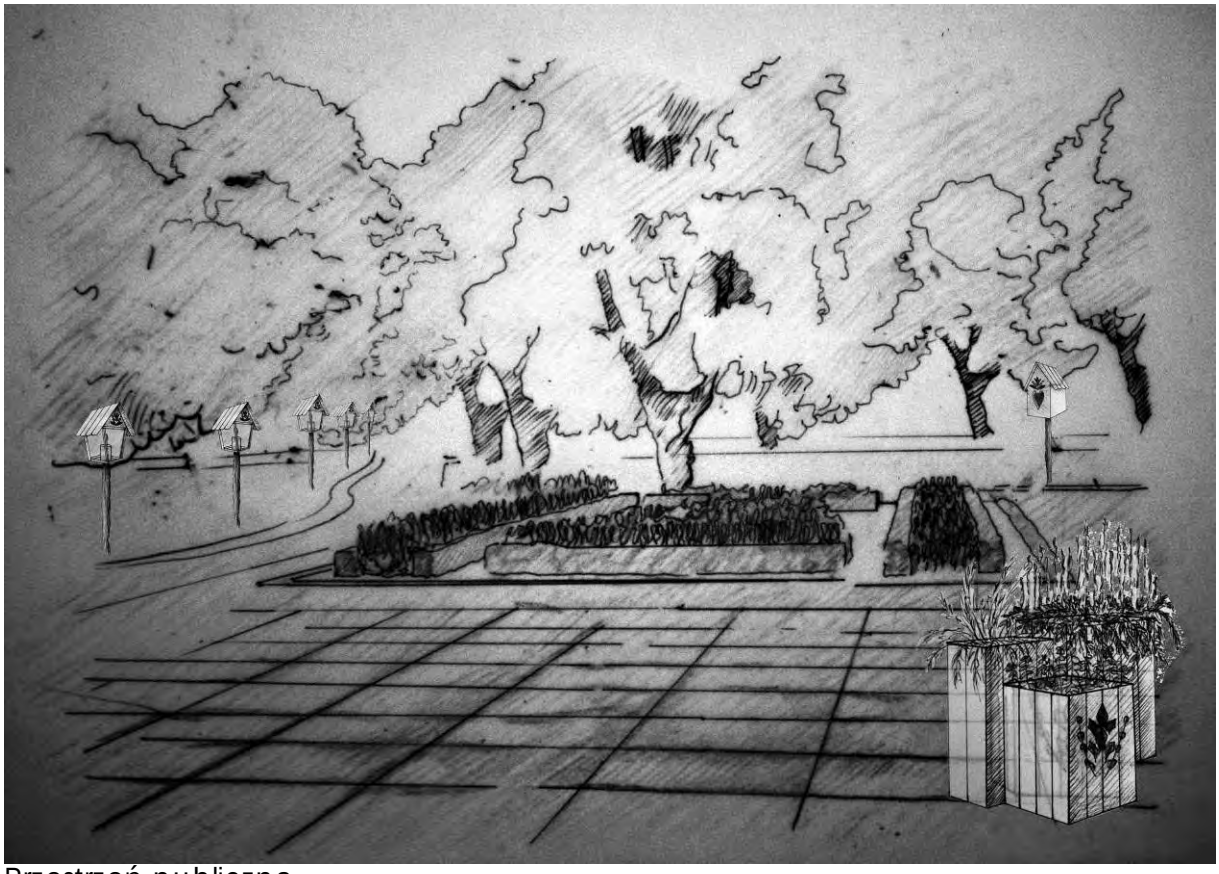

Przestrzeń publiczna

Układ wodny

Spis roślin:

1. *Mentha aquatica* (mięta nadwodna)
2. *Butomus umbellatus* (łączeń baldaszkowy)
3. *Iris sibirica* (kosaciec syberyjski)
4. *Nymphaea* 'Fabiola' (grzebień)
5. *Lythrum salicaria* (krwawnica pospolita)
6. *Lysimachia nummularia* (tojeść rozesłana)
7. *Carex elata* (turzyca sztywna)

Edyta Winiarska

Ideą przyświecającą wzornikowi było zaprojektowanie form sezonowych, współgrających z naturą, ulegających rozkładowi wraz z nadejściem 'kolejnej wiosny'. Ich tymczasowość umożliwiło zastosowanie, jako podstawowego budulca tektury falistej, łączonej ze sobą techniką papier-mâchè, która nadaje stabilności oraz wytrzymałości zaprojektowanej formie. Zastosowane rośliny są podane symbolicznie – oczekiwaną i docelową roślinnością uzupełniającą każdą z przedstawionych form jest grupa glonów, porostów i mszaków - pojawiająca się na danym elemencie w miarę działających czynników atmosferycznych oraz upływu czasu. Po upływie sezonu (czasami nawet szybciej) forma ulega biodegradacji, a jej resztki użyźniają ogrodowy kompost.

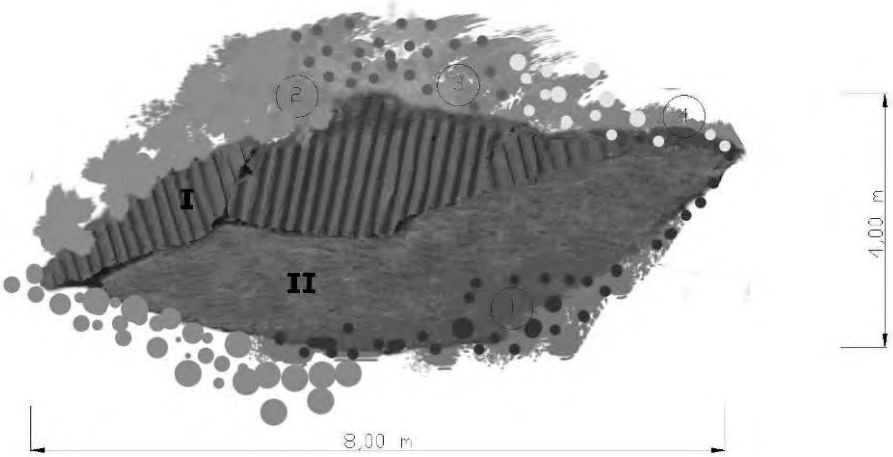

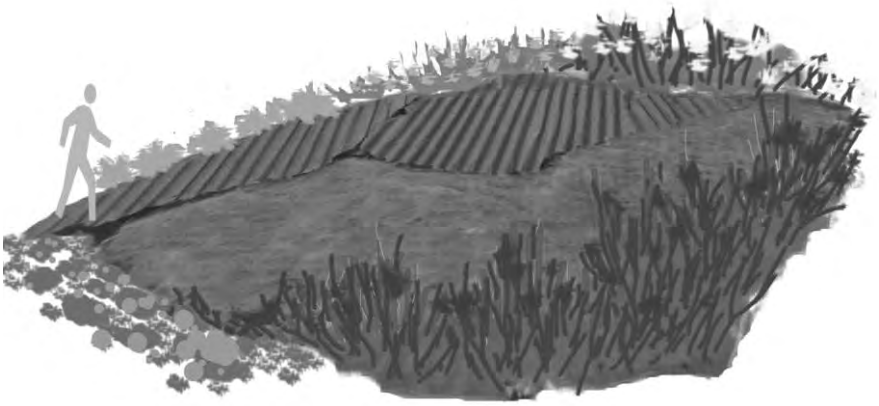

Układ wodny. I – taras, II – staw. Rośliny: 1. Kosaciec syberyjski (*Iris sybirica)* 2. Funkia 'Halcyon' (*Hosta hybryda* 'Halcyon') 3. Trzykrotka wirginijska (*Tradescantia* x *andersoniana*) 4. Kosaciec żółty (*Iris pseudoacorus)*

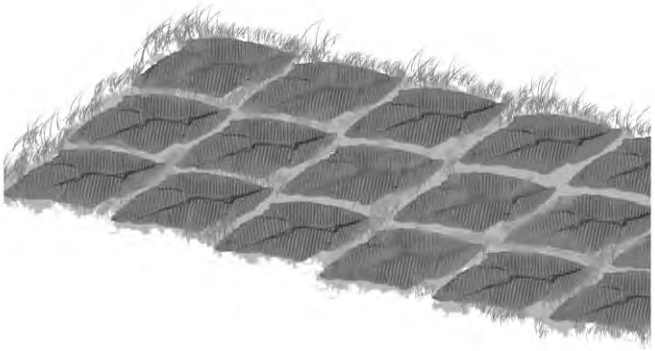

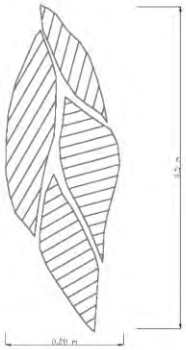

Podłoga. Widok fragmentu nawierzchni pieszej

Podłoga. Detal (pojedyncza płytka)

Granica.

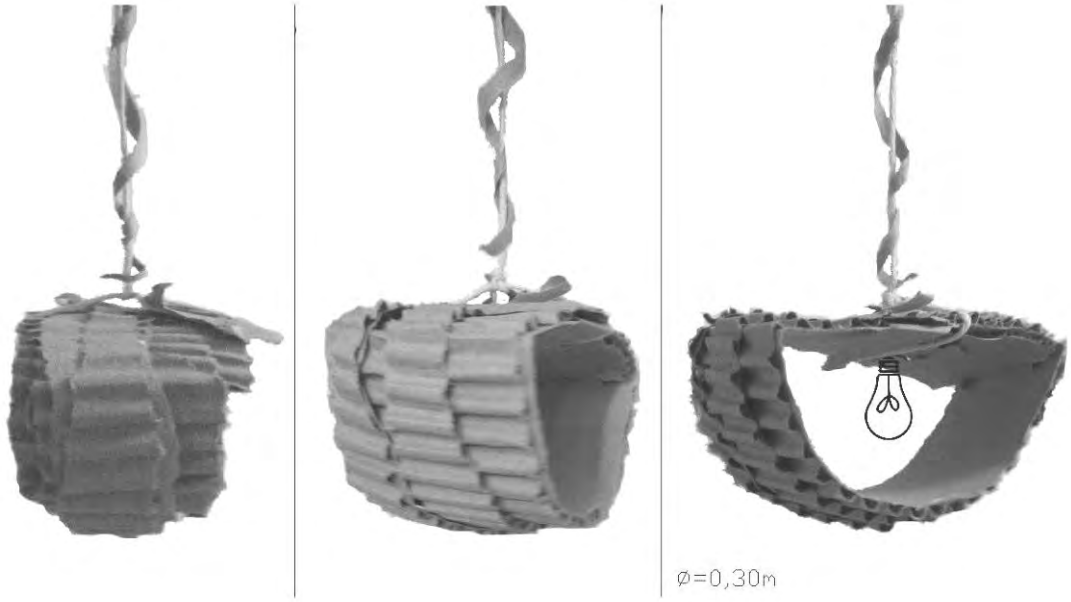

Oświetlenie.

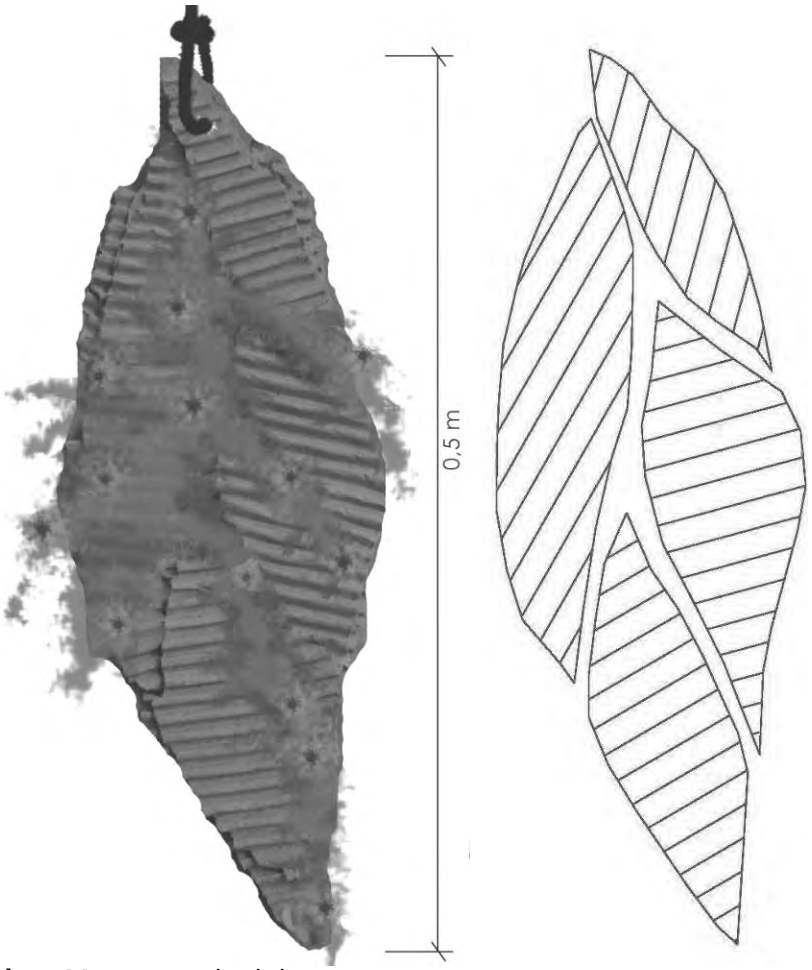

Ogród wertykalny. Mocowanie: lniana lina / sznur do bielizny.

Powtarzalny element dekoracyjny / Powtarzalny kształt.

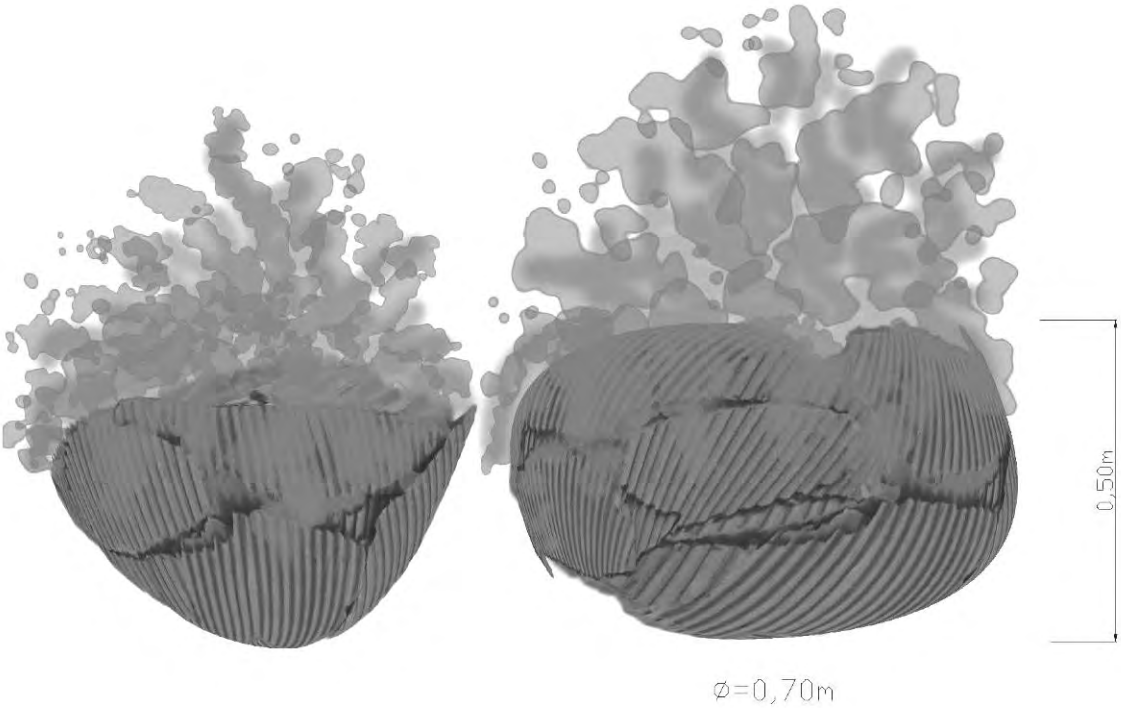

Kwietnik przenośny.

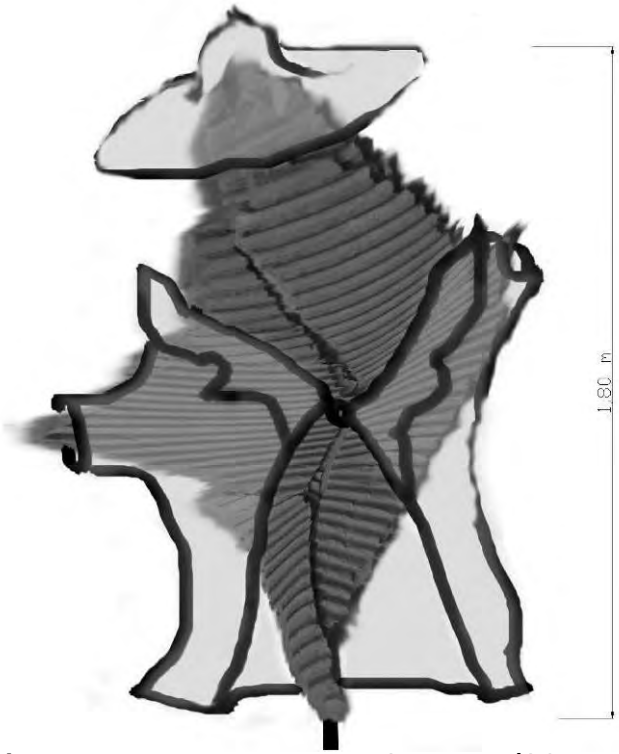

Element przestrzenny: strach na wróble. Tekturowe ciało, posadowione na drewnianym kiju. Dodatkowe rekwizyty – słomkowy kapelusz, stary jesienny płaszcz lub płaszcz przeciwdeszczowy.

Karmnik.

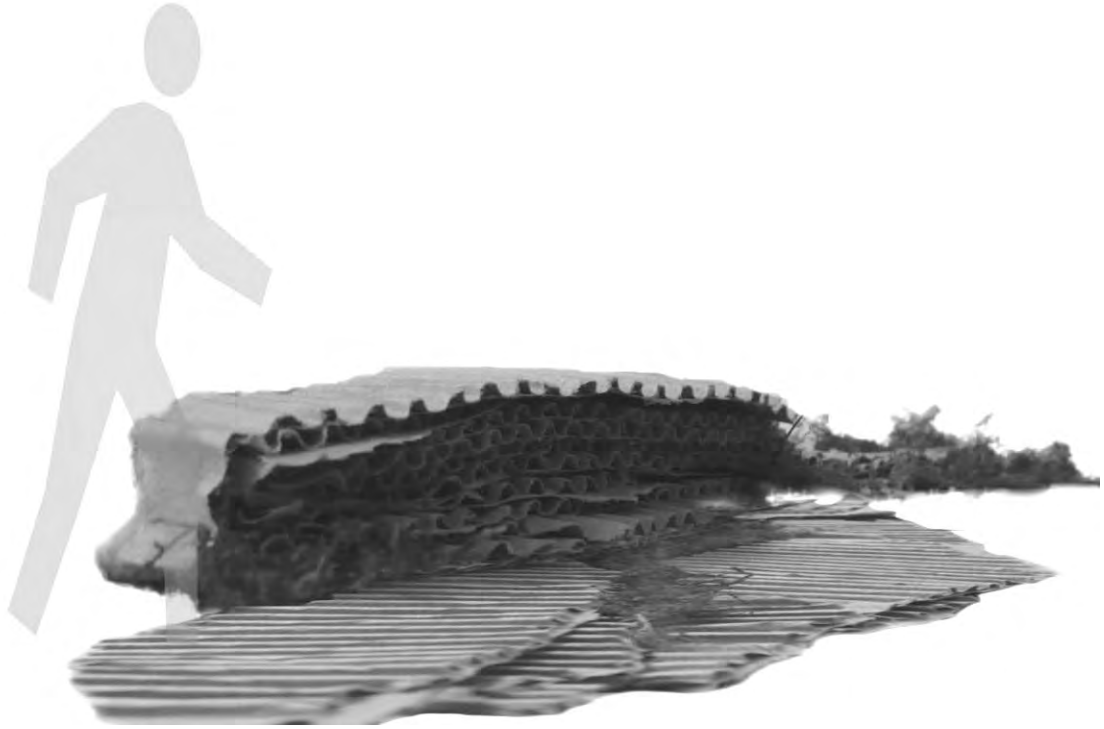

Meble ogrodowe – ławka.

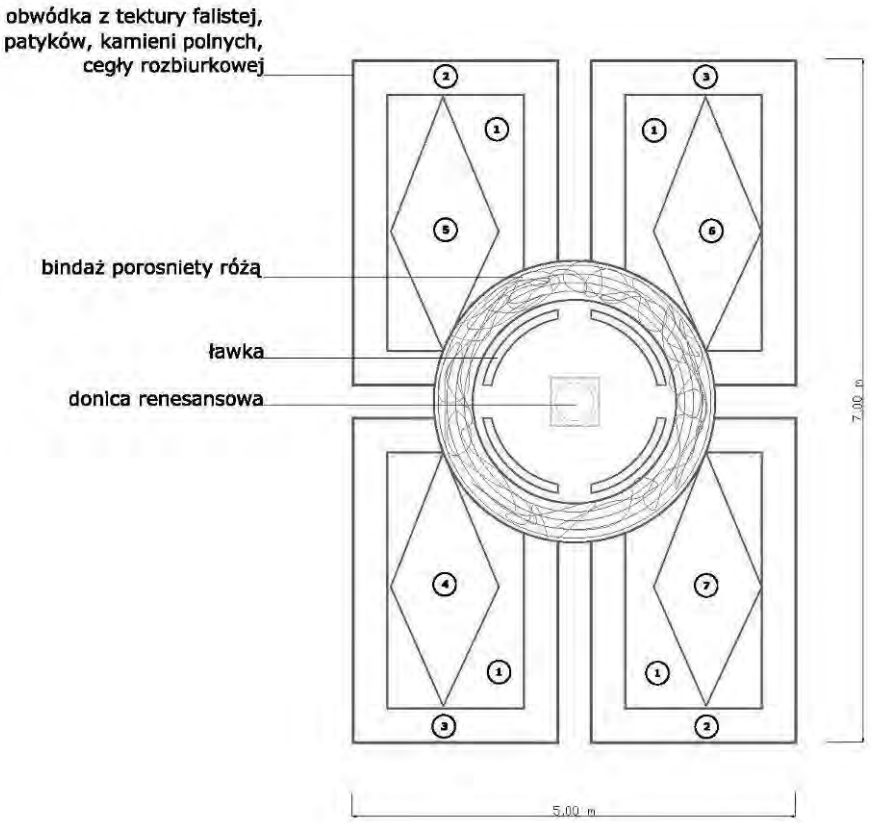

Ogród użytkowo ozdobny. 1. Kamienie polne 2. Marchew zwyczajna 3. Cebula zwyczajna 4. Pietruszka korzeniowa 5. Seler naciowy 6.Mięta 7. Koper włoski

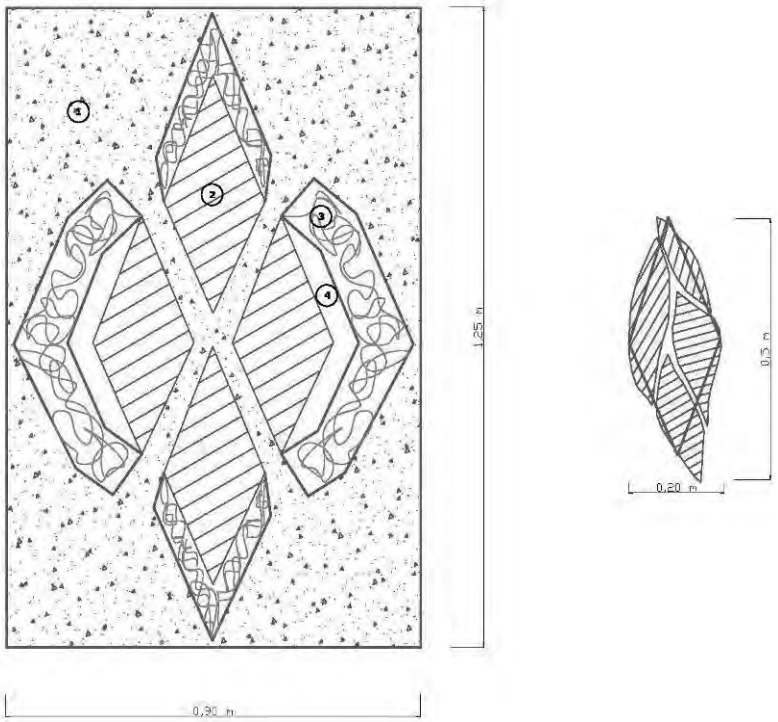

Parter do ogrodów historycznych (stylizowany). 1. Żwir (kolor beżowy) 2. Tektura falista (wzór) 3. Buxus sempervires (strzyżony do wys. 0,30m) 4. Żwir (kolor biały)

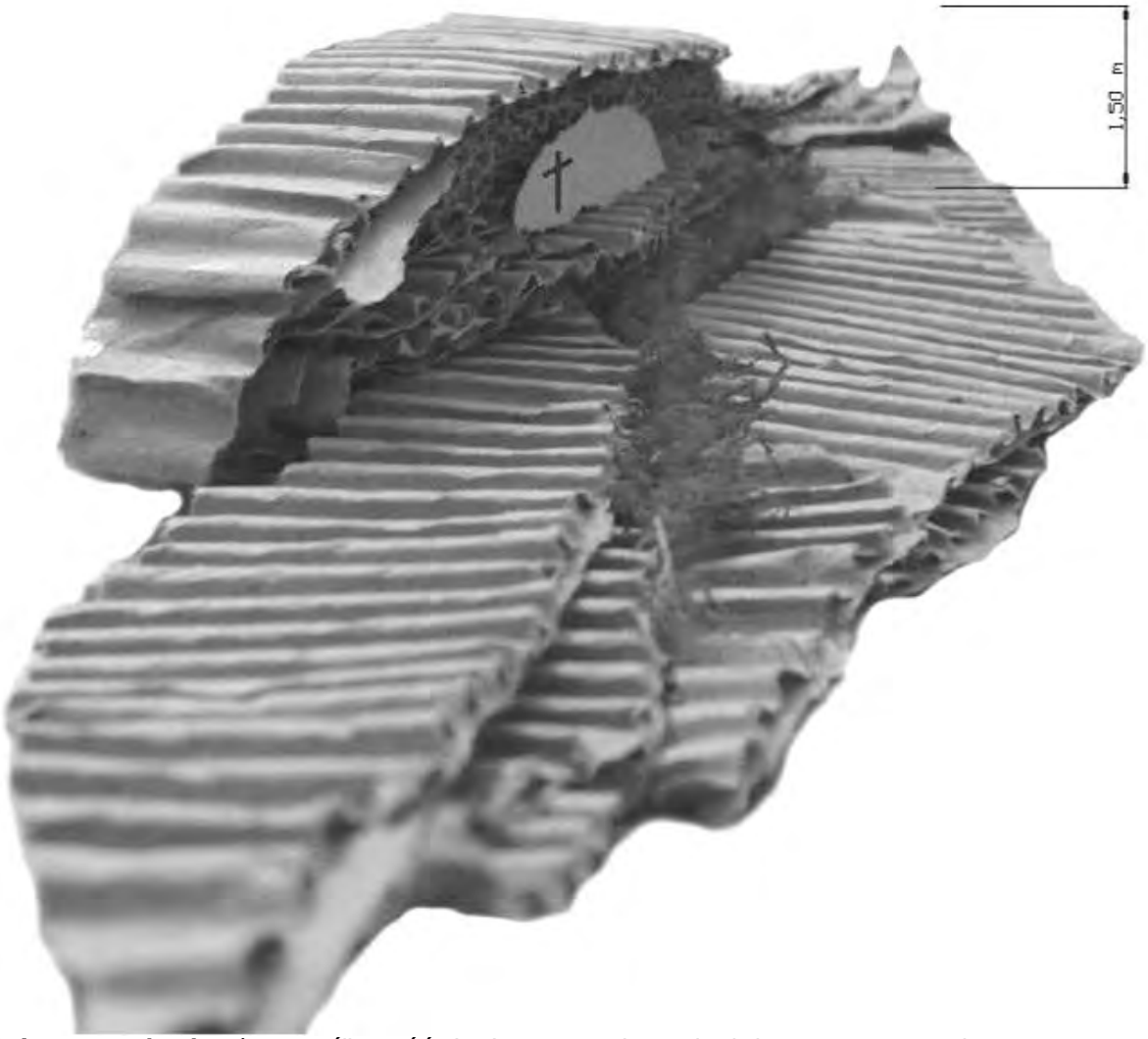

Miejsce pamięci. Użyta roślinność: bukszpan wiecznie zielony ‘Aureov ariegata’ (*Buxus sempervirens* ‘Aureov ariegata’)